TAYYÂR-ZÂDE ATÂ

OSMANLI SARAY TARİHİ

Târîh-i Enderûn

-II-

Hazırlayan
MEHMET ARSLAN



KİTABEVİ

KİTABEVİ • 440
Osmanlı Tarih Kaynakları • 12

Dizi Edidörü
Ali Şükrü Çoruk

Kapak
Özkul Eren

Dizgi/İç Düzen
All-Graf

Baskı
Çalış Ofset
Davutpaşa Caddesi No: 8 Topkapı - İstanbul
Tel: 0(212) 482 11 04

Cilt
Bayrak Matbaası

1. Baskı (600 Adet)

İstanbul, 2010

ISBN: 978-605-4208-72-2 (Tk.)
ISBN: 978-605-4208-74-6 (2. C.)

T.C.
Kültür ve Turizm Bakanlığı
Sertifika No: 0107-34-007408

Online Satış
www.kitabus.com

© KİTABEVİ Çatalçeşme Sok., No: 54/A Cağaloğlu/İSTANBUL
Tel: 0 (212) 512 43 28 - 511 21 43 • Faks: 513 77 26

TAYYÂR-ZÂDE ATÂ

OSMANLI SARAY TARİHİ

– Târîh-i Enderûn –

- II -

Hazırlayan
Prof. Dr. Mehmet ARSLAN

KİTABEVİ

Prof. Dr. Mehmet ARSLAN

1953 yılında doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Amasya'da yaptı. 1978 yılında Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun oldu. Sekiz yıl muhtelif liselerde "Edebiyat Öğretmeni" olarak görev yaptıktan sonra 1986 yılında Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde "Araştırma Görevlisi" olarak göreve başladı. 1987 yılında aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde "Yüksek Lisans"ını, 1990 yılında Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Doktora eğitimini tamamladı. Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde 1991 yılında Yrd. Doç. Dr., 1994 yılında Doç. Dr., 1999 yılında Prof. Dr. oldu. Halen aynı bölümde Türk Dili ve Edebiyatı Bölüm Başkanı ve ayrıca Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü olarak görev yapmaktadır.

Yazarın Divan Edebiyatı, Osmanlı Tarihi ve Kültürü konularında muhtelif bilimsel dergilerde yayımlanmış çok sayıda araştırma ve incelemesi ile elinizdeki eserin dışında yirmi dört (24) kitabı bulunmaktadır.

Yayımlanmış Kitapları:

1. Kerbelâ Mersiyeleri (M. Erdoğan ile): Ankara 2009, 810 s.
2. Zîver Paşa - Dîvân ve Münşe'ât: Sivas 2009, 950 s.
3. Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri III - Vehbî Sûrnâmesi (Sûrnâme-i Hümâyûn): Çamlıca Yayınları Sarayburnu Kitaplığı, İstanbul 2009, 407 s.
4. Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri II - İntizâmî Sûrnâmesi (Sûrnâme-i Hümâyûn): Çamlıca Yayınları Sarayburnu Kitaplığı, İstanbul 2009, 636 s.
5. Sivaslı Gulâmî Dîvânı: Asitan Yayınları, Sivas 2009, 240 s.
6. Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri I - Manzum Sûrnâmeler: Çamlıca Yayınları Sarayburnu Kitaplığı, İstanbul 2008, 840 s.
7. Türk Edebiyatında Hamseler ve Subhî-zâde Feyzî'nin Hamsesi: Kitabevi Yayınları, İstanbul 2008, 593 s.
8. Mihrî Hâtun Divanı: Ankara 2007, 400 s.
9. Sıdkî Paşa, Gazavât-ı Sultân Murâd-ı Râbi' (IV. Murad'ın Revan Seferine Dair): Kitabevi Yayınları, İstanbul 2006, 154 s.
10. Bursalı İffet Divanı: Kitabevi Yayınları, İstanbul 2005, 130 s.
11. Es'ad Efendi, Üss-i Zafer (Yeniçeriliğin Kaldırılmasına Dair): Kitabevi Yayınları, İstanbul 2005, 230 s.
12. Antepli Aynî Divanı: Kitabevi Yayınları, İstanbul 2004, 544 s.
13. Argo Kitabı: Kitabevi Yayınları, İstanbul 2004, 336+40 s.
14. Leylâ Hanım Dîvânı: Kitabevi Yayınları, İstanbul 2003, 360 s.
15. Aynî - Sâkînâme: Kitabevi Yayınları, İstanbul 2003, 352 s.
16. Mehmed Cemâleddin, Osmanlı Tarih ve Müverrihleri: Kitabevi Yayınları, İstanbul 2003, 150 s.
17. Şeref Hanım Dîvânı: Kitabevi Yayınları, İstanbul 2002, XI + 560 s.
18. Osmanlı Edebiyat - Tarih - Kültür Makaleleri: Kitabevi Yayınları, İstanbul 2000, 636 s.
19. Gelibolulu Âlî, Riyâzü's-Sâlikîn Mesnevîsi, (İ. H. Aksoyak ile): Sivas 1998, 229 s.
20. Letâ'if-i Hoca Nasreddin: (B. Paçacıoğlu ile), Sivas 1996, 210 s.
21. Haşmet Külliyâtı (Divan, Senedü'ş-Şu'arâ, Vilâdet-nâme, İntisâbü'l-Mülûk) (İ. H. Aksoyak ile): Sivas 1994, 474 s.
22. Zâtî Süleymân Efendi, Dîvân ve Sevânihu'n-Nevâdir Fî Ma'rifeti'l-Anâsır Mesnevîsi: Sivas 1994, 175 s.
23. Pendnâme-i Zarîfî: Sivas 1994, 101 s.
24. Mehmed Sirâceddîn, Mecma'-ı Şu'arâ ve Tezkire-i Üdebâ: Sivas 1994, 124 s.

İçindekiler

Sarây-ı Hümâyûnuñ Her Şu'be ve Cihetlerinden İḥrâz-ı Mesned-i Celîl-i Ṣadâret-i 'Uẓmâ İden Ẕevâtıñ Terceme-i Ḥâlleri Beyân Olunur 13
Enderûn-ı Hümâyûndan Tefeyyüż İden Birinci Ṣadr-ı A'ẓam Ḫırvatiyyü'l-Aṣl Mühtedî Şehîd Maḥmûd Paşâ-yı 'Adnî 13
İkinci Ṣadr-ı A'ẓam Gedik Aḥmed Paşa 18
Üçünci Ṣadr-ı A'ẓam Dâvûd Paşa 19
Dördünci Ṣadr-ı A'ẓam Boşnaḳ Mühtedî Dâmâd-ı Şehriyârî Hersek-zâde Alḥmed Paşa 21
Beşinci Ṣadr-ı A'ẓam Ṭavâşî Ḫâdım 'Alî Paşa 22
Altıncı Ṣadr-ı A'ẓam Ḳoca Muṣṭafâ Paşa 23
Yedinci Ṣadr-ı A'ẓam Ṭavâşî Ḫâdım Arnavud Sinân Paşa 24
Sekizinci Ṣadr-ı A'ẓam Dâmâd Mühtedî İbrâhîm Paşa 25
Ṭoḳuzuncı Ṣadr-ı A'ẓam Arnavud Ayâs Paşa 29
Onuncı Ṣadr-ı A'ẓam Arnavud Dâmâd Luṭfî Paşa 30
On Birinci Ṣadr-ı A'ẓam Ḫâdım Ṭavâşî Süleymân Paşa 31
On İkinci Ṣadr-ı A'ẓam Ḫırvatiyyü'l-Aṣl Mühtedî Dâmâd Rüstem Paşa 33
On Üçünci Ṣadr-ı A'ẓam Dâmâd Arnavud Ḳara Aḥmed Paşa 35
On Dördünci Ṣadr-ı A'ẓam Boşnaḳ Mühtedî Semîn 'Alî Paşa 36
On Beşinci Ṣadr-ı A'ẓam Dâmâd Boşnaḳ Mühtedî Ṣoḳullı Mehmed Paşa 38
On Altıncı Ṣadr-ı A'ẓam Arnavud Aḥmed Paşa 41

On Yedinci Ṣadr-ı A'ẓam Arnavud Ṭavâşî Ḫâdım Sinân Paşa 42
On Sekizinci Ṣadr-ı A'ẓam Ḫırvatiyyü'l-Aṣl Mühtedî Dâmâd Siyâvuş Paşa 46
On Ṭoḳuzuncı Ṣadr-ı A'ẓam Ḫâdım Ṭavâşî Mesîḥ Mehmed Paşa 47
Yirminci Ṣadr-ı A'ẓam Arnavud Ferhâd Paşa 49
Yirmi Birinci Ṣadr-ı A'ẓam Maġnîsâlı Lala Meḥmed Paşa 52
Yirmi İkinci Ṣadr-ı A'ẓam Boşnaḳ Silaḥdâr Dâmâd İbrâhîm Paşa 53
Yirmi Üçüncı Ṣadr-ı A'ẓam Fıranseviyyü'l-Aṣl Mühtedî Cıġala-zâde Sinân Paşa 55
Yirmi Dördüncı Ṣadr-ı A'ẓam Ḫâdım Ṭavâşî Ḥasan Paşa 56
Yirmi Beşinci Ṣadr-ı A'ẓam Cerrâḥ Meḥmed Paşa 57
Yirmi Altıncı Ṣadr-ı A'ẓam Boşnâḳ Silaḥdâr Yavuz 'Alî Paşa 58
Yirmi Yedinci Ṣadr-ı A'ẓam Boşnaḳ Lala Meḥmed Paşa 59
Yirmi Sekizinci Ṣadr-ı A'ẓam Dâmâd Öküz Meḥmed Paşa 61
Yirmi Ṭoḳuzuncı Ṣadr-ı A'ẓam Ḳayṣeriyyeli Ḫalîl Paşa 64
Otuzuncı Ṣadr-ı A'ẓam Ḫırvatiyyü'l-Aṣl Şehîd Dilâver Paşa 67
Otuz Birinci Ṣadr-ı A'ẓam Boşnaḳ Dâmâd Ḫâ'in Dâvud Paşa 67
Otuz İkinci Ṣadr-ı A'ẓam Lefkeli Muṣṭafâ Paşa 68
Otuz Üçüncı Ṣadr-ı A'ẓam Ṭavâşî Ḫâdım Gürcî Meḥmed Paşa 68
Otuz Dördüncı Ṣadr-ı A'ẓam Kemân-keş Ḳara 'Alî Paşa 69
Otuz Beşinci Ṣadr-ı A'ẓam Silaḥdâr Çerkes Meḥmed Paşa 70
Otuz Altıncı Ṣadr-ı A'ẓam Filibeli Şehîd Ḥâfız Aḥmed Paşa 71
Otuz Yedinci Ṣadr-ı A'ẓam Boşnaḳ Silaḥdâr Mühtedî Ḫusrev Paşa 72
Otuz Sekizinci Ṣadr-ı A'ẓam Sulṭân-zâde Meḥmed Paşa 74
Otuz Ṭoḳuzuncı Ṣadr-ı A'ẓam Abaza Silaḥdâr Melek Aḥmed Paşa 76
Ḳırḳıncı Ṣadr-ı A'ẓam Abaza Silaḥdâr Siyâvuş Paşa 78
Ḳırḳ Birinci Ṣadr-ı A'ẓam Arnavudluḳ'dan Mâṭlı Ṭarḥuncı Keṭḫudâ Aḥmed Paşa 79
Ḳırḳ İkinci Ṣadr-ı A'ẓam Abaza Silaḥdâr Dâmâd İbşîr Muṣṭafâ Paşa 81
Ḳırḳ Üçüncı Ṣadr-ı A'ẓam Malatyalı Silaḥdâr Dâmâd Süleymân Paşa 82
Ḳırḳ Dördüncı Ṣadr-ı A'ẓam Arnavud Köprili Meḥmed Paşa 83
Ḳırḳ Beşinci Ṣadr-ı A'ẓam Ayaşlı Nişânî İsmâ'îl Paşa 87

Ḳırḳ Altıncı Ṣadr-ı A'ẓam Bozoḳlı Silaḥdâr Bıyıḳlı Muṣṭafâ Paşa 89
Ḳırḳ Yedinci Ṣadr-ı A'ẓam Rûsiyyü'l-Aṣl Mühtedî Ḳavanos Silaḥdâr Aḥmed Paşa 90
Ḳırḳ Sekizinci Ṣadr-ı A'ẓam Moralı Dâmâd Silaḥdâr Ḥüseyin Paşa 91
Ḳırḳ Ṭoḳuzuncı Ṣadr-ı A'ẓam Çorlılı Silaḥdâr Dâmâd Şehîd 'Alî Paşa 92
Ellinci Ṣadr-ı A'ẓam Abaza Silaḥdâr Süleymân Paşa 101
Elli Birinci Ṣadr-ı A'ẓam Silaḥdâr Şehîd Dâmâd 'Alî Paşa-yı Ġâzî 102
Elli İkinci Ṣadr-ı A'ẓam Şehrî Silaḥdâr Dâmâd Meḥmed Paşa 122
Elli Üçüncü Ṣadr-ı A'ẓam Dimetoḳalı Silaḥdâr Seyyid Meḥmed Paşa 123
Elli Dördüncü Ṣadr-ı A'ẓam Şehrî Silaḥdâr 'Alî Paşa 125
Elli Beşinci Ṣadr-ı A'ẓam Nigdeli Silaḥdâr Dâmâd Mâhir Ḥamza Paşa 126
Elli Altıncı Ṣadr-ı A'ẓam Silaḥdâr Şehrî Dâmâd Meḥmed Paşa 128
Elli Yedinci Ṣadr-ı A'ẓam Silaḥdâr Nigde'de Arabsun Ḳaryeli Seyyid Meḥmed Paşa 131
Elli Sekizinci Ṣadr-ı A'ẓam Ġâzî Aḥmed Paşa-zâde Silaḥdâr 'Alî Paşa 135
Elli Ṭoḳuzuncı Ṣadr-ı A'ẓam Ḫusrev Meḥmed Paşa 141
Altmışıncı Ṣadr-ı A'ẓam Ḳıbrıslı Meḥmed Emîn Paşa 150
Aṣıl enderûn-ı hümâyûn ta'bîriyle yâd olunan iç dâ'ire-i hümâyûndan maḳâm-ı ṣadârete irtiḳâ itmiş olan ẕevâtıñ terâcim-i aḥvâlleri yazılmış oldıġı gibi bundan ṣoñra sarây-ı hümâyûnuñ her şu'besinden mesned-i ṣadâreti iḥrâz idenleriñ terceme-i aḥvâlleri 'ilâve olundı 154
İkincisi Ṣuffeli Ḳuyucı Murâd Paşa 156
Üçüncisi Bostâncı Başı Dervîş Paşa 159
Dördüncisi Balṭacı Naṣûḥ Paşa 160
Beşincisi Bostâncıbaşı Beşiktaş Mevlevî-ḫânesi'nin Bânîsi Arnavud Ḥasan Paşa 162
Altıncısı Ḫâṣekî Dilâver Paşa 162
Yedincisi Bostancıbaşı Boşnaḳ Receb Paşa 163

Sekizincisi Ṭabanı Yaṣṣı Teberdâr Meḥmed Paşa 164
Ṭoḳuzuncısı Ḥalvâ-ḫâneli Boşnaḳ Süleymân Paşa 166
Onuncısı Ḳalaylıḳoz Balṭacı Aḥmed Paşa 168
On Birincisi Teberdâr Ġâzî Meḥmed Paşa 170
On İkincisi Bostancıbaşı Şâ'ir Vâṣıf Oṣmân Beg'iñ Büyük Dayısı Arnavud Ḫalîl Paşa 175
On Üçüncisi Teberdâr Dâmâd İbrâhîm Paşa 177
On Dördüncisi Ḳozbekçi Pandul 'Oṣmân Paşa 192
On Beşincisi Bostancıbaşı Moldavânî 'Alî Paşa 194
On Altıncısı Teberdâr 'İzzet Meḥmed Paşa 195
On Yedincisi Bostancıbaşı Ḥâfıẓ İsmâ'îl Paşa 197
On Sekizincisi Bostancıbaşı 'Abdullâh Paşa 200
On Ṭoḳuzuncısı Dâmâd Meḥmed 'Alî Paşa 202
Şeyḫu'l-İslâmlar 209
Enderûn-ı Hümâyûndan Tefeyyüż İden Şeyḫu'l-İslâmlarıñ Birincisi Mîrzâ Muṣṭafâ Efendi 210
İkincisi Çerkes Ḫalîl Efendi 212
Üçüncisi Yâsinî-zâde 'Abdu'l-Vehhâb Efendi 214
Enderûn-ı Hümâyûndan Neş'et İden Ḳapudânân-ı Deryânıñ Terceme-i Ḥâlleridir 217
Birincisi Maḥmûd Paşa-yı 'Adnî 217
İkincisi Ṣoḳullı Meḥmed Paşa 217
Üçüncüsi Dâmâd Küçük Piyâle Paşa 217
Dördüncisi Silaḥdâr Cıġala-zâde Sinân Paşa 218
Beşincisi Filibeli Ḥâfıẓ Paşa 219
Yedincisi Öküz Meḥmed Paşa 219
Sekizincisi Ḳara Dâvud Paşa 219
Ṭoḳuzuncısı Cânpulâd-zâde Silaḥdâr Muṣṭafâ Paşa 219
Onuncısı Silaḥdâr Muṣṭafâ Paşa 220
On Birincisi Silaḥdâr Siyâvuş Paşa 220
On İkincisi Ḥanya Fâtiḥi Silaḥdâr Ġâzî Yûsuf Paşa 220
On Üçüncisi Silaḥdâr Bıyıḳlı Muṣṭafâ Paşa 221

On Dördüncisi Silaḥdâr Ken'ân Paşa 222
On Beşincisi Silaḥdâr Muṣṭafâ Paşa 222
On Altıncısı Muṣâḥib Muṣṭafâ Paşa 222
On Yedincisi Köle Süleymân Paşa 222
On Sekizincisi Silaḥdâr Bekir Paşa 223
On Ṭoḳuzuncısı Dâmâd Küçük Ḥüseyin Paşa 223
Yirmincisi Ḫusrev Meḥmed Paşa 230
Yirmi Birincisi Dâmâd Meḥmed Sa'îd Paşa 230
Yirmi İkincisi Kîlârî Süleymân Re'fet Paşa 234
Yirmi Üçüncisi Ḳıbrıslı Meḥmed Emîn Paşa 239
Sarây-ı Hümâyûna Müte'allik Olanlardan Ḳapudânlık İle Tefeyyüż İdenlerin 240
Birincisi Dervîş Meḥmed Paşa 240
İkincisi Arnavud Receb Paşa 240
Üçüncisi Maḳtûl Ca'fer Paşa 240
Dördüncisi Deli Ḥüseyin Paşa 241
Beşincisi Venik Aḥmed Paşa 242
Altıncısı Ḳalaylıḳoz Aḥmed Paşa 242
Yedincisi Teberdâr Meḥmed Paşa 242
Sekizincisi Bostancıbaşı Ḥacı Meḥmed Paşa 242
Ṭoḳuzuncısı Ḥâfıẓ İsmâ'îl Paşa 243
Onuncısı Ḥacı Meḥmed Paşa 243
On Birincisi 'Abdullâh Paşa 243
On İkincisi Firârî Aḥmed Paşa 243
On Üçüncisi Dâmâd-ı Şehriyârî Meḥmed 'Alî Paşa 250
Ṭop-ḫâne-i 'Âmire Müşîri İken İrtiḥâl-i Dâr-ı Beḳâ İden Enderûnî Aḥmed Feṭḥî Paşa Merḥûmuñ Terceme-i Ḥâlidir 250
Vükelâ-yı Devlet-i 'Aliyyeden Meḥmed Ṣâdıḳ Rif'at Paşa 253
Terceme-i Ḥâl-i Silaḥdâr Süleymân Paşa 257
Terceme-i Ḥâl-i Meḥmed Ṭayyâr Paşa 259
Terceme-i Ḥâl-i Servili Selîm Paşa 261
II. CİLDİN İNDEKSİ (Şahıs, Mekan, Eser, Kavim, Millet) 263

TÂRÎH-İ ‘AṬÂ CİLD-İ ŞÂNÎ

Bismillâhirraḥmânirraḥîm

[2] Müdîr-i umûr-ı devlet olanlara muḳaddemâ biri tefvîż ve dîgeri tenfîẕ olmaḳ üzere iki kelimeye mużâfun-ileyh olaraḳ "vezîr" tesmiye iden mülûk-i ‘âliye-i devlet-i ‘Abbâsiyye'den "‘Abdullâh İbni Seffâḥ" ḥażretleri oldıġı nüvişte-i ṣaḥâ'if-i kütüb-i tevârîḫ-i ‘Arabiyye'dir.

Devlet-i ‘aliyyeniñ ibtidâki vekîl-i muṭlaḳ ve vezîr-i aṣdaḳı Sulṭân Orḫân Ḫân-ı Ġâzî ḥażretleriniñ birâder-i salṭanat-güster-i şâhâneleri ‘Alâ'ü'd-dîn Paşa ve ikincisi şehzâde-i ma‘âlî-eṣerleri Süleymân Paşa-yı ġâzîdir ki terceme-i aḥvâl-i ‘âliyeleri ekṣer-i kütüb-i tevârîḫi tezyîn itmişdir.

Zîrde terceme-i ḥâlleri zîver-i silk-i suṭûr idilen ẕevât her ne ḳadar mertebe ve manṣıb cihetiyle yek-dîgerine taḳdîm olunmayaraḳ târîḫ-i me'mûriyetlerine naẓaran aḥvâlleri yazılmaḳ lâzım gelür ise de bu uṣûle ri‘âyet idememekde ma‘ẕûr oldum. Çünki maḥall-i feyż ü neş'etleri enderûn-ı hümâyûn olanlarıñ mevḳi‘-i tefeyyüżleri, sarây-ı hümâyûn olanlara teḳaddümi farîża-i âdâb-âşinâyî-i enderûn oldıġı rû-nümûndur. İşbu iki ta‘bîriñ beyân u ta‘rîfine şu vechile eşheb-rân-ı ḫâme-i izbâr olunur ki: "Enderûn-ı hümâyûn aġaları" deyü ta‘rîf olınan ẕevât, ẕât-ı hümâyûn-ı ḥażret-i pâdişâhîniñ ârâm [3] buyurduḳları kâşâne-i dil-güşâda ḫıdmet-i maḫṣûṣa-i mülûkânede müstaḫdem olanlardır ki bunlar ḳadîmen "Ġulâmân" ve mu'aḫḫaran "İç Oġlanı" ve daha ṣoñra "İç Aġası" ve aḫîren "Enderûn-ı Hümâyûn Aġası" ‘unvânıyla yâd olınagelmişdir. Bunlar iksîr-i füyûżât-te'ṣîr-i ḫıdmet-i ḫâṣṣa-ı pâdişâhî ile tezkiye-i nüfûs-ı insâniyye eylemiş ẕevât ola-

rak çerâğ oldukları menâṣıb-ı mülkiyye ve 'askeriyyede nice ḫıdemât-ı mebrûreye muvaffak olmuşlardır. Ẕevât-ı müşârün-ileyhimden mâ-'adâsına "sarây-ı hümâyûn ḫalkı" ta'bîr olunur ki: "Zülüfli Balṭacı, Eski Sarây Balṭacısı, Ḫâṣekî Ṣuffeli, Ḳozbekçi, Ḳapucı, Ḳuşḫâneli, Ḥalvâḫâneli, Aşçı, Bostâncı, Odunanbârlı, Ḫâṣfurunlı, Ḫâṣâḫûrlı, Yedekçi, Ṣandâlcı" 'unvânlarıyla yâd ve bunlardan daḫi ḫıdemât-ı mebrûre ve istiḳâmet-i meşkûre ibrâz itmiş bir nice ṣınıf ḫademeden 'ibâret oldukları ḥâlde ḫıdmetlerince iḥrâz-ı nâm iderek nâ'il-i luṭf-ı Rabbu'l-'ibâd olagelmişler vardır. Bu cihetle yukarıdaki ṣınıfdan olanlara "Enderûnlı" ve bunlara "Sarâylı" ta'bîri ile ber-vech-i zîr temyîz-i zâtü'l-beyn idilmişdir.

Âtiyen ta'yîn olunacaḳ müfîżlerine göre ḫıdmet-i devlet-i 'aliyyede tefeyyüż idenlerden ekşerîsi birinci ṣınıfdan ya'nî "İç Aġaları" ta'bîr olunan enderûn-ı hümâyûn ricâlinden olduḳlarından başḳa, tercemelerinde beyân olınacaġı vechile İç Aġaları'ndan tefeyyüżle salṭanat-ı celîle-i 'Oṣmâniye'niñ esâs-ı maṣûnu'l-indirâs-ı 'ulyâsını taḥkîme ḫıdmet ü himmet iden "Maḥmûd Paşa, Dâvûd Paşa, Hersek-zâde Aḥmed Paşa, Yemen Fâtiḥi Süleymân Paşa, Ṣoḳullı Meḥmed Paşa, Ḫanya Fâtiḥi Silaḥdâr Şehîd Yûsuf Paşa, Öküz Meḥmed Paşa, Köprili Meḥmed Paşa, Çorlılı 'Alî Paşa, Ġâzî Şehîd Ḫâdım Sinân Paşa, Şehîd 'Alî Paşa" gibi ẕevâta mu'âdil devâ'ir-i dîgerden ve belki bütün hey'et-i devlet-i 'aliyyeniñ her şu'besinden nâmdâr bir zât ẓuhûrı tevârîḫde meşhûd ve rivâyâtdan mesmû' u menḳûl olmaması, müşârün-ileyhim ḫażerâtınıñ taḳdîmiyle buracıḳda başḳaca yâd olunmalarına sebebiyet virmişdir.

Bu memdûḥiyyetde şâyân-ı 'arż u 'ibretdir ki bunlar dört yüz elli seneden yüz seksen sene muḳaddeme gelince gelmiş geçmiş olduḳları ḥâlde terâcim-i aḥvâllerini tevârîḫden ṭoplayup derc-i mecelleye mecbûriyete müşârün-ileyhim ḫażerâtınıñ ḥüsn-i [4] ḫıdmet ve himmetlerini taḳdîr iden teşekkür ve inṣâf ta'alluḳından başḳa ne sebeb müṭâla'a buyurılur.

İşte ḫıdemât-ı ṣâdıḳa ve himemât-ı lâyıḳaya sa'y ü iḳdâm ile silk-i ḳanâ'at u kifâyeti nefsine aḳdem-pîşe ve bunlar gibi memdûḥ olmaḳ ve 'aksi ḥâlini iḫtiyâr u irtikâbdan ictinâb ile insân içün maḳdûḥ u melûm ve mezmûm u maṭ'ûn olmamaḳ ṭarîḳini aramaḳdan özge hemîşe muḳaddime-i endîşe olmadıġı ġayr-i münkerdir.

Hemân Cenâb-ı Ḥaḳ cümleyi mülk ü devlete ibrâz-ı ‘iffet ü istiḳâmet ve ḥüsn-i ḫıdmete muvaffaḳiyetle rehîn-i memdûḥiyyet buyursun.

Sarây-ı Hümâyûnuñ Her Şu‘be ve Cihetlerinden İḥrâz-ı Mesned-i Celîl-i Ṣadâret-i ‘Uẓmâ İden Ẕevâtıñ Terceme-i Ḥâlleri Beyân Olunur:

Enderûn-ı Hümâyûndan Tefeyyüż İden Birinci Ṣadr-ı A‘ẓam Ḫırvatiyyü'l-Aṣl Müḥtedî Şehîd Maḥmûd Paşâ-yı ‘Adnî

Sülâle-i celîle-i ‘Oṣmâniye'den iki, Çandârlı ḫânedânından dört nefer ẕevât-ı sütûde-ṣıfâtdan ṣoñra mesned-i celîl-i ṣadâret-i ‘uẓmâyı iḥrâz idenleriñ yedincisi ve enderûn-ı hümâyûndan tefeyyüż idenleriñ birincisi Maḥmûd Paşa-yı ‘Adnî'dir. Naṣbı sene 857, müddet-i def‘ateyn sene 16, rıḥlet-i şehâdeti sene 879. Müşârün-ileyh Ḫırvâtiyyü'l-aṣıldır. Memleketinde "Mîḫâl Oġlu" dinmekle ma‘rûfdur. Murâd Ḫân ḥażretleriniñ ‘aṣr-ı evvel-i ‘âlîlerindeki esfârda enderûn-ı hümâyûn aġavâtından Meḥmed Aġa nâm merd-i ġâzîniñ manẓûr-ı naẓar-ı şefḳat u istiṣḥâbı olduḳdan ve Murâd Ḫân-ı Ṣânî ḥażretlerine taḳdîm eyledikden ṣoñra enderûn-ı hümâyûnda ta‘lîm-i ‘ilm ü ‘irfân iderek Fâtiḥ Sulṭân Meḥmed Ḫân ḥażretleriniñ şehzâdeliklerinde şeref-i ḫıdmetlerini iḥrâz eylemiş ve ḫazîne-i hümâyûn ḳoġuşunda mihr-i münîr-i isti‘dâd-ı ezelîsiniñ münevveri olan ḫâhiş-i zekâ-nümâsına göre baḫş-ı İlâhî olan ‘ulûm u fünûn-ı ‘âliye ve feżâ'il ü kemâlât-ı insâniyyesiniñ bi't-tederrüs ve't-taḥṣîl fi‘le getürülmesi vesâ'ilini istiḥṣâliñ netîce-i meleke-encâmına eṣnâ-yı teveṣṣülde iken Fâtiḥ-i ġazâ-fâyiḥ ḥażretleriniñ sekiz yüz elli beşde ikinci def‘aki vuḳû‘-ı cülûs-ı hümâyûnlarında ocaḳ aġalıġı ile maẓhar-ı feyż ü maḳâṣıd ve müte‘âḳiben Rûmili eyâletine müteṣâ‘id olmuşdur. Müverriḫ Ramażân-zâde ḳavlince bir aralıḳ ḳâḍî-‘askerlik manṣıbına teṣâ‘üde daḫi ṭâli‘i müsâ‘ade virmişdir.

[5] Sekiz yüz elli yedide Ḫalîl Paşa yerine maẓhar-ı mühr-i ṣadâret olduḳdan ṣoñra altmış ikide serdârlıḳla Gügercinlik şehrine ḳadar memleket-i Lâs'ı pâ-zede-i ḫuyûl-i mücâhidîn itmek içün sevḳ-i semend-i himmet ve

maẓhar-ı muẓafferiyetle civârındaki ḳılâ'-ı müte'addideniñ feṯḥ u żabṭına ve ma'den-i sîmiñ silk-i mülk-i devlet-i 'aliyyeye rabṭına ve sekiz yüz altmış üçde eṭrâfındaki ḳılâ' u żıyâ' ile Lofça feṯḥine muvaffaḳiyetle ġınâ-yı ġuzât-ı muvaḥḥidîni maḥsûd-ı gürisne-çeşmân-ı rûzgâr itmişdir.

Sekiz yüz altmış yedide Semendire'den mâ-'adâ Ṣırb memâlikini feṯḥ u teshîr ve gönderdigi aḳıncılarla Macâristân'ı işġâl u taḥyîr eyledigi hengâmda mülâḳât-ı şâhâne içün Edirne'ye gelmişdir. Venediklüleriñ Mora dimekle ma'rûf olan Şibh-i Cezîre derbendine yapdırmış olduḳları iki yüz ṭopluḳ bir ḳal'a ile cezîreyi düşürdükleri muḥâṭara ve oradaki 'Oṣmânlu 'askeriniñ ḫaṭṭ-ı ric'atlerini ḳaṭ' iderek dûçâr itdikleri tehlike ile papa ṭarafından baḳiyye-i ehl-i ṣalîbden müretteb bir büyük Macâr ordusunuñ Bosna ḥudûdını tecâvüzle eṭrâfında olan ba'zı ḳurâ ile pâyçeyi żabṭ u teshîr itdikleri hengâmda 'asâkir-i 'Oṣmâniyeniñ ṣadâ-yı hücûm-ı iḳtiḥâmları ve âvaze-i ḫuyûl ve a'mâl-i eslihaları âġâzesinden Macârlu müte'eṣṣir ve ṭalî'ada bulunan müşârün-ileyh Maḥmûd Paşa ẓikr olunan derbend ḳal'asındaki Venedik 'askeriniñ pîş-i naẓarlarında kemâl-i kerr ü ferr ile izhâra başladıġı saṭvetden a'mâl-i eslihaya meydân ḳalmaḳsızın istimâ'-ı ṣadâ-yı silâḥ-ı 'Oṣmâniyân, dehşet-endâz-ı ḳulûb-ı 'udvân olaraḳ düşmen münkesir olmaġla a'dâyı iḫtiyâr-ı 'âr-ı firâra mecbûr itmiş idi.

Sekiz yüz altmış yedide müżâfâtıyla Hersek diyârını memâlik-i islâmiyyeye ilḥâḳ ve altmış ṭoḳuzda Germe Ḥiṣârı ve Gördüs ḥıṣn-ı üstüvârını ve Ḳarlı İli dimek ile meşhûr altı 'aded ḳılâ'-ı vâcibü'l-ibtiyâ'ı ṣemen-i ma'lûme-i dâd u sitâd-ı seyf ü sinân-ı cihâd ile 'ilâve-i yesâr-ı bilâd-ı emṣâr ve dâḫil-i ḳabża-i iḳtidâr iderek ta'yîn-i muḥâfıẓîn ve tetmîm-i mehâm-ı lâzımeden ṣoñra Midillü sâḥiline musallaṭ olan düşmen gemilerini ġarḳ u ḳalır itmek me'mûriyyetiyle donanmâ-yı hümâyûnı istiṣḥâben Gelibolı'dan nehżat ve hücûm ile iktisâb-ı fevz-i ġalebe vü nuṣret itmişdir.

Sekiz yüz yetmişde Macâr ḳıralınıñ İzvorniḳ ahâlîsine îsâl-i ḫasâr içün i'lâ-yı livâ-yı istîlâ itdigi istiḫbâr olındıġı gibi, Fâtiḥ-i ġazâ-sâniḥ ḥażretleri Maḥmûd Paşa'yı miḳdâr-ı kâfî 'askerle me'mûr itdiginden, dehşetlü bir ḥâl ile İzvorniḳ'e [6] iḳtirâb eyledikleri ḳıralıñ manẓûrı oldıġı anda kemâl-i ḫaşyetle firâra ibtidârında bi't-ta'ḳîb bir vâdî-i ẓafer-bevâdîde telâfî-i ṣaffeyn vuḳû'ıyla ḥâsim-i ḥibâl-i nizâ' olan vâsıṭa-i ḥüsâm-ı ẓafer-encâm ile

ḥarb u peygâra ibtidârında ṣanâdîd-i düşmenden ekşerîsi ḳahr u demâr ve ordusıyla berâber ḳıralı firâra icbâr eylemişdir.

Sekiz yüz yetmiş ikide Ḳaramân oġlı Pîr Aḥmed'iñ mâdde-i ḳahr u i'dâmında seyyi'e-i si'âyet-i muḥâsidîn 'azv-ı taḳṣîr-i ta'ḳîb ile ithâm itmegin, Meḥmed Paşa-yı Rûmî mekr ü münâfaḳatıyla oṭaġı başına yıḳdırılup 'azl ile Gelibolı sancaġı tevcîh ve sekiz yüz yetmiş üçde donanmâ-yı hümâyûn ile me'mûr oldıġı Egriboz teshîrine şitâb ve ṣavletle mevhûbun min-'indillâh oldıġı feṭḥ u nuṣrete nâ'il ve bu ḫıdmetiñ ḥüsn-i îfâ ve itmâmında daḫi faẓîlet-i dirâyeti merteb-i ṣübûta vâṣıl oldıġı cihetle müstaġraḳ-ı emvâc-ı iltifât-ı pâdişâh-ı kerîmü'l-ḫaṣâ'il olmuş idi.

Sekiz yüz yetmiş yedide Uzun Ḥasan seferindeki ṣıdḳ-ı ḫıdmeti muḳâbili ṣâniyen maḳâm-ı celîl-i ṣadârete sâye-resâ ve hem-rikâb-ı şehen-şâh-ı ẓafer-iḥtivâ olaraḳ emâre-i i'âde-i iḳbâli rû-nümâ olmuş iken bâriḳa-i mesâ'î-i meşkûresi münâfaḳat-ı muḫâlîfîn ile mestûr-ı sürâdıḳ-ı ẓalâm-ı çarḫ-ı pür-cefâ oldıġından 'azl ü infiṣâl ile Rûmili'nde Edirne vilâyetinde Filibe sancaġında müceddeden iḥyâ vü i'mârına muvaffaḳ oldıġı Ḫâṣköy nâm ḳaṣabaya muhâceretle ârâm itmekde iken Tâcü't-Tevârîḫ ve Ḥadîḳatü'l-vüzerâ rivâyetlerince sekiz yüz yetmiş ṭoḳuzda şehzâde Sulṭân Muṣṭafâ irtiḥâlinde 'âdet-i 'aṣra ittibâ'en li-ecli't-ta'ziye İstanbul'a gelerek resm-i ta'ziyeti ba'de'l-îfâ cemî'-i zamânda vücûdları mużırr-ı millet ü devlet olan erbâb-ı nifâḳ ṭarafından ta'ziye vü mâtemde isâ'et-i ḳuṣûra mübâderet 'azviyle ṭab'-ı hümâyûn iġżâb olınaraḳ on yedi gün Yedi Ḳulle maḥbesinde ba'de't-tevfîḳ, 'âḳıbet ol ġâzî-i mücâhid-fî sebîlillâh ser-bürîde-i mevḳi'-i şehâdet olmuşdur. Raḥmetullâhi Ta'âlâ 'aleyhi raḥmeten vâsi'aten.

Müşârün-ileyhiñ esbâb-ı imḥâsı ba'żı tevârîḫ ve mecmû'alarda egerçi bu vechile mesṭûr ise de bunlarıñ ba'żısından ġarażlı ma'nâ tafaṭṭun ve birazından ṭaraf-gîrlik tevehhüm olındıġına naẓaran pek de lâyıḳıyla mezâyâ münfehim olamamaḳda [7] oldıġı ḥâlde Ḥadîḳa ḥikâyâtı nev'an sâ'irinden daha aḳvâ görünmekle, nâ-çâr bu rivâyet derc ve tercîḥ olundı. Ba'żı rivâyâta naẓaran müşârün-ileyh Maḥmûd Paşa'nıñ Bosna ḳıralıyla olan mu'âmelesinde ve Uzun Ḥasan'ıñ tevḳîf-i ta'ḳîbine ve Fâtiḥ ḥażretleriniñ menviyyât-ı cihân-gîrâneleriniñ te'ḫîr-i icrâsına bir iki kerre sebebiyyet vir-

mesi ve Ḳaramân vilâyetinden İstanbul'a naḳli fermân buyurılan ahâlîniñ vaḳt ü zamânıyla sevḳ u îṣâllerine 'adem-i muvaffaḳiyet ü beṭâ'eti ve şehzâde Sulṭân Muṣṭafâ gibi lâyıḳ-ı tâc u taḫt meşkûru'l-mesâ'î bir zât-ı 'uluvvü's-simât ile mübâyenet ḥâlinde bulunması ḥuṣûṣları kendü kendüsini varṭa-i hevel-nâk-i ifnâya atmaġı gözine aldırır aḥvâl iḫtiyâr itmiş olması isnâdından başḳa ḥâṭıra bir şey ḫuṭûr itdiremiyor. El-'ilmü 'indallâh, her ne ise bunlarla berâber ḥâḳân-ı ḫuld-âşiyân ḥażretleri müşârün-ileyhiñ muẓṭarran icrâ-yı imḥâsını müte'âḳib ibrâz itdigi ḫıdemât-ı memdûḥa-i mesbûḳa ve feżâ'il-i celîle-i maḳbûlesiniñ taḫaṭṭur u taṣavvurı te'essüf ü ḥüznini da'vet ve ṣalât-ı na'ş-ı raḥmet-naḳşındaki ḫużûrıyla ḫaṣlet-i celîle-i naṣfet-i şâhânesini i'lânen medfene ḳadar 'azîmet iderek i'lân-ı maḥabbet ve iẓhâr-ı elem ü küdûret buyurduḳları, bu ḥuṣûṣlara dâ'ir elsine-i ṣelâṣede yazılmış mecellelerden birisinde gördigini 'ulemâ-yı 'ulûm-ı edebiyyeden Bandırmalı müderris 'Abdu'l-Ḳâdir Ṣabûrî Efendi ḥikâye itmişdir.

Pâdişâh-ı 'adâlet-intibâha iṭâ'at, erbâb-ı edeb ü inḳıyâda vecîbe-i ẓimmet-i ṣadâḳat olup, bâ-ḫuṣûṣ Fâtiḥ ḥażretleri muvaffaḳiyyet-i 'âliyesiniñ şöhret-i şâyi'ası ḥikâyât-ı İskender ü Dârâ'yı imḥâ itmek muvaffaḳiyetini iktisâb ve nâm-ı celâlet-ittisâm-ı hümâyûnlarıyla fıḳarât-ı fütûḥât-ı celîle-i cihân-gîrâneleri rub'-ı meskûn kitâb-ḫânelerinde iktitâb olunmuş olan tehdîdiyyeti îḳâ'a ḳâdir, celîlü'l-me'âṣir bir şehriyâr-ı şöhret-yâbıñ niyyât-i cihân-pesendânesini taġyîre cür'et itmek yolını ṭutmaḳ eger ṣaḥîḥ ise, Paşa-yı müşârün-ileyh gibi deḳâyıḳ-ı umûra vâḳıf ve ḫabâyâ-yı mizâc-ı 'âlemi 'ârif, âṣârı müsellem-i 'âlem ve müstaḳîm bir ẓâtıñ pek büyük ḫaṭâda bulunmaḳ iḫtiyârı umûr-ı 'acîbeden görünmüş ise de ne çâre ki "iẓâ câ'e'l-ḳażâ 'amye'l-baṣar" mezâyâsı bir nice aṣḥâb-ı kiyâset ü feṭânetiñ 'aḳl u ẕekâsını tünd ve tîzî-i fehm ü idrâkini künd itmek tîşesiyle pîş-i naẓarındaki mezâliḳi setr ü taġmîd,

(Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün)

[8] "Sübḥâne men teḥayyere fî ṣun'ihi'l-'uḳûl
Sübḥâne men bi-ḳudretihî ya'cuzü'l-fuḥûl"

ma'nâsıyla sükût itmek evvelâ bi-ṭarîḳi'l-aġrâżdır.

Müşârün-ileyhiñ şehâdetine târîḫdir:

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

"Ṣâḥibü'l-ḫayrât Maḥmûdu'l-ḫıṣâl
Menba'u'l-elṭâf memdûḥu'l-kemâl

Ṣâdıḳu's-sulṭân Maḥmûdu'l-kerîm
Râḥa maẓlûmen ilâ dâri'n-na'îm

Fâte merḥûmen ve târîḫun bedâ
Mâte Maḥmûden şehîden zâhidâ" (879)

Müddet-i ṣadâreti def'a-i ûlâda on beş ve def'a-i ṣâniyede bir sene miḳdârıdır. 'Âlim ü fâżıl, faṭîn ü 'âḳil, mekîs ü kâmil, muḥibb-i 'ulemâ, mu'în-i fuḳarâ, mühîn-i fuseḳâ, memdûḥu'l-ef'âl, maḥmûdu'l-ḫıṣâl bir düstûr-ı 'adâlet-iştimâl oldıġı mervîdir. Alazḳa[1] nâmını muḥtevî risâle-i mü'ellefisiyle 'ulemâ-yı 'aṣrınıñ nâm-ı zî-şânına tefsîr ü tanṣîf itdikleri birçoḳ kütüb ü resâ'il el-ḥâletü hâẕihî münevvir-i envâ'-ı mebâḥiṣ ü mesâ'il olmaġla, işte bu muvaffaḳiyyet-i celîle 'aẓîm-i şânına şâhid-i 'âdil ve ḫayrât u ḥasenâtı bî-mu'âdildir. Müceddeden teşkîl itdigi Ḫâṣköy ḳaṣabasında bir câmi'-i 'âlî ve mescid ve medrese ve ḥammâm, der-sa'âdetde münhedim olan kilîsâ yerine te'sîs itdigi câmi'-i şerîfe "yesserallâhu lenâ ḳâ'a maḳâme Maḥmûd" (868) târîḫdir.

Câmi'-i şerîf tetimmâtından olan medrese ve mekteb ve çeşme ve çifte ḥammâm ve Ṣofya'daki câmi'-i refî'u'l-bünyân ve medrese ve menba'-ı mâ-i meshûn üzerine bir 'âlî ḳubbe ve ḫân ve Rûmili ve Anaṭolı'da gezdigi ve Rûmili'nde fetḥine muvaffaḳ oldıġı maḥalleriñ ekṣerîsinde mescid ve medrese ve mekteb ve cüsûr u ribâṭ gibi nice âṣâr-ı müberrâtı sa'âdet-i ḫâline dâldir. "Nevverallâhu żarîḥahû neyyiren keşîren". Ṭabî'at-ı şi'riyyesine numûne olmaḳ üzere manẓûr olan bir beyti taḥrîr olundı:

1. الازقه

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fa'ûlün)

Gözüm yaşına raḥm it sürme derden
Ki merdüm-zâdedir düşmüş naẓardan

İkinci Ṣadr-ı A'ẓam Gedik Aḥmed Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan Feyż-yâb Olanlarıñ İkincisi ve Ṣadr-ı A'ẓamlarıñ Onuncısı Gedik Aḥmed Paşa'dır. Sene 880. Müddet: 4 Sene.

Tâcü't-Tevârîḫ'in rivâyetine göre müşârün-ileyh enderûn-ı hümâyûnda iken şehzâdeliklerinde [9] Fâtiḥ Sulṭân Meḥmed Ḫân ḥażretleriniñ ḫıdmet-i maḫṣûṣa-i mülûkânelerinde bulunduḳları cihetle evân-ı cülûs-ı hümâyûnlarında vezâretle kâm-rân ve ekşer ġazâlarda serdâr-ı fütûḥât-'unvân olup Ḳaraman Oġulları'nı tedmîr ve Ermenâk ve Silifke ḳal'alarını teshîr ve Ṭrabzon seferinde pek güzel sa'y u tedbîri âzâde-i külfe-i tezbîr oldıġından, sekiz yüz seksende Maḥmûd Paşa-yı 'Adnî'niñ ikinci def'aki 'azlinde mühr-i ṣadâretle tevḳîr olunmuş idi.

Cülûs-ı Bâyezîd Ḫânî'de Polya vilâyetini fetḥe me'mûr iken berây-ı bey'at âsitâneye 'aṭf-ı 'inân-ı 'azîmetle şehzâde Cem Sulṭân muḥârebesine me'mûr ve ḥuṣûl-i ġalebe ile sa'yi meşkûr ve şehzâde-i müşârün-ileyh ḥażretleriniñ terk-i dâr u diyârında iġmâż u teġâfülle işiñ ilerüsine gitmemesi cihetiyle beyne'l-aṣdiḳâ pek ziyâde memdûḥ u maḳbûl u merġûb olmuş idi. Hadîḳatü'l-vüzerâ ḳavlince bu me'mûriyyetiñ itmâmını müte'âḳib üç yüzden ziyâde sefîne ile ḫıṭṭa-i Kefe'yi teshîre me'mûr olaraḳ Azaḳ vilâyetini Çerkesistân ḥudûdı intihâsına ḳadar dâḫil-i ḳalem-rev-i memâlik-i devlet-i 'aliyye-i 'Oṣmâniye itmiş idi.

'Alâ-rivâyetin, ḫuşûnet-i ṭab'ı muġâyir-i rıżâ-yı hümâyûn-ı Bâyezîd Ḫânî olmaġın, sekiz yüz seksen yedide meştâ-yı Edirne'de dâr-ı na'îme i'zâm olunmuşdur. Kâtib Çelebi taḥḳîḳatınca müddet-i ṣadâreti dört senedir.

Ba'żı rivâyât-ı vâḳı'aya göre müşârün-ileyh 'ilm-i hey'et ve hendese ve istiḥkâmât ve 'ilm-i coġrafyâ ve sevḳu'l-ceyş ve fenn-i te'âbî ile devletiñ

muḥtâc oldıġı niẓâmâta vâḳıf ve mu'âmelât-ı müdârât-ı düveliyyeyi 'ârif, fütûḥât-ı 'aẓîmeye maẓhar, müdîr ü cesûr, saḫî ve kerîm, ṣâliḥ u 'afîf bir vezîr-i ẓî-şu'ûr oldıġı añlaşılur. Ba'żı âṣâr-ı ḫayrı ve İstanbul'da bir ḥammâmı vardır. Raḥmetullâhi 'aleyh.

Üçünci Ṣadr-ı A'ẓam Dâvûd Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan Feyż Alanlarıñ Üçüncisi ve Ṣadr-ı A'ẓamlarıñ On İkincisi Dâvud Paşa'dır. Sene 888. Müddet: 15 sene.

Ḥadîḳatü'l-Vüzerâ'da maḥall-i feyż ü neş'eti görilemediginden Tâcü't-Tevârîḫ taḥḳîḳâtına göre müşârün-ileyh Dâvud Paşa Fâtiḥ Sulṭân Meḥmed Ḫân ḥażretleriniñ dâ'ire-i füyûżât-bâhire-i hümâyûnlarından tefeyyüźle Gedik Aḥmed Paşa'ya ve Ḥadîḳatü'l-Vüzerâ ḳavlince İsḥaḳ Paşa'ya ḫalef olaraḳ on beş sene mesned-i ṣadâretde bi'ẕ-ẕât ġazâ vü cihâda [10] 'azîmetle ma'reke-gâhlarda müretteb ṣunûf-ı 'askeriyye ve çoḳ kerre pîş-i ṣufûf-ı leşkeriyyede meslûl-i seyf-i celâdet olaraḳ ṣavlet-i düşmene muḳâbele ve muẓafferiyete himmet ve maẓhar-ı envâ'-ı fütûḥât ile nâ'il-i teveccühât-ı ḥażret-i pâdişâh-ı Dârâ-ḳudret oldıġı ḥâlde ber-muḳteżâ-yı sinn-i pîrî ḫıdmetden ta'arrî ve ṭoḳuz yüz ikide âlâyiş-i dünyeviyyeden teberrî ile ṭarîḳ-i selâmet-refîḳ-i ḥüsn-i ḫâtimeyi taḥarrî itmek üzere Dimetoḳa'da müteḳâ'iden gûşe-gîr-i inzivâ vü 'uzlet olmasına müsâ'ade buyurulması istid'âsı, rehîn-i müsâ'afa-i ḥażret-i pâdişâh-ı emekdâr-nüvâz olmaġın maḥall-i meẓkûrda ḳâ'id ve dörtde ḥayât-ı müste'ârdan mütecerrid olmuşdur.

Sinn-i ṭufûliyyetden berü esfârıñ birisinden girü ḳalmadıġı cihetle hengâm-ı icrâ-yı ġazâ vü cihâdda eline geçen ṣervet ve yesâr-ı bisyârı ẕevḳ u sefâhatine telef itmediginden nuḳûd u 'aḳârı bisyâr olmaġla, irtiḥâlinde faḳaṭ nuḳûd u emvâlinden ḳâḍî-'askere bi-ṭarîḳi'ṣ-ṣulḥ beş yük aḳçe resm-i ḳısmet virildigi kütüb-i tevârîḫde rehîn-i vüṣûḳ-ı izbârdır.

Müşârün-ileyh muḥibb-i 'ulemâ, mu'în-i fuḳarâ, 'âbid ü zâhid, ġâzî vü mücâhid bir vezîr-i keşîrü'l-meḥâmid oldıġı mütevâtir ü mervîdir. İstan-

bul'da bir ‘âlî câmi‘-i şerîf ve bir medrese ve ‘imâret ve mekteb-i münîf ve çeşme inşâ, Vefre[2] ḳaṣabasında içme ṣuyını icrâ eylemişdir. Câmi‘-i şerîfine Kemâl Paşa-zâde şeyḫu'l-islâm Aḥmed Şemsü‘d-dîn Efendi merḥûmuñ söyledikleri ‘Arabî târîḫ, şeyḫu'l-ḫaṭṭâṭîn meşhûr Ḥamdullâh Efendi'niñ ḫaṭṭıyla mürekḳamdır:

الا قد بنى درويش داود
وزير ابهرى الاستقامة

لسلطان بايزيد محمد
فريدالدهر عقد فى الامامة

بنا الخيرمرفوع المبانى
حماه الله ما ناحت حمامة

تأمل فيه والنظر حسن تاريخ
لصاحبك السعادة والسلامة

(889)

Yine müşârün-ileyhiñ türbeye söyledigi târîḫdir:

حياك الله يا درويش داود
بانواع الرجا مما لديه

فلما مات انى قلت تاريخ
كماهى رحمة الله عليه

(904)

Raḥmetullâhi ‘aleyhi.

2. وفره

Dördünci Ṣadr-ı A'ẓam Boşnaḳ Mühtedî Dâmâd-ı Şehriyârî Hersek-zâde Aḥmed Paşa

[11] Enderûn-ı Hümâyûndan Maẓhar-ı Feyż Olanlarıñ Dördüncisi ve Ṣadr-ı A'ẓamlarıñ On Üçüncisi Hersek-zâde Aḥmed Paşa'dır. 902. Defe'ât-ı Erba'a Müddet: 7 Sene.

Kâtib Çelebi rivâyetinden baḥişle Ḥadîḳa'da beyân olundıġı üzere müşârün-ileyh Aḥmed Paşa Fâtiḥ Sulṭân Meḥmed Ḫân 'aṣr-ı 'âlîsinde Hersek diyârı göñüllüsüyle berâber der-i devlete vürûd iderek dâru'l-'ilm ü kemâl olan dâ'ire-i hümâyûna ḳabûl ile oḳuyup yazaraḳ taḥṣîl-i 'ilm ü ma'ârife muvaffaḳ olduḳdan ṣoñra ṭarîḳatınca ḳaṭ'-ı merâtib itmekde iken Anaṭolı begler-begiligiyle çerâġ ve ibtidâ-yı cülûs-ı Bâyezîd Ḫânî'de derece-i dirâyet ve ḥüsn-i ḥıdmeti bâ'iṣ-i iḥrâz-ı şeref-i muṣâhareti olaraḳ aḳṣâ-yı memâlik-i islâmiyyeye muṣallaṭ olan düşmen üzerine sipeh-dâr ve ba'de't-teḳâbül a'dâyı maġlûbiyyet-i kâmile ile rehîn-i nedâmet-i 'âḳıbet-kâr eyledikden ṣoñra muvaffaḳan 'avdet ve sekiz yüz ṭoḳsan birde memâlik-i 'Oṣmâniyye'ye hücûm iden leşker-i Ḳayıtbay üzerine me'mûr olup ḳahr-ı a'dâya ṣarf-ı maḳdûr itmekde iken, sipâh firâr 'ani'z-zaḥf 'ârını irtikâb itdikleri eṣnâda anları tevḳîf ve te'ḫîre tek ü pûda oldıġı ḥâlde bi-ḳażâ'illâhi Ta'âlâ rubûde-i pençe-i leşker-i Ḳayıtbay olmuş idi. Ba'de'l-ḫalâṣ ṭoḳuz yüz ikide Dâvud Paşa yerine mühr-i ṣadâretle mesrûr ve üçde sekte-i 'azl ile meksûr ve müte'âḳiben manṣıb-ı ḳapudânî ile İnebaḫtı fetḥine me'mûr olaraḳ veẓâ'if-i ḥıdmet ü ṣadâḳati îfâya beẕl-i tüvân u ḳudretle vâḳi' olan ḥarb u peygârda fevḳa'l-me'mûl ibrâz-ı besâlet ve yâverî-i baḫt ile itmâm-ı emr-i me'mûriyyet ve nice vilâyet ü menâṣıba sâye-endâz-ı 'adâlet oldıġı ḥâlde ṭoḳuz yüz ṭoḳuzda Ḫâdım 'Alî Paşa'ya ḫalef olmuşdur.

Üç sene ḥıdmet-i ṣadâretiñ ḥükmini ḥaḳḳıyla îfâ ve ba'de'l-'azl mesned-i ḳapudânîye ric'atle umûr-ı tersâneyi 'alâ-mâ-yelîḳ rü'yete i'tinâ ve ve bir nice muḥassenât icrâ eylemişdir.

Ṭoḳuz yüz on yedide Ḫâdım 'Alî Paşa'nıñ şehâdetinde câ-nişîn olmuş ise de teṭâvül-i eyâdî-i i'tisâf-ı yeñiçeriyân ile sarâyı yaġmâ olunduḳda kendüsi iḫtifâ itmişdir.

Ṭoḳuz yüz on sekizde Yavuz Sulṭân Selîm-i ḳadîm ḥażretleri revnaḳ-efrûz-ı dîhîm-i ḫilâfet-i ʻuẓmâ olduḳlarında Ḳoca Muṣṭafâ Paşa yerine câh-ı celîl-i ṣadâret-i ʻuẓmâ ile [12] tevḳîr ve Îrân seferinde ibrâz itdigi ḫıdemât-ı pesendîdesiyle taltîf ü tesrîr olunmuş iken yeñiçerileriñ ḥarekât-ı bâġiyâneleri ʻazlini istilzâm itmesiyle ṭoḳuz yüz yirmi Ramażânında maʻzûl ve yirmi ikide ḫıṭṭa-i ʻArab tesḫîrine teşrîf-i ḥażret-i pâdişâhî vuḳûʻında Burûsa muḥâfaẓasına mevṣûl olmuş idi.

Bu ḫıdmeti daḫi ḥüsn-i îfâya muvaffaḳiyet eṣnâsında târik-i daġdaġa-i meşġale-i dünyâ ve ʻâzim-i ʻâlem-i ʻuḳbâ olmuşdur.

Bu tertîb üzere dört defʻada yedi sene îfâ-yı ḥüsn-i ḫıdmet-i ṣadâret ve birḳaç ġazâda biʼẕ-ẕât ḥâżır olaraḳ iktisâb-ı şân u şöhret ve üç defʻadaki ḳapudânlıġında tersâneyi maʻmûr ve vażʻ-ı niẓâmâtına ṣarf-ı maḳdûr iderek süfün-i hümâyûnı ḥadd-i kifâyeye iblâġ ve bu cihetlerle iṣbât-ı ehliyyet ü iḳtidâr eylemişdir.

Tâcüʼt-Tevârîḫ ile Ravżatüʼl-Ebrâr'daki ḥikâyât bu rivâyâta mübâyince görinür. Vallâhu aʻlem biʼṣ-ṣavâb.

Müşârün-ileyhiñ ʻâḳil ü kâmil, ʻâbid ü ʻâlim ü ʻâmil bir vezîr-i bî-muʻâdil oldıġı mervîdir. İstanbul'da ve Dil Maʻberi'nde câmiʻ-i şerîf ve ʻimâret ve ḫânı vardır. ʻUlemâya râġıb ve şuʻarâyı ʻaṭâyâ-yı lâyıḳa ile câlib, kemâl-i ʻadâlet ve ehl-nüvâzî ile rıżâ-yı Ḥażret-i Bârîʼyi ṭâlib, kâffe-i maʻâyibi sâlib bir düstûr-ı vaḳûr-ı maʻâlî-menâḳıb olduḳları mervî vü mevṣûḳdur. Raḥmetullâhi ʻaleyhi raḥmeten vâsiʻaten.

Beşinci Ṣadr-ı Aʻẓam Ṭavâşî Ḫâdım ʻAlî Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan Nâʼil-i Feyż Olanlarıñ Beşincisi ve Ṣadr-ı Aʻẓamların On Altıncısı Ḫâdım ʻAlî Paşa'dır. Sene 908. Müddet: 7 Sene.

Müşârün-ileyh aḳ ağalardan yaʻnî zümre-i ṭavâşîden ve Sulṭân Bâyezîd Ḫânʻıñ bâbuʼs-saʻâdeleri emek-dârlarından olup, Tâcüʼt-Tevârîḫ rivâyetince ibtidâ-yı cülûs-ı hümâyûnlarında Ḳaramân emîrüʼl-ümerâsı ve baʻde-

hû Semendire eyâleti vâlîsi ve sekiz yüz ṭoḳsanda Rûmili begler-begisi naṣb buyurulmuş idi. Sekiz yüz ṭoḳsan ikide Aḥmed Paşa-yı Fenârî yerine vezîr olaraḳ sipâh-ı 'Arab müdâfa'asına tesyîr ve ṭoḳuz yüz altıda Moton teshîrinden ṣoñra Ḳoron[3] ve Anavarin fetḥine mübâşir ve Mora sancaġıyla nâşir-i me'âṣir olmuş idi.

Ṭoḳuz yüz on ikide manṣıb-ı ṣadâretle istiḥṣâl-i âmâl ve âḫir 'ömrinde Şeyṭân [13] Ḳulı muḥârebesinde şehd-i şerbet-i şehâdetle teskîn-i ḥarâret-i iḳbâl eylemişdir.

Mecmû'-ı ṣadâreti yedi senedir. Cerî vü cesûr, 'âḳil ü vaḳûr, 'âlim ü fâżıl, ittiḳâ ile meşhûr vezîr-i ṣâḥib-şu'ûr oldıġı tevârîḫde mestûrdur. 'Ulemâya ri'âyeti mevfûr, aṣḥâb-ı dirâyet ü istiḳâmete elṭâfı mebẕûl, beẕl-i ṣadaḳât u 'aṭâyâ ile meftûr oldıġı dillerde meẕkûrdur. Dîvân Yolı'nda 'Atîḳ 'Alî Paşa câmi'-i şerîfi ve medrese ve mekteb ve ders-ḫâne ve 'imâret ve tekye ve çeşmesi ve Ḳara Gümrük civârında Zencîrli Ḳapu câmi'-i şerîfi ve Edirne Ḳapusı civârında Tekfûr Sarâyı ḳurbında Ḳa'riye câmi'-i şerîfi ve Ḫırḳa-i Sa'âdet'iñ bulındıġı Eski 'Alî Paşa Maḥallesi'ndeki iki 'aded câmi'-i envâr-lâmi'iyle bir medrese-i laṭîf ve iki mekteb-i münîfi, birḳaç çeşmesi ve sebîlleriyle daha âṣâr-ı ḥasenesi mevcûddur. Müşârün-ileyh ṭavâşî gürûhından oldıġı ḥâlde fevḳa't-taṣavvur cesûr u pür-dil ve devlet-i 'aliyyeye 'arż eylediği ḫıdemât-ı müstaḳîmânesinde ibrâz eylediği ṣadâḳatıñ tafṣîli ġayr-ı ḳâbildir. Raḥmetullâhi 'aleyhi raḥmeten vâsi'aten.

Altıncı Ṣadr-ı A'ẓam Ḳoca Muṣṭafâ Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan Taḥṣîl-i Feyż İdenleriñ Altıncısı ve Ṣadr-ı A'ẓamlarıñ On Yedincisi Ḳoca Muṣṭafâ Paşa'dır. Sene 917. Müddet: 11 şehr.

Tâcü't-Tevârîḫ ile Ḥadîḳatü'l-Vüzerâ ḳavillerince müşârün-ileyh Sulṭân Bâyezîd Ḫân ḥażretleriniñ dâ'ire-i hümâyûnlarında perverde olan ẕevât-ı ma'ârif-simâtdan olaraḳ ḳapucıbaşılıḳla çerâġ olmuş idi. Cennet-me-

3. قرون

kân Cem Sulṭân maṣlaḥatı içün Roma ṭaraflarına bi'l-me'mûriyye 'azîmet ü 'avdet ve seyyi'e-i ḫıtâm-ı ḫıdmeti muḳâbili ṭoḳuz yüz üçde Rûmili begler-begiligi ile maẓhar-ı mükâfât u ḥürmet olup, ṭoḳuz yüz yedide dîvân-ı hümâyûnda ḳubbe vezâretiyle ḳarîn-i tevḳîr ü i'zâz ve ṭoḳuz yüz on yedide Hersek-zâde Aḥmed Paşa yerine ḫıdmet-i celîle-i ṣadâret-i 'uẓmâ ile rehîn-i tekrîm ü tesrîr olmuşdur. Ṭoḳuz yüz on sekizdeki cülûs-ı Sulṭân Selîm Ḫânî'de şehzâde-i şehîd Sulṭân Aḥmed Ḫân ḥażretleriyle 'alâḳa-i nihânîsi bâ'iṣ-i şe'âmet ve şehâdet-i nâgehânîsi ve Cem Sulṭân ḥaḳḳındaki isâ'etiniñ intiḳâm-ı ma'nevîsi oldıġında hezâr emṣâli delâletiyle şübhe yoḳdur. Müddet-i vezâreti on bir mâh miḳdârıdır.

'Âḳil ü zekî, ḫayrâtı bedîhî vezîr-i ṣâḥib-şu'ûr oldıġı mervîdir. Âṣâr-ı ḫayriyyesinden ismine mensûb olan maḥallede kilîsâdan münḳalib câmi'-i şerîfi ve medresesi [14] ve Ayvânsarây Kapusı dâḫilinde ḳal'a dîvârınıñ derûnı ittiṣâlinde aṣḥâb-ı kirâmdan Câbir bin 'Abdullâh El-Enṣârî raḍiye 'anhu'l-Bârî Ḥażretleri'niñ ḳabr-i şerîfleri vâḳi' oldıġı mervî olan câmi'-i şerîf ile muḳâbilinde bir çifte ḥammâmı mevcûddur. Müşârün-ileyhiñ cennet-mekân Cem Sulṭân ḥaḳḳındaki isâ'et-i meşhûresi müzîl-i memdûḥiyyet ve sâtir-i me'âṣir-i cemîlesi olmuş ise de muḥâkemesi dâru'l-ḳarâra ḳalmış umûr-ı 'acîbeden olmaġla tafṣîlâtına girişmege ḳâ'ide-i edeb ü ḳadr lüzûm göremedeginden terk olundı. Tecâvezallâhu 'an-seyyi'âtihî.

Yedinci Ṣadr-ı A'ẓam Ṭavâşî Ḫâdım Arnavud Sinân Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan Aḫẕ-ı Feyż İdenleriñ Yedincisi ve Ṣadr-ı A'ẓamlarıñ On Sekizincisi Ṭâvâşî Ḫâdım Sinân Paşa'dır. Sene 920. Müddet: 3 Sene.

Müşârün-ileyh sarây-ı hümâyûnda bâbü's-sa'âde aġalarından ve erbâb-ı merâtibden iken şecâ'at-ı fevḳa'l-'âde ve dirâyet-i mu'tâde ile re'y-i tedbîrinde kâmil-i 'âlim ü 'âmil, istiḫdâma ḳâbil bir merd-i memdûḥu'l-ḫaṣâ'il oldıġından vezâretle çerâġ olup 'Acem seferinde mevcûd bulundıġından 'ayâr-ı ṣaḥîḥu'l-i'tibâr-ı ehliyyet ü isti'dâdı manẓûr-ı ḥażret-i Se-

lîm Ḫânî olmasıyla ṭoḳuz yüz yirmide Hersek-zâde Aḥmed Paşa yerine bi'l-istiḥḳâḳ mesned-i ṣadâretle kâm-rân olmuş idi.

Ṭoḳuz yüz yirmi üçde fâtiḥ ḥażretleriniñ Mıṣır'da meydân-ı Ridâniye'de Çerkesler ile müṣâdeme-i meṣâri'-i ṣufûf u kifâḥda germiyyet-i peygâr ve Mıṣır'daki Keretbây[4] Vâlî nâm fedâyîleriñ on ḳadar refîḳ ile müşârün-ileyhi pâdişâhdır ẓannıyla 'ale'l-ġafle üzerine hücûm iderek şikâf-ı ṣufûf-ı sipâha cür'etle yanında bulunan Ramażân-zâde Maḥmûd Beg ve ḫazîne-dâr 'Alî Aġa ile berâber şehîden 'âzim-i ḫuld-i berîn eylemişlerdir.

Müddet-i vezâreti üç sene miḳdârıdır. 'Ulemâya raġbet, ẓurefâya ḥürmet ü ri'âyetle muttaṣıf, vüzerâda aḳrânı nâdir, efendisine ṣâdıḳ, ziyâde saḫî ve kerîm bir merd-i kâmil ve bahâdır oldığı tevârîḫiñ ekṣerîsinde meṣtûrdur. Müşârün-ileyh aḳ aġalardan oldığı cihetle evlâd istiḫlâfından ma'ẓûr ise de ḥüsn-i ḫıdmet ve 'iffet ü istiḳâmet ne büyük bir memdûḥiyyetdir ki bu 'âlem-i imtiḥânda efendisine ve bu vâsıṭa ile devlet ü millete 'arż u ibrâzına muvaffaḳ oldığı ḫıdemâtıñ her birini hezâr ḫayru'l-ḫalef evlâd yerine tebennî vü istiḫlâf eylemiş ve ḫuṣûṣiyle efendisiniñ emr ü fermânına farṭ-ı [15] ri'âyetindeki ṣabr u inḳıyâdı cânını fedâya ḳadar 'arż-ı ṣebâtı gözine aldırmış olduġını enẓâr-ı erbâb-ı inṣâfa beyânda kilk-i 'âcizânem bir niçe ḫâme-i râst-gû ile berâber şaḳîḳ-i rûḥ yerini ṭutaraḳ müşârün-ileyhe ḫayırlu evlâd gibi ḫıdmet itmişdir. Ḥîn-i şehâdetlerinde Yavuz Sulṭân Selîm Ḫân ḥażretleri gibi bir pâdişâh-ı cihân-gîr na'şı yanına giderek "Mıṣr'ı aldıḳ ammâ eyvâh Sinân ġâ'ib oldı, Mıṣır feṭḥi aña bedel olamaz" ḳadr-dânlıġını beyân ve kemâl-i esefle giryân olduḳları mervîdir. Raḥmetullâhi 'aleyhim raḥmeten vâsi'aten.

Sekizinci Ṣadr-ı A'ẓam Dâmâd Mühtedî İbrâhîm Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan Kesb-i Feyż İdenleriñ Sekizincisi ve Ṣadr-ı A'ẓamlarıñ Yirmi Yedincisi Memlûk Dâmâd İbrâhîm Paşa'dır. Sene 929. Müddet: 13 Sene.

4. كرتباى

Ḥadîḳatü'l-Vüzerâ ḳavlince müşârün-ileyh İstanbul'uñ sûr-ı ḳadîmine bânî olan Yanḳo bin Mâdiyân evlâdından Fıranseviyyü'l-aṣl olmaḳ üzere ma'rûfdur. Muḥârebât-ı ṣalîbiyye baḳiyyesiniñ birinde ümerâ-yı ġuzât-ı İslâmdan bir merd-i dilîriñ dâḫil-i silk-i mülk-i yemîni oldıġından, rikâb-ı hümâyûn-ı Bâyezîd Ḫânî'ye taḳdîm ü ihdâ itmiş idi.

Enderûn-ı hümâyûna dâḫil olanlar içün ferâ'iż-i mektûbeyi ta'allümle berâber taḥṣîl-i 'ilm ü kemâle sa'y ü verziş itmeleri iḳtiżâ-yı uṣûl ü ḳânûn olaraḳ Paşa-yı müşârün-ileyhiñ bu ḳânûna ma'a-ziyâdetin ri'âyeti ma'lûm-ı hümâyûn-ı ḥażret-i pâdişâhî oldıġından yâverî-i baḫt ile ḳarîn-i iltifât-ı ḥażret-i pâdişâhî ve baş çuḳa-dârlıḳla mübâhî olduḳdan ṣoñra ṭoḳuz yüz yirmi ṭoḳuzda Pîr Meḥmed Paşa yerine Rûmili eyâleti ilḥâḳıyla mesned-i ṣadâret-i 'uẓmâ bi't-tevcîh nâ'il-i ni'am-ı nâ-mütenâhî ve muḳaddemâ Mıṣır eyâletiyle çerâġ olmasına sebeb olup, ṭoḳuz yüz oṭuz żi'l-ḥiccesinde telvîş-i me'mûriyyet itdigi istiḫbâr olınan Ḫâ'in Aḥmed Paşa ġâ'ilesini def' u teysîr ve ḫıṭṭa-i Mıṣriyye'yi taṭhîr ve niẓâmını i'âde vü tedbîr eylemek üzere ṭoḳuz yüz otuz bir cemâẓiye'l-âḫiresinde me'mûriyyet-i maḫṣûṣa ile Mıṣr'a ba'de'l-vuṣûl üç mâh żarfında âsâyiş ü niẓâmı itmâm u i'âde ile sene-i mezkûre żi'l-ḳa'desinde 'avdetle nâ'il-i envâ'-ı iltifât-ı ḥażret-i pâdişâhî ve ḫuṣûl-i kemâl-i iḳbâl ile mübâhî olmuş idi. Ṭoḳuz yüz otuz bir senesi nîsânında iki yüz elli biñ 'asker ve üç yüz ḳıṭ'a ṭop ile Sulṭân Süleymân Ḫân ḥażretleriniñ Macaristân üzerine 'azîmetlerinde müşârün-ileyh mevkib-i hümâyûnda bulundıġından Macaristân'ıñ merkez-i ḥükûmeti olan [16] Budin'deki muḥârebede ḫudâvendigâr-ı İskender-âṣâr maẓhar-ı ẓafer olaraḳ ġanâyim-i mevfûre ile 'avdet buyurduḳlarında bu ġanîmet miyânında Budin'de kilîsâdan iġtinâm olınan bir çift pirinç dökme şem'-dânı Ayaṣofya Câmi'-i Şerîfi miḥrâbınıñ iki ṭarafına vaż' itdiklerinden, 'aṣr-ı 'âlî-i ṣâḥib-ḳırânîleri şu'arâsından birisiniñ inşâd idüp meẓkûr şem'-dânlardan miḥrâbıñ ṣaġ ṭarafındakiniñ üzerine ḥakk itdirdigi târîḫdir:

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fa'ûlün)

1 Cihân ṣâḥib-ḳırânı Ḫân Süleymân
Ki ṭurmaz ḥamlesine Gîv ü Bîjen

2 Şu deñlü ḳırdı ceyş-i Engürûsı
Görinmez oldı ṣaḥrâ küştelerden

3 Helâk itdi ḳırâl-ı nâ-bekârı
Yerin od eyledi taḥḳîḳ bil sen

4 Kilîsâsın yıḳup yaḳdı Budûn'ı
Çıḳardı bu iki mişkâtı aḥsen

5 Getirüp Ayaṣofya'ya çerâġı
'Adûnın cism ü cânın ḳıldı revġan

6 Didi hâtif anıñ yâdına târîḫ
"Ebed oldı sirâc-ı dîn-i rûşen" (933)

Ṭoḳuz yüz otuz üçde câ-nişîn-i âsitân-ı Hâcı Bektâş oldıġını iddi'â ve cem'iyyet-i keşîre ile 'alem-efrâz-ı ṭuġyân olmaġa ictirâ iden Ḳalender fitnesiniñ indifâ'ına me'mûren Ḳonya Aḳsarây'ına ḳarîb bir vâdîye rekz-i ḫıyâm-ı celâdet ve ḥüsn-i tedbîr-i dirâyetle cem'iyyet-i buġâtı dûçâr-ı perîşânî vü hezîmet itdikden ṣoñra 'avdetle sene-i mezbûre ẓi'l-ḳa'desinde süddet-i seniyye-i ḥażret-i pâdişâhîye rû-mâl olduḳda ḫâṣları yirmi kerre yüz biñe iblâġ ile bi't-taltîf Budin ve Beç ve 'Irâḳ seferlerinde mevkib-i hümâyûndaki ḫıdemât-ı maḳbûlesi mûcib-i taḥsîn olmuş ise de ṭoḳuz yüz ḳırḳ rebî'u'l-âḫirindeki Îrân seferine 'ilâve-i 'unvân-ı serdârî ile me'mûr ve mevkib-i hümâyûndan evvel Ḥaleb'e vâṣıl olduḳda, taġyîr-i ser-nüvişt-i ezelîniñ müsellem olan istiḥâlesine ta'alluḳ iden muḳârenet-i eşrârı seyyi'esi tebdîl-i aḫlâḳ ve eṭvârına ḫaylûlet itmesiniñ intâc itdigi kemâl-i 'aẓamet ü ceberûtî i'lân-ı ġurûrını istilzâm itmesiyle merâsim-i menâşirde ser-'asker-i sulṭân 'unvânıyla melûmu'l-emṣâl ve giderek üftâde-i dâm-ı ḫayâl-i muḫâl-i sevdâ-yı salṭanat u istiḳlâl oldıġı ma'lûm-ı şehriyâr-ı şevket-iştimâl olduḳda, ṭoḳuz yüz ḳırḳ iki ramażânında [17] ḫayâtı memâta istibdâl ve na'şı Ġalaṭa'da Cân-fezâ Tekyesi sâḥasına îṣâl u îdâ' olunmuşdur.

'Aṣr-ı Süleymân Ḫânî'de on üç seneden ziyâde olan müddet-i ṣadâreti mesâ'il-i müte'addide ẓuhûrından ḫâlî ḳalmadıġı ḥâlde farṭ-ı feṭânet ü fa-

żîletle ekşerîsini ḫüsn-i indifâ‘ u inḫilâle muvaffaḳ olmuşdur. ‘Ulûm u ma‘ârifden behre-ver, ‘aḳl u dirâyete maẓhar, Bermekiyyü'ş-şiyem, ‘amîmü'l-kerem bir düstûr-ı vaḳûr-ı ṣâḥib-şu‘ûr idi. İstanbul'daki âşârından iḥyâsına muvaffaḳ oldıġı câmi‘iniñ birisi Ḳumḳapu'ya ḳarîb ve dîgeri Eski Yaġ Ḳapanı civârındadır. Selânîk'de meşḫûr Ayaṣofya Câmi‘i ile Hezârġırâd'da ve Ḳavala'da mükemmel vü müzeyyen câmi‘leri ve ‘imâret ve medrese ve mekteb ve ders-ḫâne ve dâru'l-ḥadîṣ ve tâb-ḫâne ve ribâṭ ve ḥammâm ve ḫân-ḳâh ve cüsûr ve çeşme ve sebîl ve sâ’ir ba‘żı ḳaṣabalarda mesâcid ü tekâyâ vü zevâyâsı ve bunlarıñ mükemmel vaḳıfları ve daha vâfir âṣâr-ı ḫayrı oldıġı mervîdir. Raḥmetullâhi ‘aleyh.

Her devlet ü millet ü ḳıt‘ada memdûḥ u mu‘teber olan aṣâlet, ṭıynet-i ‘iffet ü dirâyetle müzeyyen oldıġı ḥâlde elbette aṣḥâbını vâṣıl-ı ser-menzil-i sa‘âdet ider ve luṭf u ‘inâyetiyle mükrimi oldıġı velî-ni‘metine muġâyir ṣıdḳ-ı ḥuḳûḳ-ı ni‘met ve tâbi‘iyyet-i evżâ‘-ı nâ-lâyıḳaya meydân virmez. Aḥvâl-i ‘âleme vuḳûf-ı vuḳû‘ât u meşhûdâtla ḥâṣıl olaraḳ bu ma‘lûmatıñ netîce virecegi tecrübe ise ḥaḳîḳaten erbâb-ı teyaḳḳuż u baṣîrete bir büyük ders ü ta‘lîm olmasıyla zamânımızdaki meşhûdâtıñ ekşerîsiyle ḳıyâsı imkânda olabilecek aḥvâl üzerine beyân-ı berâhîn ü müḥâkemesi ḳâbildir ki devlet-i ‘aliyyeniñ ne ḳadar ḫilâf-gîrânı işidilmiş ise bunlar ya ẓâten mâder-be-ḫaṭâ veyâ sevḳa vü âḥâd-ı nâsdan i‘âne-i ḳuvve-i istidrâciyye ile yetişmiş bir ṭaḳım fürû-mâyegândan ẓûhûr itdigi rû-nümâdır. Çünki bu maḳûle mechûlü'n-neseb ü ḥaseb olan muḳbilîn, muḳteżâ-yı ṭıynetle ne ḳadar müstaġraḳ-ı mâ’u'l-ḥayât-ı in‘âm olsalar ḳanmaz ve ne vechile nâ’il-i birr ü mekrümet-i ni‘met bulunsalar ḳanâ‘at itmezler. Bu da‘vâ eslâfdan birçoḳlarınıñ beyân-ı aḥvâliyle ṣâbit olur ise de şâyed ṣaded degişerek ‘ibâre-i râst-gûyî mezemmete intiḳâl ider ictinâbıyla bu ḳadarla ittifâ olundı.

Bu tafṣîlâtdan maḳṣad müşârün-ileyh İbrâhîm Paşa'nıñ ḫâḳân-ı bende-nüvâz ḥażretlerinden nice seneler meşhûd-ı ‘uyûn-ı ‘ubûdiyyeti olan bunca iḥsân u ‘âṭıfete muḳâbil gitdikçe ‘arż-ı inḳıyâd u muṭâva‘at ve ibrâzına muvaffaḳ oldıġı ḫıdemâtı velî-ni‘metine [18] ‘aṭf ile kendüsi iḫtiyâr-ı ḥażm-ı nefs ü meskenet idecek yerde muġâyir-i meslek-i insâniyyet ḫılâfını irtikâba cür’et itmesinden ve bunuñ gibileriñ görilen evżâ‘ı fürû-mâyeliklerinden ilerü geldigi bedîhîdir.

Müşârün-ileyh İbrâhîm Paşa'nıñ ḫaṭî'âtından ve belki mûcib-i ṭa'n u düşnâm olacaḳ seyyi'âtından biri de selefi olup, Ṣıddîḳî-neseb Şeyḫ Cemâlü'd-dîn Aḳsarâyî ve Dâvud-ı Ḳayṣerî ḳuddise esrârehumâ ḫażerâtı sülâlesinden şâ'ir-i mâhir Ḳaramânî Pîr Meḥmed Paşa-yı Remzî ḫażretleri gibi Yavuz Sulṭân Selîm Ḫân ḫażretleriniñ maẓhar-ı nüvâziş ü tekrîmi olmuş ve meftûr oldıġı farṭ-ı dirâyet ü ṣadâḳatiyle devlet-i 'aliyye-i 'Oṣmâniye'niñ i'lâ-yı ḳadr ü şân ve muẓafferiyetine mu'âveneti mütevâtir ü meşhûr olaraḳ Mıṣr'ıñ fetḥine ve ḫilâfet-i celîle-i İslâmiyyeniñ bu ṭarafa naḳline bâ'iṣ u bâdî oldıġı ḥâlde ḥüsn-i tedbîr ü istiḳâmetiyle Ḳânûnî Sulṭân Süleymân Ḫân ḫażretlerine de üç sene ṣadâret itmiş olan bir zât-ı memdûḥu'ṣ-ṣıfâtı ferzend-i nâ-pesendi Aṭana ḳâḍîsi Ḫâ'in Meḥmed Efendi bir ṭaḳım mevâ'îd-i 'arḳûbiyye ile celb ve ma'cûnına semm-i ḳâtil vaż' itdirerek tesmîm itmişdir.

Ḳânûnî ḫażretleriniñ müşârün-ileyh Pîr Paşa gibi bir vücûd-ı mes'ûdı isti'fâya mecbûr iderek İbrâhîm Paşa'yı ṣadârete iḫtiyârı da ṭoġrısı bi-ḥaḳḳın bâ'iṣ-i ṣudûr-ı i'tirâz ve ḥâdiṣ-i envâ'-ı şûriş-i iġrâż ve meṣâliḥiñ cereyân-ı istiḳâmet-i ṭabî'îsinden mûcib-i iġmâżdır dimekde aṣḥâb-ı istiḳâmet-i uli'n-nühâ ma'ẕûrdur.

Ṭoḳuzuncı Ṣadr-ı A'ẓam Arnavud Ayâs Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan İstiḥṣâl-i Feyż İdenleriñ Ṭoḳuzuncısı ve Ṣadr-ı A'ẓamlarıñ Yirmi İkincisi Ayâs Paşa'dır. Sene 942. Müddet: 4 Sene, 2 Şehr.

Müşârün-ileyh Arnavudiyyü'l-aṣldır. Enderûn-ı hümâyûndan serdengeçdi aġalıġıyla bekâm ve yeñiçeri aġalıġı ve Rûmili begler-begiligiyle nâ'il-i merâm olduḳdan ṣoñra rütbe-i celîle-i vezârete ve ṭoḳuz yüz ḳırḳ ikide bi't-edrîc ikinci ḳubbe vezîri bulundıġı ḥâlde İbrâhîm Paşa yerine mesned-i ṣadârete iṣ'âd ve Körfez ve Ḳara Boġdân seferlerindeki besâlet-i fevḳa'l-'âde ve tedâbîr-i Felâṭûn-pesendânesi muḳâbili ḫıl'at-ı iḳbâli şeref-i iltifât-ı ḥażret-i pâdişâhî ile muṭarraz olaraḳ fevḳa't-taṣavvur iltifât-ı celîle ve a'ṭâf-ı cesîme ile kâm-bîn olmuşdur.

[19] Zamân-ı ṣadâretinde bâ'iṣ-i tezelzül-i bünyân-ı erkân-ı devlet bir vaż'a taṣaddî ve aġrâż-ı nefsâniyye içün bir aḥada ta'addî itmedigi mervîdir. M'âyib-i ḥırṣ u âzdan âzâde ve me'âḳıb-ı meẓâlim-i ciger-güdâzdan 'ârî vü sâde, mekârim-i aḫlâḳı ziyâde bir vezîr-i sütûde-żamîr-i selîsü'l-ifâde idügi meşhûrdur.

Faḳaṭ ṭab'ı mu'âşeret-i zenâna meyyâl ve ḥarem-sarâyı keşret-i serârî ile mâl-â-mâl olaraḳ yirmiden ziyâde evlâd istiḫlâf itdiginden ḥuẓûẓât-ı beşeriyyeye inhimâk-ı müfriṭe ile ma'rûf ve ṭoḳuz yüz ḳırḳ dört ẕi'l-ḥiccesinde vâṣıl-ı raḥmet-i Rabb-i Ġafûr olmuşdur.

Müddet-i vezâreti 'ahd-i Süleymân Ḫânî'de iki sene miḳdârıdır. Ṣıdḳ u 'adl ü inṣâfa mâ'il, kelâm-ı Ḥaḳḳ'a ḳâ'il, 'ilm ü 'irfâna nâ'il, 'afîf ü 'âdil bir düstûr-ı bî-mu'âdil oldıġı meşhûrdur. Raḥmetullâhi 'aleyhi raḥmeten vâsi'aten.

Onuncı Ṣadr-ı A'ẓam Arnavud Dâmâd Luṭfî Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan İktisâb-ı Feyż İdenleriñ Onuncısı ve Ṣadr-ı A'ẓamlarıñ Yirmi Üçüncisi Luṭfî Paşa'dır. Sene 946. Müddet: 2 Sene.

Müşârün-ileyh Arnavudiyyü'l-aṣldır. Dâ'ire-i hümâyûndan bölükât-ı erba'a aġalıḳlarından birsiyle çerâġ olaraḳ mîr-i mîrânlıġa irtiḳâ ve elviye-i 'adîdede icrâ-yı ḥükûmete i'tinâ itdikden ṣoñra nâ'il-i vezâret ve şeref-i muṣâheretle ṭoḳuz yüz ḳırḳ ẕi'l-ḥiccesinde Ayâs Paşa'ya ḫalef olmuş ise de da'vâ-yı faż̈l u 'irfânı kemâlinden girân ve 'aḳl u nühâsı ḫaṣlet-i ḫod-serânesinden noḳṣân olmaġla iki seneden 'ibâret olan müddet-i ṣadâreti ḫâlî-'ani'l-ġavâ'il icrâ-yı her nev'-i muḥassenât-ı niẓâmât-isti'dâdını şâmil oldıġı ḥâlde bu iġtinâm-ı eyyâm-ı furṣatda menâfi'-i devlete dâ'ir başluca bir ḫıdmete muvaffaḳ olamadıġı gibi mûcib-i ṭa'n u teşnî' olacaḳ bir seyyi'eye âlet daḫi oldıġı mesmû' u mervî degil ise de bu maḳâmlarda bulunan ẕevâtdan aḥyânen iḫtilâsına muvaffaḳ olduḳları müsâ'ade-i zamâniyyeyi ḥüsn-i furṣat ittiḫâẕıyla hey'et-i devlete nâfi' ḫıdmet ü himmet intiẓârınıñ bir gûne fâ'ideye iṣâbet ü iḳtirân idememesi de 'adem-i muvaffaḳiyetinden

'add olunsa becâdır. Bununla berâber sâ'î-i ḫayrât u ḥasenât oldığına ba'żı müberrâtı ve ḳânûn-ı 'Oṣmânî'ye dâ'ir te'lîfâtı görülmemiş ise de mervî vü mesmû'dur. Raḥmetullâhi 'aleyhi.

On Birinci Ṣadr-ı A'ẓam Ḫâdım Ṭavâşî Süleymân Paşa

[20] Enderûn-ı Hümâyûndan Kâm-rân Olanlarıñ On Birincisi ve Ṣadr-ı A'ẓamlarıñ Yirmi Dördüncisi Ḫâdım Süleymân Paşa'dır. Sene 947. Müddet: 4 Sene.

Müşârün-ileyh 'ahd-i Süleymân Ḫânî'de enderûn-ı hümâyûndan vezâret ve muḥâfaẓa-i Şâm ve müte'âḳiben Mıṣır eyâletiyle bekâm olaraḳ icrâ-yı aḥkâm-ı 'adâlete devâmına muḳâbil on sene ibḳâsıyla ikrâm olunmuş idi. Muḳaddemâ feṯḥ u keşfine muvaffaḳiyetle meşâyiḫ u şürefâñıñ ve kâffe-i mülûk-i sütûde-sülûkuñ taḥt-ı taṣdîḳinde bulunan ve aḳṣâ-yı memâlik-i 'Oṣmâniye'den olan bilâd-ı 'Aden ve Yemen, teṭâvül-i eyâdî-i e'âdî ile muḫtellü'n-niẓâm ve ba'żı âṣâr-ı benâdir-i Hindiyye bi-ġayr-i ḥaḳḳın Portekizleriñ iṭâle-i yed-i istîlâlarında giriftâr-ı ẓalâm-ı vaḫîmü'l-encâm oldığından, ṭoḳuz yüz ḳırḳ birde serdârlıḳla sefîne-süvâr-ı 'azîmet ve bender-i Sûlî'den[5] deryâ-peymâ olup bender-i Dîv'e dek bâdbân-güşâ-yı iḳbâl olmuş idi.

Memâlik-i meẓkûreniñ irtibâṭ-ı ḳadîme-i meşrû'ası olan devlet-i 'aliyyeye merbûṭiyyetini taḥkîm ve şürefâ ve sâ'ireye be-tekrâr taṣdîḳ u i'tirâf itdirmege muvaffaḳiyet-i kâmile ile nâ'il-i nuṣret oldığı ḥâlde miḳyâs-ı ḳıyâsdan efzûn ġanâyim-i gûnâ-gûn ile 'avdetle ḫazîne-i hümâyûna taḳdîmine müsâ'ra'at ve kemâl-i iḳbâl ile lenger-endâz-ı sâḥil-i selâmet oldığı cihetle Ṭoḳuz yüz ḳırḳ yedide Luṭfî Paşa yerine mesned-i ṣadâretle tebcîl olunmuş iken ṭoḳuz yüz elli birde dîvân-ı hümâyûnda ḳubbe vüzerâsından Dîvâne Ḫusrev Paşa ile muḫill-i nâmûs-ı vezâret muḥâvere vü şemâtete bi'ż-żarûre mübâderet ve böyle bir mecnûnâne 'alâ-mele'i'n-nâs şemâtetli muḳâbele ile

5. سولی

muġâyir-i rezânet-i vaḳâr-evżâ'a müşâberet itdiginden tâziyane-i 'azl ile te'dîb ve ta'yîn-i levâzım-ı teḳâ'üdî ile Ma'lḳara'ya nefy ü ta'zîbinden dört sene mürûrında ṭoḳuz yüz elli beşde maḥall-i mezḳûrda irtiḥâl-i dâr-ı na'îm itmişdir.

Müddet-i ṣadâreti 'ahd-i Süleymân Ḫânî'de dört senedir. Bîrûn-ı 'add ü iḥṣâ ṣervet ü yesâr ve birçoḳ tevâbi' u ḫıdmet-kâr terk ile kesb-i iştihâr itmişdir. Tehdîdini îḳâ'a ḳâdir, cerî vü cesûr, 'âḳil ü reşîd, mâlik-i re'y-i sedîd, livâsı mebrûk, ḳudûmı mes'ûd, żâtı müteyemmin bir vezîr-i ṣâḥib-temkîn idi. Sulṭân Süleymân Ḫân ḥażretleri nâmına olaraḳ ḫıṭṭa-i Yemâniyye'de Burûc maḥallinde cesîm câmi' ve medrese ve mekteb ve cüsûr ve 'imâret ve ribâṭ ve ġâyet kebîr ḥamınâm u ebârî ve kendi nâmına olaraḳ yine [21] Yemen'de cesîm bir câmi' ve âbâr ve ribâṭ ve ḥammâmı vardır. Ḳıṭ'a-i Yemâniyye salṭanat-ı seniyye-i 'Oṣmâniyye memâlikine żamm olunduḳdan ṣoñra muḳaddemâ tebâyi'-i Yemen ve 'Aden ta'bîr olunan mülûk u ümerâ ṭaraflarından inşâ olunanlardan fażla yalñız salṭanat-ı seniyyeden me'mûr olan vulât-ı kirâm ṭaraflarından Yemen'iñ maḥâll-i müte'addidesine yirmi iki cesîm câmi' ve bir ol ḳadar ḥamınâm u âbâr ve sâ'ire binâ olunmuşdur. Müşârün-ileyhiñ Mıṣır'da daḥi ḫayli âṣârı mervîdir.

Buraya ḳadar olan rivâyet Ḥadîḳatü'l-vüzerâdan aḫz olunmuş olup ancaḳ müşârün-ileyhiñ ḫıṭṭa-i Yemâniyye'niñ nizâmâtına aldıġı me'mûriyyet üzerine Mıṣır'dan sefîne-süvâr-ı ḥareketle 'Aden'e vuṣûlinde Herçend[6] ḫüküm-dârı deḫâlet ve 'arż-ı muṭâva'at itmiş ise de deḫâletine ḥürmet vecîbesini terk ile bî-çâreyi ṣalb u i'dâm itmiş olması Cezîretü'l-'Arab'la berâber ol ḥavâlîdeki bâdiye-nişînânı tevḥîş ü tevhîme bâ'iṣ olaraḳ bundan ṣoñra me'mûr olan vüzerâniñ birçoḳ zaḥmet çekmelerine sebeb olup, Sinân Paşa'nıñ me'mûriyyetine degin lâyıḳıyla istiḥṣâl-i âsâyişe muvaffaḳ olunamadıġı ḥâlde Sinân Paşa, Süleymân Paşa'dan dirâyetlice oldıġından 'Urbânı biraz te'mîn itmiş oldıġını tevârîḫ rivâyet idiyor. Vallâhu a'lem bi'ṣ-ṣavâb.

6. هرچند

On İkinci Ṣadr-ı A'ẓam Ḫırvatiyyü'l-Aṣl Mühtedî Dâmâd Rüstem Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan Kâm Alanlarıñ On İkincisi ve Ṣadr-ı A'ẓamlarıñ Yirmi Beşincisi Rüstem Paşa'dır. Sene 951. Müddet: 15 Sene.

Müşârün-ileyh Ḫırvatiyyü'l-aṣldır. 'Ahd-i Süleymân Ḫânî'de devşirmeden intiḫâb ve enderûn-ı hümâyûna isrâb ile taḥṣîl-i 'ulûm u âdâb itdirildikden ṣoñra ḥasbe'l-isti'dâd bâ-rütbe-i vâlâ-yı vezâret Diyâr-bekir eyâleti manṣıbıyla kâm-yâb olmuş idi. Ḫâḳân-ı bende-nüvâz müşârün-ileyhi sa'âdet-i muṣâheretle şeref-yâb itmek istedikçe bed-ḫâhları "maraż-ı cüzzâma mübtelâ ve âṣârı çihresinde hüveydâdır" deyü tenfîr-i ḳulûba dâ'ir erâcîf ile teveccühât-ı celîle-i ḥażret-i pâdişâhîyi taġyîre çalışmışlar ise de ne çâre ki müşârün-ileyhiñ farṭ-ı feṭânet ve faẓîlet ü firâseti nezd-i hümâyûn-ı ḥażret-i pâdişâhîde ma'lûm ve maḳâm-ı ṣadâret ve ṣıhriyyete iş'âdı menvî-i maḫṣûṣ oldıġı emr-i ġayr-i mevhûm olmaġla, 'illet-i mezkûre emâresi ser-eṭibbâ-yı sulṭânîden istifsâr buyurulduḳda, "maraż-ı mezkûruñ aḳvâ-yı emâretinden biri [22] vücûd-ı meczûmda kehle ma'dûm olur" cevâbını virmegin, istikşâf-ı ḥâl içün eṭibbâ-yı ḫâṣṣadan Meḥmed Aġa Diyâr-bekir'e bi'l-irsâl, vuṣûlinde paşayı tenhâda 'uryân ve pîrehen ü endâmına tevcîh-i naẓar-ı im'ân itdikde, sâ'iḳa-i muḳadderât-ı İlâhiyye yerin bulmaḳ ḳâ'ide-i ḥikmet-'â'idesiyle müşârün-ileyhiñ vücûdında bir kehlecik nümâyân olmaġın, ġâ'ile-i 'ârıża-i maraż-ı hâ'il zâ'il ve Anaṭolı eyâletine nâ'il olaraḳ ṭoḳuz yüz ḳırḳ altıda Mihrimâh Sulṭân'ıñ izdivâcı ṭırâz-ı teşrîf-i bâlâ-yı ibtihâcı ḳılınmışdır.

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

"Yâr olur ise eger ṭâli' u baḫtı kişiniñ
Kehlesi daḫi revâcına sebebdir işiniñ"

Bu taḳrîb-i 'inâyet-i Rabb-i Mücîb ile dîvân-ı hümâyûn vüzerâsı silkinde ḳadri 'âlî ve ṭoḳuz yüz elli birde Ḫâdım Süleymân Paşa yerine mesned-i ṣadâretle mubâhî olmuşdur. İṣâbet-i re'y ü tedbîr ile ser-âmed-i ṣudûr-ı sütûde-ṣu'ûr bir düstûr-ı 'adâlet-nüşûr olmaġın, tevfîr-i ḫazîne-i celîle ve tedbîr-i muḥâfaẓa-i beytü'l-mâlde beẕl-i naḳdîne-i maḳdûr ile

ḫazâ'in-i bîrûn u enderûnı ecnâs-ı nuḳûd ile mâl-â-mâl itdiginden mâ-'adâ imlâ vü teşḫîn-i nuḳûd-ı keşîreden Yedi Ḳulle maḫzenlerinde ḫâlî yer ḳalmamış olması rivâyetine baḳılınca bir müddet daha mu'ammer olmuş olsa hemân Yavuz Sulṭân Selîm Ḫân ḥażretleriniñ müdaḫḫarâtı yekûnını sebḳat u terḳîn idecegi añlaşılmış idi.

Müşârün-ileyh ol zamân mâ'il-i irtişâ olmaḳ üzere rehîn-i iştihâr olmuş ise de ol bâbda daḫi a'mâl-i mi'yâr-ı i'tibârı nezd-i naḳḳâd-ı dâru'ḍ-ḍarb-ı inṣâf u ḳabûlde mu'âdil-i külîçe-i zeheb-i ḫâliṣü'l-'ayâr olmaḳ lâzım gelür. Zîrâ zamânında bir nâ-müstaḥaḳḳıñ rüşvetle bâlâ-nişîn-i ṣadr-ı devlet ve bir müsta'iddiñ dûr-endâḫte-i nigâh-ı merḥamet ve münâḳış-ı nâmûs-ı salṭanat bir kâr-ı nâ-hencârıñ ẓuhûrına bâ'iṣ ve ḥuḳûḳ-ı salṭanat-ı seniyyeden bir ẕerre-i nâçîziñ iżâ'ası ḥâdiṣ oldıġı işidilmemiş olup, ez-cümle vâlî-i Erżurûm'uñ ibḳâsı 'inâyetine muḳâbil bir def'a beş biñ altun câ'ize gönderdikde bi'l-istikṣâr nışfını i'âde itdigi rivâyet-i mevṣûḳatü'l-kelimât-dan taḥḳîḳ ile Ḥadîḳatü'l-Vüzerâ ḥikâye eylemişdir. Bir kerre ṣebt-i cerîde-i iḫtişâṣı olan bendegânı medde'd-dehr pençe-i iflâsdan istiḫlâṣ şi'ârı ve bâ'iṣ-i şîrâze-i irtibâṭ-ı 'âlem olan ḥüsn-i vefâ-yı memdûḥu'l-ḫıṣâl, risâle-i ḥüsn-i aḫlâḳınıñ muḳaddime-i bedî'u'l-âṣârıdır.

Ṭoḳuz sene mühim-sâz-ı enâm ve hem-rikâb-ı pâdişah-ı Dârâ-ġulâm olup, sefer ü ḫażarda ḫıl'at-ı serâser-i iḫlâṣı ber-dûş-ı ṣadâḳat itmiş ise de ṭoḳuz yüz altmışda [23] desîse-i mekr ü ġadri ve Zâl Maḥmûd Paşa'nıñ cellâdlıġıyla şehîden mesned-nişîn-i mülk-i beḳâ olan şehzâde Sulṭân Muṣṭafâ vaḳ'asında Ḳaraman Ereglisi'nde Aḳöyük nâm-maḥalde ma'zûl ve müteḳâ'iden iki sene Üsküdâr'daki bâġçesinde ârâm-nişîn-i künc-i ḫamûl ve ṭoḳuz yüz altmış ikide Aḥmed Paşa yerine ṣâniyen mesned-i celîl-i ṣadârete mevṣûl olmuş idi. Bu def'a altı sene müttekâ-pîrâ-yı ṣadr-ı temkîn ve ṭoḳuz yüz altmış sekizde Şehzâde Câmi'-i Şerîfi ḥareminde türbe-i maḫṣûṣasında gencîne-i vücûd-ı pür-sûdı şehîden defîn-i zîr-i zemîn olmuşdur. Mecmû'-ı ṣadâreti 'ahd-i Süleymân Ḫânî'de on beş sene miḳdârıdır.

Sinîn-i merḳûmede zîb-i silk-i suṭûr-ı ṣaḥâyif-i eyyâm olan ferâ'id-i veḳâyi' u âṣârı mersûm-ı ḳalem-i nüvişṭegân-ı ṣaḥâyif-i tevârîḫ olup, şu ḳadar var ki Nuḫbetü't-Tevârîḫ Paşa-yı müşârün-ileyhiñ zevcesi olan Mihrimâh Sulṭân'ıñ li-ebeveyn birâderi olan Sulṭân Selîm Ḫân-ı Ṣânî'den müsinn

olan şehzâdegânıñ imḥâsı Sulṭân Selîm Ḫân'ıñ tehiyye-i iclâsı muḳaddimesiyle teshîl-i maḳṣad-ı münâ vü i'tilâsı olmaḳ üzere ḳayın-vâlidesi Ḫâṣekî Sulṭân ile beynlerindeki meşveret netîcesiniñ şehzâde-i şehîd-i sa'îdiñ menvîsi iḫtilâs-ı salṭanata vesîle aramaḳ üzere oldıġı kizbini ḫudâvendigâr ḥażretlerine ġamz ile şehâdetini icrâ itdirdikleri ḳavline ẓâhib olmuşdur. Egerçi bu rivâyet muḳârin-i ḥaḳîḳat ise paşa-yı müşârün-ileyhiñ cümle medâyiḥ u muḥassenâtını setr ü taġmîd ideceginde şübhe yoḳdur. El-'ilmü 'indallâh.

Müşârün-ileyhiñ ḫayrât u müberrâtından Zindân Ḳapusı civârındaki Na'lbûrlar İçi'nde Ḥâcı Ḫalîl Aġa nâm ṣâḥibü'l-ḫayrıñ mescidini bir 'âlî câmi' olmaḳ üzere maḥv u iṣbâta muvaffaḳ olmuşdur. Bundan mâ-'adâ Ḥaleb şehrinde ve daha başḳa maḥallerde ba'żı ḫayrâtı oldıġı mervî vü muḥtemeldir. Müşârün-ileyh 'âḳil-i reşîd, ṣâḥib-i re'y-i sedîd, müsellem-i 'âlem, vezîr-i mükerrem ise de bâlâda meẓkûr Sulṭân Muṣṭafâ'nıñ vaḳ'a-i şehâdetindeki medḫali cümle-i muḥassenâtına mu'âdil bir şeyn ü 'âr ve muḥâkemesi ḥaḳîḳiyyesi dârü'l-ḳarârda manẓûr-ı uli'l-ebṣâr olacaġı der-kâr olmaġla, buracıḳda bu ḳadarcıḳ esef-i ḥikâyesiyle iktifâ olunmaḳ lüzûmı âşikârdır. Tecâvezallâhu 'an-seyyi'âtiḥî.

On Üçünci Ṣadr-ı A'ẓam Dâmâd Arnavud Ḳara Aḥmed Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan Kâm-rân Olanlarıñ On Üçüncisi ve Ṣadr-ı A'ẓamlarıñ Yirmi Altıncısı Ḳara Aḥmed Paşa'dır. Sene 960. Müddet: 2 Sene.

[24] Müşârün-ileyh Arnavudiyyü'l-aṣldır. Enderûn-ı hümâyûnda iken Yavuz Sulṭân Selîm Ḫân 'ahd-i 'âlîsinde yeñiceri aġası Ya'ḳûb Aġa nâm merd-i dilîr-i Rüstem-naẓîriñ ṭoḳuz yüz yirmi bir senesinde fevtinde yeñiçeri aġalıġıyla kesb-i imtiyâz ve ba'de'l-'azl Rûmili begler-begiligini iḫrâz iderek liyâḳat-ı fiṭriyyesiyle tevcîh olunan rütbe-i vezâreti müte'âḳib me'mûr oldıġı Îran seferlerinde kâr-güẓârlıḳları ve Ṭameşvâr feṭḥindeki dilîrâne ḫıdmetleri ve ṭoḳuz yüz altmışda ekşerîsiniñ 'ahde vefâlarında 'adem-i şebât u mübâlâtları meşhûr olan Gürci ṭâ'ifesi ṭuġyânında fevḳa'l-ġâye şecâ'atleri ve ordu-yı Şâh Tahmâs'ı şeb-ḫûn idüp envâ'-ı fevz ü

nuṣrete maẓhariyyeti ve Ṭameşvâr fetḥinde fevḳa'l-'âde Rüstemâne ve İskenderâne mesâ'î-i meşkûresi ṣûret-nümûn olması dâmâd-ı pâdişâhî olmaḳ şerefiyle taltîfini müstelzim olaraḳ ṭoḳuz yüz altmışda vezîr-i ṣânî bulunmaġın, Rüstem Paşa'yı ḫalef ve rıbḳa-i iṭâ'atdan rû-gerdân olan Gürcistân ḫânlarınıñ ma'mûre-i buldânın maḥsûd-ı ġuzât-ı selef ve ser-keşân-ı ahâlîyi ṭu'me-i şemşîr-i intiḳâm u telef itmişdir.

Ṭoḳuz yüz altmış ikide bî-îcâb mûcib-i mekr-i zenân tecerru'-ı zehrâbe-i siyâset idüp selefi Rüstem Paşa ḫalefi olmuşdur. Müddet-i ṣadâreti 'ahd-i Sulṭân Süleymân Ḫânî'de iki senedir. Âṣâr-ı ḫayrından Ṭopḳapu semtinde bir câmi'-i şerîfi ve medrese ve mekteb ve çeşme ve şâdurvânı vardır. Câmi'i civârındaki türbe-i maḫṣûṣasında medfûndur.

Şehâdetine Ḥaydar nâm kölesiniñ ḥikmet-âmîz olaraḳ söylediği ḳıṭ'a-i 'ibret-nümâ ile târîḫ-i bî-naẓîr ü bî-bedeldir:

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fa'ûlün)

Zamân-ı evvel içre ehl-i ḥikmet
Vezîr-i a'ẓam idi ehl-i 'izzet

Çü ḳatl itdi anı sulṭân-ı 'âlem
Didi târîḫini "Paşa'ya raḥmet" (962)

Ḥalîlesi Emîne Sulṭân içün daḫi bir mescid binâ olunmuşdur. Müşârün-ileyhiñ Ḫırḳa-i Şerîf civârında bir mektebi vardır. Diyânet ü 'adâletle meşhûr ve istiḳâmet ü dirâyetle meftûr u meẓkûr, vâḳıf-ı umûr, vezîr-i ṣâḥib-şu'ûr ve erbâb-ı istiḥḳâḳ u istîhâle luṭf u ṣaḥâbet ü keremi fevḳa'l-ġâye mevfûr bir düstûr-ı ma'âlî-me'ṣûr oldıġı kütüb-i tevârîḫde mesṭûr u meşhûrdur. Raḥmetullâhi 'aleyhi raḥmeten vâsi'aten.

On Dördünci Ṣadr-ı A'ẓam Boşnaḳ Mühtedî Semîn 'Alî Paşa

[25] Enderûn-ı Hümâyûndan Maẓhar-ı Merâm Olanlarıñ On Dördüncisi ve Ṣadr-ı A'ẓamların Yirmi Yedincisi Semîn 'Alî Paşa'dır. Sene 968. Müddet: 4 sene.

Müşârün-ileyh Hersek diyârında Çelebi Pâzârı ḳażasında Berâçe[7] nâm ḳaṣabada ḫırâmende-i ser-ḥadd-i vücûd olmuşdur. Fârıḳ-ı sefîd ü siyâh oldıġı eṣnâda bi-ḥasebi'l-'âde devşirme ṭarîḳiyle sarây-ı hümâyûna bi'l-ḳabûl, taḥṣîl-i 'ilm ü ma'rifetle derece-i istîhâli ma'lûm-ı pâdişâh-ı ma'âlî-intimâ olduḳdan ṣoñra yeñiçeri aġalıġıyla çerâg ve ba'dehû Rûmili begler-begiligiyle bekâm olmuş idi. 'Aṣr-ı Süleymân Ḫânî'den olan ṭoḳuz yüz altmış sekizde dîvân-ı bülend-eyvân-ı sulṭânîde vezîr-i ṣânî bulunmaġın, Rüstem Paşa yerine mesned-i ṣadâretle ṣâdân olaraḳ dört sene miḳdârı ḫıdmet-i ṣadâreti ḥaḳḳıyla edâ ve merâsim-i 'adâlet ü ḥükûmet ü siyâseti eslâfdan a'lâ îfâ eyledigi meşhûrdur. Leẓîẓü'l-muṣâḥabe, keşîrü'l-müṭâyebe, ẓarîf ü nükte-dân, mebẓûlü'l-iḥsân vezîr-i 'âlî-şân idi. Ḍaḥâmet ü cesâmeti müvâzî-i şevâḥiḳ-i cibâl ve müvâzin-i şevâmiḫ-i tilâl olmaġın, zîr-rânına münâsib esb ü bâr-gîr nâdirâtdan bulunmaġla tedârükindeki tek ü pûda ziyâde zaḥmet çekilür ve muḳteżâ-yı şekl ü şemâ'il, girân-cân u ḳalîlü'l-iẕ'ân ẓann olunur iken sebük-rûḥ u nâdire-perdâz olmasına ta'accüb olunur imiş. Nevâdir-i müṭâyebât ve leṭâ'if-i nikâtı meşhûr ve ḍurûb-ı emṡâl ṣırasında dillerde mezkûrdur. Müşârün-ileyh ṭoḳuz yüz yetmiş ikide vefât iderek Eyyûbu'l-Enṣârî raḍiyallâhu 'anh Ḥażretleri'niñ türbe-i şerîfiniñ büyük ḳapusı ittiṣâlindeki cüz'-ḫânesi derûnında medfûndur. Edirne'deki meşhûr 'Alî Paşa Çârşûsı müşârün-ileyhiñ âṣâr-ı binâsı oldıġına Enderûnî Tîġî Beg'in târîḫidir:

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Âṣaf-ı a'ẓam 'Alî Pâşâ-yı ḫâṣ
Yapdı çün bu çâr-sûyı bî-bedel

Tîġıyâ târîḫiñ eylerse su'âl
"Sûḳ-ı ra'nâ-yı 'Alî Pâşâ'ya gel"

Raḥmetullâhi 'aleyhi raḥmeten vâsi'aten.

Ẓurefâ-yı 'aṣrından bir ẓât muṣâḥebât u muṭâyebâtına dâ'ir ba'żı rengîn ve laṭîf fıḳarâtı celb ü cem' ile bir mecmû'a-i ra'nâ peydâ ve elden ele

7. براچه

geçerek manẓûr-ı ‘âcizî [26] olmuş idi. Mecmû‘adaki mübâḥaşe vü muṭâyebât müşârün-ileyhiñ ‘ilm ü kemâl ve ‘irfân u dirâyetini iṣbâta kifâyet ider.

On Beşinci Ṣadr-ı A‘ẓam Dâmâd Boşnaḳ Mühtedî Ṣoḳullı Mehmed Paşa

Enderûn-ı hümâyûndan İstiḥṣâl-i İstiḥḳâḳ u İstîhâl İdenleriñ On Beşincisi ve Ṣadr-ı A‘ẓamlarıñ Yirmi Sekizincisi Dâmâd-ı Şehriyârî Ṣoḳullı Melḥmed Paşa-yı Ṭavîldir. Sene 972. Müddet: 17 sene.

Müşârün-ileyhiñ nihâl-i ferḫunde-nevâl-i vücûdı âb-yârî-i feyż-i Ḫudâ-dâd ile Bosna diyârındaki Çelebi Pâzârı ḳażâsında kâ’in Ṣoḳulleviç ḳaryesinde neşv ü nemâ bulmuşdur. Tebe‘a-i ġayr-i müslime vaṭandaşlarımızdan devşirme ṭarîḳiyle alınan efrâd-ı iṭâ‘at-inḳıyâd ile der-sa‘âdete vürûd iderek enderûn-ı hümâyûnda kîlâr-ı ḫâṣṣa ḳoğuşına bi'l-ḳabûl, kîlâr keṯudâlığına vuṣûle ḳadar taḥṣîl-i ‘ulûm u ma‘ârifi verzişle derece-i feżâ’il ü iltifâta mevṣûl ve ḳapucıbaşılıḳla evvelîn-pâye-i süllem-i merâtib-i beşeriyyeye neyl ile maḳbûl olmuş idi.

Bu maḥalle vuṣûl-i taḥrîr eṣnâsında aḥibbâ-yı ‘âcizîden ve dîvân-ı aḥkâm-ı ‘adliyye a‘ẓâsı ricâlinden Vaṣfî Efendi nezd-i ‘âcizîye vürûd itmekle bu bâbdaki ma‘lûmatını şu vechile beyân itmişdir:

Paşa-yı müşârün-ileyh Sarây sancaġına tâbi‘ ve Yaşġırad ḳażâsına mużâf Ṣoḳuline ḳaryesi sekene-i ġayr-i müslimesi eṭfâlinden oldıġı ḥâlde me’mûren ol cânibe ‘azîmet eylemiş olan ḳapucıbaşı Murâd Beg ṭarafından görilen isti‘dâdı cihetiyle pederinden ṭaleb ve ḫıdmetine aḫẕ iderek der-sa‘âdete getürülmüş ve mîr-i mûmâ-ileyh vâsıṭasıyla enderûn-ı hümâyûna çerâġ olmuş oldıġı ve der-sa‘âdete eṣnâ-yı teveccühde nûr-ı îmân ile münevverü'l-cenân olmuş idügi cümle-i taḥḳîḳâtından oldıġı cihetle Bosna vilâyetince ḳaleme aldıġı târîḫe daḫi derc eylemişlerdir. Vallâhu a‘lem bi-ḥaḳîḳati'l-ḥâl.

Ṭoḳuz yüz elli üçde bâ-rütbe-i mîr-mîrânî câlı-ı vâlâ-yı ḳapudânîye sâye-endâz-ı iclâl olaraḳ umûr-ı tersâneyi lâyıḳıyla idâreye istiḥṣâl-i ma‘lûmât

eyledikden ṣoñra Rûmili eyâletiyle ḳadri ‘âlî ve Ṭameşvâr feṯḥinde meşhûd olan mesâ‘î-i meşkûresiyle [27] derece-i iḳtidârı teslîm-kerde-i âlıâd u e‘âlî ve teşrîf-i vezâret ile riyâż-ı iḳbâle müterâhî olaraḳ ṭoḳuz yüz altmış ṭoḳuz-da İsmiḫân Sulṭân'ıñ dürretü't-tâc-ı izdivâcı zîb-i efser-i mübâhât u ibtihâcı ḳılındı. Ṭoḳuz yüz yetmiş iki zi'l-ḳa‘desinde vezâret-i ṣâniye ile ḳubbe-nişîn bulunmaġın Berâçeli ‘Alî Paşa-yı Semîn yerine baḫş-ı ṣadâret-mekîn olmuş idi. Ṭoḳuz yüz yetmiş dört ḫılâlinde leyle-i feṯḥ-i Sigetvâr'da Sulṭân Süleymân Ḫân ‘azm-i gülşen-sarây-ı cinân buyurduḳlarında na‘ş-ı raḥmet-naḳşını nihâde-i ṣandûḳa-i kitmân ve Sulṭân Selîm Ḫân'ıñ da‘vetine ḫafiyyen irsâl-i ḫaberle pâdişâh-ı nev-câh teşrîf-i taḫt-ı ‘adâlet-penâh buyuruncaya degin maḥrem-i esrâr ittiḫâż itdiklerinden mâ-‘adâ ferd-i âferîdeyi vâḳıf-ı esrâr itmemiş olmaġla bu bâbda ibrâz itdigi farṭ-ı ḥüsn-i dirâyet ve yümn-i muvaffaḳiyyet ü himmeti cilve-perdâz-ı mınaṣṣa-i ẓuhûr olan ḫıdemât-ı sâ'ire-i memdûḥasına fâ'iḳ olmaġla, ârâyiş-i kitâbe-i eyvân-ı rûzgâr ve ser-levḥa-i dîbâce-i dîvân-ı i‘tibâr olmaġa şâyândır, dinilse sezâdır.

Sulṭân Selîm Ḫân-ı Ṣânî ḥażretleriniñ fâtiḥa-i iḳbâl-i devletlerinden ḫâtime-i intiḳâl-i salṭanatlarına degin sekiz seneden ziyâde zimâm-ı ḫall ü ‘aḳd-i umûr ve meḳâlîd-i żabt u rabṭ-ı cumhûr, vâbeste-i dest-i kefâlet ü kifâyet-i istiḳlâli olmuş idi. Nevbet-i Bayḳara-salṭanatıñ Sulṭân Murâd Ḫân-ı Ṣâliş ḥażretlerine intiḳâlinde daḫi maḳâm-ı âṣafîde taḳrîr buyurmalarıyla altı sene kemâ-kân kâfil-i mehâm-ı ḫalḳ-ı ‘âlem olup, ṭoḳuz yüz seksen yedi ramażânında sarâyında ikindi dîvânında icrâ-yı merâsim-i ḥükûmet eṣnâsında bir mecẓûb-ı cerrâr ṣûret-i ‘arż-ı ḥâl ile ḥużûrına dâḫil oldıġı anda bir sikkîn-i tîr-te'ṣîr ile âġuşte-i ḫûn-ı şehâdet eyledi. Envâ‘-ı tuḥaf-ı ġazavât ile fâ'iz-i dest-mâye-i meṣûbât oldıġı gibi ‘âḳıbet-i aḳṣâ-yı âmâli olan şeref-i şehâdete nâ'il olması sa‘âdet-i dünyâ vü mâ-fîhânıñ ictimâ‘ına delîl-i celîl bulunması tefe''üliyle cesed-i lâmi‘u'l-envârı Ḥażret-i Ebî Eyyûbi'l-Enṣârî raḍiye ‘anhu'l-Bârî civâr-ı raḥmet-medârında iḥżâr itdikleri türbe-i şerîfeye naḳl u defn olunmuşdur. "Ḥükm-i Ḥaḳḳ ile şehîd oldı Meḥemmed Pâşâ (987)" tażarru‘ı târîḫ-i sâl-i intiḳâlidir.

Enderûn-ı hümâyûna duḫûlinden zamân-ı sa‘âdet-nişân-ı şehâdeti ḥulûline degin altmış sene mürûr idüp ne çâşnî-i ‘azl ile telḫ-kâm ve ne fiten-i dehr ile giriftâr-ı bend-i âlâm ve ne bir ‘ayb ile ithâm ve ne mûcib-i keder

bir işle telḫ-kâm olmuşdur. Ancaḳ [28] 'ahd-i Murâd Ḫânî'deki âḫir vaḳtinde ḳâḍî-'asker Ḳâḍî-zâde ve defter-dâr Üveys Paşa'nıñ desîse-i mekr ü ġadri ile etbâ'ına ihânet ve ṣademât-ı nekebât-ı eyyâm ile ba'żı ḫavâṣṣıñ 'azl ü tebdîline mübâderet olundıġı cihetle murâd üzre icrâ-yı aḥkâm-ı ṣadâret ü merâm idemedigi ḥasebiyle ol miḳdâr cefâ-yı rûzgâr ile munḳalibü'l-eṭvâr olmasına kevkeb-i ṭâli'i cidden menzil-i naḫsda vâḳi' ve baḫt-ı lâmi'i burc-ı şerefden infiṣâle râci' olmadı dinmek câ'iz olur.

On beş sene müstemirr ü müstaḳar serîr-i câh u celâl oldıġı zamânda re'y-i rezîn ve tedbîr-i güzîni ruḫsâre-ṭırâz-ı şâhid-i mülk ü devlet olmuşdur. Müddet-i vezâretinde vücûd-pezîr olan ḫıdemât u ġazavât u fütûḥâtı ve âṣâr u ḫayrât u ḥasenâtı raḳam-zede-i kilk-i bedâyi'-nigâr-ı ṣiḳât-ı ruvât olmaġın, başlucalarından ba'żıları ḥikâye olundı:

Vâridât-ı ṣadâretle maṣârifini idâreden bâḳî ḳalan ṣervetini Sulṭân Aḥmed civârındaki câmi'-i şerîf ve medrese ve ders-ḫâne ve ḫân-ḳâh ve el-ḥâletü hâẕihî ma'mûr çeşme ve şâdurvân ve mekteb-i feyż-mekseble Bosna eyâletinde ve Yaşġırâd'ıñ kenârından geçen ve maskat-ı re'si olan Ṣoḳulleviç ḳaṣabasına ḳarîn Dirin Ṣuyı üzerine 'ale't-taḫmîn beş yüz zirâ' ṭûlında ve otuz zirâ' 'arżında ġâyet metîn ü müstaḥkem ve memâlik-i maḥrûsedeki cüsûra rüchânı müsellem, raṣîn ü muntaẓam bir cisr-i bî-'adîl inşâsına ṣarf iderek fażlası ḥîn-i irtiḥâlinde na'şını techîz ü tekfîne ancaḳ kifâyet itmiş ve 'âlemde 'iṣmet ü istiḳâmet ve ṣalâḥ u 'iffetle ibḳâ-yı nâma muvaffaḳ olmuşdur.

Müşârün-ileyh ḫazîne-i beytü'l-mâlıñ muḥâfaẓa ve kemâl-i taṣarruf u iddiḫârına eslâfından birisiniñ muvaffaḳ olmadıġı tedâbîr-i teḳayyüdât ile ṣarf-ı dirâyet ü iḳtidâr itdigi cihetle zamân-ı medâyiḥ-'unvânında yalñız on iki biñ yeñiçeri ve altı biñ sipâhîye vaẓîfe vü tîmâr tevcîhine bi'l-müsâ'ade, bu miḳdârdan mâ-'adâya vaẓîfe i'tâsına müsâ'ade ve sipâhî ṭîmârlarından 'inde'l-imtiḥân istiḥḳâḳı tebeyyün itmeyenlere tîmâr tevcîhine irâde itmemiş ve ṭopçı ve ḫumbaracı ve laġımcı ocaḳlarına niẓâm virerek vaẓîfelerini ehven ṣûretle ta'yîn itmişdir.

Ol vaḳitler ḥükmince vüzerâ dâ'irelerinde vücûdları meşrûṭ olan iç oġlanlarıyla ḫayṭa ve delîl ve sekbân ve tüfenkçi ve göñüllü 'asâkirini mükemmel ve mümkin oldıġı mertebe muntaẓam bulundurmasıyla berâber

bunlardan tebe'aya ta'addîye cesâret idenleriñ cezâlarını icrâda fevt-i fursat itmemişdir. Ḳılâ'-ı ḫâḳâniyye ve ser-ḥadât-ı [29] sulṭâniyyede mustaḥfiẓîn ve dalḳılıç ve göñüllü nâmlarıyla mükemmel muḥâfız 'asker bulundurmuş ve zamân-ı sa'âdet-nişânında devlet-i 'aliyye kâffe-i düvele ġâlib ve ekşer devletlerle muṣâliḥ u müsâlim bulunmuşdur. Şehâdetleri vuḳû'ından ṣoñra sipâh u yeñiçeri ziyâdeleşüp vezâyifiñ keşretine ve ḫazîneniñ nedretine aḫlâfından Özdemür-zâde 'Oṣmân Paşa'nıñ müşârün-ileyh ḳadar aṣḥâb-ı liyâḳat u feṭânetden olmamasınıñ sebeb virmiş oldığı ba'żı tevârîḫde muḥarrerdir. Müşârün-ileyh devlet-i 'aliyyeniñ şân u i'tibâr ve saṭvet-i 'âliyesini ḥaḳḳıyla muḥâfaẓa ve ḫazîne-i beytü'l-mâlı lâyıḳıyla muḥâreseye muvaffaḳiyetle bilâ-vech-i şer'î kimesneye bir akçe ṣarf u i'ṭâ ve iḫtilâsa meydân virmediginden mâ-'adâ Yavuz Sulṭân Selîm Ḫân 'aṣr-ı 'âlîsinde ittiḫâẓ u iddiḫâr olunaraḳ Rüstem Paşa'nıñ irtiḥâlinden ṣoñra müşârün-ileyhiñ ṣadâretine ḳadar her naṣılsa niẓâmından çıḳmış ve mevcûdâtına noḳṣân u ḫalel gelmiş olan iç ḫazîne ṣervetiniñ i'âdesine himmetle aña daḫi birḳaç seneler birḳaç yüz biñ 'askerle muḥârebe vuḳû'ında birḳaç ordu-yı hümâyûnuñ idâre-i lâyıḳasına kâfî birçoḳ iḥtiyât akçesi tedârük ü ḥıfẓ ile donanmâyı ma'a-ziyâdetin teksîr ve mühimmâtı tevfîr ü tedârüke ibtidâr itmişdir. 'Âlim ü fâżıl, 'âḳil ü 'âmil, ḥilye-i celîle-i insâniyyetde kâmil, edîb ü 'âdil bir düstûr-ı zî-şu'ûr-ı bî-mu'âdil oldığını âṣâr-ı celîle ve me'âṣir-i 'aliyyeleri iṣbât ider. Zihî ḫaṣâ'il-i ḥamîde ve zihî ḥilye-i celîle. Raḥmetullâhi Ta'âlâ 'aleyhi raḥmeten vâsi'aten.

On Altıncı Ṣadr-ı A'ẓam Arnavud Aḥmed Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan nâ'il-i Dil-ḫâh Olanlarıñ On Altıncısı ve Ṣadr-ı A'ẓamlarıñ Yirmi Ṭoḳuzuncısı Aḥmed Paşa'dır. Sene 987. Müddet: 6 Şehr.

Müşârün-ileyh Arnavudiyyü'l-aṣldır. 'Aṣr-ı Süleymân Ḫânî'de enderûn-ı hümâyûndan ḳapucıbaşılıḳ ile çerâġ ve evvelâ yeñiçeri aġalığı, ba'dehû Rûmili begler-begiligiyle bekâm olaraḳ Rüstem Paşa'ya münâsebet-i şeref-i muṣâharetle iḥrâz-ı rütbe-i vezâret itmiş idi. Bir def'a Rûmili cânibine

ḥaşmet-i serdârî ile sevḳ-i maṭiyye-i ‘azîmet eylemiş ise de naḳş-ı ḥarîr-i taḥrîr olmaġa sezâ bir eṣeri cilve-nümâ-yı ‘arṣa-i celâlet olmadan ‘avdet itmişdir. Niṣâb-ı re’y ü tedbîrden bî-vâye vü naṣîb olmaġın, ḫışm-ı [30] nâ-be-hengâmı sermâye idindigine vezîr-i ṣânî iken vezîr-i a‘ẓamla lâ’ubâliyâne muḥâvereye taṣaddî itdigi ecilden dûr-üftâde-i ser-bezm-i devlet olması delîl-i celîldir.

Ba‘de-eyyâm ba‘żı ṭaraf-gîrânı sevḳiyle maḳâm-ı müste‘ârına i‘âde ve ṭoḳuz yüz seksen yedi ṣa‘bânında Meḥmed Paşa-yı ḫalef-i ni‘me's-selefi yerine ḫıdmet-i ṣadâretle bekâm olmuş idi. Altı ay miḳdârı cebr ü kesr-i ḳulûb-ı enâm iderek şikeste-beste mesned-i ḥükûmetde nişeste iken ḥaṣât-ı dârü'l-meṣâneden zücâc-ı mizâcına ‘ârıż olan kesr ile ḫaste ve ṭoḳuz yüz ṭoḳsan sekiz rebî‘u'l-evvelinde sebû-yı ser-çeşme-i ḥayâtı şikeste vü dem-beste olmuşdur. Mâlik-i ṣervet ü yesâr bir vezîr-i şöhret-şi‘âr ise de şâyân-ı taḥrîr olacaḳ ḳaṭ‘â bir eṣer-i ḫayra muvaffaḳ olamamışdır.

On Yedinci Ṣadr-ı A‘ẓam Arnavud Ṭavâşî Ḫâdım Sinân Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan Bekâm Olanlarıñ On Yedincisi ve Ṣadr-ı A‘ẓamlarıñ Otuz Birincisi Sinân Paşa'dır. Sene 988. Müddet: 6 Sene, 10 Şehr.

Müşârün-ileyh Arnavudiyyü'l-aṣldır. ‘Aṣr-ı Süleymân Ḫânî'de enderûn-ı hümâyûnda çâşnîgîr-başı iken çerâġ olup Malaṭya ve Ḳasṭamonı ve Ġazze ve Ṭrâblus sancaḳlarına mîr-i mîrân, ba‘dehû vezâretle Erżurûm ve Ḥaleb eyâletiyle kâm-rân ve ṭoḳuz yüz yetmiş yedide diyâr-ı Mıṣr'a vâlî olmaġla ḳadri ‘âlî olup, ḫıṭṭa-i Yemen'i tekrâr musallaṭ olan Evlâd-ı Muṭahhar elinden istiḫlâṣ ile dâḫil-i ḥıyṭa-i ḳalem-rev-i ‘Oṣmânî itmek içün neşr-i livâ-yı ‘azîmet ve ba‘de itmâmi'l-merâm ḥadd-i ḥisâbdan bîrûn ġanâyim-i gûn-â-gûnuñ ekşerîsini kendü nefsi içün ketm ü tevḳîf ile dâḫil-i ṣervet ü yesârı itdigi ḥâlde ‘avdet ve ‘unvân-ı fâtiḥî ile kesb-i şân u şöhret-i muḥtemilü'ṭ-ṭarafeyn eyledi. Çünki ḫıṭṭa-i Yemen ve ‘Aden'i Sinân Paşa'nıñ vezâretinden ḳırḳ bir sene muḳaddem yine sarây-ı hümâyûndan müfîż bâlâda

muḥarrer Ḫâdım Süleymân Paşa'nıñ Mıṣır vâlîliginde üçünci def'a olaraḳ ser-tâ-ser dâḫil-i memâlik-i devlet-i 'aliyye-i 'Oṣmâniye eyledigine ol vaḳt ol ḥavâlîde binâ vü inşâ iderek bugün emârâtı mevcûd olan âṣâr-ı ebniyye-i 'âliye iṣbât ider. Her ne ise ṭoḳuz yüz seksen ikide cânib-i Baḥr-i Sefîd'e sipeh-sâlâr ve ṭayy-ı ṭûmâr-ı diyâr u kenâr iderek Ḳalavâri[8] eṭrâfını ve Meste[9] aṭalarını sûḫte-i âteş-i ġâretle sûzân itdikden ṣoñra Ḫulḳu'l-Vâd[10] ḳal'a-i üstüvârını [31] dâḫil-i ḳabża-i iḳtidâr itmişdir. Ṭoḳuz yüz seksen sekizde ẓuhûr iden Îrân seferine serdâr naṣb olunmuş iken sene-i mezbûre rebî'u'l-evvelinde ṣadr-ı a'ẓam Aḥmed Paşa reh-neverd-i vâdî-i beḳâ olmaġın, müşârün-ileyhe ḫalef olmuş ise de ser-nâme-i ṣaḥâyif-i ṣenâ olacaḳ bir ḫıdmeti rû-nümâ olmayup bîhûde bâdiye-peymâ olmaġın, ba'de'l-ḳufûl cünḥa-i taḳṣîr ve töhmet-i dürûġ-ı keşîr ile ṭoḳuz yüz ṭoḳsan ẓi'l-ḥiccesinde ma'zûl ve Ma'lḳara ḳaṣabasında gûşe-güzîn-i elem-i ḥamûl olup, ṭoḳuz yüz ṭoḳsan dört ẓi'l-ḥiccesinde eyâlet-i Şâm ile şâd-kâm olmuş idi. Ṭoḳuz yüz ṭoḳsan yedide dîvân-ı hümâyûnda taṣḥîḥ-i sikke nizâ'ıyla taẓyî'-i naḳdîne-i ḥayât iden mîr-i mîrân ma'reke-i meşhûresinde Siyâvuş Paşa 'azl ü ib'âd olunmaġın, ṣâniyen ṣadâret-i 'uẓmâya iş'âd olunmuş olup ancaḳ bu def'a daḫi icrâ-yı kibr ü ġurûr ve iẓhâr-ı şerr ü şürûrından ġayri bir kâr-ı nîgû ẓuhûra getüremedigi ecilden ṭoḳuz yüz ṭoḳsan ṭoḳuz şevvâlinde yine belâ-yı 'azle mübtelâ ve Ma'lḳara'ya iclâ olundı. Biñ bir rebî'u'l-âḫirinde Siyâvuş Paşa ṣadâretinde eşḳiyânıñ dîvân-ı bülend-eyvâna vuḳû'-ı hücûmı te'sîr-i ḳudûm-ı şûmı olmaḳ vesîlesiyle 'azl olunduḳda ṣâliṣen kürsî-i ṣadâreti iḫtilâs itmiş idi.

Bu ḫılâlde Macâr seferi muḳaddemâtı netîce-baḫş-ı ḥarb u ḳıtâl olmaġın, serdâr-ı ekremlik 'ilâve-i mübâhâtı olaraḳ 'azîmet eylemiş idi. Ba'de ṭayyi'l-merâḥil Pesperem[11] ṣaḥrâsına nâzil olduḳda, beş gün muḥâṣara ile sükkânı penâh-ı perde-i sâyebân-ı emân ve Polya[12] daḫi dâḫil-i dâ'ire-i memâlik-i 'Oṣmâniyân olmaġın, ol sene bu miḳdâr emr-i yesîr ile iktifâ ve

8. قلاوری
9. مسته
10. خلق الواد
11. پسپرم
12. یولیه

meştâ-yı Belġrad'a naṣb-ı livâ-yı nuṣret-iḥtivâ eyledi. Biñ iki ẕi'l-ḳa'desinde Yanıḳ ḳal'asını feth u teshîr idüp yine Belġrad'a ḥaṭṭ-ı raḥl-i iḳâmet itmiş idi. Biñ üç cemâziye'l-evvelîsinde Sulṭân Meḥmed Ḫân-ı Ṣâliṣ ḥażretleri serîr-i salṭanata câlis olduḳda ḫâtem-i dest-i ṣadâret-i 'uẓmâ ḳâ'im-maḳâm Ferhâd Paşa'nıñ pîrâye-i dest-i emâneti olmaġın, müşârün-ileyh üslûb-ı sâbıḳ üzere Ma'lḳara'da basṭ-ı bisâṭ-ı 'uzlet eyledi. Sene-i merḳûme şevvâlinde müsâ'ade-i baḫt-ı sâz-kâr ve mu'âvenet-i müteneffiẕîn-i kibâr ile Ferhâd Paşa'ya ḫalef olup ber-vech-i ılġâr sınûr-ı diyâr-ı Eflâḳ'a pâ-zede-i ḫuyûl-i mücâhidîn olmaḳda iken ol zamâna ḳadar öyle bi'ẕ-ẕât muḥârebede bulunmayup nefsini envâ'-ı mekâyid ile muḥâfaẓa itdigi cihetle düşmen 'askerini gördükde henüz âteş-i ceng ü sitîz şerer-ḫîz olmadan cebânet-i cibilliye ve meḫâfet-i fıṭriyyesi [32] iḳtiżâsıyla vücûdına 'ârıż olan ra'şe vü dehşet ve 'aḳl u idrâkine âṣil olan farṭ-ı ḫavf-ı lerze vü ḫıffet, ilcâ-yı ṭabî'îsiyle "uzaḳdan merḥabâ ey eyü ḳardâş" diyerek bâdiye-i hevl-engîz-i gürîze 'inân-rîz-i ilġâ olmaġın, dest-i istîlâ-yı eşrâr-ı müşriḳîn ile cünûd-ı muvaḥḥidîniñ kimi esîr-i kemend-i fitrâk ve kimi ġalṭîde-i ḫâk-i helâk oldılar. Bu 'arbede arasında müşârün-ileyh Ṭuna nehrini mürûr itmek niyyetiyle kemâl-i telâş u 'acele vü sür'atinden nehriñ kenârındaki balçıġı göremeyerek çamura ṣaplanmış ve bunı gören ḥamiyyet-kârânı 'asker, serdârıñ böyle rezâletle esîr düşmesini tecvîz idemeyerek fedâ-yı cân idercesine iḳdâm u himmetle müşârün-ileyhi bi'l-istiḫlâṣ, ḳarşu Rusçuḳ yaḳasına imrâr idebilmişlerdir. Beyt:

(Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün)

Kendiniñ ḫod işi tebâh oldı
Balçıġa düşdi rû-siyâh oldı

Leşker-i islâmiyân bu def'a işâbet iden muṣîbet ü ḫüsrân, bidâyet-i salṭanat-ı seniyyeden ol hengâma ḳadar vuḳû' bulmamış bir hezîmet-i bâ'işü'l-küdûret olmaġla bu kâr-ı bed-fercâm, müstevcib-i helâk u i'dâm iken muḳteżâ-yı müsâ'ade-i baḫt ile faḳaṭ biñ dört rebî'u'l-evvelinde zehrâbe-i 'azl ile telḫ-kâm ḳılınmışdır. Câ-nişîni olan Lala Meḥmed Paşa maraż-ı hâ'il-i şîr-pençeden onuncı güni mesned-i ḥayâtdan zâ'il olmaġın, ḫâmisen ṣadâret-i 'uẓmâya nâ'il ve bu def'a da dört ay miḳdârı umûr-ı cihâdı tanẓîme sa'y u kûşişini enẓâr-ı enâma 'arż ile pâdişâhı îfâ-yı ġazâya terġîbe eṭ-

vâr-ı ḫud'a-kârîsinde isti'dâd-ı ḥuṣûline uli'n-nühâ ḳâ'il olmuş idi. Sene-i mezbûre ṣa'bânında 'ârıża-i maraż-ı zaḥîr ile ser-nihâde-i visâde-i bîmârî ve sefer-i âḫirete şitâb ile devlet keydinden ḫalâṣ olmuşdur.

Beş sene serdâr ve beş def'a ṣadâret-i 'uẓmâ ile kâm-kâr olmaḳ faḳat bunuñ ḫaṣîṣa-i baḫt-ı pây-dârıdır. Vefret-i ṣervet ü yesâr ve keşret-i ḫayrât u âṣârı gûş-güẓâr-ı ṣıġâr u kibâr ve sinni tis'îni mütecâviz, 'ıḳd-ı 'âşire mütenâhiz bir pîr-i pür-mekr ü kîn-dâr oldıġı, ḥaḳḳındaki âṣârın kâffesinde meşhûrdur. İstanbul'da Irġâd Pâzârı'nda Tevekkül Çeşmesi ḳurbında i'dâd itdigi türbesinde mütevârî-i maṭmûre-i zemîn oldı. 'Aṣr-ı Murâd Ḫân-ı Ṣâliṣ'de iki ve 'ahd-i ḫilâfet-i Meḥmed Ḫânî'de üç def'a iḥrâz-ı ṣadâret itmişdir. Müddet-i vezâretiniñ mecmû'ı yedi [33] sene miḳdârıdır. Me'âyib ü meẓâlimi beyânında mehere-i müverriḫîn 'Âlî merḥûm ile hem-zebân-ı vifâḳdır. Ancaḳ bu maḳûle mesâvî-i merviyyâtı bu miṣillü ẕevâtıñ zamânını müdrik olup da mesmû'âtı meşhûdâta tevfîḳ itdikden ṣoñra muḥâkemesine girişmek evlâ oldıġından biz bu bâbda "Üẕkürû emvâteküm bi'l-ḫayri" maẓmûn-ı şerîfiyle iḫtiyâr-ı keff-i zebân-ı ḫâmeyi evlâ-bi-ṭarîḳi'l-i'tirâż gördügimiz cihetle meydân-ı ṣaḥîfe-i mesâvîde bundan ilerüsine taḥrîk-i aḳdâm-ı aḳlâma iḳdâm olunmadı.

Eyyûb Câmi'-i Şerîfi şâdurvânınıñ üzerindeki ḳaṣr-ı refî' ve çend-bâb medrese oṭası müberrâtı yekûnına dâḫil ve Üsküdâr'da İḥsâniyye'niñ Ṣalacaġ'a müntehî olan maḥallinde bir câmi' ve ḫıṭṭa-i Yemâniyye'de Süleymân Paşa müberrâtına ba'ż 'ilâve ile Yemen'de olan yirmi iki cevâmi'-i cesîmeniñ biri ve belki birincisi olmaḳ üzere medîne-i Laḥya[13] mülḥaḳâtından Zeylâ'î[14] nâm maḥalde cesîm ve nefîs bir câmi'-i şerîf ve ḫademe oṭaları ve sâ'ire binâ ve Edirne vilâyetinde Filibe sancaġında firdevs-âşiyân Maḥmûd Paşa-yı 'Adnî merḥûmuñ i'mâr eyledigi Ḫâṣköy ḳaṣabasına mülḥaḳ panayır maḥalli olan Uzuncaâbâd'a Anaṭolı'dan Yabanova'dan yüz elli ḫâne naḳl iderek iskân ve on bin âdem istî'âb ider ṣom ṭaşdan tâm kâr-gîr ma'a-şâdurvân ve âḫûr-ı cesîm bir ḫân ve ittiṣâline bir ḥammâm ve bir câmi'-i şerîf ve bir mekteb-i münîf ve on ḳadar medrese oṭası ve bir ders-ḫâne ve şâdurvân ve ḫademe oṭaları binâ itmiş ve iki sâ'atlik maḥalden icrâ eyledigi mâ'-i le-

13. لحيه
14. زيلاعى

zîziñ yolları külliyen bozılup ġâ'ib olmuş ise de maḥall-i mezkûrda ictimâ' iden panayır cesîm ve memâlik-i maḥrûse-i şâhânede ḳurılan panayırlarıñ ġermiyyet ü keşret-i dâd u sitedde birincisi bulındıġı cihetle iki üç biñ bâr-ḫâne aṣḥâbı tüccârıñ ṣu tedârükinden ṭolayı çekdikleri zaḥmet ve ġâlî ücret ü 'usretle yarım sâ'at maḥalden celb itdikleri içilmez, çoraḳlı, acı ve fenâ ṣulardan çekdikleri envâ'-ı meşaḳḳate biñ iki yüz seksen üç senesinde bu 'âciz-i nâmıḳu'l-ḥurûf Filibe mutaṣarrıflıġında vâḳıf olaraḳ cânib-i 'âcizîden ve panayıra gelen tüccârıñ erbâb-ı ṣervet ü iḳtidârıyla mültezim Ḥâcı Muṣṭafâ Efendi ve birâderi Ḥâcı İsmâ'îl Aġa ve Edirneli Ḥüsnî Efendi ṭaraflarından olunan i'âne ile sâye-i ḥażret-i pâdîşâhîde bi't-taḥarrî yine yarım sâ'atlik bir maḥalde müceddeden bulunan mâ'-i lezîẕ panayır maḥalline icrâ ve müte'addid çeşmeler binâsıyla ḳarye-i mezḳûre aṣḥâbıyla tüccârıñ [34] iki yüz elli seneden berü maḥrûm u muḥtâc olduḳları ṣuyuñ Sulṭân Maḥmûd Ḫân-ı Ṣânî ve kâffe-i selâṭîn-i mâżiyye-i 'Oṣmâniyye ervâḥ-ı şerîfeleri içün cereyânına muvaffaḳ olındıġına teşekküren tezyîl-i taḥmîde mübâderet ve müşârün-ileyhiñ ḫıṭṭa-i Yemâniyye'de ba'żı muvaffaḳiyet ve müberrâtından başḳa egerçi bulundıġı ḫıdmetlerdir. Muvaffaḳiyetine dâ'ir târîḫlerde bir eṣer görilememiş ise de işbu câmi'ler ve sâ'iresiniñ meṣûbâtıyla maẓhar-ı maġfiret olması temennî olunur. Raḥmetullâhi 'aleyh.

On Sekizinci Ṣadr-ı A'ẓam Ḫırvatiyyü'l-Aṣl Mühtedî Dâmâd Siyâvuş Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan Kâm-rân Olanlarıñ On Sekizincisi ve Ṣadr-ı A'ẓamlarıñ Otuz İkincisi Siyâvuş Paşa'dır. Sene 990. Müddet: 6 sene.

Müşârün-ileyh Ḫırvatiyyü'l-aṣldır. 'Aṣr-ı Selîm Ḫân-ı Ṣânî'den olan ṭoḳuz yüz yetmiş beşde enderûn-ı hümâyûnda ḫazîne keṯḫudâlıġından büyük mîr-âḫûrluḳ mesned-i refî'ine nâ'il ve az zamânda Rûmili eyâletine vâṣıl ve müte'âḳiben mesned-i ṣadâret-i 'uẓmâ ile iḳbâli kâmil olmuş idi. Rütbe-i sâmiye-i vezâret-i ṣâniye ile mesned-efrûz-ı dîvân-ı 'âlî-şân iken ṭoḳuz yüz ṭoḳsan ikide serdâr-ı celâdet-şi'âr Özdemir-oġlı 'Oṣmân Paşa-yı Ġażan-

fer-fer ṣadâret-i ‘uẓmâ ile ġıbṭa-fermâ-yı Rüstem ü İsfendiyâr olmaġın, ḫâṣ teḳâ‘üdi ile gûşe-gîr-i inzivâ ve ṭoḳuz yüz ṭoḳsan dört rebî‘u'l-evvelinde Mesîḥ Paşa yerine ṣâniyen ṣadâretle kâm-revâ buyurulmuş idi. Ṭoḳuz yüz ṭoḳsan yedide vâḳi‘ vaḳ‘a-i mîr-mîrânîde küstâḫî-i eşḳiyâ-yı ‘avâm bâ‘iṣ-i ġażab-ı pâdişâh-ı enâm olmaġın, ‘azl-i nâ-be-hengâm ile nâ-be-kâm olmuş iken elf-i kâmil cemâẓiye'l-âḫiresinde Ferhâd Paşa yerine ṣâliṣen mühr-i hümâyûn ile ikrâm ve biñ bir rebî‘u'l-âḫirinde ṭâ’ife-i sipâh, dergâh-ı felek-bârgâh-ı pâdişâhîde ‘ulûfe bahânesiyle mel‘anet-sâz olduḳları muḳaddemât-ı lecc ü ‘inâd, müntic-i eşkâl-i fesâd olmaġın, ṣadâretden ṭard u ib‘âd olunduḳda dâ’ire-i devletden dâmen-çîn-i ferâġat ve Üsküdâr'daki bâġçesinde ferş-i ḳâlîçe-i iḳâmet itmiş idi. Biñ on rebî‘u'l-âḫirinde ‘azm-i gülşen-sarây-ı cinân ve civâr-ı raḥmet-medâr-ı Ebî Eyyûbü'l-Enṣârî'de binâ vü iḥżâr itdigi ḳubbe-i ‘âliyede mihmân-ı ḫân-ı maġfiret-i Cenâb-ı Rabb-i Mennân olmuşdur.

Müddet-i vezâreti ‘ahd-i Murâd Ḫân-ı Ṣâliṣ'de def‘a-i ûlâda iki ve def‘a-i ṣâniyede üç [35] ve def‘a-i ṣâliṣede ‘ahd-i Meḥmed Ḫânî'de bir senedir. Ḥalîle-i celîlesi Fâṭıma Sulṭân nâmına bir ‘âlî medrese binâ ve ṭaşralarda ba‘żı âṣâr-ı ḫayr inşâ eylemişdir. ‘Adl ü inṣâfa sâlik, ‘ulemâ vü ṣu‘arâya râġıb, ẓulm ü i‘tisâfı sâlib, ġadrden müctenib, ġayûr u ṣâdıḳ bir vezîr-i ma‘âlî-merâtib ise de ṣadâretde bulundıġı zamânlardaki derece-i nüfûẕ u iḳbâli bir eṣer bıraḳmaġa kifâyet idemeyerek ‘aṣrı mekkârlarınıñ taṣnî‘ itdikleri mezâliḳ-i mâni‘asıyla feżâ-yı mesâ‘î-i me’mûriyyete irḫâ-yı ‘inân ile me’âṣir-i cemîle ibrâzına meydân bulamayaraḳ yalñız me’mûriyyetiniñ iḳbâl-i ẓâhiresiyle imrâr-ı vaḳt itmesi ibḳâ-yı nâma lâyıḳ bir ḫıdmet yâdına delâlete ṭarîḳ bıraḳmamış ve ḫılḳatindeki cevher-i mahâret ü besâleti icrâya müsta‘id bir zamân göstermemişdir. Raḥmetullâhi ‘aleyh.

On Ṭoḳuzuncı Ṣadr-ı A‘ẓam Ḫâdım Ṭavâşî Mesîḥ Mehmed Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan Neş’et İdenleriñ On Ṭoḳuzuncısı ve Ṣadr-ı A‘ẓamlarıñ Otuz Dördüncisi Ḫâdım Mesîḥ Meḥmed Paşa'dır. Sene 993. Müddet: 4 Şehr.

Müşârün-ileyh ‘aṣr-ı Selîm Ḫân-ı Ṣânî'de kîlâr-ı ‘âmire muḫterik olduḳda kîlârcıbaşı bulunmasıyla niẓâm-ı eyâlet-i Mıṣr'ı istiḳrâr ve żımnında mühimmât-ı kîlârı da istiḥżâr içün eyâlet-i Mıṣr iḥsânıyla kâm-kâr olmuş idi. Faḳaṭ müşârün-ileyh aṣḥâb-ı ḳadd ü ḳâmet ve ṣûretâ ḥüsn-i cüsse vü ṣabâḥatdan olmayup, dest-mâye-i ḥüsn ü cemâlden bî-naṣîb, bir merd-i ża‘îfü't-terkîb olmaġın, tanẓîm-i umûr-ı Ḳâhire'ye iḳtidârı taḳrîb olunmaz iken beş sene miḳdârı fermân-fermâ-yı Ḳâhire-i Mıṣr ve ser-âmed-i vüzerâ-yı ‘aṣr olaraḳ merâsim-i âdâb u vaḳâr ile iẓhâr itdigi celâdet ü ḥaşmet, meşâyiḫ-i ‘urbân ve ṭavâ'if-i ser-keşânıñ her birini birer gûşeye gürîz ile mer‘ûb ve baḳiyyesini tâziyâne-i te'dîb ile merhûb itmişdir. Żabṭ u rabṭ-ı memleketi ta‘rîf ider bir kitâb-ı mü'ellef-i maḫṣûṣ olmadıġı ve idâre-i umûr-ı memleket ve emzice-i ahâlî-i mütenevvi‘aya kesb-i vuḳûf ile rü'yet-i meṣâliḥa dikḳatle żerretün-mâ' iżâ‘a-i ḥuḳûḳ-ı salṭanat-ı seniyyeden bi'l-ittiḳâ tehdîdini îḳâ‘a ṣarf-ı maḳderet ü muvaffaḳiyet, mektebde oḳunur fenn-i ḥikmet olmadıġı cihetle ḥüsn-i îfâ-yı emr-i ḥükûmet mâl ü ḳıyâfet ve ḳadd ü ḳâmet ve cesâret ü ṣalâbet ve kitâbet ü dirâyet ve muntaẓam u muṣṭalaḥ muṣâḥabet ve ta‘allüm-i lisân ve ḥüsn-i hey'et ü ḳıyâfet ve zîbâyiş-i [36] cism ü câme ve ṣûret ü ‘aẓamet ve nefsinde zu‘m-ı liyâḳat u ehliyyet ve ca‘lî cerbeze vü sür‘at ve beṭâ'et ü reḫâvet ve ‘ilm ü faẓîlete vâbeste olmayup, ḥüsn-i idâre ve muvaffaḳiyet me'mûruñ evvel-emirde nihâd u vicdânı ve müstezâd-ı cevelân-ı isti‘dâd ve ḳâbiliyyet-i mâder-zâdîsine ve Cenâb-ı Muvaffıḳu'l-umûrdan istid‘â-yı tevfîḳ ü teshîl ile teşebbüsât-ı müstaḳîmânesine ve irâde-i metbû‘-ı mu‘aẓẓamı ḫalḳıñ mizâcına tevfîḳ ile icrâ-yı ḥikmet-i ‘ameliyyelerine merhûn u menûṭ bir ḫâṣṣa-í maḫṣûṣa vü keyfiyyet idügi ‘aks-endâz-ı merâyâ-yı żamîr-i İskender-sîret olmaġın, müşârün-ileyhiñ ‘arż itdigi ḫıdemât-ı memdûḥası talṭîfini müstelzim olmasıyla Mıṣır'dan ba‘de'l-azl muḥriz-i şeref-i rû-mâl-i ‘atebe-i câh-ı celâl olduḳda, vezâret-i ṣâniye ile ser-efrâz ve ṭoḳuz yüz ṭoḳsan üç zi'l-ḥiccesinde Özdemir Oġlı ‘Oṣmân Paşa'nıñ Îrân ser-‘askerliginde rikâb-ı hümâyûn ḳâ'im-maḳâmlıġıyla rehîn-i imtiyâz ve müşârün-ileyhiñ ḥîn-i irtiḥâlinde mesned-i celîl-i ṣadâretle i‘zâz olundıġını müte‘âḳib taḫṣîl-i beḳâyâ-yı emvâl ve tekmîl-i żâyi‘ât-ı ‘avârıż-ı lâzımu'l-istikmâle berzede-dâmân-ı ihtimâm ve tanẓîm-i umûr ve ıṣlâḥ-ı meṣâliḥ-i cumhûra ṣarf-ı maḳdûr ider iken ṭoḳuz yüz ṭoḳsan dört rebî‘u'l-âḫirinde bi'l-iḳtiżâ re'îsü'l-küttâb Ḥamza Efendi'niñ teb-

dîlin irâde ve rikâb-ı hümâyûna 'arż u ifâde itdikde, müsâ'adeden mübâ'ade olunmagın müşârün-ileyh raḥmetullâhi 'aleyh Keçeci-zâde 'İzzet Mollâ merḥûmuñ "İstiḳâmetdir menâr-ı câmi'i ḥaḳ-gû iden" mıṣra'ı miṣâl-i ḥikmet-iştimâlini der-pîş iderek "ṣadâretde 'adem-i istiḳlâl, tekâsül ü ihmâl ve buña taḥammülle mesnedinde taşmîm-i tevaḳḳuf idenleriñ niyyetleri istiḥṣâl-i emvâldir. Ve bu ḥıṣâl ise devlete mużırr oldıġı âzâde-i tafṣîl-i maḳâl-i bî-ḳîl ü ḳâldir" me'âl-i ṣıdḳ-imtiṣâliyle yazdıġı isti'fâ-nâme-i ḳaṭ'î üzerine bi'l-infiṣâl ta'yîn-i ḫavâṣṣ-ı teḳâ'üdî ile nâ'il-i ikrâm olaraḳ müsterîḥan ve müreffehen gûşe-güzîn-i 'uzlet olmuşdur. Zihî ḥilye-i celîle-i istiḳâmet, zihî farṭ-ı ḥamiyyet-i ṣadâḳat. Müddet-i vezâreti 'aṣr-ı Murâd Ḫân-ı Ṣâliṣ'de dört ay miḳdârıdır. 'Âbid ü zâhid, umûrında câhid, ṣâliḥ u mücâhid, süllem-i 'ilm ü 'irfâna müteṣâ'id, tâli'i baḫtına müsâ'id, 'âḳil ü ġayûr, 'afîf ü cesûr bir vezîr-i ṣâḥib-şu'ûr oldıġı tevârîḫde tevâtür-yâb-ı iştihârdır. Müşârün-ileyhiñ Ḳara Gümrük'de bir câmi'-i şerîfi ve Mıṣır'da medresesi vardır. Raḥmetullâhi 'aleyhi raḥmeten vâsi'aten.

Yirminci Ṣadr-ı A'ẓam Arnavud Ferhâd Paşa

[37] Enderûn-ı Hümâyûndan Ẓuhûr İdenleriñ Yirmincisi ve Ṣadr-ı A'ẓamlarıñ Otuz Beşincisi Ferhâd Paşa'dır. Sene 999. Müddet: 1 sene, 2 Şehr.

Müşârün-ileyh Arnavudiyyü'l-aṣldır. Enderûn-ı hümâyûndan ḳapıcıbaşılıḳ ile çerâġ olup devr-i Murâd Ḫân-ı Ṣâliṣ'de mîr-âḫûr-ı kebîr iken Sulṭân Süleymân Ḫân'ıñ na'ş-ı raḥmet-naḳşını Şeyḫ Nûru'd-dîn-zâde ṣûfîleriyle İstanbul'a îṣâl içün aldıġı me'mûriyyeti ba'de'l-itmâm yeñiçeri aġalıġıyla maẓhar-ı ikrâm ve eṣnâ-yı sûr-ı hümûyûnda cilve-nümâ-yı mınaṣṣa-ı ẓuhûr olan yeñiçeri zorbalıġı serpindisiyle ma'zûlen rehîn-i âlâm ve ba'dehû Rûmili eyâletiyle bekâm ve dördünci ḳubbe vezâreti ile nâ'il-i merâm olmuş idi.

Ḫılḳatinde merkûz ve gencîne-i ṭıynetinde meknûz olan şervet-i liyâḳat u iḳtidârı li'ecli'l-ibrâz teshîr-i memâlik-i Îrân'a serdârlıḳla revân ve zûr-ı

bâzû-yı ḳahramânîleriyle aḳṭâb-ı buldân-ı Îrân'ı vîrân ve leşker-i sürḫ-serâ-nı vâdî-i deycûra revân iderek ḳal'a-i Revân'ı dâḫil-i 'idâd-ı emṣâr-ı 'Oṣmâniyân itmiş idi. Bir def'a daḫi serdâr-ı cihân-gîr 'Oṣmân Paşa-yı dilîre câ-nişîn olup âb-ı âteş-tâb-ı tîġ-ı bî-dirîġ ile baḳiyyetü's-süyûf olan şirzi-me-i eşrâr-ı şerâre-pâşıñ mültehib olan âteş-i fesâdını teskîn ü iṭfâ ve ber-vefḳ-i dil-ḫâh-ı 'âlî şâh-ı 'Acem ile sebîke-i ṣulḥı ḳâleb-i îcâb u ḳabûle ifrâġa i'tinâ idüp, şâhıñ birâder-zâdesi Mîrzâ Ḥaydar'ı 'alâ-ṭarîḳi'r-rehn istiṣḥâb ve rikâb-ı hümâyûna şitâb eyledi. Ṭoḳuz yüz ṭoḳsan ṭoḳuz şevvâlinde vezîr-i şânî bulunmaġın Sinân Paşa yerine nâ'il-i mesned-i ṣadâret ve selefine fevḳa'l-me'mûl ḥürmet ü ri'âyet eylemiş ise de Sinân Paşa'nıñ meftûr oldıġı ḫaṣlet-i redî'e-i kîn ü ġadr u ḥasediñ luṭf u kerem ü semâḥatle taġyîri ve cibillet-i fâsidesinden nükûl u 'udûli mümkin olmamaġla müşârün-ileyhiñ gösterdigi luṭf-ı ṣaḥâbete muḳâbil sene elf cemâziye'l-âḫiresinde mekr ü ifk-i sinân-ı cân-sitân ile'azv-i cünḥa-i taḳṣîre giriftâr ve sekte-i 'azle dûçâr olup maḳâm-ı evveline i'âde olunmuş idi. Biñ üç cemâziye'l-evvelîsinde eṣnâ-yı cülûs-ı hümâyûnda ḳâ'im-maḳâm-ı rikâb-ı hümâyûn bulunmaġın, selefi Sinân Paşa'ya ḫayru'l-ḫalef olaraḳ sefer-i Eflâḳ'a 'azîmetle ba'de ṭayyi'l-mesâfe ḳurb-ı 'arṣa-i meṣâfa ḍarb-ı muẕille-i cünûd idüp cây-ı neberd-i pür-şûra 'ubûr içün tertîb-i cisre ṣarf-ı naḳdîne-i maḳdûr iderken bî-îcâb [38] u mûcib sene-i mezbûre şevvâlinde desîse-i mekr-i Sinân-ı ġaddâr ile belâ-yı nâgeh-gîr-i 'azle mübtelâ olmasıyla bütün ordu-yı hümâyûn ḫalḳını vâdî-i varṭa-i ye'se ilḳâ itdigi ḥâlde mühr-i hümâyûnı aḫza me'mûr olan ḳapucılar keṯḫudâsı Aḥmed Aġa gelmezden muḳaddem mehâmm-ı seferi meşâhîr-i vüzerâdan Sâṭûrcı Meḥmed Paşa'nıñ yed-i emânetine bi't-teslîm lâ-ḥavle-gûyân olaraḳ sebük-bârca ṣavb-ı âsitâne-i sa'âdete 'inân-rîz-i ılġâr olmuş idi.

Nâ-ma'lûm yollardan ṣaḥrâ-gerd ü beyâbân-neverd olaraḳ miyân-ı şeb-i târda ḫâric-i sûr-ı İstanbul'da vâḳi' çiftligine gelüp mütevârî-i maṭmûre-i ḫafâ oldıġı ḥâlde iki aydan ṣoñra ta'lîm-i Sinân-ı fesâd-nişân ile ḳâ'im-maḳâm İbrâhîm Paşa-yı bed-ḫâh, mânend-i rûbâh, girîve-i iḥtiyâle rû-be-râh olaraḳ gûyâ Vâlide Sulṭân şefâ'ati ile cürm-i mevhûm u nâ-kerdeleri ḳarîn-i 'afv-ı hümâyûn olmuşdur, deyü berîd-i beşâret-nüvîd ile giriftâr-ı ḫufre-i ümîd ve firîfte-i keyd itmegin, beyne'l-ḫavf ve'r-recâ mevḳûf-ı bürûza pâ-nihâde olaraḳ muntaẓır-ı ẓuhûr-ı ḥükm-i ḳażâ iken biñ dört ṣafe-

rinde tîşe-i endîşe-i a'dâ-yı ġadr-pîşe-i Sinâniyye ile medde'd-dehr Yedi Ḳulle maḥbesinde bî-sütûn-ı vücûdı berkende ve murġ-ı rûḥı ṭaraf-ı âşiyân-ı ḳadîme bâl-efşân u perende idilerek Ḥażret-i Ebî Eyyûbü'l-Enṣârî raḍiye 'anhu'l-Bârî civârında i'dâd itdigi türbe-i maḫṣûṣada ser-dâde-i ḫâk-i fenâ ve ḫûşe-çîn-i ḥırmen-i du'â olmuşdur.

Müddet-i vezâreti def'a-i ûlâda 'aṣr-ı Murâd Ḫân-ı Ṣâliṣ'de sekiz ay ve def'a-i ṣâniyede 'ahd-i ḫilâfet-i Sulṭân Meḥmed Ḫânî'de altı ay miḳdârıdır. Şüc'ân u ṣuleḥâ vü küremâ-yı vüzerâ-yı 'âlî-şândan bir düstûr-ı vaḳûr-ı 'adîmü'l-aḳrân ve bir kerîm-i meşhûr-ı seḫâ-'unvân u 'ifet-nişân oldıġında ol 'aṣrı yazan birḳaç müverriḫiñ cümlesi müttefiḳdir.

Me'âṣir-i ma'âlî-i ḫıdemât-ı mebrûre ve menâşîr-i mesâ'î-i meşkûresi yed-i keyd-i Sinân-ı ḫadî'at-nihân ile endâḫte-i ṭâḳçe-i nisyân oldıġına te'essüf olunmamaḳ ḳâbil olamaz. Müşârün-ileyh zamânında devlet ü millete ḳat'â yâre bıraḳmamış ve ḥuḳûḳ-ı salṭanat-ı seniyyeden cüz'î bir şey iżâ'asında bulunmamış ve hiç bir muḥârebede firâr itmemiş ve teklîf olunan ḫıdemât-ı şâḳḳanıñ birisinden ḳaçmamış ve żerre ḳadar isti'fâsı bile rivâyet olunmamışdır.

Müşârün-ileyhiñ fenn-i ḥarbçe olan liyâḳat u besâlet ve Îrân seferi serdârlıġında netîce-pezîr olan in'iḳâd-ı ṣulḥ-ḫayrında tecrübe ḳılınan ḥüsn-i dirâyet ve muvaffaḳiyetini der-pîş-i taṣavvur ve işbu Eflâḳ üzerine sevḳ olunan ordu-yı hümâyûn ile maḥall-i [39] mükâfaḥaya varır varmaz icrâsına teşebbüş eyledigi tedâbîr-i Felâṭûn-pesendânesi ol vaḳit mevcûd olan şeyḫu'l-islâm Ḫoca Sa'dü'd-dîn Efendi gibi bir nıḥrîr-i Arisṭû-tedbîre refîḳ olan 'uḳalâ-yı vükelâ teḥabbül ü inṣâf idemeyerek Sinân Paşa gibi meş'ûmü'l-livâ bir pîr-i ḥarîṣ-i câlı-ı 'ateh-nümânıñ ḫalef olması, Eflâḳ ordusınıñ hezîmetini ḥâdiṣ ve devlet-i 'aliyyeniñ mâlca ve nüfûsça telefât u żâyi'ât ve te'eḫḫurât-ı muẓafferiyetini bâ'iṣ oldıġı emr-i bârizdir. Her ne ise müşârün-ileyh Ferhâd Paşa Meḥmed Paşa-yı ṭavîle 'adîl bir vezîr-i bî-meṣîl ve bir âṣaf-ı kerem-cezîl ü celîl ise de hengâm-ı ṣadâreti bir 'aṣr-ı ḳadr-nâ-şinâsa teṣâdüfle ḳıymet-i ḫıdmeti hebâ oldıġı âzâde-i îrâd-ı burhân u delîldir.

Müşârün-ileyh 'ulemâya muḥib, ẓurefâya râġıb, meşûbât-ı 'uḳbâyı câlib, meẓâlimi sâlib, edîb ü nükte-dân ve 'işmet ü 'iffeti nümâyân bir vücûd-ı

lâzımü'l-mevcûd u nâdire-dân oldığı meşhûrdur. Müşârün-ileyhiñ Şeyḫ Ramażân-ı Ḫalvetî ḫulefâsından Şeyḫ Maḥmûd Efendi nâmına olaraḳ Ḳumḳapu muṣallâsında bir mescid-i bî-naẓîri ve Ḳasṭamonı şehrinde güzel bir câmi'-i şerîf ve medrese ve ders-ḫâne ve ḥammâm ve mektebi oldığı, icrâ cem'iyyet-i celîlesi re'îsi el-ḥâc Aḥmed Efendi'niñ ifâde-i vâḳı'asından añlaşıldığı gibi, daha ba'żı eşer-i ḫayra muvaffaḳiyeti mervîdir. Raḥmetullâhi 'aleyhi raḥmeten vâsi'aten.

Yirmi Birinci Ṣadr-ı A'ẓam Maġnîsâlı Lala Meḥmed Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan İṣbât-ı Ḳâbiliyyet İdenleriñ Yirmi Birincisi ve Ṣadr-ı A'ẓamlarıñ Otuz Altıncısı Maġnîsâlı Lala Meḥmed Paşa'dır. Sene 1004. Müddet-i Eyyâm: 10.

Müşârün-ileyh Ṣaruḫân diyârında zu'amâdan bir żâtıñ şâḫ-ı şecere-i vücûd-ı bihbûdı ve ṣemere-i devḥa-i ṣulb-i netîcetü'l-maḥmûdıdır. Sulṭân Murâd Ḫân-ı Ṣâliṣ ḥażretleriniñ şehzâdeliklerinde ḫıdmetleriyle şeref-yâb olan zümre-i çavuşândan Tekeli Meḥmed Çavuş dimekle ma'rûf ve ḥüsn-i ḫaṭṭ u selîḳa ile mevṣûf olduġından eṣnâ-yı cülûs-ı hümâyûnlarında mine'l-ḳadîm menvî-i hümâyûnları olan 'imâret-i Ḥarem-i Beytü'l-Ma'mûre içün şeref-ṣâdır olan fermân-ı 'âlî mûcibince ḫıdmet-i kitâbet-i binâ-i Ḥarem-i Şerîf ile talṭîf olunaraḳ, ba'de ḫıtâmu'l-ḫıdme devr-i menâṣıb u maḳâṣıd itmekde iken ṭoḳuz yüz ṭoḳsanda şehzâde Sulṭân Meḥmed Ḫân'ıñ Maġnîsâ ḥükûmetine sâye-endâz olduḳlarında ḫıdmet-i 'alem-âfitâb-ı selem ile behre-ver ve kemâl-i ṣadâḳat u ḥüsn-i kifâyetle [40] müştehir ve mihr-i münîr-i iḳbâli rûz-be-rûz lâmi'a-fürûz-ı münevver olaraḳ tezvîc-i duḫter-i dâye-i şehzâde ile kâm-yâb olmasıyla defter-dâr ve müte'âḳiben dîvân-ı ḫâḳân-ı ma'âlî-'unvânda mevḳi'-i nâm-dâr ve lala-yı şehzâde-i ma'âlî-âṣâr olup biñ üç sene-i hicriyyesi ḫılâlindeki cülûs-ı hümâyûn-ı ḥażret-i pâdişâhîde lü'lû-yı lâlâ-yı vücûdı silk-i vüzerâda muntaẓam ve biñ dört rebî'u'l-evvelinde Sinân Paşa yerine ṣadr-ı a'ẓam olmuş ise de bu 'âlemiñ müteġayyirü'l-aḥvâl oldığı cihetle,

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

"Naẓar ḳıl 'ayn-ı 'ibretle dilâ ġam-ḫânedir dünyâ
Gelen gitdi gidenden yoḳ gelen efsânedir dünyâ
Leb-â-leb sâġar-ı semle ṭolu peymânedir dünyâ
Ḥaḳâyıḳ-âşinâ-yı 'âleme bîgânedir dünyâ
'İmâret-yâb-ı istiġnâya bir vîrânedir dünyâ

muḫammesi me'âlince 'ârıża-i hâ'ile-i şîr-pençeye giriftâr ve ol maraż-ı düşvâr-ı lâ-'ilâc ile zâr u nizâr olmaġın hezâr meşaḳḳat ü bî-tâbî ile bir def'acıḳ bisâṭ-nişîn-i dîvân olaraḳ 'âḳıbet ser-pençe-i şikence-i şîr-pençeden taḫlîṣ-i girîbâna imkân olmayup onuncı güni nâ-kâm-ı bezl-i naḳdîne-i rûḥ-ı revân ve terk-i âlâyiş-i cân u cihân iderek Şeyḫ Vefâ Ḥażretleri câmi'-i envâr-lâmi'i ḫaṭîresinde mütevârî-i maṭmûre-i zemîn ve muntaẓır-ı ẓuhûr-ı raḥmet-i Rabbu'l-'âlemîn olmuşdur. 'Adl ü dâd ve ṣalâḥ u sedâda mu'tâd, kerîm ü müstaḳîm, âṣaf-ı melek-nihâd oldıġı mervîdir. Mevlânâ 'Abdü'l-kerîm-i münşî Marmara ḳaṣabasından çerâġ-efrûz-ı encümen-i şuhûd olmaḳ üzere taḥrîr ve mebâdî-i ẓuhûr-ı devletini nev'an ıṭṭılâ'ât-ı 'umûm ve nüvîsendegân-ı erbâb-ı fühûma muġâyir taḥrîr eylemişdir. 'Alâ külli't-taḳdîrîn evvelîn-pâye-i ḫıdemâtdan on ikinci senede zirve-i 'ulyâ-yı ṣadâret-i 'uẓmâya i'tilâ ve sâlik-i mesâlik-i 'adl ü 'iffet ve ṣalâḥ u istiḳâmetle nâmını ibḳâ itdigi 'an'ane-i şiḳât-ı ruvât ile derece-i şübûta resâ ve bu müddet içinde bulundıġı ḫıdemâtıñ cümlesini rıżâ-yı Cenâb-ı Bârî ve irâde-i 'aliyye-i ḥażret-i şehriyârîye tevfîḳ ile maẓhar-ı sitâyiş ü şenâ oldıġı âzâde-i ḳayd-ı imlâdır. Raḥmetullâhi Ta'âlâ 'aleyhi raḥmeten vâsi'aten.

Yirmi İkinci Ṣadr-ı A'ẓam Boşnaḳ Silaḥdâr Dâmâd İbrâhîm Paşa

[41] Enderûn-ı Hümâyûndan Müteṣâ'id-i Zirve-i İḳbâl Olanlarıñ Yirmi İkincisi ve Ṣadr-ı A'ẓamlarıñ Otuz Yedincisi Bosnalı Silaḥ-dâr İbrâhîm Paşa'dır. Sene 1004. Müddet: 4 Sene, 3 Şehr.

Müşârün-ileyh Bosnaviyyü'l-aṣldır. Ṭoḳuz yüz otuz sekiz târîḫinde enderûn-ı hümâyûna aḫz u ḳabûl ile sevḳ-i selîḳa-i ṭıynetle taḥṣîline mecbûl olduġı fenn-i fürûsiyyet ve silaḥşörî ta'allümi eṣnâsında mecbûren taḥṣîl-i 'ilm ü kemâle daḫi sa'y ü verzişle istikmâl-i ma'ârif ü hüner itdikden ṣoñra ṭoḳuz yüz seksen ikide bi'l-istiḥḳâḳ silah-dârlıḳla ḳâm-rân ve ṭoḳuz yüz seksen yedide aġa-yı yeñiçeriyân ve seksen ṭoḳuzda Rûmili'ne mîr-mîrân ve ṭoḳsanda rütbe-i vâlâ-yı vezâretle maẓhar-ı luṭf u iḥsân ve ṭoḳsan birde vilâyet-i Mıṣr'a vâlî-i vâlâ-nişân olmuş idi. Ṭoḳsan üçde mübteġâ-yı emzice-i ahâlî ve muḳteżâ-yı mürekkebât-ı türâbî ibtidâ-yı teşehhürinden berü şûriş ü fesâddan ḫâlî olmayan ve ḳabûl-i ıṣlâḥ itmek iḥtimâlinden ba'îd olan Cebel-i Lübnân ḳıṭ'asında şeyn-endâz-ı baġy ü 'iṣyân olan Dürzî ṭâ'ifesiniñ ḳarîn-i ḳahr u demâr olmaları içün bâ-fermân-ı 'âlî ol ṣavba 'aṭf-ı 'inân ve eşi''a-i tîġ-i dımışḳî-nijâd ile mânend-i âfitâb-ı 'âlem-tâb ḥavâlî-i Şâm'dan def'-i deycûr-ı devâhîye ṣarf-ı iḳtidâr-ı bî-pâyân itmiş idi. Ba'dehû żiyâ-yı meş'ale-i muvaffaḳiyyet suhûletiyle neyyir-i merkez-i âmâl olan dergâh-ı muḫalledü'l-iḳbâle rû-mâl ile ber-muḳteżâ-yı emr-i 'âlî üç yüz biñ altun mehr ile 'Âyişe Sulṭân'ı tezvîce muvaffaḳiyeti mir'ât-ı teyessürde 'arż-ı cemâl ve vezâret-i ṣâniye ile rehîn-i iclâl ve biñ üçde rikâb-ı hümâyûn ḳâ'im-maḳâmlıġı ile taḥṣîl-i muḳaddime-i iḳbâl iderek biñ dört ṣa'bânında Sinân Paşa yerine teşrîf-i ṣadâret-i 'uẓmâ ile Egri seferinde mülâzım-ı rikâb-ı pâdişâh-ı ẓafer-iştimâl olmuş idi. Rûz-ı fîrûz-ı fetḥde ḫâce-i ḥażret-i pâdişâhî şeyḫu'l-islâm Sa'dü'd-dîn Efendi sevḳiyle bilâ-îcâb u mûcib ḫıdmet-i ṣadâret 'uhdesinden ṣarf u taḥvîl ve Cıġala-zâde Sinân Paşa'ya tevcîh olunduḳdan ḳırḳ gün ṣoñra Ḫarmanlı menzilinde pâdişâh-ı ḳadr-dân müşârün-ileyhi maḳâmına i'âde ile ḫandân itmiş idi.

Biñ altı rebî'u'l-evvelinde Tâtâr Ḫân mâcerâsı bâ'iṣ-i teġeayyür-i teveccüh-i ḥażret-i pâdişâhî olmaġın, ẓuhûr-ı elem-i 'azl ile dil-gîr ve biñ yedi cemâziye'l-âḫiresinde 'illet-i niḳrîse ibtilâ ile firâş-ı bîmârîye esîr ve müteḳâ'iden nâ'il-i nân-pâre vü iḥsân olan ḫalefi Cerrâḥ Meḥmed Paşa yerine ṣâliṣen mesned-i ṣadâretle tevḳîr olunmuş idi. Sene-i meẓkûre şevvâlinde [42] 'ilâve-i 'inân-ı ser-'askerî ile Engürüs memâlikine sevḳ-i livâ-yı nuṣret ve Budin ḳurbında rekz-i ḫıyâm-ı muẓafferiyet ve eṭraâfa ġâret-gerân-ı cünûd-ı ẓafer-nümûd irsâliyle diyâr-ı a'dâya illḳâ-yı dehşet eylediginden, mu'asker-i ẓafer-eser keṣret-i emvâl-i ġazâ ile mâl-â-mâl olaraḳ düşmen-i devlete gûş-mâl ile iktifâ ve ve umûr-ı ṣuġûr-ı ma'mûre nizâmına mübâşe-

ret ü i'tinâ ve meştâ-yı Belġrad'da ârâm ve biñ ṭoḳuzda Lofça ḥiṣârını rubûde-i ḳabż-i ḥüsâm ve Ḳanije cânibine ṣarf-ı 'inân-ı licâm idüp, mersûm-ı ḫâme-i müverriḫîn oldıġı üzere ol ḥıṣn-ı üstüvârı feṯḥ ile cünûd-ı düşmeni târumâr ve meştâ-yı Belġrad'ı iḫtiyâr itmiş idi.

Biñ on muḥarreminde mu'tâd üzere otaġına vaż'-ı ḳadem itdigi anda iḳlîm-i 'ademe taḥrîk-i tûġ u 'alem eyledi. Na'ş-ı maġfiret-naḳşı İstanbul'a îṣâl ve Şehzâde Câmi'-i Şerîfi ḥareminde vedî'a-i raḥmet-i Îzid-i müte'âl ḳılındı. Müddet-i vezâreti 'ahd-i ḫilâfet-i Meḥmed Ḫânî'de beş sene miḳdârıdır. Ṣıdḳ-ı ḫıdmet ve maẓhar-ı envâ'-ı muẓafferiyet ü memdûḥiyyetle ibḳâ-yı nâma muvaffaḳ olan vüzerâ-yı 'iẓâmıñ eñ güzîdelerinden ma'dûddur.

Ma'den-i luṭf u seḫâ, mecbûr-ı ülfet-i 'ulemâ, 'iffet ü istiḳâmetde bî-hemtâ, 'âḳil-i dîvâne-nümâ bir vezîr-i besâlet-intimâ oldıġı maẓbûṭ-ı cerâyid-i bî-ṭarafî ile mir'ât-ı vüṣûḳda cilve-nümâ ve tafṣîl-i aḥvâli aġrâżdan mu'arrâ olan kütüb-i tevârîḫde zînet-efzâ-yı ṣaḥâyif-i imlâ olmaġın ikṣâr olunmadı. İddiḫâr-ı emvâle ve aḫẕ-ı rişâ vü iḫtilâs-ı iḥsân u hedâyâya dâ'ir ḥırṣ u âz ile çihre-nümâ olmaması, vaḳf-ı müberrâta muvaffaḳ olamamasını istilzâm eylemiş ise de 'âlemde aṣıl müberrât-ı celîle dinmege şâyân olan 'iffet ü istiḳâmetle yâd olunmaḳ ḫayrâtını iktisâb ile ibḳâ-yı nâm itmiş oldıġı hüveydâdır. Raḥmetullâhi 'aleyhi raḥmeten vâsi'aten.

Yirmi Üçünci Ṣadr-ı A'ẓam Fıranseviyyü'l-Aṣl Mühtedî Cıġala-zâde Sinân Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan Müteṣâ'id-i Şâḥiḳ-i İḳbâl Olanlarıñ Yirmi Üçüncisi ve Ṣadr-ı A'ẓamlarıñ Otuz Sekizincisi Cıġala-zâde Sinân Paşa'dır. Sene 1005. Müddet-i Eyyâm: 40.

Müşârün-ileyh Efrenciyü'l-aṣldır. Hengâm-ı sinn-i ṣıġarında ġuzât-ı islâmdan bir merd-i dilîr-i ẕî-nâm iġtinâm idüp 'aṣr-ı Süleymân Ḫânî'de sarây-ı hümâyûna taḳdîm itmiş idi. [43] Ḳânûn-ı enderûn-ı hümâyûn üzere ta'allüm-i 'ulûm u ma'ârif ile taḥṣîl-i meleke vü ḳâbiliyyet itdirildikden ṣoñra ṭayy-ı mesâfe-i merâtible ṭaşra çıḳdıḳda, yeñiçeri aġalıġıyla rehîn-i il-

tifât ve ba'dehû mîr-i mîrânlıkla elviye-i 'adîdeye vâlî ve müstaġraḳ-ı 'inâyât-ı şehriyârî olaraḳ şarḳ seferlerinde ḫidemât-ı mâdiḥası vezârete istiḥḳâḳını 'arz itmesiyle maẓhar-ı luṭf-ı pâdişâhî olmuşdur.

Birḳaç def'a berr ü baḥre serdâr ve Egri seferinde rû-nümâ olan feṯḥ u ẓafere sebeb-i ṣûrî olmaḳ taḳrîbi ve Ḫâce Efendi ta'rîfiyle biñ beş rebî'u'l-evvelinde İbrâhim Paşa-yı dilîre câ-nişîn olmuş ise de henüz tekmîl-i erba'în-i eyyâm itmeden bi'l-infiṣâl 'avdetle 'uzlet ve biñ altı ḥudûdında ḥaḳḳında deryâ-yı elṭâf-ı ḫażret-i pâdişâhî mevc-ḫîz olaraḳ ḳapudânî-i deryâ câh-ı vâlâsına nâ'iliyyetle ġarîḳ-i baḥr-i meserret ve biñ on ikide teşrîf-i 'unvân-ı serdârî ile cânib-i kişver-i Îrân'a taḥrîk-i nehżatla müstaġrak-ı biḥâr-ı mefḫaret olmuş idi. Şâh-ı Îrân mütevârî-i maṭmûre-i ḫafâ olmaġın, bir müddet reh-rev-i deşt-i ṣaḥrâ olup Van şehrine vuṣûlinde ḫilâf-ı resm-i ḳadîm tedârük-i esbâb-ı şitâya iştiġâl itmesi tefriḳa-i sipâh ve bâ'iṣ-i cem'iyyet-i şâh olmaġla vaḳ'a-i şenî'a-i meşhûre ṣûret-nümâ-yı 'arṣa-i ẓuhûr olup, egerçi telâfî-i mâ-fât dâ'iyesiyle sene-i âtiyede 'asâkir-i firâvân ile 'âzim-i râh-ı ṣavaş ve mübâşir-i ceng ü perḫâş-ı evbâş olmuş ise de bâdî-i emrde ṣûret-peẓîr olan muḳaddemât-ı feṯḥ u ẓafer 'aks-i ḳażiyye ile encâm-ı kâr hezîmet ü firâra mü'eddî olmaġın, meştâ-yı Âmid'de ḳarâr itdigi ḥâlde biñ on dört ḥudûdında istîlâ-yı refâḳat-i endûh u ġamla 'azm-i kişver-i 'adem eyledi. Müddet-i vezâret-i ḳırḳ gündür.

Cerî vü cesûr, ṣâliḥ u ġayûr, zühd ü diyânetle meşhûr, ṣıdḳ ile mecbûl vezîr-i ṣâḥib-şu'ûr ise de tünd ü maġrûr ve 'aẓamet ü ceberût ile meşhûr olması niḳâb-ı gül-çihre-i dirâyet ve pûşiş-i ruḫsâre-i faẓîleti olmuşdur. Raḥmetullâhi 'aleyh. İstanbul'da iki ve Beşiḳtaş'da bir mescid ve bir mederese ve bir mektebi vardır. 'İffet ü istiḳâmetde vasaṭu'l-ḥâl ve besâlet ü tedbîri bâ-kemâl imiş. Raḥmetullâhi 'aleyh.

Yirmi Dördünci Ṣadr-ı A'ẓam Ḫâdım Ṭavâşî Ḥasan Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan Sâ'id-i Evc-i İḳbâl Olanlarıñ Yirmi Dördüncisi ve Ṣadr-ı A'ẓamlarıñ Otuz Ṭoḳuzuncısı Ḫâdım Ḥasan Paşa'dır. Sene 1006. Müddet-i Şehr: 6.

[44] Müşârün-ileyh bâbu's-sa'âde ṭavâşî gürûhından olaraḳ ṭoḳuz yüz seksen sekizde ḫazînedâr-başı iken enderûn-ı hümâyûndan vezâretle vâlî-i vilâyet-i Mıṣr ve ṭoḳsan birde 'azl ve der-sa'âdete 'avdetle Yedi Ḳulle malı-besinden ḫalâṣ olduḳda eyâlet-i Şirvân'a revân ve ba'de'l-ḳufûl vezâret-i râbi'a ile kâm-rân ve Sulṭân Meḥmed Ḫân ḥażretleri Egri feṭḥine sevḳ-i maṭiyye-i 'inân buyurduḳlarında maḳâm-ı ḥüḳûmet-i pây-taḫtıñ maḳâlîḍ-i umûr-ı irâdiyyesi irâde-i seniyyesiyle müşârün-bi'l-benân olmuş idi. Biñ altı rebî'u'l-evvelinde İbrâhîm Paşa yerine mühr-i hümâyûn ile tekrîm olunmuş ise de bâdî-i emrde reh-i nâ-refteye sülûk ile kendüsi daḫi ḫâdım ya'nî aḳ aġalardan olmaḳ cihetiyle muḳademki ḥabsinde medḫali olmaḳ zu'mıyla ḳapu aġası Ġażanfer Aġa'yı güm-nâm-ı 'adem itmege teşmîr-i sâ'id-i ihtimâm itmegin, sene-i mezḳûre ramażânında Câmi'-i Cedîd'e vaż'-ı esâs olındığı gün tîşe-i ḳahr-ı pâdişâhî ile binâ-yı vücûd-ı ḳarîn-i indirâs olup, Cıġala Oġlı Sarâyı ḳurbında ders-ḫâne olmaḳ üzere binâsına muvaffaḳ olduġı fevḳânî mescid ü medrese ve çeşme vü sebîli oldıġı maḥalle defn olunmuşdur. Müddet-i vezâreti 'alıd-i Meḥmed Ḫânî'de altı ay miḳdârıdır. Egerçi vezîr-i ṣâḥib-'aḳl u şu'ûr ise de ġurûr u mükâberesi muḥassenâtına fâ'iḳ oldıġı mervîdir. Faḳat mülk ü millet ü devlete hiç bir seyyi'e terk itmemesi, muḥassenât-ı müsellemesi erbâb-ı inṣâf u nühâyı rûḥ-ı pür-fütûḥı içün du'â-yı ḫayr ile yâda mecbûr itmişdir. Raḥmetullâhi 'aleyh.

Yirmi Beşinci Ṣadr-ı A'ẓam Cerrâḥ Meḥmed Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan 'Âric-i Evc-i İḳbâl Olanlarıñ Yirmi Beşincisi ve Ṣadr-ı A'ẓamlarıñ Ḳırḳıncısı Cerrâḥ Meḥmed Paşa'dır. Sene: 1006. Müddet-i Şehr: 11.

Müşârün-ileyh enderûn-ı hümâyûnda yolıyla ḫâne-i ḫâṣṣaya alınan ḫavâṣṣ-ı bendegândan olmaġın, mübâşeret-i ḫıdmet-i ḫıtân-ı şehzâde Sulṭân Meḥmed Ḫân ile müşârün-bi'l-benân ve ḫıdmeti muḳâbili yeñiçeri aġalıġıyla bekâm olduḳdan ṣoñra vezâret-i râbi'a vü sâliṣe vü ṣâniye ile pâ-nihâde-i mevḳi'-i dîvân olup, biñ dört ḫılâlinde Belġrad ordu-yı hümâyûnı zaḫîresi

iştirâsı ḫıdmetini ḥüsn-i itmâm iderek vezâret-i ṣâniye ile mesned-i ḳâ'im-maḳâmîde mekîn ve biñ altı ramażânınıñ yirmi ikinci güni Ḫâdım Ḥasan Paşa yerine ṣadr-ı ṣâḥib-temkîn olmuş ise de baḫt-ı nâ-pâydârı ḥayât-ı müste'ârını [45] maḳâm-ı evveline îṣâle ve 'illet-i niḳrîse giriftâr olması vesîlesini istiḥżâr idüp, bi'z-zât temşiyyet-i mehâm-ı enâmda iḳdâm ile ḳıyâma 'adem-i liyâḳati nümâyân olmaġın, biñ yedi cümâde'l-âḫiresinde 'ârıża-i maraż-ı 'azl ile pâ-nihâde-i pister-i teḳâ'üdî oldıġı ḥâlde biñ on iki ṣa'bânında reh-rev-i semt-i beḳâ olmuşdur. Na'ş-ı raḥmet-naḳşı İstanbul'da ismine iżâfetle ma'rûf câmi'-i şerîf ḫaṭîresindeki türbe-i maḫṣûṣada mütevârî ve müddet-i vezâreti on bir ay miḳdârıdır. 'Ahd-i ḫilâfet-i Meḥmed Ḫânî'de murabba'-nişîn-i ṣadr-ı ṣadâret olan vüzerâ-yı güzînden leyyinü'l-cânib, zühd ü ṣalâḥı câlib âṣaf-ı ṣâḥib-temkîn olup ḫayrâtından câmi'-i şerîf-i mezkûr ile medrese ve mekteb ve sebîl ve çeşme ve şâdurvân ve ders-ḫâne ve çifte ḥammâmı ve daha sâ'ir ba'żı âṣârı vardır. Raḥmetullâhi 'aleyhi raḥmeten vâsi'aten.

Yirmi Altıncı Ṣadr-ı A'ẓam Boşnâḳ Silaḥdâr Yavuz 'Alî Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan Ḳadem-nihâde-i Süllem-i İclâl Olanların Yirmi Altıncısı ve Ṣadr-ı A'ẓamlarıñ Ḳırḳ İkincisi Bosnalı Silaḥdâr Yavuz 'Alî Paşa'dır. Sene: 1012. Müddet-i Şehr: 7.

Müşârün-ileyh Malḳoç laḳabıyla şehîr, Bosnalı vezîr-i keşîrü't-taḳşîrdir. Bosna yeñiçeri aġası Ṣâliḥ Aġa'nıñ birâder-zâdesi olmaḳ ser-rişteşiyle der-sa'âdete gelerek çerâġ buyurıldıġı enderûn-ı hümâyûnda mesned-i silaḥdârî olduḳdan ṣoñra biñ on muḥarreminde Mıṣr-ı Ḳâhir'eye vâlî olmuş idi. Yemişçi Ḥasan Paşa'nıñ 'azlinde ekşer-i a'ṣârda devlet-i 'aliyyeniñ ara ṣıra uġradıġı ḳaḥṭ-ı ricâl dâhiyesinden olmaḳ üzere dîvân-ı hümâyûnda ber-vefḳ-i dil-ḫâh idâre-i umûra lâyıḳ ṣadârete müstaḥaḳ kimesne bulunmadıġından, biñ on dört rebî'u'l-âḫirinde da'vet olunmuş idi. Sulṭân Aḥmed Ḫân-ı Evvel bu eṣnâda ṭırâzende-i evreng-i cihân-bânî olmaġın, sene-i mezbûre recebinde ḥâ'iz-i şeref-i taḳbîl-i 'atebe-i devlet olduḳda vekâlet-i muṭlaḳada ibḳâ buyurmalarıyla müşârün-ileyh daḫi selefi gibi âsitâne-i sa'âdet-

de ṭarḥ-efgen-i esâs-ı istiḳrâr olup, bu miṣillü ẕevât içün mûcib-i levm ü ṭa'n olan meslek-i ten-perverî ve 'adem-i ḥamiyyete sâlik ü tâlî olaraḳ şarḳ u ġarba sevḳ-i sipâh-ı kîne-ḫâh itmek recâsıyla basṭ-ı muḳaddemât-ı a'ẕâra ibtidâr itmiş ise de ṭaraf-ı ḥażret-i pâdişâhîden rûy-ı müsâ'ade müşâhede idemediginden nâ-çâr Cıġala-zâde Sinân Paşa'yı serdâr-ı kişver-i 'Acem ve kendüsi ḳâ'id-i ketîbe-i âh u zâr ile cânib-i Engürüs'e taḥrîk-i tûġ [46] u 'alem eyledi. Teḫallüf-i ḫuṣûl-i merâm, mûriṣ-i ġumûm u âlâm ve bâ'iṣ-i ṣudûr-ı emrâż u esḳâm olmaġın, mizâcına i'tilâl ve intiẓâm-ı çâr-erkân-ı 'unṣurîsine iḫtilâl 'ârıżasıyla dârü'l-cihâd-ı Belġrad'a vaż'-ı ḳadem itdikde biñ on üç ṣaferü'l-ḫayrınıñ yirmi sekizinci güni raḥb-ı inḳizâ-yı kişver-i beḳâda ḫayme-zen-i ârâm olmuşdur.

Müddet-i vezâreti yedi ay miḳdârıdır. Żabṭ u rabṭ-ı aḥvâl-i 'âlem vâbeste-i keşret-i irâḳa-i dem olmaḳ i'tiḳâdı ile nice bî-günâhı rû-be-râh-ı vâdî-i 'adem itdigi mervîdir. İtlâf u ihdârına âlet oldıġı ẕevât-ı şühedâ içlerinde maṣâliḥ-i devlete lâyıḳ bir nice Felâṭûn-sirişt bulundıġı muḥkîdir. Ṭıynet-i tekebbür ü tecebbürini beyân u ta'dâda bu muḫtaṣarıñ taḥammüli olmamaġla tafṣîl-i ḥâlden 'udûl olundı. Tecâvezallâhu 'an-seyyi'âtihî.

Yirmi Yedinci Ṣadr-ı A'ẓam Boşnaḳ Lala Meḥmed Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan Vâṣıl-ı Merkez-i İḳbâl Olanlarıñ Yirmi Yedincisi ve Ṣadr-ı A'ẓamlarıñ Ḳırḳ Üçüncisi Bosnalı Lala Meḥmed Paşa'dır. Sene 1012. Müddet-i Sene: 1, Şehr: 11.

Müşârün-ileyh Bosna eyâletinde Pâyçe ḳaṣabası eşrâf-zâdelerindendir. Muḳteżâ-yı liyâḳat-ı mâder-zâdı sâ'iḳasıyla ṭoḳuz yüz yetmiş ikide enderûn-ı hümâyûna ḳabûl ve terbiye olunduḳdan ṣoñra şehzâdegân efendiler ḫażerâtı lalalıḳlarıyla rehîn-i iftiḫâr ve devr-i merâtible pîşgîr aġalıġından büyük mîr-âḫûrluḳ ile kâm-kâr olup, ṭoḳuz yüz ṭoḳsan ṭoḳuzda yeñiçeri aġalıġını müte'âḳib eyâlet-i Anaṭolı ile kâm-rân olmuş idi. Egri seferinde ḫıdemât-ı pesendîdesi nümâyân olmaġla müddet-i medîde Rûmili eyâletine sâye-baḫşâ-yı 'adl ü dâd ve bi-ḥasebi'l-isti'dâd Yemişçi Ḥasan Paşa ṣadâre-

tinde ser-ḥadd-i Engürüs'de serdâr-ı ẓafer-mu'tâd ve biñ on üç ṣaferü'l-ḫayrında 'Alî Paşa yerine mesned-i ṣadâretle dil-şâd olduḳda, âvâze-i şehâmeti velvele-endâż-ı iştihâr ve ṣît-i ṣadâ-yı besâleti ṭanîn-endâz-ı sâmi'a-i düşmen-i mekkâr olmaġın, bedraḳa-i baḫt-ı sa'îd ile Budun cânibine ref'-i livâ-yı nuṣret iderek evvel-emirde Vaç ve Peşte ve Ḫaṭvân ḳal'aların teshîr ve istîlâ-yı düşmen ile müşrif-i ḫarâb olan Uyvar ve Canḳurtaran ḳal'aların ta'mîr ve 'asâkir ü żeḫâyirin tevfîr eyledi. Ḥiṣâr-ı üstüvâr-ı Esterġon [47] maḥṣûr-ı leşker-i ẓafer-maḳrûn olmuş iken ẓuhûr-ı şiddet-i şitâ te'ḫîrin iḳtiżâ itmekle sene-i merḳûme ramażânında meştâ-yı Belġrad'a imâle-i licâm-ı 'azîmet itdikde ṭaraf-ı devlet-i 'aliyyeden da'vet olunmaġın, der-ḥâl 'atebe-i 'aliyyeye rû-mâl ve ḳarîn-i iltifât-ı pâdişâh-ı deryâ-nevâl olaraḳ biñ on dört muḥarreminde yine cânib-i Engürüs'e sevḳ-i maṭiyye-i iḳbâl ve Tepedelen ve Polya ve Pesperim ve Yaşġırad ḳal'aların ma'a mużâfâtihim vâḥiden-ba'de-vâḥid nîrû-yı bâzû-yı ictihâd ile dâḫil-i i'âde-i ḳabża-i inḳiyâd eylemişdir.

Otuz gün muḥâṣara ile ḥışn-ı ḥaṣîn-i Esterġon merkez-i a'lâm-ı mücâhidîn-i nuṣret-maḳrûn olmuşdur. Bu feṭḥ-i cemîl, bi-luṭfillâhi'l-Meliki'l-Celîl envâ'-ı ḫayra delîl olup min-ba'd a'dâ ṣûret-i niyâzda ḳar'-ı bâb-ı ṣulḥ u ṣalâḥa âġâz eylemişdir. Bu ḫılâlde Anaṭolı berhem-zede-i herc ü merc olup naḳş-ı dilkeş-i emn ü emânı bî-nâm u nişân oldıġından mâ-'adâ şâh-ı Şî'a'nıñ ḫarekât-ı şenî'ası ḫaberleri te'âḳub itmegin, ber-mûcib-i fermân-ı sulṭânî dergâh-ı felek-bârgâha 'inân-rîz-i ılġâr olup sene-i mezbûre ẓi'l-ḥiccesinde ḫâşiye-i bisâṭ-ı devleti sûde-i leb-i tebcîl itdikde desîse-i mekr-i Dervîş Paşa-yı bed-endîş ile sefer-i şarḳa 'inân-tâb-ı şitâb olmaḳ bâbında ḫaṭṭ-ı hümâyûn ṣâdır olmaġın, nâ-çâr taşmîm-i 'azîmet itmiş ise de henüz ol ṣavba ḫatve-cünbân-ı nehżat olmadan baġteten 'ârıża-i maraż-ı felc ile biñ on beş muḥarreminde ḫayme-zen-i sâḥa-i beḳâ oldı. Cesed-i lâmi'u'l-envârı civâr-ı Ḥażret-i Ḫâlid radiye 'anhu'l-meḥâmidde vâṣıl-ı raḥmet-i Rabb-i Celîl ve Meḥmed Paşa-yı Ṭavîl türbesinde mütevârî-i maġfiret-i Cenâb-ı Ḫudâ-yı Bî-meşîldir. Müddet-i vezâreti 'ahd-i ḫilâfet-i Aḥmed Ḫânî'de iki sene miḳdârıdır. Aḥvâl-i idâredeki ṭarz u ṭavrı Meḥmed Paşa-yı Ṭavîl'e ṣânî ise de zamân-ı ṣadâreti taġyîr-i ṭarz-ı devr ü ṭavr-ı zamâna teṣâdüf itdiginden bî-çâre taṣmîm ü niyyet eyledigi ḫıdemât-ı memdûḥaya 'adem-i muvaffaḳiyetle irtiḥâl-i dâr-ı beḳâ eylemişdir. Târîḫ-i fevteş:

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)
'Acem'e me'mûr idi târîḫ oldı[15]
'Ademe gitdi meded hây Meḥemmed Pâşâ" (1015)

Mehîb ü edîb, necîb ü lebîb bir müşîr-i dilîr-i ṣâḥib-tedbîr ve istiḳâmet ü 'iffetle meẕkûr ve ṣalâḥ u taḳvâ ile meşhûr, gezdigi maḥallerde ba'żı ḫayrâtı meẕkûrdur. Raḥmetullâhi 'aleyhi raḥmeten vâsi'aten.

Yirmi Sekizinci Ṣadr-ı A'ẓam Dâmâd Öküz Meḥmed Paşa

[48] Enderûn-ı Hümâyûndan Ṣu'ûd-ı Ẕirve-i İḳbâl İdenleriñ Yirmi Sekizincisi ve Ṣadr-ı A'ẓamlarıñ Ḳırḳ Yedincisi Silaḥdâr Dâmâd Meḥmed Paşa'dır. Sene 1023. Müddet: 3 Sene 4 Şehr.

Müşârün-ileyh İstanbul'da Karagümrük semtinde bir öküz na'l-bendiniñ ferzend-i sa'âdet-mendi oldıġı cihetle Öküz laḳabı ile şehîr bir vezîr-i ġażanfer-naẓîr ve âṣaf-ı sütûde-żamîr-i Arisṭû-tedbîrdir. Dest-yârî-i ṭâli'-i sa'âdet-meṭâli'i ṭoḳuz yüz yetmiş beşde enderûn-ı hümâyûna ḳabûline sebeb olaraḳ taḥṣîl-i 'ilm ü ma'rifete verzişle muḳteżâ-yı isti'dâd ve ictihâd-ı ḳânûn-ı sarây-ı hümâyûn-ı hüner-mu'tâd ile istiḥṣâl-i ma'ârif ü kemâle verziş itdiġi eṣnâda menâṣıb-ı dâ'ire-i hümâyûna refte refte irtiḳâ ve manṣıb-ı silaḥdârî ile i'tilâ ve biñ on altıda ḥükûmet-i Mıṣr-ı Ḳâhire ile is'âd u isrâ olunmuş idi.

Mıṣır 'askeri rıbḳa-i iṭâ'atden ḫurûc ve ẕirve-i 'iṣyâna 'urûc iderek Ṭâbe[16] nâm maẕleme ile emvâl-i re'âyâya dest-i teṭâvüli dırâz itdiklerinden kişver-i Mıṣr'ı ol bid'atden ḫalâṣ içün birḳaç biñ neferi ḳatl ü iclâya müsâra'atla re'y-i sedîd ve tedbîr-i iṣâbet-bedîdi iḳlîm-i Mıṣr'a sebeb-i feṭḥ-i cedîd olmaġın, miyân-ı Mıṣriyânda Ḳol Ḳıran Meḥmed Paşa laḳabıyla mülaḳḳab u müte'ârif olaraḳ ba'de'l-azl ḫıdmeti muḳâbili ḳabâ-yı zîbâ-yı i'tıbârı-

15. Bu târih beytinin birinci mısraı metnin orijinalinde eksik yazılmıştır.
16. طابه

na żamîme-i sa'âdet-i musâharet-i şehriyârî şeref-i iştihâr virmekle câlı-ı vâlâ-yı ḳapudânî ile rehîn-i imtiyâz ve biñ yirmi ikide vezâret-i şâniye ile murabba'-nişîn-i çâr-bâliş-i istiḳrâr olaraḳ biñ yirmi üç ramażânında Naṣûḥ Paşa yerine ḫıdmet-i celîle-i ṣadâret-i 'uẓmâ ile ser-firâz ve şarḳ seferine serdârlıḳla mümtâz olmuş idi. Biñ yirmi dört rebî'u'l-âḫirinde rehberî-i ṭâli' ile ṣavb-ı maḳṣûda taḥrîk-i ḳâdime-i iḳbâl ve eyyâm-ı şitâ ḳarîb olmaġın ḳudûm-ı behcet-lüzûm-ı rebî'-i bedî'u'l-âṣâra dek meştâ-yı Ḥaleb'de ḳarâr eylemiş idi. Biñ yirmi beş rebî'inde cânib-i Van'a revâne ve cemâziye'l-âḫirinde pîrâmen-i ḥiṣârı teşvîḳ u tedbîr-i 'asâkir-i nuṣret-me'âşir ile maḥṣûrını teşebbüṣ-i ṭınâb-ı ḫıyâm-ı istîmâna bend ü devân eyledigi elli beş gün muḥâṣara vü muḥâvere arasında ba'żı mevâni'-i ḥulûliyetle ṭılsım-ı müşkil-güşâ-yı ḥiṣârıñ fetḥine 'adem-i muvaffaḳiyetle nâkâm ve meştâ-yı Erżurûm'a me'yûsen 'avdete imâle-i licâma mecbûr olduḳda, sû'-i tedbîr ve cünḥa-i taḳṣîr ile ithâm ve biñ yirmi altı muḥarreminde zehrâbe-i 'azl-i nâ-be-hengâm ile telḫ-kâm olmuş idi. Biñ yirmi yedi [49] recebinde 'ahd-i ḫilâfet-i 'Oṣmân Ḫân-ı Ṣânî'de ḳâ'im-maḳâm ve biñ yirmi sekiz ṣaferü'l-ḫayrında selefi Ḫalîl Paşa yerine ṣâniyen mühr-i hümâyûn ile bekâm olmuşdur.

Bu def'a muḳteżâ-yı 'aṣra göre şâh-ı Îrân ile emr-i muṣâlaḥa tecdîd ve bünyân-ı eyvân-ı dôstî temhîd olunmaġla me'mûnu'l-ġâ'ile mesned-efrûz-ı ṣadâret-temkîn iken biñ yirmi ṭoḳuz muḥarreminde Ḳapudân 'Alî Paşa teşrîf-i vezâret-i 'uẓmâ ile kâm-revâ olduḳda beynlerinde muḥâsede va mu'âdât olmaġın, ba'de'l-müṣâdere Ḥaleb'e nefy ü iclâsını müte'âḳib istîlâ-yı endûh-ı ġam ile mizâcı semt-i i'tidâlden cânib-i inḥirâfa 'udûl iderek sene-i mezbûre ḫılâlinde necm-i ḥayâtı ufûl ve maġrib-i 'ademe ḳufûl ile âfitâb-ı vücûd-ı pür-sûdı ḫâric-i sûr-ı Ḥaleb'de vâḳi' Şeyḫ Bekir Zâviyesi'nde i'dâd eyledigi türbesinde mütevârî-i seḫâb-ı maġfiret-me'âb olmuşdur.

Müddet-i vezâreti def'a-i ûlâda 'ahd-i ḫilâfet-i Aḥmed Ḫânî'de iki yıl dört ay ve def'a-i ṣâniyede devr-i 'Oṣmân Ḫânî'de bir sene miḳdârıdır. Evân-ı ṣadâretinde bilâ-mûcib kimseyi incitmemiş ve muġâyir-i meslek-i istiḳâmet bir maṣlaḥata taṣaddî itmemiş bir âṣaf-ı sütûde-żamîrdir. 'İlm ü 'irfân ve fażîlet ü seḫâ vü şecâ'atden behre-ver, edîb ü vaḳûr, ṣâḥib-şu'ûr idi. Der-sa'âdetde Ḳaragümrük Maḥallesi'nde câmi' ve mekteb ve çeşme ve Ulukışla'da bir câmi'-i münîf ve ittiṣâlinde mekteb ve medrese ve çeşme ve

köprisi ve gezdigi malḥalleriñ ekşerîsinde ḫayrâtı vardır. Çeşmesine şâ'ir Ḫaṭîbî'niñ târîḫidir: "Ḫayruhû mâ'un ma'în" (1026).

Müşârün-ileyh Mışr'a vuṣûlinde maġşûş u muḫtell olan sikkeyi 'ayâr-ı kâmile ifrâġ u taṣḥîḥ ve mîrî anbârını ışlâḥ ile bir niẓâm-ı mażbûṭa idḫâl iderek Mışır ḳal'ası derûnında ḳışlalar binâ ve ṭavâyif-i 'askeriyyeyi ṭoplayup ḳal'aya îvâ eylemişdir. Ka'be-i 'ulyânıñ mütevehhin olan maḥallerini zer ü sîmden ma'mûl ḳuşaḳlar ile tedvîr ü taḥkîm ve tecdîd olınan Mîzâb-ı Raḥmeti yerine tavṣîl ü ta'bîye ve bunlardan mâ-'adâ ol maḥall-i mübârekde birçoḳ ḫayrât u müberrât îcâd u tesviye iderek ez-cümle maḳâm-ı maḥfil-i Ḥanefî'yi tevsî' u tecdîd ve Mîzâb-ı Mübârek cânibindeki üstüvâneleri taḥkîm ve cevf-i Beytullâh'da olan 'amûdları astâr-ı cedîd ile tezyîn itmişlerdir. Maṭâf-ı şerîfi bi't-tesviye ḫaṭîm-i şerîfiñ ferşini ta'mîr ve ḥarem-i muḥterem eṭrâfını taṭhîr ve Mekke ve 'Arafât ṣu yollarını termîm ile icrâ idüp Mekke-i Mükerreme ile Mışır beyninde nışf-ı ṭarîḳ olan Ezlem[17] menzilinde ḥuccâcıñ maḥall-i mülâḳâtındaki [50] İbrâhîm Paşa'nıñ meşḥûn olan ḳuyularını biñ dörtde enderûn-ı hümâyûndan Mışır vâliligiyle çerâġ olan Şerîf Paşa bi't-taṭhîr li'ecli'l-muḥâfaẓa bir ḳal'a te'sîs ve müstaḥfıẓlar ta'yîn itmiş ise de mu'aḫḫaran hücûm-ı seylden ol ḳal'a münhedim ve âbârî-i 'urbân ṭoldurmaġla mu'aṭṭal ḳalmış oldıġından müşârün-ileyh ḳal'a ve ḳuyuları ta'mîr ü taṭhîr ve müstaḥfıẓlar ta'yîn itmişdir.

Mışır ile 'Aḳabe beyninde Ücrûd[18] nâm maḥaldeki birkede Şerîf Paşa'nıñ yapdıġı ḥişâr ḫarâb oldıġından anı daḫi mücedded ṣûretiyle ta'mîr ve ṭarîḳ-i ḥaccı tesyîr ile ḥuccâc-ı müslimîni tesrîr itmişdir. Kendüleri ṭarîḳat-ı 'aliyye-i Mevleviyye'ye muḥibb ü müntesib olduḳlarından başḳa enderûn-ı hümâyûna kisve vü 'imâme vaż'ı cenâb-ı Mevlânâ ḳuddise sırruhu'l-a'lâ merbûṭ u müte'alliḳ oldıġından Mışır'da mevlevî-ḫâne içün çend-kepenk dekâkîn inşâ ve vaḳıflar tanẓîmiyle ol ḫânḳâh-ı 'ulyâyı iḥyâ eylemişdir. Mışır'da Bâbu'z-Zavîl'de[19] Şeyḫ Ebu'n-Nûr Ḥażretleri merḳadini müceddeden binâ ve üzerine ḫanḳâh inşâ ve veẓâ'if ü ṭa'âmiyye ve her sene ḳırâ'at-ı mevlid-i şerîfe evḳâf iḥżâr itmişdir.

17. ازلم
18. اجرود
19. باب الذاويل

Mışır ḳal'asınıñ tûlen ḳırḳ, 'arżen altmış arşun maḥalli yıḳıldıġı cihetle raṣîn ü metîn olmaḳ üzere müceddeden te'sîs ü ta'mîr ve Mışır ile Şâm-ı şerîf beynindeki 'Arîş ḳal'ası yıḳılup ṣuları ġâ'ib olmuş oldıġından kemâl-i metânet üzere ta'mîr ve derûnına müte'addid sâḳiyeler iḥdâsıyla iḥyâ eylemişdir.

Ḫarâb olan Yûnus Ḳal'ası'nı pek güzel ta'mîr ve derûnına muvaẓẓaf 'asker vaż'ıyla bir câmi' ve ḥammâm ve ḥucerât inşâ ve Ḫalîlü'r-Raḥmân ile Ġazze beynindeki ḫarâb olan Ḫabrîn[20] Ḳal'ası'nı ma'mûr ve derûnına müceddeden bir mescid-i şerîf ve ḫân ve sâḳiyeler iḥdâṣıyla ahâlisini mesrûr itmişdir.

Ravża-i Ḫalîlü'r-Raḥmân 'aleyhi's-selâmı ve câmi'-i şerîf ile 'imâretini mużâfâtı olan büyût ile berâber ta'mîr ü tezyîn ve Ṣaḫratullâh üzerinde cennet-mekân Ḳânûnî Sulṭân Süleymân Ḫân ḥażretleriniñ binâ buyurduḳları ḳubbe-i 'âliyeniñ ekṣer kâşîleri mesḳûṭ u mefḳûd oldıġından Îrân'dan maḫṣûṣen çînî celbiyle mücedded ṣûretiyle ta'ṃîr ü tezyîn ve daha bunlar gibi nice âṣâr-ı bihîn yâdıgârıyla ibḳâ-yı nîk-nâm iderek Mışır'da dört sene beş mâlı ḥükûmetden ṣoñra der-sa'âdete 'azîmetinde eṣnâ-yı râhda râst geldigi maḥall-i mübârekeyi ta'mîr ü inşâ ve celb-i du'âya i'tinâ vü himmet itmiş ve bu müberrâta [51] ṣarf-ı mâ-melek ḫuṣûṣında bunlar eslâfınıñ ekṣerîsini geçmişlerdir. Raḥmetullâhi 'aleyhi raḥmeten vâsi'aten.

Yirmi Ṭoḳuzuncı Ṣadr-ı A'ẓam Ḳayṣeriyyeli Ḫalîl Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan Resîde-i Sâḥa-i Sa'âdet Olanlarıñ Yirmi Ṭoḳuzuncısı ve Ṣadr-ı A'ẓamlarıñ Ḳırḳ Sekizincisi Ḳayṣeriyyeli Ḫalîl Paşa'dır. Sene 1025. Müddet-i Sene: 3, Şehr: 5.

Müşârün-ileyh Ḳayṣeriyye'de Zeytûn nâm ḳaryede bâr-âver-i şuhûd olmuşdur. Hengâm-ı cüvânîde sarây-ı hümâyûna dâḫil olaraḳ şehbâz-ı baḫt-ı bülend-pervâz ile nice ṣayd-ı âmâle nâ'il olduḳdan ṣoñra çaḳırcıba-

20. خبرين

şılık ile çerâğ ve biñ on altı târîḫinde yeñiçeri aġası bulunan Maryol Ḥüseyin Aġa'ya ḫalef olaraḳ biñ on sekizde Ḥâfız Paşa üzerine bâ-rütbe-i mîr-mîrânî ḳapudân-ı deryâ oldığından yerine yine enderûndan Durâḳî Meḥmed Aġa nâm merd-i dilîr yeñiçeri aġası olmuşdur. İşbu ibtidâki ḳapudânlığında donanmâ-yı hümâyûn ile deñize çıḳup Ḳıbrıs pîş-gâhında farṭ-ı cesâretiyle Ḳara Cehennem nâm u şöhretini ḳazanmış ve cesâret-i fevḳa'l-'âdede Fâtiḥ ḥażretleri 'aṣrındaki Macâr ḳıralı Jan Hünyadi nâm ḳahramâna mesîl bulunmuş olan düşmen gemileri ḳapudânıyla iki gün ceng-i 'aẓîme cür'et iderek 'inâyet-i Ḥażret-i Mu'în-i Mütevekkilîn ile cümlesini silk-i mülke żabt u rabṭ ile beş yüzden ziyâde esîr aldığına mükâfâten rütbe-i sâmiye-i vezâretle ikrâm olunmuş idi. İkinci def'aki ḳapudânlığında Malṭa cezîresini ġâret ü yaġmâ iderek diyâr-ı maġribe ṭoġrı 'âzim ve re'îs-i eşḳiyâ-yı 'Arab olan Sefer Dayı nâm müteġallibeyi ḳatl itmesiyle yirmi altı muḥarreminde Dâmâd Meḥmed Paşa yerine ḫıl'at-ı fâḫire-i ṣadâret-i 'uẓmâ ṭırâz-ı bâlâ-yı iḳbâli ve menşûr-ı serdârî-i sefer-i Îrân vesîle-i i'tilâ-yı şân u istiḳlâli oldığından, sene-i mezḳûre cemâẓiye'l-âḫiresinde 'asâkir-i ehl-i sünnetle ṭayy-ı deşt ü kûh u hâmûn iderek Ḍiyârbekr'de 'inân-keş-i ârâm olmuş idi.

Mehâm-ı seferi ba'de'l-itmâm biñ yirmi yedi cemâẓiye'l-evvelîsinde 'azm-i diyâr-ı Îrân ile ḫıṭṭa-i Tebrîz'e vâṣıl olduḳda, Tâtâr Ḫân sedd-i râh-ı gürîz olmaḳ içün ordu-yı hümâyûndan muḳaddem 'inân-rîz-i sitîz olmuş idi. Herâd nâm ṣaḥrâda leşker-i Îrâniyâna dûçâr olaraḳ nâ'ire-i kâr-zâr-ı şerer-bâr olduḳda ber-ḥaseb-i irâdet-i bî-'illet ṣûret-i ẓafer mir'ât-ı ḥâl-i düşmende cilve-ger olmasıyla merdân-ı meydân-ı besâlet olanlar ġunûde-i pister-i şehâdet ve biraz cebân-ıża'îfü'l-îmân pey-siper-i râh-ı firâr u hezîmet oldığı 152] peyâm-ı mûriṣü'l-âlâmı 'inân-rübâ-yı âsâyiş ü ârâm-ı 'asâkir-i islâm olmaġla, ḫayr-endîşân-ı devlet-tedbîri ile siper-i ġayreti bâzû-yı himmetine penâh iderek cânib-i Erdebîl'e rû-be-râh olduḳlarında, eṣnâ-yı râhda ṭaraf-ı şâhdan recâ-yı ṣulḥı mutażammın ḳâṣıd vârid olması ẓuhûr-ı ḳaḥṭ u ġalâ ve bîm-i ḳurb-ı şitâ dil-ḫâh-ı şâha müsâ'adeyi iḳtiżâ itmekle sene-i mezbûre ẓi'l-ḳa'desinde ḫayl-i keşme-keş-i ḫışâma infiṣâm virilüp, "eż-żarûrâtu tübîḥu'l-maḥẓûrât" müfâdını metâ'ibe bi't-tercîḥ Erżurûm'a imâle-i licâm itmiş idi. Vâḳı'-ı ḥâl, 'arż-ı ḥużûr-ı şehriyâr-ı ṣalâbet-iştimâl olduḳda selefi gibi sû'-i tedbîr ve cünḥa-i taḳṣîr ile bilâ-mûcib ithâm olunup biñ

yirmi sekiz ṣaferü'l-ḫayrında 'azl ile dûr-endâḫte-i beyâbân-ı ḫırmân olmaġın, üftân ü ḫîzân âsitâneye vuṣûlinde Üsküdârî Hüdâyî 'Azîz Maḥmûd Efendi Zâviyesi'nde 'uzlet-güzîn-i gûşe-i ferâġat ve sübḥa-gerdân-ı seccâde-i 'ibâdet olmuş idi. Biraz müddet ṣoñra câh-ı vâlâ-yı ḳapudânî ile ḳarîn-i i'zâz olaraḳ biñ otuz altı rebî'u'l-evvelinde Ḥâfız Aḥmed Paşa yerine ṣâniyen nâ'il-i mühr-i hümâyûn ve 'unvân-ı serdârî ile sefer-i şarḳa reh-nümûn olmuş idi. Hengâm-ı germiyyet-i şitâda şâh-râh-ı merâma pâ-nihâde ve meştâ-yı Âmid'e li-ecli'l-ârâm dört ay miḳdârı ferş-i seccâde itdikden ṣoñra Abaza Paşa'yı giriftâr-ı dâm-ı intiḳâm itmek içün ṣavb-ı Erżurûm'a taḥrîk-i rikâba âmâde olmuş idi. Egerçi umûr-ı ḳal'a-sitânîde ḳuṣûr itmeyüp iki ay terk-i ḫâb-ı ḫużûr ve ṣarf-ı naḳdîne-i maḳdûr itmiş ise de nesîm-i 'anber-şemîm-i külâle ṭırâz-ı şâhid-i âmâl ṭarafına vezân olmayup nâ-çâr biñ otuz yedi rebî'u'l-evvelinde bî-ḫuṣûl-i me'mûl meştâ-yı Toḳad'a ḳufûl itmiş idi.

Eṣnâ-yı râhda istîlâ-yı cünd-i şitâ ile meşhûd-ı enâm olan metâ'ib ü âlâm ki bîrûn-ı ḥavṣala-i tafṣîl ü i'lâmdır, bu ḫaber-i bârid der-i devlete vârid olduḳda sene-i mezbûre ṣa'bânında tekrâr mübtelâ-yı belâ-yı 'azl ile dergâh-ı merâḥim-penâha cân atup geldikde, baḳiyyetü's-selef bir pîr-i 'alîl-i kelîl olmaġın, maẓhar-ı ṣafḥ-ı cemîl-i sulṭân-ı 'adîmü'l-'adîl olup ḫavâṣṣ-ı teḳâ'üd ile tebcîl olunmuş idi. Refâh-ı ḥâl ile varaḳ-şümâr-ı ṣaḥâyif-i eyyâm u leyâl iken biñ ḳırḳda devlet-sarây-ı 'âlem-i beḳâya intiḳâl eyledi. Üsküdâr'da i'dâd itdigi türbede medfûndur. Müddet-i vezâreti def'a-i ûlâda 'aṣr-ı bâhirü'n-naṣr-ı Aḥmed Ḫânî'de iki sene ve def'a-i ṣâniyede 'ahd-i ḫilâfet-i Murâdiyye'de on yedi ay miḳdârıdır. 'Âlim ü mütevâżı', dervîş-nihâd âṣaf-ı [53] pâk-i'tiḳâd oldıġı mervîdir. Müşârün-ileyhiñ Sulṭân Meḥmed Câmi'i ḳurbında bir câmi'-i şerîfi ve Üsküdâr'da Ḥażret-i Hüdâyî türbesine civâr olan türbesi taḥtında çeşme ve sebîli ve gezdigi maḥallerde pek çoḳ eṣer-i ḫayrı oldıġı mervîdir. Vefâtına "ḫatm" (1040) târîḫi teṣâdüf itmişdir. Câmi'iñ ṭâḳ-ı dergâhında olan سلام عليكم بما صبرتم فنعم عقبى الدار âyet-i kerîmesi taḥtında vaż' olunan raḳam-ı "çâr-tekbîr" (1026) 'aded-i târîḫ-i itmâmıdır. Üsküdâr'da Ḥażret-i Hüdâyî Ḫânḳâhı ḳurbında Ḳapucı Tekyesi dimekle ma'rûf birḳaç ḥucerâtı müştemil müstaḳil bir zâviyesi vardır. Raḥmetullâhi 'aleyhi raḥmeten vâsi'aten.

Otuzuncı Ṣadr-ı A'ẓam Ḫırvatiyyü'l-Aṣl Şehîd Dilâver Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan İstiḥṣâl-i Âmâl İdenleriñ Otuzuncısı ve Ṣadr-ı A'ẓamlarıñ Elli Birincisi Dilâver Paşa'dır. Sene 1030. Şehr: 16.

Müşârün-ileyh Ḫırvatiyyü'l-aṣldır. Enderûn-ı hümâyûnda terbiye olaraḳ çâşnî-gîrbaşılıḳ ile çerâġ olduḳdan ṣoñra Ḳıbrıs ve Baġdâd eyâletlerinde basṭ-ı simâṭ-ı ḥükûmet itmişdir. Biñ otuz ramażânında eyâlet-i Diyâr-bekr ile Ḫotin seferinde mevcûd bulunmaġın, Ḥüseyin Paşa yerine mühr-i şerîf ile teşrîf ve biñ otuz bir recebinde bi-ḳażâ'illâh-i Ta'âlâ çep-endâzî-i dehr-i bu'l-'aceb ile ṣûret-yâfte-i âyîne-i ẓuhûr olan ġâ'ile-i hâ'ile-i meşhûrede zümre-i eşḳiyâ deste-çûb-ı debbûs-ı kelle-kûb ile eczâ-i vücûdın sûde-i hâven-i hevân itdikleri vâḳıf-ı derece-i dirâyet ü kifâyeti olanları esîf itmişdir.

Müddet-i vezâreti 'aṣr-ı 'Oṣmân Ḫân-ı ṣânîde on altı ay miḳdârıdır. Zamânı yeñiçerileriñ ṭuġyân u ġaleyânı vaḳtine teṣâdüf itmegin, zebân-zed-i berâ'a-i taḥrîr olacaḳ bir ḫıdmete muvaffaḳiyetine vaḳt olmaması niṣâb-ı re'y ü tedbîrden bî-vâyeligine imżâda ḫaylûlet-i inṣâf ile tevaḳḳuf iḳtiżâ ider ẓann olunur. Âṣâr-ı ḫayriyyesinden Ruhâ şehrinde bir mükellef ḫânı ve ol ḥavâlîde daha ba'ẓı yâdigârı yâd olunur. Raḥmetullâhi 'aleyh.

Otuz Birinci Ṣadr-ı A'ẓam Boşnaḳ Dâmâd Ḫâ'in Dâvud Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan Ḫurûc İdenleriñ Otuz Birincisi ve Maḳâm-ı Ṣadârete Getürilenleriñ Elli İkincisi Dâvud Paşa'dır. Sene 1031. Eyyâm: 26.

Boşnaḳ'dır. Enderûn-ı hümâyûnda çuḳa-dâr olmuş iken 'ahd-i ḫilâfet-i Meḥmed Ḫân-ı Ṣâliṣ'de [54] ḳapucıbaşılıḳ ile ṭaşra çıḳup biñ on üçde vezîr olaraḳ Rûmili eyâletine taslîṭ ile ahâlîsi dil-gîr ve ba'dehû birḳaç gün ḳapudânlıġında daḫi tersâne ṭaḳımını tenfîr itdikden ṣoñra Rûmili eyâletiyle Ḫotin seferine daḫi gitmiş idi. Cülûs-ı Muṣṭafâ Ḫânî'de âsitânede bulunup iḫrâż-ı muṣâḥaret itmiş bulunmaġın, biñ otuz bir recebinde numû-

ne-nümâ-yı rüstaḫîz olan rûz-ı dil-sûz-ı hevl-engîzde Dilâver Paşa yerine mesned-i ṣadâreti telvîṣ ve ḫâtime-i vezîr-i 'Abbâsî râfiżî Mü'eyyed-dü'd-Dîn-i 'Alḳamî'yi nemek-be-ḥarâmlıḳ ve iḫânetde merḳûmı tevrîṣ itmişdir. Bu iḫânet-i fevḳa'l-me'mûline binâ'en ketḫudâ-yı bevvâbîn Aḥmed Aġa mübâşeretiyle Yedi Ḳulle maḥbesine ilḳâ ve pâ-dâş-ı 'ameli tîġ-i ser-tîze ḥavâle ile noḳta-i vücûd-ı küfr-âlûd-ı bed-bûdınıñ intiḳâmen ve iṣâbeten ṣafḥa-i şuhûddan izâlesiyle bu maḳûle ḫaveneye 'ibret-nümâ olmuşdur. Müddet-i vezâreti yirmi altı gündür. Min cihetin 'Alḳamî'den de aḫvendir. 'Aleyhi mâ-yestaḥıḳ.

Otuz İkinci Ṣadr-ı A'ẓam Lefkeli Muṣṭafâ Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan Ḫurûc İdenleriñ Otuz İkincisi ve Ṣadr-ı A'ẓamlarıñ Elli Üçüncisi Lefkeli Silaḥdâr Muṣṭafâ Paşa'dır. Müddet-i Sene: 1031. Şehr: 3.

Müşârün-ileyh sarây-ı hümâyûnda devr-i merâtib-i merâsim iderek rütbe-i silaḥdârî ve biñ yirmi altı ḫılâlinde vilâyet-i Mıṣr'a vâlî olmuş ise de 'adem-i rüşd ü şu'ûrı sebebiyle bir müddet Yedi Ḳulle'de ḥabs olunmuş idi. Sulṭân Muṣṭafâ Ḫân-ı Evveliñ dâyesi, zevcesi bulunmaġın biñ otuz bir şa'bânında vâḳi' herc ü merc eṣnâsında Mere Ḥüseyin Paşa yerine vezîr-i a'ẓam olup sene-i mezbûre ẕi'l-ḳa'desinde ṣadme-i hecme-i âṣâm ile câh-ı ṣadâretden üftâde-i ḳa'r-ı câh-ı âlâm olmuş idi. Enfâs-ı ma'dûdesi tamâm olınca İzmîd ve Ḳasṭamonı sancaḳlarında güẕârende-i eyyâm-ı şuhûr olmuşdur. Müddet-i vezâreti 'ahd-i Muṣṭafâ Ḫânî'de üç ay miḳdârıdır.

Otuz Üçünci Ṣadr-ı A'ẓam Ṭavâşî Ḫâdım Gürcî Meḥmed Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan Ẓuhûr İdenleriñ Otuz Üçüncisi ve Ṣadr-ı A'ẓamlarıñ Elli Dördüncisi Gürcî Meḥmed Paşa'dır. Müddet-i Sene: 1031. Şehr: 5.

Müşârün-ileyh bâbu's-sa'âdede ḫâṣ oṭabaşı iken biñ on üçde vezâretle Mıṣr'a vâlî ve ba'dehû Bosna eyâleti ile Belġrad muḥâfıẓı olmuş idi. Biñ on sekizde [55] vezâret-i ṣâliṣe ile ḳubbe-nişîn ve üç def'a ḳâ'im-maḳâm olaraḳ biñ otuz bir ẕi'l-ḳa'desinde Lefkeli Muṣṭafâ Paşa'ya ḫalef ve muḳteżâ-yı vaḳt u ḥâl üzere meydân-ı 'adâlet-i aḫẕ-ı intiḳâmda eslâfına müreccaḥ olaraḳ tesviye-i umûr-ı enâma himmetde yegâne-i 'ilm ve münşî-i Veysî-ḳalem olmaġın vâḳı'a-i fâḳı'a-i meşhûrede dest-i alây-ı ḫıyânet olan ḫûn-giriftegânıñ ekşerîsini nîşter-i intiḳâm ile ser-nihâde-i visâde-i bister-i ḥimâm ve şehîd-i sa'îd Sulṭân 'Oṣmân Ḫân-ı Ṣânî'niñ intiḳâmını aḫẕa himmet ü ihtimâm itmişdir. Biñ otuz iki rebî'u'l-âḫirinde sûrâḫ-ı köhne-kânûn-ı ḫafâda mütevârî olan Mere Ḥüseyin Paşa-yı seyyi'ü'l-ḫıṣâliñ taḥrîki ile yeñiçeri ṭâ'ifesiniñ nehc-i iṭâ'atdan rû-gerdân olup girîve-i lecc ü ḫıṣâmı meslûk-i aḳdâm-ı iḳdâm itmegin, 'azl-i nâ-be-hengâm ile nâkâm ve belâ-yı nefy ü iclâ ile giriftâr-ı bend-i âlâm olmuş idi. Biñ on üç recebinde 'aṣr-ı bâhirü'n-naṣr-ı Murâd Ḫânî'de tekrâr maḳâm-ı ḳâ'im-maḳâmîye iṣ'âd ve biñ otuz beş ḥudûdı ġâyetine gelince kâfil-i tesviye-i umûr-ı 'ibâd olmuş idi. Sene-i mezbûre ẕi'l-ḳa'desinde Ḫâ'in Receb Paşa'nıñ desîse-i ġadri ile maḥnûḳen ravża-i dâru's-selâma ḫırâm ve civâr-ı Ḥażret-i Ebî Eyyûb-ı Enṣârî'de i'dâd olunan türbe-i maḫṣûṣada vaż'-ı mevḳi'-i cennet-meşâm olundı. Müddet-i vezâreti 'ahd-i Muṣṭafâ Ḫânî'de beş ay miḳdârıdır. Ḫayr-ḫâh-ı devlet ü dîn vezîr-i ṣâḥib-temkîn oldıġında ruvât-ı tevârîḫ u âṣâr müttefiḳu'l-me'âl ve'l-beyândır. Raḥmetullâhi 'aleyhi raḥmeten vâsi'aten.

Otuz Dördünci Ṣadr-ı A'ẓam Kemân-keş Ḳara 'Alî Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan Ẓuhûr İdenleriñ Otuz Dördüncisi ve Ṣadr-ı A'ẓamlarıñ Elli Beşincisi Kemân-keş Ḳara 'Alî Paşa'dır. Sene 1032. Müddet-i Şehr: 7.

Müşârün-ileyh vilâyet-i Ḥamîd'den demîde ve mâlik-i re'sü'l-mâl-i aḫlâḳ-ı ḥamîde olup, enderûn-ı hümâyûndan dest-yârî-i isti'dâd-ı Ḫudâ-dâd

ile rütbe-i vezârete resîde olmuş idi. Diyâr-bekr ve Baġdâd eyâletleri zîr-i nigîn-i fermânı ve dîvân-ı bülend-eyvân-ı sulṭânîde vezâret-i râbi'a ile mesned-efrûz-ı ṣadr-ı kâmrânî olup biñ otuz iki ẕi'l-ḳa'desinde Mere Ḥüseyin Paşa yerine emîn-i ḫâtem-i yemîn-i mülk-i şehriyârî ve ḫıdmet-i cülûs-ı hümâyûn-ı Murâd Ḫânî ile necm-i iḳbâli reşk-âver-i neyyir-i âsumânî ve kevkebe-i câh-ı celâli numûne-nümâ-yı mevkib-i Süleymânî olmuş idi. Lâkin ba'ż taḳdime ḳabûliyle maṭ'ûn olduġından mâ-'adâ şâh-ı Şî'a'nıñ ḫarekât-ı şenî'asın ketm ü iḫfâ ile ḥużûr-ı [56] hümâyûnda taġyîre cesâret itdigi ecilden otuz üç cemâẕiye'l-âḫiresinde dest-i ḳavî-şaṣt-ı ḳahr-ı pâdişâhî ile ser-i felâket-zedesi hedef-i tîr-i belâ ve 'Alî Paşa Câmi'i ḫaṭîresinde ser-menzil-i fenâ olmuşdur. Müddet-i vezâreti yedi ay miḳdârıdır. Vezîr-i vaḳûr imiş. Tecâvezallâhu 'an-seyyi'âtihî.

Otuz Beşinci Ṣadr-ı A'ẓam Silaḥdâr Çerkes Meḥmed Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan Ḳaṭ'-ı Ṭabaḳât-ı İḳbâl İdenleriñ Otuz Beşincisi ve Ṣadr-ı A'ẓamlarıñ Elli Altıncısı Silaḥdâr Çerkes Meḥmed Paşa'dır. Senel033. Müddet-i Şehr: 10.

Müşârün-ileyh enderûn-ı hümâyûnda silaḥdâr olduḳdan ṣoñra vâlî-i vilâyet-i Şâm olmuş idi. Ba'dehû ta'yîn-i ḫavâṣṣ-ı dîvân-ı bülen-eyvâna iḫtiṣâṣ ile biñ otuz üç cümâde'l-âḫiresinde Kemân-keş 'Alî Paşa yerine ṣadâret-i 'uẓmâ ile i'zâz olunmuşdur. Anaṭolı'da ref'-i livâ-yı şeḳâ iden Abaza Paşa'yı kesr içün ṣaḥrâ-yı Üsküdâr'a naṣb-ı ḫıyâm ve Ḳayṣeriyye ḳurbında âheng-i ceng-i neberd itdiklerinde aḫlâfından Ṭayyâr Meḥmed Paşa-yı dilîr i'ânetiyle cem'iyyetlerin perîşân itdikden ṣoñra meştâ-yı Toḳad'a bi'l-vürûd i'dâd-ı mehâm-ı sefer-i Îrân'a berzede-dâmân iken biñ otuz dört rebî'u'l-âḫirinde sefer-i âḫirete revân olmuşdur. Müddet-i vezâreti 'ahd-i ḫilâfet-i Murâd Ḫân-ı Râbi'de on ay miḳdârıdır. Selîmü'n-nefs, kerîmü'l-ḫıṣâl, âṣaf-ı ṣâliḥ u dîn-dâr, zühd ü 'iffetle şöhret-şi'âr, memdûḥu'l-fi'âl bir vezîr-i ma'âlî-fa''âl oldıġı mervîdir. Anaṭolı'da ba'ż köprisi vardır. Raḥmetullâhi 'aleyh.

Otuz Altıncı Ṣadr-ı A'ẓam Filibeli Şehîd Ḥâfıẓ Aḥmed Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan Ẕirve-i İḳbâle İṣ'âd Olunanlarıñ Otuz Altıncısı ve Ṣadr-ı A'ẓamlarıñ Elli Yedincisi Filibeli Ḥâfıẓ Aḥmed Paşa'dır. Sene 1034. Müddet-i Sene: 1, Şehr: 2, Eyyâm: 20.

Müşârün-ileyh Filibe'de bir mü'ezziniñ ferzend-i dil-bendidir. Bülbül-i naġme-senc-i nevâ-sâz ve ṭûtî-i nâṭıḳa-pervâz-ı i'câz-ṭırâz ya'nî ḫânende-i ḫoş-âvâz ve şâ'ir-i süḫan-sâz olmaġın, müsâ'ade-i baḫt-ı kâr-sâz ile dâ'ire-i hümâyûna ḳabûl olunuraḳ ser-efrâz olup nedîm-i bezm-i ḫavâṣṣu'l-ḫâṣṣ-ı pâdişâh-ı bende-nüvâz olmuş idi. Devr-i merâtib iderek şâhincibaşılıḳla çerâġ olduḳdan ṣoñra rütbe-i 'âliye-i vezâretle manṣıb-ı ḳapudânîye nâ'il ve ba'dehû eyâlet-i Şâm ile ḳadri 'âli ve yedi sene ḳadar Van ve Erżurûm [57] ve Baġdâd eyâletleri medâr-ı dâ'ire-i iḳbâli olaraḳ biñ otuz dört rebî'u'l-âḫirinde fermân-fermâ-yı Diyâr-bekr iken Çerkes Meḥmed Paşa yerine ḥâfıẓ-ı mühr-i vekâlet-i kübrâ olmaġın, giriftâr-ı dest-i şâh-ı Îrân olan Baġdâd-ı behişt-âbâdı nez' u istirdâd içün şedd-i niṭâḳ-ı cihâd idüp cünûd-ı ẓafer-mu'tâd ile rû-be-râh-ı ṣavb-ı murâd olmuş idi. Nuḳle-i ḳalem-i müverriḫîn-i ṣıḥḥat-ḳarîn üzere ṭoḳuz mâha ḳarîb girîbân-ı zerrîn-târ-ı bâmdan dâmen-i müşk-bâr-ı şâma deke bî-şâ'ibe-i fütûr umûr-ı ḳal'a-sitânîde ḳuṣûr itmeyüp beẕl-i naḳdîne-i maḳdûr itmiş iken muẓaffer olamayup istîlâ-yı belâ-yı ḳaḥṭ u ġalâ ve ta'affün-i hevâ ve ẓuhûr-ı ża'f-ı rencûr u 'anâ 'ilâve-i esbâb-ı ıżṭırâb u ibâ olmaġın, nâ-çâr meştâ-yı Ḥaleb'e rıḥlet ü ḳarâr itmiş idi. Biñ otuz bir rebî'u'l-âḫirinde sekte-i 'azle giriftâr ve ḫâk-i der-i iḳbâle rû-mâl olduḳda vezîr-i ṣânî ve muḥriz-i şeref-i muṣâḥaret-i sulṭânî olup, biñ ḳırḳ bir rebî'u'l-âḫirinde Ḫusrev Paşa yerine ḫıl'at-ı fâḫire-i ḫusrevânî ile ṭırâzende-i ṣadr-ı kâm-rânî olmuş ise de ḳâ'im-maḳâm-ı ḫâ'in Arnavud Receb Paşa teḫallüf-i ḫuṣûl-i merâmdan pür-kîn olup beẕl-i mâl ile ba'żı eşirrâ-yı sipâhı kendüye pâ-dâş itmegin, zebân-zed-i cumhûr olan şûr-ı meşhûr cilve-perdâz-ı mınaṣṣa-i ẓuhûr olup sene-i mezbûre recebinde sâḥa-i sarây-ı hümâyûnda tertîb-sâz-ı bezm-i küstâḫî olan eşrâr-ı eşḳiyâ-yı sipâh-ı rû-siyâh-ı bed-tebârıñ dest-i ġadrleriyle ser-girân-ı sülâfe-i şehâdet olmuşdur. Müddet-i vezâreti 'aṣr-ı Murâd Ḫân-ı Râbi'-i Ġazî'de def'a-i ûlâda on bir ay ve def'a-i ṣâniyede yüz on gündür. Ẓulm ü cevr ü i'tisâfdan berî, 'ule-

mânıñ pey-revi, üdebânıñ midḥat-veri, şâ'ir-i pesendîde-maḳâl, saḫî vü kerîm âṣaf-ı sütûde-ḫıṣâl idi. Raḥmetullâhi 'aleyh.

Otuz Yedinci Ṣadr-ı A'ẓam Boşnaḳ Silaḥdâr Mühtedî Ḫusrev Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan Vâṣıl-ı Evc-i 'Alâ Olanlarıñ Otuz Yedincisi ve Ṣadr-ı A'ẓamlarıñ Elli Ṭoḳuzuncısı Bosnalı Silaḥdâr Ḫusrev Paşa'dır. Sene 1037. Müddet-i Sene: 3, Şehr: 8.

Müşârün-ileyh Bosnaviyyü'l-aṣldır. Enderûn-ı hümâyûnda ṣırasıyla ḳaṭ'-ı derecât u merâtib iderek silaḥdârlıḳ manṣıb-ı celîline neyl ile kâm-rân ve beş sene ṣoñra yeñiçeri aġalığı ile vâṣıl-ı muḳaddime-i âmâl olaraḳ biñ otuz altı recebinde rütbe-i vezâretle maḥbûr ve biñ otuz yedi ṣa'bânında Ḫalîl Paşa yerine ikinci ḳubbe vezâretiyle [58] mesrûr olmuş idi. Ḥiṣâr-ı Erżurum'da ṭuġyân iden Abaza Ḫasan Paşa'yı izâle itmek içün ṭanṭana-i saṭvet ü celâletle ref'-i a'lâm ve pîrâmen-i dâmen-i Erżurûm'da naṣb-ı ḫıyâm-ı ârâm ve tertîb-i mehâm-ı iḳtiḥâm itdikde, Abaza Paşa ḳırḳ gün ḳadar meydân-ı ḫıṣâmda ḳıyâm itmiş ise de ḥamle-i Ḥaydarâne-i Ḫayber-endâz-ı Ḫusrevî 'inân-rübâ-yı sâmân-ı tecellüd ü ışṭıbârı ve perîşân-sâz-ı esâs-ı teşebbüt ü istiḳrârı olmaġın, teḫallüf-i kevkeb-i baḫtına câzim ve semt-i selâmet-i istid'â-yı 'afv u emâna 'âzim olup dest-i niyâz ile ḥalḳa-zen-i bâb-ı istîmân ve penâh-ı perde-i sâye-bân-ı emn ü emân olduḳda manẓûr-ı laḥaẓât-ı iltifât u iḳbâl ve redîf-i maṭiyye-i mevkib-i iclâl idüp der-sa'âdete 'avdetle biñ otuz sekiz rebî'u'l-âḫirinde nuṣret-i ẓâhire ve ḥaşmet-i fâḫire ile der-sa'âdete bi'l-vuṣûl ḫâk-i pây-ı hümâyûna müsûl olduḳda emṣâline müyesser olmayan mertebe elṭâf u iḥsâna maẓhar olmuşdur. Sene-i mezbûre şevvâlinde ḫıṭṭa-i Îrân'ı vîrân ve dârul-mülk-i Baġdâd'ı i'âde-i inżimâm-ı memâlik-i 'Oṣmâniyân itmek üzere 'unvân-ı serdârî ile cânib-i Üsküdâr'a güẓâr ve bedreḳa-i devlet-i rûz-efrûz ile geşt-i deşt ü hâmûn ve isâle-i ḫûn-ı nehr-i Ceyḥûn iderek biñ otuz ṭoḳuz recebinde ṣaḥrâ-yı Şehr-i Zûr'ı maḳarr-ı cüyûş-ı ẓafer-ḫurûş eyledikde dest-i istîlâ-yı şâh-ı nâ-sipâs ile müşrif-i indirâs

olan ḥiṣârı bezl-i naḳdîne-i ictihâd ile ma'mûr u müstaḥkemü'l-esâs itdikden ṣoñra gürûh-ı enbûh-ı fitne-engîz ile ḳadḥ-ı zenâd u sitîz iden Zeynel Ḫân'ı sevḳ-i sipâh-ı kîne-ḫâh-ı âşûb-ḫîz ile mecbûr-ı pey-siper-i râh-ı gürîz iderek bilâd-ı ma'mûre-i Îrân'ı ḫâne-i baḫt-ı a'dâ-yı bed-peymân gibi vîrân ve Mihribân ve Hemedân ve Dergezîn'i[21] sûḫte-i âteş-i ḳahr ile sûzân ve cünûd-ı ehl-i sünnete ṣaḥrâ-yı Baġdâd maḳarr olmaḳ üzere fermân itmiş idi.

Ḳaṭ'-ı menâzil-i şevâhiḳ-i cibâl iderek ḥavâlî-i Baġdâd maḥaṭṭ-ı raḥl-ı 'adl ü dâd-ı iḳbâl olduḳda ḳırḳ gün 'ale't-tevâlî sîmurġ-ı zerrîn-bâl-i âfitâb 'azm-i âşiyâne-i iġtirâb ile envâr-ı nehârı rehîn-i ẓalâm-ı iżṭırâb idince 'uḳâb-ı cân-şikâr-ı tîġ-ı ḫûn-bâr mânend-i bârân-ı belâ hevâ-yı veġâda iḳtitâr-ı ru'ûs-ı düşmen-i bed-kirdâr ile ṭa'na-zen-i çarḫ-ı sitîze-kâr olup, 'arṣa-i ceng ü cidâl ḫûn-ı a'dâ ile numûne-nümâ-yı naḳş-ı Mânî vü Erjeng olmaḳ mertebesindeki ġayret münker degilse de meşşâṭa-i ḫurde-kârî-i 'avn-i Sübḥânî şâne-zen-i ṭurra-i şâhid-i emânî olmayup bî-ḥuṣûl-i me'mûl meşte-yı Mardîn'e ḳufûl itmiş idi.

[59] Biñ ḳırḳ ṣaferü'l-ḫayrında ṣaḥrâ-yı Mardîn merkez-i mücâhidîn olduḳda, gâh mühim-sâzî-i muḥâṣara-i ḥiṣâr ve gâh ḳudûm-ı 'asker-i Tâtâr'a intiżâr ve gâh ârâ-yı sâde-dilâna i'timâd-ı efkâr ile beş altı ay bîhûde evḳât-güzâr olduḳdan ṣoñra sefer-i Baġdâd zamânı fevt olmuşdur deyü hücûm-ı 'askeriyânı bahâne idüp cânib-i Diyâr-Bekr'e revân olmaġla sene-i mezbûre rebî'u'l-evveli selḫinde şerbet-i ḥanẓal-ṭabî'at-ı 'azl ile telḫ-kâm ve beliyye-i sû'-i ḳarîn ile bîhûde rubûde-i pençe-i âlâm olaraḳ bîm-i şaḥne-i siyâset ile dâru'l-emân-ı mekârim-penâha cân ataraḳ Toḳad'a ḳadar geldikde endûh-ı enbûh u iżṭırâb ve te'sîr-i teb ü tâb-ı inḳılâb ile ser-nihâde-i visâde-i bîmârî olmuş idi. Sene-i mezbûre ṣa'bânında ḥükûmet-i Diyâr-bekr'e rû-be-râh-ı 'azîmet olan Murtażâ Paşa-yı dilîr ile lede'l-mülâḳât ber-mûcib-i miṣâl-i bî-miṣâl-i sulṭânî ḳarâbe-i ḳırâb-ı tîġ-ı âteş-tâb ile zehrâb-ı mergi işrâb idüp selb-i ḥayât ve telâfî-i mâ-fât eyledi. Müddet-i vezâreti 'aṣr-ı Murâd Ḫânî'de üç sene sekiz ay miḳdârıdır. Egerçi 'ilm ü kemâli müsellem ve 'iffet ü istiḳâmeti emr-i ġayr-i mübhem, ṣâdıḳ u cesûr, deḳâyıḳ-ı umûra vâḳıf, esrâr-ı merâsim-i siyâset ü ḥükûmeti 'ârif bir vezîr-i di-

21. دركزين

lîr-i bahâdır idi. Ammâ muḳteżâ-yı mizâc-ı ḫâk ü vaṭanla ḳatl-i nüfûs ve hetk-i perde-i nâmûsa bi'ṭ-ṭab' mâ'il olmaġla ifrâṭ-ı cevr ü sitem ve irâḳa-i dem, sebeb-i niẓâm-ı 'âlem olmaḳ zu'mıyla nice bî-günâhı ṭu'me-i şîr-i şemşîr-i âteş-bâr eylemişdir. Tecâvezallâhu 'an-seyyi'âtihî.

Otuz Sekizinci Ṣadr-ı A'ẓam Sulṭân-zâde Meḥmed Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan Evc-gîr-i Baḫt-ı Sa'âdet Olanlarıñ Otuz Sekizincisi ve Ṣadr-ı A'ẓamlarıñ Altmış Beşincisi Sulṭân-zâde Meḥmed Paşa'dır. Sene 1053. Müddet-i Sene: 1, Şehr: 11.

Müşârün-ileyhiñ silsile-i nesebi Rüstem Paşa ve Cıġala-zâde Sinân Paşa'ya müntehîdir. Sulṭân-zâde olmaġla ḥâl-i ṣıġarında sarây-ı hümâyûnda perverde olup biñ otuz târîḫinde Sulṭân 'Oṣmân Ḫân Ḫotin seferine tevecc-cüh ü 'azîmet buyurduḳlarında ḳapucıbaşılıḳ ile ṭaşra çıḳup nevres-nihâl-i gülşen-sarây-ı ḥüsn ü cemâl olmaġın "Cüvân Ḳapucıbaşı" 'unvânı şeh-beyt-i ḳaṣîde-i vaṣf u şânı olmuş idi. İsti'dâd-ı Ḫudâ-dâd ve 'ilâve-i aṣâ-let-i żât u ziyâd ve muḳteżâ-yı şeref-i neseb ü ḥasebe istinâd ile giderek ve-zîr-i ḳubbe-nişîn ve biñ ḳırḳ yedi târîḫinde eyâlet-i [60] Mıṣr ile kâm-bîn olaraḳ üç sene miḳdârı eslâfından a'lâ kemâl-i ṣıdḳ u istiḳâmetle aḳṭâr-ı Ḳâhire'de fermân-fermâ olduḳdan ṣoñra âsitâne-i sa'âdete şeref-baḫş-ı ḳu-dûm ile mürvârîd-i vücûd-ı necâbet-mes'ûdı encümen-i vüzerâ-yı ḳubbe-ni-şîni tezyîn ü tes'îd eylemişdir.

Biñ elli bir żi'l-ḳa'desinde teşrîf-i 'unvân-ı serdârî ile Azaḳ istiḫlâṣına me'mûr olup düşmen ġalebe-i bîm ü hirâs ile ḳal'ayı taḫliye ve firâr itmiş bulunmaġın, bî-derd-i ser-i tîr ü teber ve bî-zaḥmet-i şemşîr-i tîz-eṣer ḳal'a-i merḳûme ḥüsn-i tedbîr ile musaḫḫar oldıġını vezîr-i a'ẓam Ḳara Muṣṭafâ Paşa istiş'âr u istiḫbâr itmegin müşârün-ileyhi istirḳâb eyledigi ci-hetle def'-i maḥẓûr-ı raḳîb içün Özi'de tevḳîfini fermân itmiş idi. Biñ elli üç ṣa'bânında me'ẓûnen nâ'il-i şeref-i dâmen-bûs-ı hümâyûn olduḳda eyâlet-i Şâm ile ṣûret-i ikrâmda teb'îd ve maḳarr-ı ḥükûmetine bi'l-vuṣûl maḳâmın-da henüz celse-i istirâḥat itmeden müşârün-ileyh Muṣṭafâ Paşa maẓhar-ı

ḳahr-ı ḥażret-i pâdişâhî olduḳda mühr-i hümâyûn ile tes'îd olunaraḳ biñ elli dört muḥarreminde İstanbul'a bi'l-vürûd pâ-nihâde-i mesned-i âṣafî olmuş idi.

Egerçi muḳteżâ-yı ḥaṣâ'il-i celîle-i istiḳâmet ü 'iffet ve rüşd ü sedâd ve ḳâbiliyyet-i mâder-zâd ile ḥall-i 'aḳd-i umûra taṣaddî eylemiş ise de "belâ-yı derd-mendân ez-der-i dîvâr mî-âyed" mefhûmınca meşhûr Cinci Ḫâce'niñ evâ'il-i ẓuhûr-ı istidrâcı olup desîse-i mekr ü efsûnı Ḳara Muṣṭafâ Paşa gibi bir vezîr-i sütûde-żamîriñ i'dâmı meşhûd-ı dîde-i îḳânı olmaġın istiḥlâṣ-ı naḳd-i ḥayât içün çâr u nâ-çâr ṣemt-i müdârâya sülûk iderek muḳteżâ-yı vaḳte göre ḥarekât-ı nâ-hencâra görinen żarûret ü lüzûm ile me'mûle muvâfıḳ ḫıdemâta muvaffaḳ olamayup ancaḳ o eṣnâda Girîd muḥâṣarasında olan 'asâkire irsâl-i levâzım ile i'ânet ü imdâd iderek Ḫanya fetḥi zamân-ı ṣadâretinde vuḳû' bulmaḳ vesîlesiyle nev'an meşkûru'l-mesâ'î olmuş idi. Ammâ her 'âḳil ü ḥakîmi muḥafaẓa-i ḥayât-ı müste'âra mecbûr iden ḳuvve-i ḥiss ü ḥayâl, idâresinde bîm-i cân ile bâzû-yı iḳtidârına ṭabî'î vü 'ârıżî celb-i fütûr ve ol zamânlar ḥükmince manṣıbdan isti'fâ itmiş olsa bile ġażaba uġramaḳ iḥtimâli ba'żı emṣâliyle izâle-i rüşd ü şu'ûr eylediginden muḥâfaẓa-i cân-ı ḥayât, her bir emre mümâşâta mecbûr iderek "ḫalîfe-i rûy-ı zemîn sâye-i Rabbü'l-'âlemîndir, ef'âlleri ḥikmete mebnî ilhâm-ı Rabbânîdir" maḳâliyle iltizâm itdigi müdârâ-yı münticü'l-mehâlik ṭab'-ı [61] hümâyûnuñ tervîḥ-i televvünine bâ'iṣ olup,

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Uġradı ḫavf itdigine 'âḳıbet
Yolsuz işiñ devletidir 'âriyet

intibâhıyla biñ elli beş şevvâlinde defter-dâr Ṣâliḥ Paşa si'âyetiyle 'azl ve serdârlıḳ nâmı ile Girîd'e sevḳ olunmuş idi.

Nâzük ve çelebî-meşreb olmaġla menfûrı olan sefer-i deryâdan müte'eṣṣiren Girîd'e vürûdını müte'âḳib ḥummâ-yı muḥriḳaya mübtelâ ve biñ elli altı cemâziye'l-âḫiresinde 'âlem-i beḳâya resâ olmuşdur. Na'ş-ı raḥmet-naḳşı İstanbul'a naḳl ve Üsküdâr'da vâḳi' Hüdâyî 'Azîz Maḥmûd Efendi türbesi civârında i'dâd itdigi merḳade defn olunmuşdur. Müddet-i vezâ-

reti yirmi iki ay miḳdârıdır. Sinni henüz erba'îne resîde olmuş idi. Raḥmetullâhi 'aleyh.

Otuz Ṭoḳuzuncı Ṣadr-ı A'ẓam Abaza Silaḥdâr Melek Aḥmed Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan Ṣu'ûd-ı Süllem-i İḳbâl İdenleriñ Otuz Ṭoḳuzuncısı ve Ṣadr-ı A'ẓamlarıñ Yetmişincisi Abaza Silaḥdâr Melek Aḥmed Paşa'dır. Sene 1060. Müddet-i Şehr: 2.

Müşârün-ileyh Abaza memleketinden bi'l-vürûd enderûn-ı hümâyûnda yâverî-i baḫt-ı Ḫudâ-dâd ile silaḥdâr-ı şehriyârî olaraḳ biñ ḳırḳ sekizde eyâlet-i Diyâr-bekr'e vâlî ve ba'dehû Erżurûm eyâletiyle ḳadri 'âlî olmuş idi. Biñ elli dörtde Sulṭân Murâd merḥûmuñ duḫter-i sa'd-aḫteri Ḳaya Sulṭân izdivâcı ile ber-murâd ve beş altı sene Şâm ve Ḥaleb eyâletleriyle isʿâd olunduḳdan ṣoñra altmış şa'bânında âsitâneye vuṣûlinde Baġdâd eyâleti tevcîh olundıġınıñ irtesi güni vezîr-i a'ẓam olmuşdur. Ḫazîneniñ ḳılleti ve mîrîniñ żarûreti kemâlde olmaġla medâr-ı îrâd olmaḳ mülâḥaẓasıyla menâṣıbdan alınan cevâ'iziñ mîrîye îrâd ḳaydı bid'atini iḥdâṣ itmesi evvel-emirde 'iffet ü nezâhetine ḥaml olunmuş ise de vaḫâmet-i 'âḳıbeti müşâhede olunduḳda belâhatine imżâ olunmuşdur. Anaṭolı muḳâṭa'âtından vaẓîfe-ḫâr olan yüz biñ ḳadar fuḳarânıñ senevî yüz yetmiş yük aḳçe vezâ'ifini żarûret-i mîrî bahânesiyle ḫazîne-mânde itmesi siper-i ṭa'n u düşnâm olmasını müstelzim olmuş ve bu esnâda donanmâ-yı hümâyûna imdâd içün bir 'aẓîm ḳalyon yapdırup mu'tâd üzere ṣuya indirirken ġarḳ olmaġla şe'âmet, ḳaṭ'-ı erzâḳ ve kesr-i ḳulûbdan neş'et itmiş oldıġına imżâ olunmuşdur.

[62] Ḥattâ ẓurefâ-yı 'aṣr,

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

"Âh ile batdı vezîriñ gemisi deryâya"

mışra'ıyla meẓâlimine ta'rîż itmişlerdir. Ocaḳ aġalarınıñ âteş-i istîlâları gitdikçe 'alev-gîr olaraḳ,

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

"Âl-i 'Oṣmân devleti düşmüş ocaġa yanıyor
Eşḳıyâ başıların ḳazġana ṣoḳmuş ḳaynıyor"

şikâyât u nevḥalarıyla herkes sûḫte-i lehîb-i miḥnet olmaġın, nâ'ire-i fesâdı iṭfâya 'adem-i ḳudreti ṭabṭâb-ı iżtırâb ile evḳât-güẓâr olmasını müntic oldıġından, tevârîḫde tafṣîl olundıġı üzere ehl-i sûḳ, te'âḳub-ı tekâlîf-i 'anîfeden zâr u zebûn olup nâ-çâr biñ altmış bir ramażânında tecemmu' u teḥaşşud iden dâd-ḫâhân, dergâh-ı merâḥim-penâh-ı pâdişâhîde feryâd itmegin 'azl ve Silistre eyâletiyle ib'âd ve ḫıdmet-i ṣadâretle Siyâvuş Paşa is'âd olunmuş idi.

Biñ altmış dört ẕi'l-ḥiccesinde mühr-i hümâyûn Ḥaleb vâlîsi İbşîr Muṣṭafâ Paşa'ya irsâl olunduḳda müşârün-ileyh Meḥmed Aḥmed Paşa ḳâ'im-maḳâm-ı ṣadâret-i 'uẓmâ olup şarṭ-ı edeb, ancaḳ temşiyyet-i mehâm-ı meṣâliḥ-i 'ibâdullâh ile iktifâ itmek iken etbâ'ına maġlûb olmaġla mu'aẓẓamât-ı umûra müdâḫale ve erkân-ı devlet ile râyiḥa-i ṣadâret istişmâm olunacaḳ mu'âmele itdigi ecilden İbşîr Paşa dil-gîr olup İstanbul'a geldikde evvel-emirde Van eyâletini tevcîh ile taġrîb itmiş iken Ma'lḳara'ya nefy ü iclâ ile te'dîb itmişdir.

Ba'de'l-afv yedi sekiz sene ba'żı eyâletlere vâlî olup yetmiş üç senesinde maṭ'ûnen rıḥlet itmişdir. Müddet-i ṣadâreti iki ay miḳdârıdır. Sinni altmışa ḳarîb, selefine nisbetle ḫayli edîb imiş. Müverriḫ 'Abdî Paşa kemâl-i edebin beyân-ı żeylde naḳl ider ki vezîr-i a'ẓamlar 'arż günleri ḥużûr-ı hümâyûna girdiklerinde pîş-gâh-ı pâdişâhîde ḳaṭîfe maḳ'ad pûşîdeli ṣuffe kenârında bir miḳdâr celse-i istirâḥat ḳânûn-ı ḳadîm iken ḥüsn-i edebine binâ'en ol ḳânûna mürâ'atı terk itmiş idi. Câ-nişînânı daḫi bu bâbda işrine iḳtifâ iderek o ḳâ'ide bi'l-külliye terk olundı. Ṣalâḥ-ı ḥâl ve istiḳâmet ü kemâl ile ma'rûfdur. Raḥmetullâhi 'aleyh.

Ḳırḳıncı Ṣadr-ı A'ẓam Abaza Silaḥdâr Siyâvuş Paşa

Enderûn-ı hümâyûndan Terfî'-i Rütbe İdenlerden Ḳırḳıncısı ve Ṣadr-ı A'ẓamlarıñ Yetmiş Birincisi Abaza Silaḥdâr Siyâvuş Paşa'dır. Sene 1061. Müddet-i Şehr: 3.

Müşârün-ileyh Abaza cinsinden meşhûr celâlî Abaza Paşa'nıñ kölelerinden olmaġın, sarây-ı [63] hümâyûna alınaraḳ ba'de't-terbiye ḥasbe'l-isti'dâd silsile-i ṭarîḳa teba'iyyetle giderek silaḥdâr-ı şehriyârî ve biñ elli cemâẓiye'l-evvelîsinde câh-ı vâlâ-yı ḳapudânî ile çerâġ olaraḳ giriftâr-ı eyâdî-i düşmen olan Azaḳ istiḫlâṣına me'mûr olmuş idi. Bî-destmâye-i ẓafer 'avdet itmegin töhmet-i taḳṣîr ile 'azl olunup elli üçde Erżurûm eyâletiyle kâm-bîn ve elli beşde vezîr-i ḳubbe-nişîn olmuş iken haftasında Silistre eyâletiyle ṭard ve altmış bir ramażânında Melek Aḥmed Paşa yerine ṣadâret-i 'uẓmâ ile ser-bülend olmuş idi. İbtidâ-yı cülûs-ı hümâyûndan berü umûr-ı devlet-i 'aliyyeye basṭ-ı yed-i istîlâ iden ocaḳ aġalarını dest-yârî-i iḳbâl ile istîṣâl ve Anaṭoli'da i'lâ-yı livâ-yı 'işyân iden Abaza Ḥasan'ı taṭyîb ile def'-i daġdaġa-i ḳîl ü ḳâl iderek mesned-ârâ-yı ṣadr-ı istiḳlâl olmaġa kesb-i isti'dâd itmiş iken,

(Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün)

Biri gider biñi gelür oldı belâlarıñ
Te'ṣîri var mı 'illet-i dehre devâlarıñ

terkîbince bu def'a söz içerüye intiḳâl ve zümre-i ṭavâşî fürce-yâb-ı iḳbâl olmaġın, ez-cümle dârü's-sa'âde aġası Uzun Süleymân Aġa'nıñ cemî'-i umûra müdâḫale vü mu'ârażası beynlerinde mu'âdât peydâsını netîce virmesiyle paşa-yı müşârün-ileyhi sene-i mezbûre ẓi'l-ḳa'desinde ḫâh u nâ-ḫâh 'azl ü ḥabs ve müṣâdere ile Ma'lḳara'ya nefy itdirdi. Ba'de't-taḫlîṣ Bosna ve Rûmili eyâletlerine mutaṣarrıf ve altmış cemâẓiye'l-âḫiresinde Silistre begler-begisi iken ṭaraf-ı pâdişâhîden da'vetle dört ṣâ'at miḳdârı ilḥrâz-ı rütbe-i ṣadâret ile dâḫil-i 'idâd-ı ṣudûr-ı kirâm olan Zûrnâ-zen Muṣṭafâ Paşa yerine ṣâniyen vekâlet-i 'uẓmâ ile müşerref olmuş ise de 'ârıża-i maraż-ı ḥummâ ile zâr u zebûn olmaġla ancaḳ bir kerre dîvân-ı hümâyûna varup, sene-i mezbûre recebinde irtiḥâl eylemişdir.

Müddet-i vezâreti iki def'ada üç mâh miḳdârıdır. Sinni ḫamsîni mütecâviz, cesûr u dilîr vezîr-i besâlet-semîr idi. Ancaḳ 'ilm ü ma'ârifden bî-behre oldıġı cihetle seyyi'âtı ḥasenâtına ġâlibdir. Temyîz-i meḳâdir-i erbâb u ẕât ve ṣunûf-ı 'ulemâya cendân iltifât itmeyüp müddet-i dü-mâhda 'ulemâdan ba'żılarını nefy ü iclâ itmiş idi. Ḫuṣûṣâ def'a-i ṣâniyede defter-dâr Meḥmed Paşa gibi ma'rifet ü kemâl ṣâḥibi bir vezîr-i bî-naẓîri bî-cürm ü günâḥḳatl itdigi gibi kendi daḫi pençe-i işkence-i ecele [64] giriftâr olup ḳâtil ü maḳtûluñ seng-i muṣallâda ictimâ'ları ġarâyib-i sür'at-i mücâzâtdan ma'dûddur.

(Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün)

Müntaḳim'dir bir adı Mevlâ'nıñ
'Âmdır luṭfı Ḥaḳ Ta'âlâ'nıñ

Ḳırḳ Birinci Ṣadr-ı A'ẓam Arnavudluḳ'dan Mâṭlı Ṭarḫuncı Ketḫudâ Aḥmed Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan Müfîż Olanlarıñ Ḳırḳ Birincisi ve Ṣadr-ı A'ẓamlarıñ Yetmiş Üçüncisi Ṭarḫûncı Ketḫudâ Aḥmed Paşa'dır. Sene 1062. Müddet-i Şehr: 9.

Müşârün-ileyh Arnavud diyârından Mâṭ ḳaryesinden ser-zede-i bûstân-ı şuhûd olup İstanbul'a geldikde sarây-ı hümâyûna dâḫil olmuş idi. Silaḥdâr-ı şehriyârî Mûsâ Aġa eyâlet-i Mıṣr ile ṭaşra çıḳdıḳda bu daḫi sipâhîlikle berâber çıḳup ketḫudâlıġı şerefin iḥrâz ve biñ elli sekizde vezîr-i a'ẓam Hezârpâre Aḥmed Paşa ketḫudâlıġı ile kesb-i imtiyâz itmiş idi. Vezîr-i müşârün-ileyh şehîd olduḳda bunlarıñ daḫi teşrîki mutaṣavver iken şeyḫu'l-islâm 'Abdu'r-Raḥîm Efendi ḥimâyesiyle rehâ-yâb ve eyâlet-i Diyâr-bekr ile kâm-yâb olaraḳ tedârük-i mehâm-ı ṭarîḳ bahânesiyle iki ay ḳadar eṣnâ-yı meksinde eyâlet-i Mıṣr'ı taḥṣîl iderek biñ elli ṭoḳuz muḥarreminde Mıṣr'a gitmiş idi.

Ba'de'l-'azl ḫalefi 'Abdu'r-Raḥmân Paşa muḥâsebesinde tedḳîḳ ve tekmîl-i ḫazîne içün ḥabs u taẓyîḳ itmiş iken İstanbul'a geldikde ḳâmet-i isti'dâd-ı Ḫudâ-dâdınıñ ḫıl'at-ı vezârete çesbân olması vezîr- a'ẓam bulunan Gürcî Meḥmed Paşa'nıñ istirḳâbını da'vet itmesiyle bahâne-cûy-ı teẕlîl ve icrâ-yı merâsim-i ihânetde menvî-i żamîrini tekmîl ile bi'd-defe'ât Yedi Ḳulle'de ḥabs u iz'âc ve Selânîk sancaġı ile der-i devletden ṭard u iḫrâc itmegin, ol beldede beyne'l-ḫavf ve'r-recâ muntaẓır-ı ḥükm-i ḳażâ iken ḳâḍî-'asker Ḫâce-zâde Mes'ûd Efendi sevḳiyle altmış iki recebinde İstanbul'a da'vet ve Gürcî Meḥmed Paşa yerine müttekâ-pîrâ-yı vekâlet olmuş idi. Ratḳ u fetḳa ḳâdir, rüşd ü sedâdı ẓâhir olmaġla merâsim-i terhîb ü terġîb ve ta'nîf ü taṭyîbe mürâ'ât ve îrâd u maṣârifi żabṭ ve ser-keşân-ı devleti târ-ı bend-i inḳıyâda rabṭ ile telâfî-i mâ-fât itmek sevdâsına düşdiginden "el-muḫallişûn 'alâ ḫaṭarin 'aẓîm" nüktesinden ġaflet ü ẓuhûline binâ'en enderûn [65] u bîrûnda olan nüfûẕ-ı kelime aṣḥâbınıñ dil-ḫâhlarına müsâ'ade itmedikleri içün kendüsinden rû-gerdân olan bed-ḫâhân-ı mülk ü millet izâle-i vücûdına teşmîr-i sâḳ-ı ittifâḳ-ı iḳdâm u ġayretle ḥużûr-ı ḥażret-i pâdişâhîye ġamz u nifâḳ ve 'âḳıbet biñ altmış üç rebî'u'l-âḫiriniñ yirmi üçünci nevrûz-ı sulṭânî güni pîş-keşleri ma'rûż-ı pîş-gâh-ı şevket-maḳrûn ve muraṣṣa' ḫançer ile maẓhar-ı iltifât-ı hümâyûn olduḳdan ṣoñra tersâne-i 'âmirede ḳapudân Dervîş Meḥmed Paşa ile donanmâ-yı hümâyûn mühimmâtı tedârükine meşġûl iken içerüye da'vet ve baġçe içine vuṣûlinde dârü's-sa'âde aġası istiḳbâl ve mühr-i hümâyûnı aḫẕ ve kendüyi bostancılara teslîme müsâra'atla ber-mûcib-i fermân-ı ḳaṭ'iyyü'l-müfâd ḳatl ve Üsküdâr'a defn ile ḳayd-ı ḥayâtdan ıṭlâḳ itdikleri ṭa'na-zen-i ittifâḳ-ı ṣaddâḳdır.

Müddet-i vezâreti ṭoḳuz buçuḳ ay miḳdârıdır. Sinni sittîni mütecâviz ve 'aḳl u rüşd ü ḥüsn-i ḫulḳ ile memdûḥ u mütemâyiz olup ba'żı aḳvâl-i ruvâta göre buḫl u ḫıssetle meşhûr ise de zamânında devlet-i 'aliyyeye ḥüsn-i ḫıdmet ve 'iffet ü istiḳâmetinden başḳa bir kâr-ı nâ-hencâr güẕârende-i ef'âli olmamış ve bir seyyi'e-i istiḫlâf itmemişdir. Zihî muvaffaḳiyet-i bî-hemâl ve zihî ḥüsn-i ḫıṣâl-i sa'âdet-iştimâl. Raḥmetullâhi Ta'âlâ 'aleyhi raḥmeten vâsi'aten.

Ḳırḳ İkinci Ṣadr-ı A'ẓam Abaza Silaḥdâr Dâmâd İbşîr Muṣṭafâ Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan Çıḳmalarıñ Ḳırḳ İkincisi ve Ṣadr-ı A'ẓamlarıñ Yetmiş Beşincisi Silaḥdâr İbşîr Muṣṭafâ Paşa'dır. Sene 1064. Müddet-i Şehr: 2.

Müşârün-ileyh celâlî Abaza Paşa aḳribâsından olmaġla enderûn-ı hümâyûna dâḫil ve silaḥdârlıḳdan mîr-âḫûrluḳ rütbe-i refî'asıyla çerâġ olduḳdan ṣoñra vezâretle Budin eyâletiyle bekâm ve biñ elli altı târîḫinde vâlî-i vilâyet-i Şâm olup, 'alem-efrâz-ı 'arṣa-i fesâd olan Dürzî ṭâ'ifesi terbiyesini murâd idüp ahâlî-i Şâm'ıñ nîreng ü iḥtiyâli bâ'iṣ-i inhizâmı olmaġın, aḫz-ı intiḳâm içün tedârük-i mehâm-ı iḳtiḥâma ihtimâm üzere iken Ḥaleb'e naḳl olunmuş idi. Beş sene miḳdârı pey-der-pey Sîvâs ve Anaṭolı eyâletlerin fersûde-i maṭâyâ-yı ḥükûmet ve ṣûret-i iṭâ'atda celâliyâna ḥareket ve neşr-i livâ-yı 'iṣyân iden Abaza Ḥasan Aġa'ya i'ânet ile ḫasârete cesâret iderek tekrâr Ḥaleb'e naḳl-i zâmile-i ṣıḳlet itmiş idi. Biñ altmış [66] dört zi'l-ḥiccesinde mühr-i ṣadâret irsâliyle âsitâne-i sa'âdete da'vet olunmuş idi. Ṭaraf-ı devlet-i 'aliyyeden desîse-i tedbîr istiş'ârı ḫasebiyle âheste ḫırâm ve cem'-i eşḳiyâ-yı 'avâm ve üç dört ay taẕyî'-i eyyâm iderek altmış beş rebî'u'l-âḫirinde Üsküdâr'a vâṣıl ve ikinci güni miṣli nâ-dîde alây-ı 'ibret-nümâ ile İstanbul'a dâḫil ve şeref-i rû-mâlî-i ḥużûr-ı hümâyûn ve nâ'il-i dâmen-bûs-ı şehriyârî ile fâ'iz-i 'izz ü ibtihâc ve 'Âyişe Sulṭân izdivâcıyla pâzâr-ı i'tibârı ṣûret-yâb-ı revâc olmuş ise de istiṣḥâb itdigi eşḳiyânıñ müsâ'afa-i merâmı ḫayyiz-i imkânda olmadıġı ecilden żarûrî müsâmaḥa iḳtiżâ itmegin zümre-i mezbûreden Kürd Meḥmed nâm şaḫış ḳapudân-ı deryâ Muṛâd Paşa ile 'aḳd-peyvend-i mîṡâḳ ve mutaraṣṣıd-ı hengâm-ı furṣat-ı nifâḳ olan yeñiçeriyân ile ittifâḳ idüp sene-i mezbûre recebinde sarâyı yaġmâ vü ġâret ve bâb-ı hümâyûna hecme-i küstâḫîye cesâret ve ḫâh u nâ-ḫâh fermân-ı pâdişâhî ile ser-girân-ı ṣahbâ-yı şehâdet eylemişlerdir. Kelle-i bî-devleti dest-ḫôş-ı eşḳiyâ-yı sipâh ve cesedi Irġâd Pâzârı'nda Ḳara Muṣṭafâ Paşa Türbesi civârındaki dört yol aġzında mütevârî-i ḫâk-i siyâh olmuşdur.

(Mef'ûlü Mefâ'ilün Fa'ûlün)

Hep sa'y-i ṭaleb gider yabâna
Âḫir didigin ider zamâne
İnsâna eñ elzem intibâhdır
Zîrâ emeliñ ṣoñı tebâhdır

Müddet-i vezâreti âsitânede iki ay miḳdârıdır. Sinni ḥudûd-ı ḫamsîne dâḫil idi. Ḥâl-i ṭufûliyyetde celâlî terbiyesinden neş'et itmekle eṭvâr-ı celâliyâne kendüye ṭabî'at-ı ṣâniye olmuş idi. 'Avâḳıb-ı umûrdan ġâfil ve sâde-dil ü ümmî olmaġla ḫayr u şerri farḳ itmez ve edeb ü vaḳâr olmaḳ üzere diz çökmekden başḳa ṭavrda oturmaz imiş. Çîn-i cebîn-i naḫveti lâzime-i vezâret ẓann ider, ḳaṣîrü'l-ḳâme, ṣaġîrü'l-cüṣṣe, libâsı Çerkesî, destârı cündiyâne, meşrebi levendâne, baḫtı ḳavî, ṭab'ı ġabî bir ġarîb âdem oldığı mervîdir. Tecâvezallâhu 'an-seyyi'âtihî.

Ḳırḳ Üçünci Ṣadr-ı A'ẓam Malaṭyalı Silaḥdâr Dâmâd Süleymân Paşa

Muḳteżâ-yı Ser-nüvişt İle Enderûn-ı Hümâyûndan irtiḳâ İdenleriñ Ḳırḳ Üçüncisi ve Ṣadr-ı A'ẓamlarıñ Yetmiş Yedincisi Malaṭyalı Silaḥdâr Süleymân Paşa'dır. Sene 1065. Müdet-i Şehr 6, Yevm: 11.

Müşârün-ileyh Malaṭyalıdır. Aḳribâsından ḳapu aġası İsmâ'îl Aġa münâsebetiyle Sulṭân [67] Murâd Ḫân-ı Râbi' ḥażretleri 'aṣr-ı 'âlîsinde ḫâne-i ḫâṣṣa aġaları gürûhına dâḫil ve yolı ile dülbend aġalığı rütbesine nâ'il olmuş idi. 'Aṣr-ı İbrâhîm Ḫânî'de iḥrâz-ı rütbe-i silaḥdârî ile kâm-bîn ve vezâret ile altı ay ḳadar ḳubbe-nişîn olduḳdan ṣoñra Erżurûm ve Sîvâs eyâletlerinde ḥükûmet ve Girîd cezîresine me'mûriyetinde edâ-yı ḫıdmetle İstanbul'a geldikde tekrâr ḳubbe-nişîn ve İbşîr Muṣṭafâ Paşa muḫallefesi 'Âyişe Sulṭân'ı tezvîc ile beş mâh âsûde-i firâş-ı temkîn olmuş idi. Altmış bir şevvâlinde Murâd Paşa'nıñ def'a-i ṣâniye 'azlinde vezîr-i a'ẓam olup devletiñ zamân-ı iḫtilâl u ḫayreti ve ḫazîneniñ kemâl-i müżâyaḳa vü ḳılleti vaḳtine

teṣâdüf iderek her ne ḥâl ise müṣâderât ü müdâyenât ile mevâcibi tedârük ve tevzî‘ itmiş iken ṣadr-ı ṣadârete ‘adem-i liyâḳat ile ithâm ve biñ altmış altı cümâde'l-evvelîsinde ‘azl ve Silistre eyâletiyle ṭard olunaraḳ altmış ṭoḳuzda İstanbul'a ḳâ’im-maḳâm naṣb olunduḳda ḥarîḳ-i kebîr ẓuhûr itmekle töhmet-i taḳṣîr ile maḳâmından ref‘ u tenzîl ve yine Silistre'ye naḳl u taḥvîl olunmuş idi. Köprili-zâde Fâżıl Aḥmed Paşa zamânında yine İstanbul ḳâ’im-maḳâmı olmuş ise de bu def‘a ‘adem-i teḳayyüd ile taġyîr ve müddet-i yesîrede ‘azl ve Kanġırı sancaġıyla taḥḳîr olunmuş iken iḫtiyârlıġına merḥameten ḫânesinde meḳs ü ârâma ruḫṣat virilmiş idi. Bu eṣnâda Vâlide Sulṭân Edirne'ye da‘vet olunduḳda ḳonaḳçılıḳ ile me’mûr ve muḳâbelesinde yine Erżurûm eyâletiyle mecbûr olmuş idi. Ba‘de'l-‘azl yine Kanġırı sancaġını ber-vech-i arpalıḳ taṣarruf ve üç sene miḳdârı ṭarafından mütesellimi żabṭ ve kendü ḫânesinde ârâm üzere iken ba‘żı mülâḥaẓa-ı vâhiye ile me’mûren livâ-i mezbûra ‘âzim ve bir sene mürûrında maẓhar-ı merâḥim olup ḳayd-ı ‘azl ü naṣbdan ıṭlâḳ ve miḳdâr-ı kifâye ḫavâṣṣ ile zümre-i mateḳâ‘idîne ilḥâḳ olunmuş idi. On beş sene Üsküdâr'daki menzilinde ârâm ve ‘aṭâyâ-yı ṣudûr-ı kirâm ile güẓârende-i eyyâm iken enfâs-ı ma‘dûdesi tamâm ve ṭûmâr-ı ‘ömri ṭay-kerde-i dest-i ḥimâm olaraḳ sinni sekseni mütecâviz oldıġı ḥâlde irtiḥâl itmişdir. Müddet-i vezâreti isminiñ ‘aded-i ḥurûfı ḥisâbınca yüz ṭoḳsan bir gündür. Seḫâfet-i re’y ü tedbîr ve ‘adem-i şu‘ûr u vüfûr-ı taḳṣîr ile müttehem ü şehîr bir pîr-i zâhid oldıġı mervîdir.

Ḳırḳ Dördünci Ṣadr-ı A‘ẓam Arnavud Köprili Meḥmed Paşa

[68] Ḥasbe'l-İstîḥâl Enderûn-ı Hümâyûndan Nâ’il-i Âmâl Olanlarıñ Ḳırḳ Dördüncisi ve Ṣadr-ı A‘ẓamlarıñ Seksen Birincisi Arnabûd Köprili Meḥmed Paşa'dır. Sene 1066. Müddet-i Sene 5, Şehr: 3, Eyyâm: 10.

Müşârün-ileyh Arnavudiyyü'l-aṣl iken ṣıġar-ı sinninde aḳribâsından birisiyle Amasya sancaġında kâ’in Kedaġra nâm-ı dîger Vezîr Köprisi'ne giderek orada tavaṭṭun eyledigi ḥâlde sevḳ-i sâ’iḳ-i taḳdîr ile ederûn-ı hümâyûn maṭbaḫlarınıñ birisinde olan hem-şehrisiyle lede'l-mülâḳât müşârün-ileyhi ḥalvâ-ḫâne ocaġına yazdırdıġından orada ẓâ’iḳa-i güvârende-i

ta'ayyüş iken Ḥadîḳatü'l-Vüzerâ'da beyân olındığına göre ṭaşra çıḳup Ḫusrev Paşa'ya intisâb ve ḫazîne-dârlıḳ şerefini iktisâb iderek Ḳara Muṣṭafâ Paşa ṣadâretinde bi-ḥasebi'l-mücânese rikâb-ı hümâyûn ḳâ'im-maḳâmlığına irtiḳâ ile merâtib-i iḳbâle vaż'-ı ḳadem-i ibtidâr itdigi mesṭûr ise de müverriḫ Râşid Efendi rivâyeti ve ba'żı erbâb-ı ma'lûmâtıñ birbirini mü'eyyid ḥikâyeleri mûcibince ḥalvâ-ḫâneden enderûn-ı hümâyûna çerâġ ve yolıyla ḫâne-i ḫâṣṣaya dâḫil ve bir müddet ṣoñra Muṣṭafâ Paşa ṣadâretinde mîr-âḫûrluḳ rütbesiyle çerâġ ve mîr-i mîrânlıḳla Şâm ve Ḳudüs ve Ṭrablûs-ı Şâm eyâletlerine vâlî ve altmış bir żi'l-ḥiccesinde ḫavâṣṣ-ı vezâretle ḳubbe-nişîn olaraḳ ḳadri 'âlî olmuş iken vezîr-i a'ẓam Gürcî Meḥmed Paşa ġadriyle bir hafta mürûrında vezâreti ref' ve Köstendil sancaġıyla der-i devletden def' olunmuş idi. Ba'de'l-'azl üftân u ḫîzân mesken-i me'lûfı olan Vezîr Köprisi'ne revân olup, İbşîr Paşa vezâret ile Ḥaleb'den gelür iken eṣnâ-yı râhda istiḳbâl ve istirḥâm itdikde yine Ṭrablûs eyâletiyle muḫżiyyü'l-âmâl ve henüz manṣıbına pâ-nihâde-i vuṣûl olmaḳsızın İbşîr Paşa'nıñ devleti bergeşte ve bu daḫi 'azl-i nâ-be-hengâm ile sergeşte olaraḳ ḫaybet ü ḫüsrân ile yine Köpri'ye 'aṭf-ı 'inân-ı 'avdetle temâdî-i eyyâm-ı 'azl ü 'uzlet ve terâküm-i esbâb-ı żüll ü nekebât ile "faḳîr-i kîse tehî müflis-i kühen-câme" mıṣrâ'ı ṣıfat-ı kâşife-i ḥâl-i idbârı olmuş idi. Altmış altı evâsıtında Boynı Egri Meḥmed Paşa ṣadâret ile Şâm'dan gelür iken redîf-i maṭiyye-i iḳbâl olaraḳ İstanbul'a vuṣûlinde yine Ṭrablûs eyâleti tevcîh ve 'ucâlet-i ḳâdime-cünbân-ı 'azîmet olmaḳ üzere tenbîh olunmaġın, [69] tedârük-i ḫarc-ı râh içün sû-be-sû tek ü pûda iken ḫayr-ḫâhân-ı devlet-i 'aliyyeniñ sevḳ u ta'rîfleriyle sene-i mezbûre żi'l-ḳa'desiniñ yirmi beşinci güni mesned-i ṣadâret-i 'uẓmâ ile kam-bîn olmuşdur.

Bâdî-i emrde bâ'iṣ-i herc ü merc olan eşḳiyâ-yı nekbet-me'âli tenkîl ve ḫazîne-i beytü'l-mâlı eyâdî-i ḫasâret-kârândan taḫlîṣ itdikden ṣoñra miyân-beste-i ḫıdmet ü himmet olaraḳ altmış yedi târîḫinde Bozcaaṭa ve Limni cezîrelerini dest-i düşmenden nez' ile altmış sekizde gerden-pîç-i ṭavḳ-ı iṭâ'at olan Erdel 'uṣâtını ḳahr u tedmîr ve medâr-ı cem'iyyet ve maḳarr-ı ḥükûmetleri olan Nîve[22] ḳal'asını bend-i kemend-i teshîr ve biñ yetmişde Köse 'Alî Paşa ser-kârlığı ile Varad ḳal'ası fetḥini teysîr ile yetmiş iki muḥar-

22. نیوه

reminde 'ârıża-i maraż-ı pîrî ile ser-nihâde-i visâde-i bîmârî ve rebî'u'l-evveliñ ikinci güni reh-neverd-i dâr-ı maġfiret ve na'ş-ı raḥmet-nakşı İstanbul'da Dîvân Yolı'ndaki Dikili Ṭaş'a muḥâzî olan Vâlide Ḥammâmı ḳurbındaki câmi'-i şerîf ve kütüp-ḫânesi ittişâlinde i'dâd itdigi türbesine naḳl ile vedî'a-i 'afv-ı 'inâyet-i Ḥażret-i Rabbu'l-'izzet olmuşdur.

Sinni sekseni mütecâviz vezîr-i pîr-i ṣâ'ib-tedbîr ve müşîr-i ṣâḥib-şemşîr-i dilîr olup faḳaṭ indifâ'-ı vücûd-ı ruḳabâ 'âdeti olmaġla Girîd serdârı Deli Ḥüseyin Paşa gibi bir ḳahramân-ı ṣâḥib-i nâm u şân ve bir ġâzî-i besâlet-nişân-ı ṣadâḳat-'unvânı ve Seydî Paşa gibi ḳahramân-ı zamân ve 'arṣa-i gîrûdâr-ı Rüstem-derbânı ve bunlar gibi birḳaç bî-cürm ü günâh ṣâḥib-vücûd-ı ġażanfer-tüvânı ḳanṭara-i seyf-i ḥayfdan imrâr ve nice ḫânedânı bilâ-îcâb u mûcib rütbe-i şehâdetle bu 'âlem-i bî-ḳarârdan güẓâr itdirmişdir, deyü Ḥadîḳatü'l-Vüzerâ ṭa'n-endâz olmuş ise de müşârün-ileyhiñ mesned-i ṣadârete ṣu'ûdı zamânında devlet-i 'aliyyeniñ bulındıġı ḥâl-i ḫaṭar-nâki tefekkür ve cerâyid-i târîḫi tetebbu' u te'emmül idenleriñ müşârün-ileyhi raḥmetle yâd u şenâ ve rü'yet itdigi mesâlik-i nâzikeyi ta'dâd ile ḥüsn-i ẓikrine i'tinâdan başḳa lisân-ı maṭ'an olamıyor. Çünki insân ḳuṣursuz olmamaġla vâḳı'â Deli Ḥüseyin Paşa ile Seydî Paşa gibi müstaḳîm ve ṣâḥib-i eşer ü ṣadâḳat ẓevât-ı memdûḥu'ṣ-ṣıfâtıñ i'dâmlarına âlet olmasınıñ ġaddârlıḳdan başḳa ma'nâsı yoġ ise de mesned-i meẓkûrı iḫrâẓ idüp de yalıñız ṭayyârât ve temettu'ât ile çâr-bâliş-i istirâḥat u ḥużûr olaraḳ istîfâ-yı ḫaẓẓ-ı nefsden ġayrı ḫayra yaramayan emṣâl-i keşîresine ve müddet-i [70] ṣadâretinde ibrâz itdigi ḫıdemât-ı 'aẓîme ve Fâżıl Aḥmed Paşa gibi ḫayru'l-ḫalef evlâd yetiştirmesine baḳılınca bu ḳadarcıḳ ḳuṣûr içün keff-i lisân-ı düşnâm ile bu muḥâkemeniñ rûz-ı ḥaşrda rü'yet-i ṭabî'iyyesiyle müteselli olmaḳ evlâdır, ẓann olunur.

Egerçi aḥvâl-i meşhûdeniñ ekşerîsine i'tirâż mümkin ise de vehle-i ûlâda her umûruñ ṣûret-i ṣudûr u ẓuhûrını taṣavvur ve muḥâkeme-i munṣıfâne ile tefekkür itdikden ṣoñra ta'arruż itmek muvâfıḳ-ı 'aḳl u ḥikmet olabiliyor. Yoḫsa yalñız heyûlâsı naẓarıyla ḳadḥa yürimegi 'aḳl-ı selîm ḳabûl idemez. Zîrâ bu maḳûle aḥvâl-i sâbıḳaya 'itirâż, 'inde'l-'uḳalâ ġayr-i mücâzdır. Çünki mu'teriżâne muḥâkemeye ḳıyâm olınacaḳ vuḳû'âtıñ zamânını müdrik olmaḳ elzemdir. Şarṭına ve aḥvâl-i mâżiyeniñ sebeb-i ṣudûr u ẓuhûrına eṭrâfıyla muṭṭali' olmaḳ emr-i muḥâl oldıġından bu sebeble serd olınan i'tirâż ḥükümsüz ve ma'nâsız ḳalabilür. İ'tirâżıñ îrâd-ı delâ'il-i vâṣıḳa

rûḥı ve nâ-meşhûd olan zamânlardaki vuḳû'âtıñ 'adem-i idrâki cihetiyle bu rûḥuñ vücûdı ma'dûm idügi emr-i bedîhîdir.

Müşârün-ileyhinñ seksen yaşını tecâvüz iderek bu iḫtiyârlığında iḫtiyâr-ı seferle ṭaġlar başlarında, at sırtında, bedeviyyet ḥâlinde ṣoñ nefese ḳadar evâmir-i şerî'at-ı şerîfe der-dest ve ḳânûn-perest ve seyf-be-dest olaraḳ çalışup bî-ḥużûr u ârâm oldıġı ḥâlde geçirdigi 'ömr-i 'azîzini taṣavvur itmeyüp de teslîm-i rûḥ itdikden ṣoñra ṭa'n u taḳbîḥe ḳıyâm itmek nâ-revâdır, ẓann olunur. Ḫuṣûṣiyle kendüsinden ṣoñra ḫayru'l-ḫalef olaraḳ bıraḳdıġı Fâżıl Aḥmed Paşa'nıñ on beş buçuḳ sene müddet ṣadâretinde 'arż u ibrâz ve icrâ eyledigi nehr-i murâd-ı ḥıdemât-ı maḳbûle ḳoca Köprili'niñ bi-ġayr-i ḥaḳ dökdigi rivâyet olunan sereyân-ı aḥmer-i beşeriyyeyi şüst ü şû ile külliyen maḥv idemez ise de siyâḳ-ı ẕikr ü ḥikâyesi eslâfından ba'żıları gibi pây-ı icrâ'âtını yalñız mezlaḳa-i ġadîre-i ġadrden vüṣûba çalışaraḳ şûre-zâr-ı levm ü düşnâm ile bıraḳmaz, ẓann olunur.

Müşârün-ileyh ẕikr olunan Amasya sancaġındaki Köpri ḳaṣabasında mescid ü medrese ve çifte ḥammâm ve çeşme ve İstanbul'da Sulṭân Maḥmûd Ḫân-ı Ṯânî efendimiz ḥażretleriniñ türbeleri ḳarşusındaki kitâb-ḫâne ve ders-ḫâne olmaḳ üzere câmi' ve medrese ve çeşme ve sebîli ve kendüsi içün türbe te'sîs iderek birçoḳ kütüb-i nefîse vaḳfına muvaffaḳ olmuşdur. Türbe-i mezkûreye Yesârî'nin söyledigi târîḫdir:

[71] (Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Didi taḥsîn ile gördükde Yesârî târîḫ
"Türbe-i bî-bedel ü cây-ı Meḥemmed Pâşâ" (1072)

Vefâtına türbesinde meṣtûr 'Ahdî'niñ târîḫidir:

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Devlet-i Ḫân Meḥemmed'de Meḥemmed Pâşâ
Beş sene on gün üç ay oldı vezîr-i a'ẓam

'Ahdiyâ oldı vefâtına bu mıṣra' târîḫ
"Köprili mülk-i 'adem köprisine başdı ḳadem" (1072)

Bu daḫi vefâtına târîḫdir:

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Feyż-i raḥmet ile ta'mîr ide ḳabriñ Mevlâ
"Yıḳdı cisr-i emelin seyl-i fenâ Köprili'niñ" (1072)

On beş buçuḳ sene bilâ-fâṣıla ṣadâret itmiş Fâżıl Aḥmed Paşa gibi ḫayru'l-ḫalef ve Muṣṭafâ Paşa ve Nu'mân Paşa ve 'Abdullâh Paşa ve daha sâ'ir birçoḳ aḫlâf-ı kirâm istiḫlâf itmiş ve 'inân-ı idâre-i devletiñ yed-i dirâyetine teslîm olındıġı zamân ise ġâyet teng bir vaḳit oldıġı ḥâlde devletiñ i'âde-i iḳbâline itdigi ḫıdmet daḫi ṭoġrısı taḥsîn ü şâpâşa şâyân iken Maḥmûd Paşa ve Pîr Meḥmed Paşa ve Ṣoḳullı Meḥmed Paşa ve Öküz Meḥmed Paşa ve Çorlılı 'Alî Paşa ve Râġıb Paşa ve Reşîd Paşa'ya 'adîl olan böyle bir ẕâtiñ lisân-ı inṣâf-ittiṣâf-ı raḥmetle yâdından ve ḫâme-i istiḳâmet-câme, ḥüsn-i ẕikrinden başḳa ta'bîrât ile şaḳḳ-ı şuḳḳa idemez. Raḥmetullâhi 'aleyhim raḥmeten vâsi'aten. Tecâvezallâhu 'an-seyyi'âtihî.

Dîvân-ı aḥkâm-ı 'adliye a'żâsından sa'âdetlü Vaṣfî Efendi'niñ Yûsuf u Zelîḫa manẓûmesiniñ nâẓımı Ḥamdî Efendi merḥûmuñ ba'żı âṣâr-ı ḳalemiyyesinden istinbâṭ eyledigine göre müşârün-ileyhiñ pederi Vezîr Köprisi nâm maḥal vücûhından olup ḥâl-i ṣıġarında ġâyet terbiyesizlik gösterir bir ḥâlde büyümüş ve yevmen-mine'l-eyyâm ḫânelerine evliyâ-i kirâmdan bir ẕât müsâfir oldıġı eṣnâda Meḥmed Paşa ibrâz-ı ḥâl-i me'lûf itmiş olmaġla pederi şerm-sâr olaraḳ inkisâr eyledigini müsâfir-i kerâmet-maẓâhir işiderek "ḳader ne der, peder ne der" kelâmını yâd eylemiş, pederiniñ istîżâḥ-ı ma'nâ-yı kelâma mecbûriyyetini celb eylemiş olmasıyla müsâfir-i müşârün-ileyh, "sen bu çocuġuñ mevtine du'â idersin, ḥâlbuki ḳaderi ṣadr-ı a'ẓam olacaġını tebşîr eyler, sen bu ḥâline baḳma, millete bunuñ yüzinden çoḳ ḫayır gelecekdir", dimiş oldıġı mervîdir.

Ḳırḳ Beşinci Ṣadr-ı A'ẓam Ayaşlı Nişânî İsmâ'îl Paşa

[72] İlcâ-yı Sevḳ-i Ḳaderle Enderûn-ı Hümâyûndan Tefeyyüż İden-

leriñ Ḳırḳ Beşincisi ve Ṣadr-ı A'ẓamlarıñ Seksen Yedincisi Ayaşlı Nişânî İsmâ'îl Paşa'dır. Sene 1099. Müddet-i Şehr: 3, Yevm: 9.

Müşârün-ileyh Anḳara sancaġına tâbi' Ayaş ḳaṣabasındandır. Sarây-ı hümâyûnda ḫâne-i ḫâṣṣanıñ ṣırasıyla ḥâṣıl olup nihâyet-i ṭarîḳ olan çuḳadâr aġalıḳ manṣıbını iḥrâz itdikden ṣoñra Rûmili begler-begili pâyesiyle müteḳâ'id olmuş iken seksen ṭoḳuzda bi-ḥasebi'l-isti'dâd ḫıdmet-i ṭuġrâ-yı ġarrâ ile kesb-i nâm u şân ve ṭoḳsan sekizde zorbalar ẓuhûrı muḳaddemâtında bi'l-îcâb vezâret ile şâdân ve Köprili-zâde Muṣṭafâ Paşa'nıñ vuḳû'-ı ṣadâretinde bulundıġı Seddü'l-Baḥir'den gelinceye degin bir ay miḳdâr-ı rikâb-ı hümâyûn ḳâ'im-maḳâmlıġıyle ferḥân olmuş idi. Ṭoḳsan ṭoḳuz rebî'u'l-evvelinde vezîr-i a'ẓam Siyâvuş Paşa dest-i ġadr-i eşḳiyâdan tecerru'-ı zehrâbe-i ḫâtime-i ḥayât itdikde livâ-yı fevz-iltivâ-yı Ḥażret-i Seyyidü'l-Enbiyâ 'aleyhi efḍalü't-taḥâyâ bâlâ-yı bâb-ı hümâyûna naṣb ve ṣadme-i tîġ-ı ḳahr-ı pâdişâhî ile ḳuvvetü'ẓ-ẓahr-ı eşḳiyâ kesr olunduḳda mesned-i ṣadâret-i 'uẓmâ ile mübâhî ve müteṣaddî-i ümûr-ı sûrî vü ma'nevî olup atabeg-i devlet maḳâmında ḳıyâm ve icrâ-yı merâsim-i terhîb ü taḫvîf ve tenfîẓ-i aḥkâm eylemiş idi.

Evâ'il-i ḥâlinde bir ehl-i meskenet ṣûfî-meşreb iken zamân-ı ṣadâretinde ejder-i heft-ser-i âteş-dem gibi nice bî-günâhı ḥabs u tecrîm ile giriftâr-ı zencîr-i sitem iderek mücerred seferden taḫlîṣ-i girîbân içün niẓâm-ı devleti bahâne ile bî-esâs ve nâ-münâsib tedbîri Yegen 'Oṣmân Paşa gibi bir bî-vâye-i kem-mâye cebânıñ serdâr olmasına sebeb-i müstaḳill olmaġla birçoḳ fenâlıġa bâ'iṣ ü 'illet ve bî-îcâb u mûcib şiddet ü ḥiddeti sebeb-i nefret-i ḳulûb-ı devlet olmaġın, ġurre-i recebde 'azl ve Ḳavala ḳal'asında ḥabs ile cezâ ve ba'dehû Rodos'a nefy ü iclâ olunaraḳ vaḳt-i ṣadâretinde bî-cürm ü günâh küşte-i şemşîr-i ġadri olan Zeynel Paşa vereṣesi vezîr-i a'ẓam Köprili-zâde Muṣṭafâ Paşa'ya ref'-i ruḳ'a-i şikâyet itmegin biñ yüz bir recebinde ḳıṣâṣen cezâ-yı 'amelin istîfâ eylemişdir. Müddet-i vezâreti ṭoḳsan ṭoḳuz gündür. Sinni yetmişden mütecâviz, ḫayrdan mütecânib, ḥırṣ u ġażabı ġâlib bir şaḫṣ-ı ġarîb-i keşîrü'l-meşâlib oldıġı mervîdir.

Ḳırḳ Altıncı Ṣadr-ı A'ẓam Bozoḳlı Silaḥdâr Bıyıḳlı Muṣṭafâ Paşa

[73] İ'âne-i Ṭâli'le Enderûndan Feyż-yâb Olanlarıñ Ḳırḳ Altıncısı ve Ṣadr-ı A'ẓamlarıñ Ṭoḳsan İkincisi Bozoḳlı Silaḥdâr Bıyıḳlı Muṣṭafâ Paşa'dır. Sene 1104. Müddet-i Sene: 1.

Müşârün-ileyh Bozoḳ sancaġı ahâlîsinden olup ber-taḳrîb sarây-ı hümâyûna dâḫil ve devr-i merâtib ile silaḥdârlıḳ rütbe-i refî'asına nâ'il ve câlı-ı vâlâ-yı ḳapudânî ile emeli ḥâṣıl olaraḳ Baba Ṭaġı'ndaki ordu-yı hümâyûna serdâr ve yüz birde Şâm-ı şerîf ve yüz ikide Ṭrablûs-ı Şâm eyâleti ve yüz üç ṣa'bânında rikâb-ı hümâyûn ḳâ'im-maḳâmlıġı ve yüz dört recebinde ṣadâret-i 'uẓmâ ile rehîn-i mesâr olmuş idi. Nıṣf-ı ṣa'bânda alây-ı 'aẓîm ile ḥareket ve zi'l-ḳa'deniñ ikinci güni Erdel ṭarafına tevcîh-i veche-i 'azîmet itmiş iken düşmen Belġrâd'ı muḥâṣara itmegin żarûrî ol semte ric'at iderek yüz beş muḥarreminiñ on beşinci güni Belġrâd'a ḳadem-nihâde-i vuṣûl ve ḫarâb olan mevâżi'i ta'mîr ü taḥkîm itdikden ṣoñra 'avdetle rebî'u'l-âḫiriñ ikinci güni rekz-i râyet-i selâmete muvaffaḳ olup recebiñ on altıncı güni desîse-i mekr-i a'dâ ile dâhiye-i 'azle mübtelâ ve yine Ṭrablûs eyâletine isrâ olunmuş iken tekrâr iḥżâr ve ḥabs ile iki yüz kîse nuḳûd ve biraz eşyâsı mîrîye żabṭ olunduḳdan ṣoñra manṣıbına i'zâm olunuraḳ yüz ṭoḳuz zi'l-ḳa'desiniñ beşinci güni tekrâr rikâb-ı hümâyûnda ḳâ'im-maḳâm ve yüz on cemâziye'l-âḫiresinde cânib-i âḫirete ḫırâm eylemişdir. Edrine'de Üç Şerefeli Câmi'-i şerîf ḥaṭîresinde medfûndur.

Müddet-i vezâreti bir sene miḳdârıdır. Sinni sittîne bâliġ, fârisü'l-ḫayl, ṭâhirü'z-zeyl, ṣayd u şikâra mâ'il bir vezîr-i sâde-dil ve umûr-ı ṣadâretde râcil oldıġı Ḥadîḳa'da ve ba'żı resâ'ilde mesṭûrdur. Müşârün-ileyh her ne ḳadar 'uḳûl-i basîṭe aṣḥâbından bir sâde-dil olmaḳ üzere mervî ise de ḥuḳûḳ-ı salṭanat-ı seniyyeniñ iżâ'asını mûcib żerre-mâ bir kâra âlet olmadıġı ve zamânında vücûd-ı devlete yâre açmadıġı cihetle bu da bir nev' memdûḥiyyeti ve vesîle-i ḥüsn-i żikri olmuşdur. Raḥmetullâhi 'aleyhi raḥmeten vâsi'aten.

Ḳırḳ Yedinci Ṣadr-ı A'ẓam Rûsiyyü'l-Aṣl Mühtedî Ḳavanos Silaḥdâr Aḥmed Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan Feyż-yâb Olanlarıñ Ḳırḳ Yedincisi ve Ṣadr-ı A'ẓamlarıñ Ṭoḳsan Sekizincisi Ḳavanos Aḥmed Paşa'dır. Sene 1115. Müddet-i Şehr: 3.

Vezîr-i müşârün-ileyh Ḥüseyin Paşa'nıñ 'uteḳâsından Rûsiyü'l-aṣldır. Bidâyet-i [74] ḥâlinde enderûn-ı hümâyûna ḳabûl ile ṭayy-ı zamân u mekân iderek ḫazîne keṯḫudâlıġıyla şeref-yâb ve 'ahd-i Muṣṭafâ ḫânî'de bi'l-vezâre Ṣayda eyâletiyle kâm-yâb olaraḳ 'Amuca-zâde Ḥüseyin Paşa ile 'aḳd-i peyvend-i muṣâheret ve Muṣul ve Diyâr-bakr ve Ḥanya menâṣıb-ı celîlesine neşr-i livâ-yı ḥükûmet eylemiş iken Elmâs Meḥmed Paşa ṣadâretinde müteḳâ'iden Üsküdâr mużâfâtından Ḳâḍî Köyi nâm maḥalde gûşe-nişîn-i ḥamûl-i 'uzlet olmuş idi. Yüz ṭoḳuz ṣaferinde müşârün-ileyh Ḥüseyin Paşa nâ'il-i ṣadâret-i 'uẓmâ olmaġın ṣâniyen Ḥanya muḥâfaẓasıyla maẓhar-ı 'inâyet-i ḫusrevânî ve yüz on senesi ḫılâlinde mevḳi'-i dîvân-ı sulṭânî ve on dört cemâziye'l-evvelîsinde teḳallübât-ı kevniyye muḳteżâsınca müteḳâ'iden âsitâne-i sa'âdetdeki sâḥil-ḫânesinde müteraḳḳıb-ı ẓuhûr-ı kerem-i Ḥażret-i Sübḥânî oldıġı ḥâlde on beş senesi Edirne vaḳ'asında mesned-i ṣadâretde bulunan Râmî Meḥmed Paşa vaḫâmet-i encâm-ı kârı derk ve rütbe vü câhı terk iderek nâ-çâr 'âr u firâr u iḫtifâyı iḫtiyâr eyledikde âsitâne-i sa'âdetde olan eşirrâ-yı nekbet-şi'âr menâṣıb-ı 'âliye ve merâtib-i sâmiyeyi diledikleri gibi hevâ-dâr-ı bed-kirdârlarına tevzî' u taḫṣîṣ eyledikleri eṣnâda ḫâh u nâ-ḫâh müşârün-ileyhi daḫi cebren ma'iyyet ü refâḳatlarına isticlâb u istiṣḥâb ile 'umûmen ḥareket ve Edirne cânibine taḥrîk-i a'lâm-ı mefsedet eylediklernde menzil-i mezbûra vaż'-ı ḳadem-i şeḳâvet ve selefine ḫalef eyledikleri mütevâtir ü meşhûr ve şûrâ-yı devlet a'ẓâ-yı kirâmından müsteşâr-ı esbaḳ Maḥmûd Begefendi'niñ Şefîḳ-nâme tercümesinde daḫi muḥarrer ü mesṭûrdur. Ancaḳ,

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

Fesâd olsa esâsında binânıñ pây-dâr olmaz
Nice mismâr-ı himmet ṣarf olunsa üstüvâr olmaz

medlûli üzere umûr-ı mevkûlesinde muvaffaḳ olamayup az vaḳitde neyyir-i iḳbâl-i istidrâcı seḥâb-ı şeb-reng-i ẓulmete dûçâr olmaġla sene-i merḳûme recebinde rütbe-i ṣadâretden tenzîl ve Saḳız cezîresine nefy ile ta'zîb ü tenkîl ve andan İnebaḫtı muḥâfaẓasıyla tebcîl olunduḳdan ṣoñra ḥulûl-i ecel-i mev'ûd ile dâr-ı 'uḳbâya raḥîl olmuşdur. Müddet-i vezâreti üç aya yaḳın ve sinîn-i 'ömri mütecâviz-i ḫamsîn, ḳaṣîr ü semîn bir şaḫṣ-ı bihîn imiş. Raḥmetullâhi 'aleyh.

Ḳırḳ Sekizinci Ṣadr-ı A'ẓam Moralı Dâmâd Silaḥdâr Ḥüseyin Paşa

[75] Enderûn-ı Hümâyûndan Nâ'il-i İstiḥḳâḳ Olanlarıñ Ḳırḳ Sekizincisi ve Ṣadr-ı A'ẓamlarıñ Ṭoḳsan Ṭoḳuzuncısı Moralı Dâmâd Ḥüseyin Paşa'dır. Sene 1115. Müddet-i Şehr: 11.

Müşârün-ileyh Moralıdır. Enderûn-ı hümâyûna ḳabûl ile devr-i merâtib-i 'âliye iderek ḫilâfet-i Sulṭân Meḥmed Ḫân-ı Râbi'de rütbe-i refî'a-i silaḥdârî ile bekâm ve biñ ṭoḳsan ṭoḳuz senesi cülûs-ı Süleymân Ḫân-ı Ṯânî-de iḫrâz-ı rütbe-i vâlâ-yı vezâret ve Mıṣır eyâletine nâ'iliyyetle bekâm ve çoḳ geçmeden ḫudâvendigâr-ı sâbıḳ Avcı Sulṭân Meḥmed Ḫân-ı Râbi' ḥażretleriniñ şeref-i muṣâheretleri içün der-sa'âdete da'vetle şâd-kâm olmuş idi. Ol eṣnâda donanmâ-yı düşmeniñ keṣret ü vefretinden nâşî Saḳız cezîresi muḥâfaẓadan tehî ḳalmamaḳ içün emr-i muḥâreseye ta'yîn olunduḳda henüz niẓâm u intiẓâm ile meşġûl iken 'ale'l-ġafle istîlâ vâḳi' olmaġın âlât u 'askerde müdâfa'aya istiṭâ'at nâ-mevcûd oldıġından nâ-çâr ṣûret-i istîmânda taḫliye-i cezîreyi iḫtiyâr eyledigine binâ'en Edirne'ye bi'l-iḫżâr Ḳapu Arası ta'bîr olunan maḥall-i muẓîḳde ḥabs ile taẓyîḳ ü ta'zîr ve birḳaç gün mürûrında Azaḳ muḥâfaẓasıyla taṭrîd ü taṭyîb olunduḳdan ṣoñra cülûs-ı Sulṭân Muṣṭafâ Ḫân-ı Ṯânî'de rikâb-ı hümâyûn ḳâ'im-maḳâmlıġı ile maẓhar-ı ikrâm ve ba'de'l-eyyâm ṣûret-i müdâfa'ada Ḥaleb manṣıbına tenzîl ü i'zâm irâdesiyle rehîn-i âlâm oldıġını müte'âḳib me'mûriyyeti âsitâne ḳâ'im-maḳâmlıġına taḥvîl olunmuş iken ḳable'l-ḥareke tekrâr rikâb-ı

kâm-yâb ḳâ'im-maḳâmlığında ibḳâ vü taḳrîr ile tesrîr ve 'Amuca-zâde Ḥüseyin Paşa ma'iyyetiyle Nemçe müsâlemesine ve ḫıdemât-ı sâ'ireye tesyîr ve on beş recebinde evâ'il-i salṭanat-ı Aḥmed Ḫânî'de mühr-i vekâlet-i kübrâ ile tebşîr i taḥbîr ḳılınmışdır. 'Âḳil ü kâmil düstûr-ı bî-mu'âdil olmaġla def'-i vaḳ'a-i ġavâ'il-i eşrâra ibtidâr ile ḫıdmet-güẓâr ve nice muḥassenâtı ẓâhir ü bedîdâr olmuş idi.

On bir mâh miḳdârı mesned-i ṣadâretde îfâ-yı vaẓîfe-i naẓîfe-i me'mûriyyet eyledikden ṣoñra on altı cümâde'l-evvelîsiniñ yirmi sekizinci güni 'azl ve ḫâṣ teḳâ'üd iḥsân ve ḥalîle-i muḥteremeleri Ḫadîce Sulṭân ile ma'an İzmîd'e iḳâmetleri fermân olunmuş ise de ba'dehû müşârün-ileyh âsitâne-i sa'âdetde vâḳi' sâḥil-ḫânelerine da'vet olunup kendüleri on ṭoḳuz cemâẓiye'l-âḫiresiniñ on yedinci güni eyâlet-i Mıṣr ile maẓhar-ı 'inâyet ü 'âṭıfet ve ba'dehû Ṭrablûs-ı Şâm ve Kütâhya [76] ve daha ṣoñra Raḳḳa eyâletleriyle muġtenem iken yüz yirmi beş rebî'u'l-âḫirinde âḫir manṣıbı olan Raḳḳa'da rişte-i ḥayâtı girifte-i ser-pençe-i memât olmuşdur. A'dâd-ı sinîn-i 'ömri müteḳârib-i sittîn bir merd-i ṣâḥib-temkîn olup ḫaṣâ'il-i celîlesi 'adl ü dâda mâ'il ve seḫâ vü keremle memdûḥu'ş-şemâ'il ve 'ilm ü ma'rifeti müsellem-i erbâb-ı feżâ'il, ṣâliḥ u mütedeyyin, cerî vü cesûr bir vezîr-i dilîr-i ṣâḥib-şu'ûr oldıġı kütüb-i tevârîḫde mesṭûrdur. Raḥmetullâhi 'aleyh.

Ḳırḳ Ṭoḳuzuncı Ṣadr-ı A'ẓam Çorlılı Silaḥdâr Dâmâd Şehîd 'Alî Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan Nâ'il-i İltifât Olanlarıñ Ḳırḳ Ṭoḳuzuncısı ve Ṣadr-ı A'ẓamlarıñ Yüz İkincisi Silaḥdâr Çorlılı 'Alî Paşa'dır. Sene 1118. Müddet-i Sene: 4, Şehr: 2, Yevm: 24.

Müşârün-ileyh raḥmetullâhi 'aleyhiñ nev-bâve-i devḥa-i iḳbâl olan ẓât-ı melekiyyü'l-ḫıṣâlleri Çorlı ḳaṣabasında resîde-i bâr-âver-i kemâl olduḳda, cebîn-i feṭânet-rehîninde leme'ân iden envâr-ı rüşd ü sedâd ve isti'dâd-ı Ḫudâ-dâd ile ricâl-i devlet-i 'aliyyeden Ḳara Bayram Aġa himmetiyle enderûn-ı hümâyûnda seferli ḳoġuşına çerâġ olup kevkeb-i iḳbâl-i

sa'âdet-iştimâli żiyâ-sâz-ı i'zâz olaraḳ 'ahd-i Muṣṭafâ Ḫân-ı Ṣânî'de merkez-i dâ'ire-i silaḥdârîde cilve-perdâz ve on beş rebî'u'l-evvelinde Edirne vaḳ'asından muḳaddemce ya'nî hemân o eṣnâda şeyḫu'l-islâm-ı şehîd Feyżullâh Efendi istirḳâbıyla enderûn-ı hümâyûndan li-ecli'l-müdâfa'a rütbe-i vâlâ-yı vezâret ile mükerrem ü mümtâz olduḳlarını müte'âḳib cülûs-ı Aḥmed Ḫân vuḳû'ıyla Edirne'den âsitâne-i sâ'âdete vuḳû'-ı teşrîf-i hümâyûn hengâmında bunlar Edirne'de ḳâ'im-maḳâm nâmıyla ba'żı umûr-ı cesîmeniñ rü'yet ü temşiyyetine me'mûren bi't-tevaḳḳuf, ba'de ḫıtâmi'l-ḫıdme sene-i mezbûre cümâde'l-âḫiresinde Ḥaleb manṣıbı żımnında der-i devlete da'vetle sene-i merḳûme recebinde Dâmâd Ḥasan Paşa yerine rikâb-ı hümâyûn ḳâ'im-maḳâmlıġıyla dil-şâd ve on altı cemâziye'l-âḫiresinde bâb-ı murâddan ıṭrâd ve Ṭrablûs eyâletiyle def' u ib'âd ḳılındıḳdan ṣoñra sene-i mezkûre ṣa'bânında yine dâḫil-i 'idâd-ı vüzerâ-yı ḳubbe-nişînî olmaḳ üzere celb ile biñ yüz on yedi muḥarreminde ṣâniyen ḳâ'im-maḳâm-ı rikâb ve on sekiz muḥarreminde ṣadr-ı a'ẓam Balṭacı Meḥmed Paşa'nıñ mesnediyle kâm-yâb ve Sulṭân Muṣṭafâ Ḫân-ı Ṣânî kerîmesi Emîne Sulṭân'ıñ şeref-i izdivâcına nâ'iliyyet-i devlet-i muṣâheretiyle şeref-yâb olaraḳ öteden berü 'âḳil ü kâmil ve müdebbir ü 'âdil, [77] idâre-i umûr-ı küllîye ve cüz'îye rü'yet ve idâre vü tesviyesinde bî-mu'âdil-i tanẓîm-i umûr-ı devlet ve tensîḳ-i meṣâliḥ-i millet ve terfîh-i aḥvâl-i fuḳarâ vü ra'iyyete sâ'î olaraḳ umûr-ı mâliye-i devleti ṣûret-i niẓâma ifrâġ ve îrâd u maṣârif-i mîriyyeyi ḥüsn-i intiẓâma iblâġ ve ṣûret-i iḥtiyâcât-ı ḫazînede taṣarrufât-ı lâzımeyi iltizâma i'tinâ sâyesinde müdaḫḫarât-ı ḫazîneyi tevfîr ü teksîre muvaffaḳ olmuş iken mekr-i a'dâ-yı nifâḳ-peymâ ile yirmi iki rebî'u'l-âḫiriniñ on yedinci güni bilâ-mûcib Kefe eyâleti tevcîhiyle istiṣḳâl ve ḳapusı ḫalḳıyla 'azîmeti isti'câl olunduḳda ḫilâf-dârânı olan aṣḥâb-ı aġrâż mekr ü ġadrleriyle eṣnâ-yı râhda Midillü cezîresine taḥvîl ü irsâl ve yirmi üç ẓi'l-ḳa'desinde sı'âyet-i süfehâ-yı bed-ṭıynetân iḳdâmlarıyla ḫayf-ṣad-ḫayf ki ol vücûd-ı mes'ûd maẓlûmen ve maġdûren, şehîden dâr-ı na'îme îṣâl olunmuşdur.

Meşreb-i şerîf ve ṭab'-ı 'afîf ü laṭîfleri ḫayrât u ḥasenâta mâ'il ve âṡâr-ı mu'aẓẓamâtı şâmil olmaġın, silaḥdârlıġa me'mûriyyeti olan on üç târîḫinde enderûn-ı hümâyûn ḳoġuşlarına niẓâm virüp kâffe-i menâṣıbı i'tirâżdan selâmet ḥâlinde tertîb ü ta'dîl iderek yirmi bir târîḫinde Ḥalebü'ş-Şehbâ'da vâḳi' câmi'-i kebîr dâḫilinde Ḥażret-i Zekeriyyâ ṣalavâtullâhi 'alâ ne-

biyyinâ ve ‘aleyhi efḍalü't-taḥâyâ efendimiz ḥażretleriniñ ba‘żı eczâ-i vücûd-ı ‘âlîleriniñ maḥfûẓ u meknûz oldıġı Câmi‘-i Kebîr-i Ġavrî derûnındaki maḳâm-ı ‘âlî ve muḥâṭ-ı füyûżât-ı Îzid-i müte‘âlîde müceddeden türbe-i celîle bünyâdıyla ḫıdmet-kâr olmaları kemâl-i ḫulûṣların iş‘âr itmegin Nâbî-i fâżıl bu vechile ḳaṣîde vü târîḫ inşâdıyla istid‘â-yı du‘âya himmet itmişdir:

Târîḫ

(Mef‘ûlü Mefâ‘îlü Mefâ‘îlü Fa‘ûlün)

1 Eyyâm-ı şerîfinde şehen-şâh-ı zamânıñ
Sulṭân-ı selâṭîn-i zamân dâver-i yektâ

2 Ḫâḳân-ı felek-mertebe Ḫân Aḥmed-i ‘âdil
Kim żât-ı hümâyûnıdır ârâyiş-i dünyâ

3 Ol pâdişeh-i memleket-ârâ ki virilmiş
İḳbâl-i Süleymân nefes-i Ḫızr u Mesîḥâ

4 Çün ḥikmet ile oldı ṣadâretde vekîli
[78] Bir żât-ı ḫired-mend vezîr-i hüner-ârâ

5 Düstûr-ı kerem-güster-i dâdâr-ı melek-fer
Ṣadru'l-vüzerâ âṣaf-ı a‘ẓam ‘Alî Paşa

6 Ḫayr olmaġ ile niyyeti ol âṣaf-ı ‘aṣrıñ
Temkîn virüp emrinde Ḫudâvend-i Ta‘âlâ

7 Oldı nice ḫayrât u müberrâta muvaffaḳ
Çün beldede âṣâr-ı cezîl eyledi peydâ

8 Ez-cümle maḳâm-ı Zekeriyyâ-yı Nebî kim
Ḳadr ile budur levḥa-i mecmû‘a-i Şehbâ

9 Şehr-i Ḥaleb'iñ câmi‘-i ma‘rûf-ı kebîri
Olmuş ḥarem-i ḫâmis ile şöhret-i dünyâ

10 Dîdâre-i ḳıblîdeki bir zâviye içre
İtmiş ṭaraf-ı şarḳî-i miḥrâbda me’vâ

11 Maḳṣûre-i ṭâḳında o şebbâk-i münevver
Ol ṭûṭî-i vaḥye ḳafes-zâr idi gûyâ

12 Bu ḳabr-i muḳaddes ki olur pertev-i ḫâki
Revnaḳ-şiken-i mertebe-i sürme-i ḥavrâ

13 Bu maḍca‘-ı eşref ki füyûżât-ı İlâhî
Mihmânı içün mâ-ḥażar itmekde müheyyâ

14 Bu merḳad-ı aṭher ki olur zâ’ir-i ḫâki
Müstaġraḳ-ı emvâc-ı yem-i Ḥażret-i Mevlâ

15 Câvb-keş olmaġ ile mişkât-ı melâ’ik
Da‘vâ-yı tesâbuḳla sezâ itmege ġavġâ

16 Teng idi dil-i ḫalvetiyân gibi binâsı
Muḥtâc idi tevsî‘a bu erkân-ı mu‘allâ

17 Tevfîḳ-i İlâhiyle idüp niyyet-i tecdîd
İtdi Ḥalebi'ñ kâr-güẕârânına îmâ

18 Bu ḫıdmeti ‘add eylediler cânlara minnet
Ḥükḳâm-ı bihîn-niyyet-i maḥrûse-i Şehbâ

[79] 19 Cân u dil ile eyledi bu ḫıdmete himmet
Şehbâ'ya muḥâfıẓ bulunan âṣaf-ı yektâ

20 Düstûr-ı mükerrem güher-i kân-ı ḥamiyyet
Deryâ-yı seḫâ ‘Abdî Paşa-yı ṣaf-ı ârâ

21 Bel bağladı iḫlâṣ ile bu şuġl-i ḫaṭîre
Ta'ẓîm ile tekrîm ile ol dâver-i yektâ

22 Monlâ-yı Ḥaleb fâżıl-ı 'aṣr İbni Kebîrî
Me'mûr idi bu ḫıdmete maḫṣûṣ u müvellâ

23 Tedḳîḳ u taḥarrî vü te'eddüble şebân-rûz
Maḳdûrı olan himmetini eyledi icrâ

24 Bu ḫıdmet-i marżiyyeye sa'y itdi muḥaṣṣal
A'yân u ahâlî-i Ḥaleb cümle ser-â-pâ

25 Tevsî' içün eṭrâfını ol merḳad-i pâkiñ
Żamm eylediler mümkin olan mertebede câ

26 Dîvârını hedm eyler iken köhne binâniñ
Nâ-gâh ẓuhûr eyledi bir özge temâşâ

27 Oldı o kirâmî güheriñ re's-i şerîfi
Ṣandûḳa-i ser-best-i ruḫâm içre hüveydâ

28 Bu ḫâkde medfûn idügi cism-i şerîfi
Olunmuş idi bir nice târîḫde îmâ

29 Ammâ ki daḫi çıḳmamaġın perde-i şekden
Ḥuccet yoġ idi itmege taḥḳîḳini imżâ

30 Ḥükm eylemezdi buña bir kimse yaḳînen
Bir kimseye meftûḥ degildi bu mu'ammâ

31 Mânende-i ḫurşîd olıcaḳ böyle dıraḫşân
Ber-ṭıbḳ-ı tevârîḫ bilâ-şübhe bu ma'nâ

32 Ḥâżır bulunan cümle varup secde-i şükre
Hep eylediler ḥamd-i Ḫudâ Celle Ta'âlâ

33 Andan çıḳarup itdiler ol ẓarf-ı ʻazîzi
[80] Bir ḥücre-i pâkîze-i maḥfûẓda iḫfâ

34 Eṭrâfın alup eylediler ḥıfẓ u hirâset
Oluncaya dek mevżiʻ-i aṣlîsi müheyyâ

35 Her şeb pür olup ṣubḥa degin sâḥa-i câmiʻ
Ḳandîl ile zeyn eylediler saḳfı ser-â-pâ

36 On yerde yaḳup micmere-i ʻanber ü ʻûdı
Pür oldı meşâm-ı meh ü bînî-i ṣüreyyâ

37 On ḫatm olup niyyet-i bânîsine her şeb
Çil ḥâfıẓ-ı Ḳur'ân giceyi eyledi iḥyâ

38 Bu ḫıdmete nâs eyledi bir mertebe taʻẓîm
Kim çarḫ-ı çehârümde pesend itdi Mesîḥâ

39 Bir hafta binâ ḥadd-i tamâma irişince
ʻAzm itmediler meskene Pâşâ ile Mollâ

40 Şaʻbân ayınıñ on yedi kim seyyidü'l-eyyâm
Cumʻa güniniñ ʻaṣrı idi vaḳt-i müveffâ

41 Ol gevheri vażʻ eyleyicek sîne-i merḳad
Âġûş-ı ümîdin açup olmaḳla müheyyâ

42 Nâs eyledi maḥşer gibi bir gûne tezâḥüm
Kim naḳş-ı ḥaṣîr olmuş idi dîde-i bînâ

43 Rû-mâle eli irmeyeniñ dest-i nigâhı
Yümn-i eṣerin dûrdan eylerdi temennâ

44 Tekbîr ile tehlîl ile taʻẓîm ile yek-ser
Hem-dest olup eşrâf ile Mollâ ile Pâşâ

45 Ṣandûḳ ile iḫrâc idüp ol re's-i şerîfi
Ṣandûḳ-ı ruḫâm-ı digere itdiler îvâ

46 Aġzın ḳapadup üsrüb ile eyleyüp iḥkâm
Ṣadru'ş-şeref-i merḳadine itdiler ilḳâ

47 Âlûde idüp misk ü gülâb ile türâbın
Lâzım gelen ârâyişini itdiler icrâ

[81] 48 İtmâm-ı binâ ḥadd-i tamâma irişince
Bir ḫatme-i Ḳur'ân'ı tamâm eyledi ḳurrâ

49 Şâhen-şeh-i devrân ile bânîsi vezîre
Pür oldı du'â ile gören günbed-i ḥaḍrâ

50 Ḥamd itse sezâdır buña şâhen-şeh-i 'âlem
Kim 'aṣr-ı şerîfinde ẓuhûr itdi bu ma'nâ

51 Bir pâdişeh-i 'âleme olmadı müyesser
Bu menḳabet-i a'ẓam u bu ni'met-i kübrâ

52 Allâh medîd eyleye eyyâm-ı ḥayâtın
İḳbâlini efzûn ide erkânını ber-câ

53 Nâbî-i du'â-gûy-ı ḳadîm-i der-i devlet
Ḥâlince bu ḫıdmetde olup ol daḫi pûyâ

54 Rîzân iderek âb-ı dü-çeşmi didi târîḫ
"Maḳbûl ola tecdîd-i mezâr-ı Zekeriyyâ" (1127)

Eski 'Alî Paşa Câmi'i civârındaki maḥall-i maḫṣûṣında olan Ḫırḳa-ı Şerîf-i Nebeviyye 'aleyhi efḍalü'ṣ-ṣalât ve ekmelü't-taḥiyyeyi muḥârese içün kâr-gîr ḫucerât ve 'imâreti ve yine ol ḥavâlîde çeşme-sâr ve Irġâd Pâzârı'na ḳarîb olan sîmkeş-ḫâneniñ yerine Ḳoska şeh-râhında mevcûd olan

sîmkeş-ḫâneyi başḳadın efendi binâ itmekle yeri ḫâlî ḳaldığından maḥalline bir câmi‘-i şerîf ve dâru'l-ḥadîṣ ve kütüb-ḫâne ve ‘imâret ve tekye binâsına muvaffaḳ olup Ka‘be-i Mükerreme'niñ dîvâr-ı lâmi‘u'l-envârından li-ecli't-teberrük yedlerine geçmiş olan bir ḳıṭ‘a ḥacer-i cennet-eşeri câmi‘-i şerîfleriniñ miḥrâbı ṭâḳına berây-ı ziyâret vaż‘ buyurduḳlarında üzerine Bosnalı meşhûr Ṣâbit Efendi merḥûmuñ işbu beyti altun ḥaṭṭ ile yazılmışdır:

(Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün)

Bu seng-i la‘l-ḳıymet rükn-i pâk-i Ka‘be'dir taḥḳîḳ
"Teberrük vechi üzre zîb-i miḥrâb eyledi Pâşâ" (1119)

[82] Ve ṭâḳ-ı bâbına Meḥmed Kâmî Efendi işbu ‘Arabî târîḫi inşâd buyurmuşlardır:

قد قيل فى تاريخ اتمامه
اسس هذا المعبد الجامع

(1119)

Yine Ṣâbit Efendi merḥûmuñ işbu târîḫi müreḳḳamdır:

(Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün)

Ḳapusın beklesün ecr isteyen târîḫ-veş Ṣâbit
"Yapıldı ehl-i ‘aşḳa câmi‘-i pâk-i ‘Alî Pâşâ" (1119)

Ve muḳâbilinde Ḳapudân Büyük Piyâle Ḥasan Paşa'nıñ binâ eyledigi ‘âlî bir çeşmeye müderris Tevfîḳ Efendi'niñ târîḫidir:

(Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün)

Gelince âbı ‘aṭşâna didi târîḫini Tevfîḳ
"Bu ‘aynı ḳıldı icrâ fî sebîlillâh Ḥasan Paşa" (1119)

Ve câmi‘-i mezkûr derûnındaki tekye ḥucerâtına Dürrî Efendi'niñ söylediği târîḫdir:

(Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün)

"Żikr idiñ lâ ilâhe illallâh" (1120)

Ve ittiṣâlindeki dâru'l-ḥadîṣe yine mûmâ-ileyhiñ işbu târîḫi pek münâsib teṣâdüf itmişdir:

"Men ‘allemenî ḥarfen fe-ḳad ṣayyerenî ‘abden" (1120)

Bu câmi‘iñ maḥfili ḳubbeden aşmadır ve kütüb-ḫânesi vardır. Ve ḫırḳa-i şerîf ve tersâne gibi ba‘żı maḥallerde ḫayrı ve müte‘addid çeşmeleri vardır. Ve kendi Midillü'de ḳatl olunup ser-i maḳṭû‘ı bâb-ı hümâyûnda ref‘ olunduḳda câmi‘-i şerîfiñ ḳurbındaki maḳbereye defn olunup rekz olunan ḳallâvîli seng-i mezârı üzerine Dürrî Efendi'niñ işbu târîḫi ḥaḳḳ olunmuşdur:

(Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün)

1 Müşîr-i muḥterem düstûr-ı ekrem âṣaf-ı efḫam
‘Alî Pâşâ vezîr-i a‘ẓam-ı Ḫân Aḥmed-i yektâ

2 Olup dört sâl üç ay ṣadr-ı vâlâ-yı vezâretde
Güzel ḫıdmetler itdi işbu dîn ü devlete ḥaḳḳâ

3 Velî ber-muḳteżâ-yı ḥükm-i taḳdîr-i Ḫudâvendî
Ne çâre eyledi ‘azm-i sa‘âdet-ḫâne-i ‘uḳbâ

[83] 4 Hemîşe kârı çün ḫayrât idi bu dâr-ı dünyâda
Budur ümmîd-i ferdâ ecrini iḥsân ide Mevlâ

5 Olanlar zâ’ir-i ḳabri disünler Dürriyâ târîḫ
"Ḳıla me’vâ sarây-ı ‘adn-i a‘lâyı ‘Alî Pâşâ" (1123)

Merḥûm-ı müşârün-ileyhiñ tersânede ḳalyonlar verâsında maʻa-malḥfil-i hümâyûn kâr-gîr bir câmiʻ-i refîʻu'l-bünyân ve ḥammâm ve şâdurvânı ve üç ʻaded çeşme-i bî-ʻadîli ve masḳat-ı reʼs-i saʻâti olan Çorlı ḳaṣabasında çeşme ve mekteb ve daha baʻżı müberrâtı ve gezdikleri maḥlleriñ ekşerîsinde köpri ve âbâr ve sâʼir sebeb-i ẕikr-i cemîli olur yâdigâr-ı ẓuḥr-ı âḫireti ve nice eṣer-i cemîli oldıġından ḳaṭʻ-ı naẓar tertîb-i mühimmât-ı ḥarbiyye ve tensîḳ-i edevât-ı seferiyye ve techîz-i donanmâ-yı deryâ ve sâʼir umûr-ı şettâda diḳḳat-i tâm ihtimâm-ı mâ-lâ-kelâmı olup, ḥattâ iḥtiyâṭen iʻdâd u iḥżâr eyledigi âlât-ı kâr-zârıñ mertebe-i lüzûmı Mosḳov seferine ṣarf ve iʻmâl olunduḳdan ṣoñra baḳiyyesi bir iki sefere vâfî oldıġı ḍefâtir-i aḳlâma ḳayd düşürülmüş idi. Müddet-i ṣadâretleri dört sene seksen sekiz gün olup ʻömr-i ʻazîzi mütecâviz-i erbaʻîn, ẕekî vü faṭîn, reşîd ü ʻâḳıbet-bîn, metîn ü ṣâḥib-temkîn, vaḳûr u cesûr, müdebbir-i umûr, ṣâliḥ u müttaḳî, ʻulemâ vü fużalâya riʻâyeti bedîhî, saḫî vü edîb bir düstûr-ı ẕî-şuʻûr-ı müstaḳîm oldıġı mervîdir. Ne çâre,

(Mefâʻîlün Mefâʻîlün Mefâʻîlün Mefâʻîlün)

Ḳażâ-yı mübremi tedbîr ile taġyîr mümkin mi
O tîriñ defʻi ḳâbil mi ki râmîdir ḳaża ḳavsi

meʼâlini der-pîş ile sükût ve rûḥ-ı şerîfi içün duʻâya mübâderet evlâ bi-ṭarîḳi'l-istiknâhdır. Raḥmetullâhi ʻaleyhi raḥmeten vâsiʻaten.

Ellinci Ṣadr-ı Aʻẓam Abaza Silaḥdâr Süleymân Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan Bekâm Olanlarıñ Ellincisi ve Ṣadr-ı Aʻẓamlarıñ Yüz Altıncısı Abaza Silaḥdâr Süleymân Paşa'dır. Sene 1124. Müddet-i Şehr: 4. Yevm: 28.

Müşârün-ileyh memlûk gürûhından ve Abaza cinsindendir. Dârü's-saʻâdetü'ş-şerîfe aġası Yûsuf Aġa ʻuteḳâsından oldıġı ḥâlde aġasınıñ ḥimmetiyle hengâm-ı ṭufûliyyetinde enderûn-ı [84] hümâyûna çerâġ ve

ḳaṭ'-ı ṭarîḳ ile yoluyla ḫâne-i ḫâṣṣaya naḳl olunaraḳ 'aṣr-ı 'âlî-i Sulṭân Aḥmed Ḫân-ı Ṣâliṣ'de maḳâm-ı silaḥdârîye vâṣıl ve on altı ramażânında bâ-rütbe-i vâlâ-yı vezâret ibtidâ Ḥaleb ve ṣâniyen Aġrıboz manṣıbıyla murâdı ḥâṣıl olmuş iken on sekizde müteḳâ'id ve ba'dehû Ḳıbrıs eyâletine müteṣâ'id olmuş idi. Ba'de-zamânin der-sa'âdetde ḳubbe-nişîn ve yirmi bir recebinde mesned-i tevḳî'e ḳarîn olmaġla Nu'mân Paşa 'azlinde vezîr-i cedîdiñ ḳudûmına degin ḳâ'im-maḳâmlıḳ ḫıdmetini edâ ve itmâmdan ṣoñra maḳâm-ı evvelinde ḳıyâm ve mürûr-ı eyyâm ile nevbet-i Ṣadâret Yûsuf Paşa'ya naḳl ve çoḳ geçmeden ol daḫi 'azl olunduḳda rikâb-ı şevket-niṣâb-ı cihân-dârîde perveriş-yâb ve meşreb-i şehriyârî ile ülfeti bî-irtiyâb olmaḳ cihetiyle intiḫâb olunmaġın yirmi dört şevvâliniñ on ikinci güni mühr-i hümâyûn ile istiḥṣâl-i merâm eylemiş idi. Ancaḳ umûr-ı ḫâriciyyede ḳalîlü'l-biżâ'a ve idâre-i mehâm-ı devletde 'adîmü'l-istiṭâ'a olmaḳdan nâşî yirmi beş rebî'u'l-evveliniñ onuncı güni deryâ ḳapudânlıġına naḳl olunduḳda biraz zamân müsâ'ade-i eyyâm-ı emn ü emân ile sefîne-i iḳbâli deryâ-yı şâdmânîde revân iken rûzgâr bâd-bân-ı intiẓâmın târumâr itmegin, sene-i mezbûre şevvâliniñ on sekizinci güni İstanköy cezîresine teb'îd ve yirmi yedide Rodos cezîresine naḳl ile tekdîr olunduḳdan ṣoñra sene-i mezbûre şevvâlinde keştî-i ḥayâtı rîsmân-ı ḳażâ ile merbûṭ-ı sâḥil-i memât ḳılınmışdır. Müddet-i vezâreti dört ay yirmi sekiz gün ve sinni ḥudûd-ı sittîne maḳrûn bir vezîr-i ṣâḥib-ṣalâḥ u temkîn oldıġı mervîdir. Âṣârından Dîvân Yolı'nda bir mu'allim-ḫâne ile bir ḫânı vardır. Sebeb-i i'dâm u ifnâsı olan ḫuṣûṣ her ne ise târîḫler ta'arruż itmediginden taḥḳîḳ olunamadı. Raḥmetullâhi Ta'âlâ 'aleyhi raḥmeten vâsi'aten.

Elli Birinci Ṣadr-ı A'ẓam Silaḥdâr Şehîd Dâmâd 'Alî Paşa-yı Ġâzî

Bu Gürûhuñ Elli Birincisi, Gülşen-sarây-ı Enderûn-ı Hümâyûnuñ Gül-rûy-ı Sepedi, Gülzâr-ı Debistân-ı Ma'ârifiñ Bir Demed Ser-âmedi Dinmege Şâyân Olan Yüz Yedinci Ṣadr-ı A'ẓam Silaḥdâr Şehîd 'Alî Paşa-yı Ġâzî'dir. Sene 1125. Müddet-i Sene: 3, Şehr: 4, Eyyâm: 15.

Âṣaf-ı Arisṭû-ḫıṣâl müşârün-ileyh ḥażretleri Pâzâr Köyi ḳurbında İznîḳ Göli kenârında Deslöz[23] ḳaryesi sükkânından ba'zı paşalar ketḫudâlıġından müteḳâ'id el-ḥâc [85] Ḥüseyin Aġa nâm merd-i sa'âdet-encâmıñ ḫulâṣa-i vücûdı ya'nî ferzend-i mes'ûd-ı maḥmûdı olup nihâl-i ẓât-ı bî-hemâli resîde-i kemâl-i maḳdûr olduḳdan ṣoñra evâḫir-i 'aṣr-ı salṭanat-ı Aḥmed Ḫân-ı Ṣânî'de âsitâne-i sa'âdete 'azîmet ve enderûn-ı hümâyûnda ḫâne-i kîlârî ḫıdmetine mülâzemet ve nice müddet ol debistân-ı hüner ü kemâlde taḥṣîl-i dest-mâye-i 'ilm ü ma'rifet ve istikmâl-i ḥüsn-ı ḫaṭṭ u kitâbete bezl-i ḳudret ü himmet ve ism-i şerîflerine bi-ḥaḳḳın ḫalîfe laḳabı iżâfesiyle iktisâb-ı şân u şöhret itmekle ḫilâfet-i Sulṭân Muṣṭafâ Ḫân-ı Ṣânî'de naẓar-ı iksîr-eser-i mülûkâneye iḫtiṣâṣı ile iktisâb-ı i'tibâr itmegin, az vaḳitde ser-kitâbet ile mükerrem ü mültefet ve cülûs-ı Aḥmed Ḫân-ı Ṣâliṣ'den ṣoñra 'ale't-tertîb rikâbdâr ve çuḳadâr aġalıḳlarıyla evvelîn-pâye-i merâtib-i 'âliyeye irtiḳâ ile nâ'il-i rif'at ve biñ yüz on altı târîḫinde silaḥdârlıḳ mesned-i celîline vaż'-ı ḳadem-i ehliyetle maẓhar-ı meserret olduḳlarını tebrîken 'aṣrı 'ulemâsı ser-âmedânından Rûmili ḳâḍî-'askeri 'Ârif 'Abdü'l-Bâḳî Efendi'niñ inşâd eyledigi ḳaṣîde vü târîḫleri teberrüken 'ilâve olundı:

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

1 Silaḥ-dâr oldı bir kân-ı kerem ṣad-ḥamd Mevlâ'ya
Ṣunuldı destine tîġ-ı mücevher Ḫân Aḥmed'den

2 Semiyy-i şîr-i Yezdân ṣâḥib-i tîġ-ı velâyet kim
Degildir vaṣfı ḳâbil ḥüsn-i aḫlâḳı füzûn ḥadden

3 Çü isti'dâd-ı kâmil var idi ẓât-ı şerîfinde
Alup behre sa'âdet buldı dergâh-ı muḫalledden

4 Der-i devletde 'ömr ü câh u iḳbâli füzûn olsun
Görüp ikrâm Sulṭân Aḥmed ibni Ḫân Meḥemmed'den

23. دسلوز

5 Bu 'âlî rütbeye 'Ârif didi biñ şerm ile târîḫ
"Silaḥ-dâr oldı ḳudretle 'Alî seyf aldı Aḥmed'den" (1116)

Dört sene 'ale't-tevâlî kemâl-i iḳbâl ve 'adl ü i'tidâl ile ḫıdmet-i mezkûreyi îfâya muvaffaḳiyetini pâdişâh-ı ḳadr-dân ḥażretleri naẓar-ı taḳdîre aldıḳlarından, biñ yüz yirmide kerîme-i muḥteremeleri Fâṭıma Sulṭân izdivâcıyla nâ'il-i mefḫaret ve devlet-i muṣâharetleriyle müstaġraḳ-ı balır-ı mekrümet eyledikleri ḥâlde rikâb-ı hümâyûn ḳâ'im-maḳâmlıġında dört sene ṣadâret-i ma'nevîde bi'l-ḳuvve vekâlet ve istiḥṣâl-i nüfûẕ u istiḳlâl ile kesb-i [86] şöhret eylemişdir. Yirmi beş rebî'u'l-âḫiri ġurresinde İbrâhîm Ḫâce Paşa'dan ṣoñra nâm-zed-i aṣlî ve taḳdîr-i ezelîsi olan mühr-i hümâyîn ilḥsânıyla bi't-taltîf Teberdâr Meḥmed Paşa ve Yûsuf Paşa mübâşeretleriyle muḳaddemât-ı şurûṭı tertîb olınan Mosḳov ve Leh muṣâlaḥaları tedbîr-i iṣâbet-pezîrleriyle netîce-baḫş-ı teysîr olması ḥaḳlarında "ḳad vaṣale'l-ḥaḳḳu ilâ ehlihî" 'ibâresiniñ elsine-i enâmda tekrâr u tezkîriyle menâşîr-i mesned-i ṣadâretî olmasını te'kîd ü taḳdîr eylemiş idi. Müşârün-ileyhiñ ṣadâretine Arpa Emîni 'Oṣmân Efendi-zâde Vaḳ'a-nüvîs Sâmî Begefendi merḥûmuñ söyledikleri târîḫdir:

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

1 Eyleyüp Sâmî-i nâ-dîde-murâd
Fikr-i târîḫine bezl-i imkân

2 Didi târîḫini dil müjde-künân
"Mühre geldi 'Alî Pâşâ ile şân" (1125)

Şu'arâ-yı 'aṣrından Şehdî Efendi merḥûmuñ târîḫ-i ġarrâsıdır:

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

Didim inṭâḳ-ı Ḥaḳḳ ile aña târîḫ ey Şehdî
"Bu dem mühr ile oldı 'âleme âṣaf 'Alî Pâşâ" (1125)

Yirmi yedi sene müddet ṣarf-ı himmetle itmâm-ı fetḥi müyesser olamayan Mora teshîrine biñ yüz yirmi yedi senesinde tertîb ü techîz eyledigi ‘asâkir-i ‘adû-şikâr ile taḥrîk-i a‘lâm-ı celâdet ve ol memleketleri pâ-zede-i ḳahr u mezellet ve berr ü baḥrden muḥâṣara-i ḳılâ‘-ı ‘adîdeye himmet buyurduḳlarında, bâ-‘avn u ‘inâyet-i Bârî müddet-i çendînden berü pes-mânde-i esyâf-ı fâtiḥatü'l-eknâf-ı eslâf olan bunca ḳılâ‘ u ribâ‘ ve bıḳâ‘ u żıyâ‘-ı mu‘tenâ-bahânıñ kimisi ḥamle-i Ḥaydârâne ve kimi cünbiş-i Kerrârâne ile yirmi iki günde ne ṣûretde feth u taḫlîṣ ve memâlik-i maḥrûsetü'l-mesâlik-i ‘Oṣmâniyye'ye ne gûne i‘âde vü żamm u tanṣîṣ olındıġın ve bu sefer-i nuṣret-eṣerde müteḥammil olduḳları a‘bâ-i temşiyyet-i vezârete ne vechile maẓhar-ı tevfîḳ-i ni‘me'r-refîḳ olduḳlarınıñ tafṣîli eṣer-i ḫâme-i ġayret-çekân-ı veḳâyi‘-nüvîsân ile ṣebt-i ṣaḥâyif-i beyân ḳılınmış bulunmaġın, ol sâḥa-i ẓafer-mesâḥada Şebdîz-i kilk-i cilve-engîze ruḫṣat-ı tehzîz ü tekrîr ile it‘âb-ı ‘uyûn-ı târîḫ-şinâsân u ḳâri’îne mübâderet olunmadı.

Emâre-i ẓuhûr-ı ẓafer olaraḳ Gördüs ḳal‘ası muḥâṣarası muḳaddimesinde vezîr-i müşârün-ileyh Dîvân-ı Ḥâfıẓ-ı Şîrâzî'den tefe’’ül buyurduḳlarında fütûḥât-ı celîleyi mübeşşir [87] ẓuhûr iden ebyât-ı nikât-âmîzden ‘Abdullâh Paşa-zâde Ḥaleb vâlîsi silaḥdâr vezîr İbrâhîm Paşa mektûbîliginden tefeyyüż idüp öteden berü manẓûr u müstaṣḥab ve maḳbûl ü müntaḫabları, ma‘den-i ‘ilm ü ma‘rifet, nüsḫa-i fenn-i ḥaḳîḳat, ‘ârif-i meḥmû‘a-i ma‘rifet, valîdü'z-zamân, ferîdü'd-devrân, ‘adîmü'l-aḳrân, ‘âlim ü ‘âmil ve fâżıl u kâmil, tezkire-i evvel, Ḥassân-ı Rûm, ser-efrâz-ı münşiyân-ı ‘umûm Ḥabeşî-zâde ‘Abdu'r-Raḥîm Begefendi merḥûmuñ istinbâṭ eyledigi târîḫ-i kerâmet-menâṭıdır. Ebyât-ı Ḥâfıẓ raḥimehullâh:

(Mefâ‘ilün Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün)

فلك جنيبه كش شاه نصرت الدين است
بيابيين ملكش دست در ركاب زده

خردكه ملهم غيبست بهر كسب شرف
زبام عرش ترا بوسه برجناب زده

Târîḫ-i mevlânâ-yı mûmâ-ileyh raḥmetullâhi Ta‘âlâ ‘aleyh:

(Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün)

ای وزیر خجسته فال و سعید
یاورست عون حق ترا بی ریب

ترجمان لسان غیب بکفت
شده تاریخ فتح ملهم غیب

Ba‘dehû fütûḥât-ı külliye żımnında her mıṣra‘-ı dilârâsı bir târîḫ-i ġarrâ olmaḳ üzere yine müşârün-ileyh Raḥîmî Begefendi merḥûmuñ ṣadef-i ṭab‘-ı güher-bârlarında enâmil-i ḫâme-i mu‘ciz-nigârlarıyla dür-efşân-ı naẓm u inşâ ve rişte-ṭırâz-ı silk-i imlâ olduḳları cevher-i manẓûme-i bî-hemtâlarıdır:

(Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün)

1 Mora'yı fetḥe ki meyl eyledi Sulṭân Aḥmed
Ḥaḳ mu‘în oldı o dem eyledi fermân-fermâ

2 Hîç ḳılmaz mı o iḳlîmi rehâ düşmenden
Böyle bir pâdişeh-i kâm-fezâ mülk-güşâ

3 Eylesün vaṣfını ‘âlem o şeh-i devrânıñ
Dil ü cânıyla olup ḫayr-du‘âyı gûyâ

4 ‘Uhde-i himmetine aldı umûrı yüridi
Ṣadr-ı devlet o cihân içün olup reh-peymâ

[88] 5 Nice ṣadr-ı a‘del ü ekmel himem-i dîn-perver
Nice ṣadr âṣaf-ı vâlâ-kerem-i baḥr-ı ‘aṭâ

6 Ḥüsn-i tedbîri pesendîde-i aṣḥâb-ı ‘ulûm
‘İlm ü ‘irfânı ḥased-kerde-i rây-ı nücebâ

7 Añladı ‘âlemiyân şânını Kerrâr didi
Şeh-i ‘âdil aña çün eyledi teslîm-i livâ

8 Ḥırz idüp ismini itsün bedel-i "nâde ‘Alî"
Dergeh-i Ḥaḳ'dan o kimse ki ide istid‘â

9 Eyledi aña güşâde der-i fetḥi Vehhâb
Keşf-i iḳbâline hep ḳuflini ḳılmış i‘ṭâ

10 Düşmeniñ eyleyicek zehresini ṣad-pâre
Esedullâh şecâ‘atde ‘alem oldı aña

11 Ol şehen-şeh ile ol âṣaf-ı ṣâḥib-himemiñ
İtmede ‘âlemiyân vaṣfını hep ṣubḥ u mesâ

12 Evvelâ feth-i cedîdi Aṭa-i İstandîl
Berren ü baḥren olup bunca fütûḥ-ı a‘lâ

13 ‘Avn-i Ḥaḳḳ ile ḳavî Gördüs'i beş günde alup
Âh u ḥasretle gelûyı ele virdi a‘dâ

14 Palamuṭ ḳal‘aları fetḥi olınca tâ ki
Anabolı da o ân içre alınmışdı şehâ

15 Mânde bir câmi‘-i ‘âlî dem-i istîlâdan
Ki anıñ nâmı hilâle olup engüşt-nümâ

16 Ġâzîler anda namâzını idince îfâ
İsm aña Câmi‘-i Ḫân Aḥmed olundı i‘ṭâ

17 Dîdeden ḳılmış idi dîn gibi ṣadrında nihân
Oldı fetḥinde de miḥrâbı bize ḳible-nümâ

18 Vardı ez-cümle namâza rü’esâ-yı devlet
Eyledi cümle maḳâm içre ṣalâtını edâ

19 Mora'dan ḳalmadı bir ḳarye dilâ a'dâda
[89] Ḳoymadı aldı bu yek mâhda hep şehr ü ḳurâ

20 Avarin içre olanlar vaṭan-âvâre olup
Başına geldi belâ virdi Ḳoron'ı a'dâ

21 Ḳalmadı ḳal'a-i Ḳastel yed-i a'dâda meded
Ṣavb-ı islâma naṣîb oldı mütûn ḥışnı dilâ

22 İnebaḫtı'yla Benefşe Çuḳa İsperlonḳa[24]
Ayomora Sude birḳaç aṭalar bî-hemtâ

23 Ḥamd bu cümlesiniñ oldı müyesser feṭḥi
Bir 'azîmetle ciḥân mülki alındı ḥaḳḳâ

24 Şâh-ı devrân ile ol âṣaf-ı ekrem ey dil
Birisi ebr-i keremdir birisi kân-ı 'aṭâ

25 Hem daḫi ṣadr-ı hümâ-sâye-i vâlâ-câha
Dâ'imî nuṣret idüp ola mu'îni Mevlâ

26 Sâyesinde o şehen-şâh-ı hümâyûn-laḳabıñ
Oldı bu cümle Raḥîmî hele ilhâm-ı Ḫudâ

27 Hîç pür-gû deyü daḫl eyleyemez ehl olan
Bunca nuṣret ile âdem niçün olmaz gûyâ

28 Çıḳa bî-şübhe bu mıṣra'da Raḥîmî târîḫ
Cümle mıṣra'ları 'addi ile bî-çûn u çerâ

29 Himem-i cûd-ı cihân-darî-i Ḫân Aḥmed'le
"'Alî Pâşâ Mora'yı aldı 'adûdan ser-pâ" (1127)

24. اسپرلونقه

İşbu Mora fetḥinde şâ'ir-i mâhir-i Mütenebbî-me'âṣir mûmâ-ileyh Muṣṭafâ Sâmî Begefendi merḥûmuñ ma'a-ḳaṣîde târîḫidir:

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

1 Ḥażret-i Ḫân Alḥmed-i ġâzî vezîr-i a'ẓamıñ
Eyleyüp serdâr talḥt-ı mülket-i ma'mûreden

2 Mora'nıñ fetḥin murâd idüp o sulṭân-ı ġayûr
Düşmene bildirdi ḥaddin ṣavlet-i mevfûreden

3 Muṣḥaf-ı pâki ser-i ḳabr-i Ebî Eyyûb'da
[90] Çün tefe''ül eylemişdi feṭḥ içün bir sûreden

4 Bu kerâmât-ı şehen-şâh-ı velâyet-pîşedir
Ẓâhir oldı şimdi feṭḥ-i ḳal'a-i malḥṣûreden

5 Olıcaḳ ġalṭîde-ser a'dâ didim târîḫini
"Gördüs'i aldı 'Alî Pâşâ eñ evvel Mora'dan" (1127)

Mîr-i mûmâ-ileyhiñ Mora ḥaḳḳındaki ḳaṣîde vü târîḫidir:

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

1 Âferîn-ṣad-âferîn ey ḳahramân-ı rûzgâr
Bârekallâh bârekallâh ey vezîr-i kâm-kâr

2 Ḫayr-maḳdem ey yegâne ṣaf-der-i kişver-güşâ
Ṣâne'allâh ey ḫudâvend-i Arisṭû-iştihâr

3 Ṣâḥib-i tîġ u ḳalem serdâr-ı İskender-'alem
Âṣaf-ı 'âlî-himem pîrâye-i ṣadr-ı vaḳâr

4 Nerre-şîr-i bîşe-i heycâ vekîl-i salṭanat
Pençe-tâb-ı gerden-efrâzân-ı her mülk ü diyâr

5 Yek-dü mâha müddet içre bu kerâmetdir hele
Müstaḳil bir mülk ile feṯḥ olına bunca ḥiṣâr

6 Yazdı evṣâfıñda kilkim mıṣra‘-ı bercesteyi
"Lâ-fetâ illâ ‘Alî lâ-seyfe illâ Ẕü'l-feḳâr"

7 Bir mu‘ammâ-yı benâm idi Mora feṯḥ eyledi ñ
Nâm-ı pâkiñ olsa lâyıḳ her ṭaraf levḥ-iştihâr

8 Sâmiyâ bu feṯḥ-i ‘âlîniñ didim târîḫini
"Sa‘y ile aldı Mora mülkin vezîr-i kâm-kâr" (1127)

Dâmâd İbrâhîm Paşa-zâde Ḳâ'im-maḳâm ‘İzzet ‘Alî Paşa'nıñ Mora feṯḥine târîḫidir:

(Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün)

1 ‘Alî Pâşâ-yı ‘âdil ṣadr-ı kâmil âṣaf-ı fâżıl
Ki oldur muḥterem dâmâd-ı şâh-ı ma‘delet-pîrâ

[91] 2 Nerîmân-ṣavlet ü Rüstem-şecâ‘at Ḳahramân-ḳuvvet
Arisṭâlîs-‘aḳl u Bû-‘Alî-ḥayṣiyyet Âṣaf-râ

3 Sipehsâlâr-ı ekrem ṣadr-ı a‘ẓam dâver-i efḫam
Ki zât-ı pâkidir sermâye-i âsâyiş-i dünyâ

4 Hübûb-ı tünd-bâd-ı tîġ-ı ḳahr-ı bî-dirîġından
Esîr-i lerziş-i teb-lerzedir çün berg-i bîd a‘dâ

5 Girince ‘arṣa-i peygâra raḫş-ı âsumân-seyri
Şerâr-ı mîḫ-ı na‘li berḳ-i ‘âlem-sûzdur gûyâ

6 Nice tâb-âver olsun düşmen-i rûbeh-ṣıfat hergiz
Künâmından çıḳınca nerre-şîr-i ġâbe-i heycâ

7 Göz açdırmaz hele ceng-âverân-ı dîn-i a'dâya
'Aceb mi çeşmine târîk olursa sâḥa-i ġabrâ

8 Dem-i şemşîr-i gerden-keşliginden kesdi a'dâyı
Maḥaldir olsa ger âvîze-i ṭâḳ-ı semâ ḥaḳḳâ

9 Kemâl-i ḳuvvet-i te'ṣîr-i ḥüsn-i re'y ü tedbîri
Heme cem'iyyet-i a'dâya oldı tefriḳa-fermâ

10 Ne yaña 'azm iderseñ feṯḥ u nuṣret der-rikâb olsun
Gezend-i çeşm-i bedden ṣaḳlasun dâ'im seni Mevlâ

11 Bu feṯḥ-i nuṣrete târîḫ fikr eyler iken 'İzzet
Ḥisâb-ı beyyineyle yazdı anı kilk-i ḥikmet-zâ

12 Bu târîḫ ile hep naẓm-âverânı eyledik sebḳat
İdüp remz ü mezâyâda yine ṭarz-ı nevîn icrâ

13 Hezâr erbâbı görse ser fedâ eyler bu târîḫe
"Mora'yı ceng ile aldı 'Alî Pâşâ-yı bî-hemtâ" (1127)

Müverriḫ-i meşhûr müderris 'Oṣmân-zâde Tâ'ib Efendi merḥûmuñ Mora feṯḥine ḳaṣîde vü târîḫidir:

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

1 Muṣḥaf-ı râyât-ı iḳbâliñdir ey ṣadr-ı güzîn
[92] Vefḳ-i gerdûn-zîb-i devlet heykel-i bâzû-yı dîn

2 Sende kim vardır bu iḳbâl-i ẓafer olmaz ba'îd
Olsa ḥükmüñ yeg ḳalem-rev sâz-ı Hindistân u Çîn

3 Sen o sâlâr-ı muẓaffersin ki şâyândır eger
Mâh-ı nev olsa semend-i 'azmiñe sîmîn-zemîn

4 Ḳulle-i eflâke naṣb itdiñ dırefş-i nuṣreti
Bârekallâh ey ser-efrâz-ı ġuzât-ı müslimîn

5 Görmemişdir bir aḥad tâ feṯḥ-i Ḫayber'den berü
Böyle perḫâş-ı ẓafer-pîrâye-i nuṣret-rehîn

6 Öyle settârî ḳılıç çaldıñ 'adûya Ḥayderâ
Ḥaşre dek ehl-i ġazâ şemşîriñe eyler yemîn

7 Bir ġazâ itdiñ ki firdevs içre şehr-âyîn içün
'Âlem-i ervâḥa oldı müjde-res Rûḥu'l-emîn

8 Bir ġazâ itdiñ ki bîm-i tîġ-ı ḳahrıñdan seniñ
Ġurre ṣanma mâder-i dehr itdi ilḳâ-yı cenîn

9 Bir ġazâ itdiñ ki ḳoyduñ ṣafḥa-i 'âlemde nâm
Ḳal'alar feṯḥ eylediñ kim her biri faṣṣ-ı nigîn

10 Evvelâ teshîrini Gördüs ki istiḥkâm ile
Olmuş idi ġıbṭa-fermâ-yı sipihr-i heftümîn

11 Bâ-ḫuṣûṣ Anabolı gibi ḥiṣâr-ı üstüvâr
Feṯḥ ola bir hafta ceng ile zihî re'y-i rezîn

12 Oldı mıḳnâṭîs-i nuṣret var ise tîġıñ seniñ
Müncezib oldı saña böyle ḳılâ'-ı âhenîn

13 Bîm-i cân ile 'aceb midir 'adûnuñ başına
Teng olursa sâḥa-i pehnâ-ver-i çarḫ-ı berîn

14 Çend-rûz içre musaḫḫar oldı bunca memleket
Olmuş iken her biriniñ feṯḥi mavḳûf-ı sinîn

15 Rûz-ı maḥşerden nümûdâr idi bu ceng-i sitîz
[93] Gördi düşmen rustaḫîz âṣârını 'ayne'l-yaḳîn

16 Tâbiş-i şemşîrden gömgök ter oldı âsumân
Döndi ḫûn-ı sürḫ ile kân-ı Bedaḫşân'a zemîn

17 Sîne-i eşrâr-ı bed-kâr oldı ince sûzenî
Dest-i peykân işledi ol deñlü naḳş-ı dil-nişîn

18 Görinen ṣanmañ duḫân-ı ṭôp-ı kişver-sûzdur
Küştelerden çıḳmada enfâs-ı âh-ı vâpesîn

19 Zûr-ı dest ile ne mümkin böyle rezm-i Ḥaydarî
Niyyetiñ ḫayr itdi tevfîḳ itdi Rabbu'l-'âlemîn

20 Didiler gülbâng-ı istiḥsân ile kerrûbiyân
Ey vekîl-i Şîr-i Yezdân âferîn-ṣad-âferîn

21 Ola dâ'im cünd-i ervâḥ-ı kirâm-ı evliyâ
Sâye-i iḳbâliñe her ân-ı âsâyiş ḳarîn

22 Eyleyüp böyle fütûḥât ile peyveste bekâm
Ẕât-ı pâkiñ eyleye Bârî ḫaṭâlardan emîn

23 Baḫt-ı fîrûz-ı şehen-şâh-ı mu'aẓẓamdır bu kim
Oldı eyyâm-ı hümâyûnuñda bu feṭḥ-i mübîn

24 Şehriyâr-ı baḥr u ber ḫâḳân-ı İskender-ẓafer
Ḳahramân-ı nâm-ver ṣâḥib-ḳırân-ı kâm-bîn

25 Ḥażret-i Ḫân Aḥmed-i ġâzî ki olmuşdur anıñ
'Ahdi revnaḳ-baḫş-ı şer'-i pâk-i Faḫru'l-mürselîn

26 Ṣarṣar-ı ḳahr ü nehîb-i saṭvetindendir anıñ
Ra'şe-i endâm-ı deryâ lerze-i pây-ı zemîn

27 Öyledir te'sîr-i ḥükmi kim ider emr eylese
Yerlerin pervâneler mıḳrâż-ı şem'-i âteşîn

28 Olsa re'yi muntaẓam-sâz-ı umûr-ı kâ'inât
Rişte-i bârân olurdı sübḥa-i dürr-i şemîn

29 Devr-i 'adlinde mükedder kimse yoḳ dirdim eger
[94] Rûzgâra cûylar göstermese çîn-i cebîn

30 Oldı yümn-i himmeti nîrû-yı bâzû-yı cihâd
İtdi 'adl ü re'feti âşûbdan dehri emîn

31 Mâ-verâ-yı deşt-i idbâr oldı a'dânıñ yeri
Ḳıldı ṣît-i şevketi ṭâs-ı sipihri pür-ṭanîn

32 Vaḳtdir şimden-girü itsün du'â-yı ḫayr ile
Tehniye-âyîn-i îfâ ḫâme-i nuṭḳ-âferîn

33 Tâ ki her ṣubḥ ide şâh-ı neyyir-i 'âlem fürûġ
Kişver-i maġrib-zemîni dâḫil-i mülk-i yemîn

34 Mülk-i a'dâ ola pâ-mâl-i kemîn-i nuṣreti
Şarḳ u ġarbı ide dest-i himmeti zîr-i nigîn

35 Ṣadr-ı ma'nâ-himmetâ ma'nâ-yı lafẓ-ı re'fetâ
Vaṣfına ḳâdir degildir ṭab'-ı pür-sûz u ḥazîn

36 Râh-ı dilden ḫâste-kerd-i sipâh-ı âh iken
Sürmedân oldı dehân-ı Ṭâ'ib-i endûh-gîn

37 Neylesün aġzında mû bitdi fiġân u nâleden
Yoḫsa vaṣfıñ böyle mi eylerdi kilk-i 'anberîn

38 Bir ṭarafdan sûz-ı ḫırmân-ı meṣûbât-ı ġazâ
İtdi kânûn-ı dehânım vaḳf-ı âh-ı âteşîn

39 Bir ṭarafdan ḫânumân-sûz-ı cihân olan ḥarîḳ
Kim daḫi dünyâda iken eyledi dûzaḫ-nişîn

40 Püşt-i deşt-i ḥayreti sedd-i reh-i nuṭḳ eyleyüp
Kûçe-i ta'bîre gelmez oldı efkâr-ı rezîn

41 Ḥaḳḳ-ı ta'bîr-i ṣenâ mümkin midir bu fetḥe kim
Menḳabet-ḫânı ola sükkân-ı eflâk ü zemîn

42 Olsa da imkânı bend-i leb olup şerm ü edeb
Var iken Râşid gibi bir şâ'ir-i siḥr-âferîn

43 Geçse ġırbâl-i naẓardan itdigim fikr-i daḳîḳ
Belki ta'bîr eyleye Dürrî gibi bir ḫurde-bîn

[95] 44 Lîk maġrûrî-i luṭfuñ eyleyüp ṭab'ım fuẓûl
Gevher-i endîşemi 'arż eyleyüp ġaṣṣ u ṣemîn

45 Eyledim bu beyte iki mıṣra'-ı târîḫ derc
K'ola destâvîz-i nâçîzâne-i 'abd-i kemîn

46 "Yine iḳbâl ile bi'l-cümle ḳılâ'ın fetḥ idüp" (1127)
"Mora'yı ḳıldı 'Alî Pâşâ bilâdu'l-müslimîn" (1127)

Müşârün-ileyhiñ kemâl-i ehl-perverliginden biñ yüz yirmi yedide müverriḫ-i müderris Râşid Efendi'ye nişâncılıḳ manṣıbı tevcîhiyle çerâġ idecegini taṣmîm ü tebşîr eylemiş ise de neḥâfet-i vücûdında baḥişle vâḳi' olan i'tizârını luṭf ile bi'l-ḳabûl, ol manṣıb-ı celîle erbâb-ı faẓl u kemâlden bir ẕât-ı ma'ârif-simât taḥarrîsinde iken şeyḫu'l-islâm-ı şehîd Seyyid Feyżullâh Efendi merḥûmuñ mektûbçılıḳ ḫıdmetinde iken müşârün-ileyhiñ şehâdetinden ṣoñra Edirne vaḳ'asında mûṣıla-i Süleymâniye ile Vefâ müderrisi bulunan Selîm Efendi gibi bir fâżıl-ı bî-miṣl ü zamânıñ ġadren medresesi ref' olunmaġla tekdîr ve birḳaç sene ṣoñra mûṣıla-i ṣaḥn rütbesine ba'de't-tenzîl, ba'żı ẕevât-ı ehl-nüvâẓıñ himmet-i bî-hemtâlarıyla yine vech-i mu'tâd üzere ḥareket itdirilerek ikinci altmışlı ile Siyâvuş Paşa Sulṭânî Medrese'sine terfî' olunmuş ise de fâżıl-ı müşârün-ileyhiñ bi-ġayr-i ḥaḳḳın gördigi mu'âmele-i ḥaḳâret, ye's ü nefretini da'vet itdiginden iḫtiyâr-ı terk-i diyâr itmesiyle ken-

dü ṭalebiyle Burûsa medârisinden Murâdiye Medresesi'ne naḳl u taḥvîl ve öyle bir fuḥûl-i bî-miṣl ü 'adîlden iktisâb-ı kemâl ü dâniş iden ṭalebe-i 'ulûm ta'ṭîl olunmuş idi. Mevlânâ-yı müşârün-ileyhiñ mütebaḥḥirîn-i fuḥûl-i kirâmdan oldıġı ṣadr-ı müşârün-ileyhiñ teşnîf-i ṣımâḫ-ı inṣâfları olduḳda, İstanbul'a celbe ve ḥużûr-ı ma'ârif-nüşûrlarına da'vetle külfet-i ülfeti selb ve mertebe-i refî'a-i faẓl u kemâline bi'ẕ-ẕât yaḳîn ḥâṣıl iderek taṭyîb-i ḫâṭırına himmet buyurduḳdan ṣoñra ṣadr-ı müşârün-ileyh ḥażretleri, "siziñ ḥaḳḳıñızda ba'ż ḥâlet mülâḥaẓa ideriz, bilmem rıżâ virir misiz" deyü kemâl-i nezâket ü rezânetle istimzâc buyurduḳlarına cevâben mevlânâ-yı müşârün-ileyh, "bizim içün bir maṭlûb-ı maḫṣûṣ ḳalmadı, şîve-i taḳdîre teslîmiyyet üzere bir du'âcıñızız, siz a'lemsiz" teslîmiyyetini [96] 'arż eyledikden birḳaç gün ṣoñra ol nıḥrîr-i bî-naẓîriñ 'uhde-i istîhâline dîvân-ı hümâyûn ḫâceligiyle nişâncılıḳ manṣıbını bi't-tevcîh dûş-ı ma'ârif-pûşını pûşiş-i ḫıl'at-ı ferve-i semmûr ile cebr-i ḫâṭır-ı meksûrına himmet buyurmuşlar idi. Biñ yüz on beş sene-i hicriyyesinde ẓuhûr iden şeyḫu'l-islâm-ı şehîd Feyżullâh Efendi vaḳ'a-i mü'ellimesine dâ'ir açdıġı minhâc-ı ma'ârife tevfîḳan raḳîm itdigi Şefîḳ-nâme nâm târîḫiñ ṣâḥibi şehrî Şefîḳ Efendi dîvân-ı hümâyûn ḳalemi ḫulefâsından iken ḥâ'iz-i 'ilm ü kemâlât ile nâdire-i münşiyân-ı belâġat-simâtdan oldıġını ṣadr-ı müşârün-ileyh istiḫbâr buyurduḳlarında iḥżâr ve istîżâḥ-ı ḥüsn-i selîḳa vü âṣâr ile tevsîḳ-i ma'lûmât iderek efendî-i mûmâ-ileyhi der-ḥâl vaḳ'a-nüvîslik ve küçük evḳâf muḥâsebeciligine sevḳ-i işbât-ı ḳadr-dânî vü liyâḳat ile merkez-i refâha îṣâl buyurmuşlardır.

Müşârün-ileyh ḥażretleriniñ yalñız bunlar degil ezmine-i ḳalîleye maḥṣûr olan müddet-i iḳbâl-i 'âlîlerinde pek çoḳ ẕevât-ı ma'ârif-simât yetişdirmiş ve bu vesâ'il ile aḫlâfa ve hey'et-i mu'aẓẓama-i devlete ḳatı vâfir ḫıdmet ü himmet ibrâz buyurmuşlardır. Cümle-i ḫıdemât-ı ġayr-i mümkinü't-ta'dâdlarından biri ve devletçe olan mühimmiñ eñ ehemmi olan emr-i istiṭâ'ata kemâl-i diḳḳatleridir ki ez-cümle zamânında terk-i külfe-i melbûsât u me'kûlât ve sefâhat u isrâfât ile mühimmât-ı ḥarbiyye-i berriyye vü baḥriyyeyi ol vaḳtler işine yarar edevât-ı ḳifâḥa tevfîḳan miḳdâr-ı lüzûm u iḥtiyâṭiyyesinden ziyâde tedârük ü tehiyye iderek bi'ẕ-ẕât virdigi seferlerde edevât-ı nâriye ve ḫışt u ḫançer ve rimâḥ u tîr ü teber ve şemşîr gibi iḥżâr eyledikleri her nev' esliḥa birḳaç orduyı idâreye kifâyetle mevcûd olup otuz seneye yaḳin esfâr-ı müte'addidede isti'mâl olunmuşdur.

Düvel-i ecnebiyye ile ġâlibâne ve muẓafferâne ʻaḳd itdigi muʻâhedât ṣemeresiyle devlet-i ʻaliyye birçoḳ vaḳitler ġavâ'il-i ḥarbiyyeden müsterîḥu'l-ḥâl ve me'mûnü'l-aḥvâl taʻarruż-ı düşmenden vâreste ve müdâḫale-i ecnebiyyeden âzâde ḳalaraḳ ḫalḳı duʻâsına mecbûr itmişdir.

Biñ yüz yirmi yedi senesinden bed' ile yirmi sekiz senesi ḫılâlinde Varadin seferine ʻazîmet ve evâsıṭ-ı şaʻbânda mübârezeye mübâderet eylediklerinde, ruḫsâre-i şâhid-i ġâlibiyyet burḳaʻ-ber-endâz-ı fevz ü nuṣret olmuş iken farṭ-ı ḫısset ü denâ'etle meşhûr olan vezîr keṯudâsı İbrâhîm Aġa'nıñ kemâliyle iltizâm eyledigi taṣarrufunuñ tevlîd itdigi sû'-i tedbîri beliyye vü seyyi'esiyle mir'ât-ı muḳadderât-ı İlâhiyye'de görinen ṣuver-i [97] te'ḫîr-i ġâlibiyyet cihetiyle kemâl-i besâletlerinden bi'z-zât meslûl-i seyf-i ġazâ vü celâdet olduḳları ḥâlde eṣnâ-yı ḥamle-i Ḥaydarânelerinde,

بهذا قضت الايام ما بين اهلها
مصائب قوم عند قوم فوائد

me'âlince bi-ḳażâ'illâhi'l-Meliki'l-Mennân zîr-i livâ-yı maġfiret-nişânda dâne-i tüfeng ile nâ'il-i rütbe-i şehâdet ve vâṣıl-ı ser-ımenzil-i cennet olmaġın, naʻş-ı raḥmet-naḳşı Belġrâd-ı dâru'l-cihâda naḳl ile derûn-ı ḳal'ada Sulṭân Süleymân Ḫân Câmiʻ-i Şerîfi ḥaṭîresinde defîn-i ḫâk-i ʻıṭr-nâk olmuşdur.

Müşârün-ileyh Ḥabeşî-zâde Raḥîmî Begefendi'niñ nihâyet-i güftâr u eşʻârları olaraḳ ḥaḳḳ-ı müşârün-ileyhde söyledikleri merṣiyedir:

(Feʻilâtün Feʻilâtün Feʻilün)

1 Vâṣıl-ı raḥmet-i Raḥmân oldı
Nâ'il-i niʻmet-i ġufrân oldı

2 Âṣaf-ı dehr idi ol şimdi
Şühedâ zümresine ḫân oldı

3 Mâ'il-i ʻadl idi ṭabʻ-ı pâki
Bir zamân ṣâḥib-i fermân oldı

4 Dâne-i ḍarb-ı tüfeng itdi şehîd
Dâḫil-i ravża-i rıḍvân oldı

5 Ḥükm-i taḳdîre olur mı çâre
Kim ḳażâ böyle şitâbân oldı

6 Gitdi mecmû'a-i tanẓîm elden
Naẓm-ı evrâḳ-ı perîşân oldı

7 Raḥmetullâhi 'aleyh ol dâver
Ceng idüp ḳoç gibi ḳurbân oldı

Sinn-i şerîfleri pencâha müteḳârib, maṣûn 'ani'l-me'ârib, mu'în-i ebrâr, mühîn-i eşrâr, kâtib-i esrâr, kâtim-i güftâr, ṣâdıḳu'l-iḳrâr, mâ'il-i 'adl ü dâd, ṣâḥib-i rüşd ü sedâd, vâḳıf-ı ḥâl-i rûzgâr, Bu-'Alî-fıṭrat, Felâṭûn-fikret, Loḳmân-ḥikmet, Arisṭû-rü'yet, Kerrâr-ṭabî'at, sütûde-menḳabet, Bermekî-ḫaṣlet, ḥâkim-i ḥâsim, müstecmi'u'l-mekârim, faṣîḥ u kâmil, 'âḳil ü 'âmil, edîb ü fâżıl, memdûḥu'ş-şemâ'il, belîġu'l-lisân, bedî'u'l-beyân, 'adîmü'l-aḳrân, vaḳûr-ı nükte-dân, meẓâlimden müctenib, 'adâlete mükibb, 'afîf ü perhîz-kâr, Bermekiyyü'l-ḫıṣâl bir vezîr-i nâdire-i devrân ve bir merd-i 'uluvvü'ş-şân olmaġla, üç buçuḳ sene miḳdârı serîr-i ṣadr-ı mu'allâda naḳd ü vaḳtin hevâ vü hevese ṣarf u isrâf ve ṭarîḳ-i 'adâlet ü şâh-râh-ı ḥaḳḳâniyyetden ser-i mû semt-i ḫilâfa 'udûl ü inḥirâf itmeyüp fâtiḥa-i devletlerinden ḫâtime-i ṣadâretlerine gelince tanẓîm ü tensîḳ-i umûr-ı salṭanat ve te'mîn ü taṭmîn-i fuḳarâ vü ra'iyyet ve ta'dîl ü tesviye-i aḥvâl-i mülk ü milletde beẕl-i cell-i miknet itmekle kâffe-i umûr u ḫuṣûṣda mü'eyyed [98] min-'indillâh bir ẕât-ı pür-intibâh olup Meḥmed Paşa-yı Ṭavîl'e ṣânî ve belki zamân-ı ẓuhûrlarını fâṣıl olan yüz elli senede bi'l-vücûh teġayyür iden evżâ'-ı aḥvâl-i 'âlem ve rûzgâra muḳâvemet cihetiyle icrâ-yı 'adâlet-i kâr-güẕârîde anlar bunlara tâlî, ḫâtemü'l-vüzerâ dinmege şâyân, Bû-Bekr-emânet, Fârûḳ-'adâlet, Ẕi'n-nûreyn-ḥayâ, Ḥaydar-nühâ bir müşîr-i bî-'adîl-i câmi'u'l-kemâlât olup ḫayrât u ḥasenâtından Şehzâde Câmi'-i Şerîfi ḳurbındaki kütüb-ḫâne ve masḳaṭ-ı re'si olan ḳarye-i sâlifü'l-beyânda câmi'-i laṭîfi ve Sulṭân Aḥmed Ḫân-ı Ṣâliṣ ḥażretlerini iḫtâra himmetle yeñi sarây-ı hümâyûndaki 'arż

oṭasını ve pîş-gâhına kütüb-ḫâneyi binâ itmişdir. Bu kütüb-ḫâneye şâ'ir-i mâhir Sâmî Beg'iñ târîḫidir:

(Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün)

1 Tamâm olınca kütüb-ḫâne Sâmî-i bende
Ser-i tefekkürine çekdi çün girîbânı

2 Du'â ṭarîḳi ile râst düşdi bir târîḫ
"Mübârek ola bu dârü'l-kitâb-ı sulṭânî"

Ve Ayvansârây ḳurbında Çenârlı Çeşme Mescidi'ne ḳarîb medfûn-ı ḫâk-i 'ıṭr-nâk olan Ebû Zer-i Ġıfârî raḍiyallâhu 'anhü'l-Bârî ḥażretleri ta'mîr ü tecdîd-i ḳabr-i enverlerini 'âlem-i menâmda müşârün-ileyh ḥażretlerine emr buyurmaġla imtiṣâlen der-ḥâl fevḳânî bir mescid-i şerîf ile ḥaṭîre-i müşârün-ileyh üzerine saḳfı güşâde bir türbe binâ itmişdir ki bu binâya mübâşereti müte'âḳib Varadin seferine 'azîmet içün Dâvud Paşa Sarâyı'na çıḳdığı gice Yataġân Maḥallesi imâmı Vâṣıḳ İbrâhim Efendi rü'yâsında mıṣra'-ı âtiyü'l-beyânı söylemiş ve bîdâr olup ḥisâb eylediginde sene-i âtiyeye târîḫ vâḳi' olmaġla ẓuhûrât-ı İlâhiyye'ye muntaẓır bulunmuş oldığı ḥâlde birḳaç mâh mürûrında sene-i cedîde duḫûl iderek ṣadr-ı müşârün-ileyhiñ şehâdeti ẓuhûr ve bu vuḳû'âtıñ ittifâḳât-ı ġarîbeden olmaḳ üzere ṣudûr eylemiş olması ḥasebiyle ḳaṣîdesini daḫi mu'aḫḫaran biñ yüz elli sekizde 'aṣr-ı 'âlî-i Maḥmûd Ḫân-ı Evvel'de şeyḫu'l-islâm olan Muḳaddime-i İbni Ḫaldûn mütercimi imâm-ı sulṭânî Pîrî-zâde Meḥmed Ṣâ'ib Efendi tanẓîm ü tenmîḳ iderek mescid-i meẕkûra ta'lîḳ eylemişdir ki mṣrâ'-ı târîḫ budur: "Bu ḳabri eyledi iḥyâ Şehîd 'Alî Pâşâ" (1127).

Bunlardan başḳa sâ'ir maḥallerde daḫi ba'ẓı âṣâr-ı celîleleri oldığı emr-i celîdir. [99] Ġalaṭa Sarâyı def'a-i ṣâlişede i'tibârdan suḳûṭ ile medrese olmuş iken müşârün-ileyh ḥażretleri Sulṭân Aḥmed Ḫân-ı Ṣâliş ḥażretlerini bi't-teşvîḳ müceddeden binâ ve niẓâmât-ı sâbıḳasını i'âde itdirmişlerdir.

Bulundığı 'aṣr ḥükmince siyâsetsiz idârede 'adem-i imkân i'tiḳâdıyla ḳışâṣda 'adem-i te'ḫîr pîşesi ve indifâ'-ı żarar-ı küllîye iḫtiyâr-ı şer mûcib-i

sipâs-ı endîşesi olmaḳ şâyi'asıyla zamânında cânib-i ecnâd-ı mütenevvi'adan umûr-ı devlete ta'arruż şöyle ṭursun, bunlardan ḥużûrına ruḫṣat-yâb-ı müṣûl olan nice ġażanfer-tüvân-ı żırġâmıñ kemâl-i edeb ü teḥâşî ile duḫûl ü ḳufûl eyledikleri mervîdir. Îḳâ'-ı tehdîde dâ'ir, emr ü nehye ḳâdir, ehl-i baṣîret ü bî-fütûr bir düstûr-ı rezânet-şu'ûr-ı 'adîmü'l-ḳuṣûr olmaḳdan nâşî zamân-ı es'ad-iḳtirânlarında bâb-ı irtişâ degil belki revzene-i hedâyâ-yı mu'tâde gül-mîḫ-i 'iffetiyle mesdûd ve gürûh-ı mürtekîbîn va'îdât-ı ṣarîḥa-i ṣaḥîḥa ile dest-keş-i nuḳûd u vürûd olaraḳ mefḳûd ve bu vesîle ile ḫademe-i devleti silk-i istiḳâmete teslîk ve terbiyeye muvaffaḳ ve yalñız bu meslek-i mes'ûde-i memdûḥası cihân ḳadar müberrâta mu'âdil bir eṣer-i 'âdil-i 'iffet-şemâ'il oldıġı muṣaddaḳ olmaġın, bu cihetle 'aṣrında ḫafî vü celî aḫẕ u i'ṭâya müte'alliḳ beyne'l-enâm faḳaṭ sâdece bir selâm ḳalmiş idi. Müşârün-ileyh ibtidâ-yı nümüvv ü neş'etinden berü vâridât ve maṣârifât-ı yevmiyyesini me'mûr olan ḫademesinden ba'de'l-mesâ istiḫbâr ve rü'yet-i muḥâsebe-i rûz-merresini mübeyyin olan yevmiyye puṣulalarını taḥrîr ve her ay başlarında mâhiyye defterine terḳîm ve sene muḥâsebesini tezbîr ile muḳteżâ-yı 'aḳl-ı selîm ve şer'-i ḳavîm üzere bî-kem ü kâst râst olaraḳ taṣḥîḥ u temhîre devâm eylediginden yirmi otuz yıllıḳ ḥisâbı bir günde rü'yet olunurcasına muḥâsebe defterleri i'tirâżdan selâmet ṣûretiyle ġâyet maẓbûṭ ve kâffesi raḳamlı hafta tobralarında mevżû' u mevcûd oldıġı ḥîn-i şehâdetinde defterdâr El-ḥâc Meḥmed Efendi'niñ manẓûrı olduḳda kemâl-i ta'accüb ü taḥsîn ile bu maḳûle umûrlarına me'mûr olan ḫazînedâr ve vekîl-i ḫarc ve sâ'iresi ol vaḳitler ḥükmince bu bâbda ṭabî'î olmaḳ iḳtiżâ iden su'âl ü cevâbdan taḫlîṣ-i girîbân eylemişlerdir.

Mûmâ-ileyh Raḥîmî Begefendi ile mektûbî tevḳî'î Selîm Efendi ve mektûbî-i ṣadr-ı 'âlî 'Ârifî Aḥmed Efendi ve re'îsü'l-küttâb El-ḥâc Muṣṭafâ Efendi ve mektûbî Dürrî Efendi ve defterdâr El-ḥâc Meḥmed Efendi ve ibtidâ-yı iḳbâllerinden bed' ile müşârün-ileyhe [100] taḳdîm olunan 'Arabî ve Fârisî ve Türkî menṣûr u manẓûm ma'rûżât ve ḳaṣâ'id ü tevârîḫi 'ale't-tertîb münşe'ât-ı Veysî ve Nergisî'ye fâ'iḳ bir muḳaddime-i belîġa inşâsıyla mânend-i sefîne bir mecmû'a-i nefîse tertîbine muvaffaḳ olan mûmâ-ileyh Muṣṭafâ Sâmî Begefendi gibi mecma'-ı kemâlât olan ẕevât-ı nıḥrîrî-simâtı encümen-i nüvâziş ü ülfetine celb ile bezm-i irem-naẓîrinde bütün gün bunlarla meṣâliḥ-i devlet ve fażîlet-i ma'ârife dâ'ir müẕâkereye

ri'âyet ü raġbetle kendüsine celb ü ta'aşşuḳ itdirdigine, şehâdetinden ṣoñra mûmâ-ileyh Raḥîmî Begefendi merḥûmuñ kederinden ḫaste ve defîne-i İlâhî olan ḳarîḥa-i vesî'asınıñ teng ü beste olması ve mûmâ-ileyh Sâmî Beg'iñ daḫi leng ü lûk üç sene tek ü pûdan ṣoñra ḳuvve-i 'âḳilesi dûçâr-ı ża'f-ı kelâl u melâl ve tîmâr-ḫâneye ḳadar muḥtâc-ı 'ilâc olması dâl ve âzâde-i ḳayd-ı eşkâldir.

Mûmâ-ileyh Sâmî Beg'iñ li-ecli'l-istifsâr tîmâr-ḫâneye giden aḥibbâsınıñ su'âl-i ḫâṭırlarına cevâben,

(Mef'ûlü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fa'ûlün)

Zencîr-i cünûn oldı benim ṭavḳıma mu'tâd
Meczûb-ı İlâhî'niñ olur sübḥası fûlâd

naẓm-ı ḥikmet-cezmini îrâd itdigi mervîdir. Müşârün-ileyh ḥażretleriniñ ma'lûm olan ḥüsn-i selîḳa-i inşâsından mâ-'adâ sarây-ı hümâyûna mensûb olan şu'arâ ṣırasında yazılan ġazel-gûne ḥasb-i ḥâl-nâme-i manẓûmesi daḫi faẓl u kemâlini iṣbât ider. Müşârün-ileyh ḥażretleriniñ dîvânçe olacaḳ ḳadar eş'ârları oldıġı mervî ise de şi'ri mühimsemediklerinden vaḳtiyle ḳayd u żabṭ olunmayup faḳaṭ mezkûr ġazelden mâ-'adâ bir mecmû'ada görilen işbu müfredi berây-ı numûne taḥrîr olundı.

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

Olur iseñ ger isti'dâd ile sen lâyıḳ-ı ḫıl'at
Saña ḫayyâṭ-ı gerdûn aṭlas-ı çarḫı libâs eyler

Maẓmûn-ı ḥikmet-nümûnına naẓaran eş'ârları da nuṣḥ-âmîz ve ḥakîmâne vâḳi' olmaḳ gerekdir. Raḥmetullâhi Ta'âlâ 'aleyhim ecma'în raḥmeten vâsi'aten.

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Görmedi çeşm-i felek böyle dirâyet kânı
Görse el sînede eyvâh iderdi ânı

Elli İkinci Ṣadr-ı A'ẓam Şehrî Silaḥdâr Dâmâd Meḥmed Paşa

[101] Enderûn-ı Hümâyûndan Teḫayyüz İdenleriñ Elli İkincisi ve Ṣadr-ı A'ẓamlarıñ Yüz On Birincisi Silaḥdâr Meḥmed Paşa'dır. Sene 1143. Müddet-i Şehr: 3, Yevm: 10.

Müşârün-ileyh "ferzend-i Sitanbûlum ferzend-i Sitanbûl" mıṣra'ını zîver-i zebân-ı iftiḫâr iden şehrîlerdendir. Der-sa'âdetde Ḫanẓal Ḫaffâf nâm kimesneniñ oġlı olup evân-ı ṣabâvetinde i'âne-i baḫt u ṭâli' ile sarây-ı hümâyûnda kîlâr-ı ḫâṣṣa oṭasına çerâġ olup ḥüsn-i ṣadâ vü ṭabî'atı cihetiyle 'ilm-i mûsiḳî taḥṣîl iderek ḫânende çavuşluḳ ile evḳât-güẓâr iken yolıyla ḫâne-i ḫâṣṣaya dâḫil ve ba'dehû kîlâr keṯḫudâlıġı manṣıbına vâṣıl olmuş idi. Yüz otuz yedi târîḫinde devr-i Sulṭân Aḥmed Ḫân-ı Ṣâliṣ'de silaḥdâr-ı şehriyârî Boşnaḳ Meḥmed Paşa'ya vezâretle Anaṭolı eyâleti tevcîh olunduḳda silaḥdârlıḳ mesnediyle kâm-rân ve yüz ḳırḳ senesi şevvâliniñ on ikinci cum'a güni gevher-i şâh-vâr-ı şevket olan 'Âyişe Sulṭân'a 'aḳd ü tezvîc ve rütbe-i vâlâ-yı vezâretle tesrîr ü tebhîc olunmuş idi. Ḳırḳ bir muḥarreminiñ ġurresinde vezîr-i ḳubbe-nişîn oldıġından Erẓurûm eyâleti arpalıḳ ta'yîn olunup ḳırḳ üç târîḫinde ittifâḳ-ı eşkiyâ ile Dâmâd İbrâhîm Paşa'nıñ muḳteżâ-yı ser-nüvişti ile ma'dûm olması müşârün-ileyhiñ mesned-i celîl-i ṣadâret-i 'uẓmâ ile kâm-rân olmasını netîce virmesiyle selḫ-i eyyâm-ı 'ahd-i Aḥmed Ḫânî'de ol maḳâm-ı vâlâya zîb-ârâ ve taḳrîben sâ'at-ı nücûmî mürûrında taḫt-gâh-ı 'Oṣmânî cülûs-ı ḥażret-i Maḥmûd Ḫânî ile serîre-dân olduḳda maḳâmında ibḳâ ve sene-i mezbûre recebiniñ on üçünci işneyn güni Ḥalebü'ş-Şehbâ eyâleti tevcîhiyle ṭard u isrâ ve mesned-i vekâlet-i kübrâniñ Ḳabaḳulaḳ İbrâhîm Paşa gibi sekiz mâh telvîṣ-i mesned-i ṣadâret iden bir ġaraż-kâr-ı seyyi'ü'l-eṭvâra tevcîhi ḥayret-fezâ olmaġla müşârün-ileyh Meḥmed Paşa meftûr oldıġı farṭ-ı dirâyet-i edeb ü 'iffetle beyne'l-ahâlî ve'l-e'âlî elsine-i nâsda tekrâr-be-tekrâr sitâyiş ü şenâ olunmuş idi. Ba'de-żâlik Baġdâd-ı behişt-âbâda basṭ-ı bisâṭ-ı ḥükûmet ve ṣâniyen serîr-i dîvân-ı vilâyet-i Ḥalebü'ş-Şehbâ'ya vaż'-ı visâde-i 'adâlet itmekde iken dâr-ı beḳâya rıḥlet itmişdir. Yüz gün miḳdârı ṣadr-ı a'ẓam olup re'y-i sedîd ü rezîn ve ṭıynet ü ḫaṣleti müstaḳîm ü 'afîf, ṣâliḥ u müttaḳî bir ṣadr-ı memdûḥ u faṭîn oldıġı tevârîḫde mesṭûrdur. Öyle [102] evân-ı herc ü mercde siy-

yemâ Muṣlî, Paṭrona gibi erbâb-ı pîş-rev-i fitne ve fesâdıñ ḳatl u ḳam'ları ḫuṣûṣlarında devlet-i 'aliyyeye vücûda getürdigi ḫidemât-ı ṣâdıḳâne ve cesâret-i fevḳa'l-'âde cümleten mersûm-ı ṣaḥâyif-i vaḳâyi'-nüvîsân olmaġla tafṣîlinden keff-i lisân-ı ḫâme tensîb olundı. Ba'żı âṣâr-ı ḫayrı ve ittiḳâsı ve 'ilm ü faż̈l u kemâli mervîdir. Raḥmetullâhi 'aleyhi raḥmeten vâsi'aten.

Elli Üçünci Ṣadr-ı A'ẓam Dimetoḳalı Silaḥdâr Seyyid Meḥmed Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan Feyż-yâb Olanlarıñ Elli Üçüncisi ve Ṣadr-ı A'ẓamlarıñ Yüz On Altıncısı Silaḥdâr Seyyid Meḥmed Paşa'dır. Sene 1148. Müddet-i Sene: 1, Şehr: 8.

Müşârün-ileyh Dimetoḳa'da neşv ü nemâ ile der-sa'âdete bi'l-vürûd ba'żı âşinâsı delâlet ü şefâ'atiyle devr-i Sulṭân Muṣṭafâ Ḫân-ı Ṣânî'de sarây-ı hümâyûnda ḫazîne ḳoġuşına dâḫil ve yolıyla ḳaṭ'-ı menâzil ve pîşgîr ve anaḫdâr ve dülbend ve rikâbdâr ve çuḳadâr aġalıḳları manṣıblarını yolıyla devr iderek yüz ḳırḳ altı senesi selefi Ya'ḳûb Aġa vezâretle Edirne vâlîsi olduḳda, silaḥdârlıḳ mesnediyle kâm-yâb olmuş idi. Müddet-i medîde sarây-ı hümâyûnda taḥṣîl-i kemâl ü âdâb ile perveriş-yâb oldıġından esfâr-ı şarḳ ḫılâlinde ṭaraf-ı hümâyûndan ba'żı esrâra ıṭṭılâ' içün vaḳit vaḳit cânib-i Îrân üzerinde olan ordu-yı hümâyûna irsâl olunduḳda vâḳıf olabildigi ḫuṣûṣâtıñ ṭoġrıca 'arżıyla fevḳa'l-me'mûl ḫıdemâta muvaffaḳ olması kendüyẹ sermâye-i iḳbâl olmaġla İsmâ'îl Paşa ṣadr-ı vekâletden teb'îd olındıġı gün evvelâ vezâretle mesned-i ḳâ'im-maḳâmîye taṣ'îd ve on altı gün mürûrında ki şa'bânıñ yirmi beşinci güni mühr-i vekâletle tes'îd olındıġına mu'aḫḫaran biñ yüz altmış ṭoḳuz muḥarreminiñ on ṭoḳuzuncı güni ṣadr-ı a'ẓam olan Yirmi Sekiz Çelebi-zâde Meḥmed Sa'îd Paşa'nıñ söyledikleri târîḫdir:

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Söyledim mıṣra'-ı vâḥidle Sa'îdâ târîḫ
"Müjde kim mühr ile ṣadr oldı Meḥemmed Pâşâ" (1146)

Rusya imparaṭorınıñ feskh-i ‘ahdinde müşârün-ileyh ser-‘asker naṣb olunaraḳ ḳırḳ ṭoḳuz muḥarreminde livâ-i şerîf ile ordu-yı hümâyûnı bi'l-istiṣḥâb muḥârebeye ‘azîmet [103] itmiş ise de Rusyalu ol vaḳte ḳadar Azaḳ, Özi ve Bender'i rubûde ve ülke-i Ḳırım'ı ḳırḳ elli yıl sa‘y u devâm ile ma‘mûr olmayacaḳ bir ḥâl-i ḥayret-iştimâlde taḫrîb itmiş idi. Ṣadr-ı müşârün-ileyhi bu fende câhil bir alay sâde-dil iġfâl itmekle ḫulûl-i vaḳt-i şitâya degin Baba Ṭaġı'nda iḳâmetle ne bir ṭarafa imdâd ve irsâl-i ‘asker ve ne dîn ü devlete sezâ bir ḫıdmet vücûda getürmege himmet idemediginden ma‘iyyetinde mevcûd ‘asker-i bî-pâyân bilâ-sebeb iżâ‘a-i eyyâm eylediklerine ḥayret-i istî‘âb itdigi eṣnâda sû’-i ḳarîne dûçâr olmaḳ beliyyesiyle küllü-yevm bir gûne keder ẓuhûr itmekle aḫbâr-ı mûḥişe-i ta‘accüb-fezâ ve kelimât-ı mütenevvi‘a-i dehşet-nümâ, ḳurṭa-i mesâmi‘-i ‘âlemi elîm ve aġrâża vesîle peydâ itmekle ḫudûş-ı fitne emâreleri ẓuhûre gelmek evânı ḳarîb oldıġı ḫılâlde biñ yüz elli rebî‘u'l-âḫirinde ṣadâretden ‘azl ve Aġrıboz'a def‘ ve bu ḥâdiṣeye bâdî olanlar ṭard u ḳatl ve bender-i ser-‘askerî Muḥsin-zâde ‘Abdullâh Paşa mesned-i vekâlete naḳl olunup ordu-yı hümâyûnla bir sâ‘at muḳaddem âsitâneye ‘avdeti bâbında ḫaṭṭ-ı hümâyûn ṣâdır olmuş idi.

Mütercem-i mûmâ-ileyh müddet-i medîde Aġrıboz'da iḳâmetle elli sekiz şa‘bânı evâ'ilinde Özi eyâleti ba‘dehû Ḫanya ve elli ṭoḳuz ramażânı ġurresinde yine Özi'ye naḳl olunaraḳ altmış muḥarremi nıṣfında Ḳırım ḫânı Selîm Girây şefâ‘atiyle Özi eyâleti, Baġdâd muḥâfıẓı Nu‘mân Paşa'ya tevcîh olunmaġla Belġrad, Alaca Ḥiṣâr ve Semendire inżimâmıyla müşârün-ileyhe iḥsân olunmuş idi. Bir müddet mürûrında ‘askeri beyninde fetret ẓuhûr itmekle İnebaḫtı muḥâfıẓı Şerîf Ḫalîl Paşa ile manṣıbları tebdîl olındıġından ol ḥavâlîde vâḳi‘ elviye vü eyâletde güzârende-i eyyâm olup altmış târîḫinde Cidde manṣıbı bi't-tevcîh, ziyâret-i Beyt-i Şerîf ile bekâm ve yetmiş senesi ẓi'l-ḥiccesi evâḫirinde Ka‘be-i ‘uḳbâ ile ikrâm olunmuşdur.

Müddet-i ṣadâretleri ‘ahd-i Maḥmûd Ḫânî'de yirmi ay miḳdârıdır. Ṣalâḥ u ḥılm ile ma‘rûf ve vâlî olduḳları memâlike i‘tidâl ü inṣâf ile mevṣûf bir vezîr-i müstaḳîm ve ṣâliḥ u rûşen-żamîr imiş. Üsküdâr'da Nûḥ Ḳapusı civârında Aḳyapu ta‘bîr olunur maḥalde ‘Araḳiyyeci Ḥacı Meḥmed Ca‘fer Çelebi mescidini mücedded ṣûretiyle ta‘mîr ve minber vaż‘ iderek ba‘żı müsaḳḳafât ile evḳâfını tekmîl ve sâ’ir maḥallerde daḫi ba‘zı müberrât ile

zâd-ı âḫiretini tekṣîr itmişdir. Müşârün-ileyhiñ irtiḥâlinde iki yaşında Ḫadîce Şerîfe Ḫanım nâmında ḳalan bir kerîmesi [104] ḳarâbet münâsebetiyle pederimiñ ḫânesine gönderilmiş ve yetmiş beş yaşına ḳadar yaşayup ṣalâḥ u ʻiffetle reh-neverd-i dâr-ı âḫiret olmuşdur. Raḥmetullâhi ʻaleyhim raḥmeten vâsiʻaten.

Elli Dördünci Ṣadr-ı Aʻẓam Şehrî Silaḥdâr ʻAlî Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan Çerâġ Olanlarıñ Elli Dördüncisi ve Ṣadr-ı Aʻẓamlarıñ Yüz Yirmi Sekizincisi ʻAlî Paşa'dır. Sene 1168. Müddet-i Şehr: 2, Eyyâm: 3.

Müşârün-ileyhiñ nihâl-i vacûdı ḫâk-i İstanbul'da perveriş-yâb olup Ayaṣofya-i Kebîr'de evḳâf kâtibi Meḥmed Efendi'ye intisâb ve ḫûb-ṣadâ olmaġla dârü's-saʻâde aġası Ḥacı Beşîr Aġa kendüye mü'ezzin iderek Maḥmûd Ḫân-ı Evvel ḥażretlerine sevḳ u taʻrîf ile ḫilâf-ı ʻâde ṭoġrıdan ṭoġrıya ḫâne-i ḫâṣṣaya çerâġ idilerek anaḫdar ve dülbend ve rikâbdâr ve çuḳadâr aġalıḳ manṣıb-ı celîlesini iḥrâz ile ḥüsn-i ṭâliʻi kendüsini kâm-yâb itdikden ṣoñra yüz altmış dört târîḫinde silaḥdâr-ı şehriyârî ʻAlî Aġa'nıñ teḳâʻüdliginde mesnediyle tebcîl olunduḳları ṣırada Ḥacı Beşîr Aġa etbâʻ u müteʻallikâtıyla altmış beş şaʻbânı evâsıtında ṭuʻme-i şemşîr olduḳda merciʻ-i küll olaraḳ cülûs-ı Sulṭân ʻOṣmân Ḫân-ı Ṣâliṣ'de atabeg-i devlet maḳâmında ḳıyâm idüp Muṣṭafâ Paşa ve ʻAlî Paşa'yı ʻazl itdirmiş ve Ḥekîm-zâde ʻAlî Paşa ḥażretleri defʻa-i ṣâliṣede maʻzûl olduḳlarında egerçi mühr-i vekâlet bunlara virilmek taṣavvur buyurulmuş ise de şiʻâr-ı lıḥyeden ʻârî ve umûr-ı ṣadâreti idâreye tecrübesi ġayr-i kâfî oldıġından bir müddet muʻḍilât-ı umûra vuḳûf içün mühr-i hümâyûn Nâ'ilî ʻAbdullâh Paşa'ya iḥsân ve bunlar rütbe-i vezâretle tevḳî-i dîvân ve üç buçuḳ ay mürûrında Nâ'ilî Paşa'ya ḫalef olmuşlardır. "ʻAlî Paşa'ya Ḥaḳ mühri hümâyûn eylesün âmîn" (1168), târîḫ-i ṣadâretleridir. Lisân-ı hümâyûndan işiden ahâlî-i enderûndan baʻżılarınıñ naḳl u taḥḳîḳleri üzere dürûġ u irtişâ miṣillü baʻżı mesâvîsi menḳûl olup bu ḥilye-i seyyi'eniñ ʻadem-i taḥvîl ü tehzîb ve terbiyesi ise ẕikr olun-

dığı üzere müşârün-ileyhiñ evvel-emirde uṣûlen ve ḳâ'ideten mekteb-i terbiye vü edeb ve tehzîb-i aḫlâḳ u meşrebe sebeb ü vesîle-i taṣfiye-i tîre-gûn-ı ḫaṣlet-i beşeriyye vü meşreb olan aşağı [105] ḳoğuşlarda bulunup da taḥṣîl ü 'ilm ü ma'rifete muvaffaḳ olamayaraḳ öyle vehle-i ûlâda ḫılâf-ı 'âde vü niẓâm hemân ḫâricden gibi def'aten ḫâṣ oṭaya ḳabûl buyurulması 'ilm ü ma'rifetden bî-vâye ḳalmasını bâ'iṣ olmaġla bu mâyesizlik ve bu maḳûle menâṣıb-ı 'âliyeye ilzâm olan sermâyesizlik ve âdâb u ḳânûn-ı umûrdan behresizlik cihetiyle eslâfını si'âyete taṣaddîsi min-ṭarafillâh mücâzâten altmış ṭoḳuz muḥarreminiñ on ṭoḳuzuncı sebt güni ba'de'ẕ-ẓuhr aḫẕ-ı mühr-i vekâletle ḳapu arasına ḥabs ve ṣadâret-i 'uẓmâ Yirmi Sekiz Çelebi-zâde Sa'îd Paşa'ya tevcîh ve irtesi güni ḳatl ve cesedi Üsküdâr'da Seyyid Aḥmed Deresi nâm maḥalde defn olundı. 'Ahd-i 'Oṣmân Ḫânî'de ṣadâreti altmış üç gündür. Ancaḳ mûcib-i i'dâm başluca bir isâ'eti mervî degilse de'adem-i ehliyeti imḥâsını mûcib olmuşdur. Raḥmetullâhi 'aleyh.

Elli Beşinci Ṣadr-ı A'ẓam Nigdeli Silaḥdâr Dâmâd Mâhir Ḥamza Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan Kâm-rân Olanlarıñ Elli Beşincisi ve Ṣadr-ı A'ẓamlarıñ Yüz Otuz Dördüncisi Silaḥdâr Mâḥir Ḥamza Paşa'dır. Sene 1182. Müddet-i Şehr: 1, Eyyâm: 15.

Müşârün-ileyh Nigde sancaġında Ḳaraḥiṣâr ḳażâsı mütemevvillerinden Meḥmed Aġa nâm bir âdemiñ ṣulbinden biñ yüz ḳırḳ târîḫinde ḳadem-nihâde-i 'âlem-i şuḥûd olup fârıḳ-ı sefîd ü siyâh olduḳda der-sa'âdete gelerek elli altıda ḥalvâ-ḫâne neferâtı zümresine dâḫil ve elli yedide enderûn-ı hümâyûnda kîlâr-ı ḫâṣṣa oṭasına çerâġ olaraḳ ḥasbe'l-isti'dâd baş ḳulluḳcılıḳ me'mûriyyet-i mu'teberesine nâ'iliyyetle beyne'l-aḳrân kesb-i şân ve taḥṣîl-i 'ilm ü 'irfâna ḥaṣr-ı evḳât u ezmân iderek altmış ikide ḫâne-i ḫâṣṣaya naḳl ile iḫvânı beyninde ḥâ'iz-i imtiyâz ve refte ve refte ḳaṭ'-ı merâtible cülûs-ı Muṣṭafâ Ḫân-ı Ṣâliṣ'de biñ yüz yetmiş bir ṣaferiniñ yirmi dördüncı güni silaḥdâr Aḫıṣḥalı İbrâhîm Paşa maġżûben iḫrâc olunduḳda ṣâḥib-i

terceme pîşgîr aġalığından def'aten maḳâm-ı silaḥdârîye ve bir yaşında Hibetullâh Sulṭân'a nâm-zedlikle is'âd olunmuş idi.

Yetmiş iki şevvâliniñ yirmi ikinci güni vezâretle Mora muḥaṣṣıllığı tevcîh ve esbâb-ı vezâreti ṭaraf-ı hümâyûndan iḥsân ile terfîh olunduḳdan ṣoñra sene-i mezbûre zi'l-ḳa'desiniñ altıncı güni Mora eyâleti iḥsânıyla cânib-i mezbûra [106] 'azîmet ve yetmiş beş tevcîhâtından muḳaddem Rûmili eyâletiyle kesb-i meserret iderek yetmiş beş şevvâliniñ beşinci güni zevcesi Hibetullâh Sulṭân bâġ-ı cinâna ḫırâmân olmaġla yetmiş altı tevcîhâtında Nigbolı sancaġı ilḥâḳıyla Vidin muḥâfaẓasına me'mûr ve yedide Vidin'de ibḳâsıyla mesrûr ve bir müddet ṣoñra Özi eyâleti tevcîh ve ve sene-i mezbûre cümâde'l-ûlâsınıñ onuncı güni Hotin eyâleti iḥsânıyla tenvîh olunmuşdur.

Yetmiş sekiz şa'bânınıñ on dördünci güni 'azl ve ref'-i vezâret ile Dimetoḳa'da iḳâmete me'mûr ḳılndığı ḥâlde yine târîḫ-i meẕkûruñ zi'l-ḳa'desi selḫinde vezâreti ibḳâ ve Selânik sancaġı ile kâm-revâ ve seksen târîḫinde Mıṣr-ı Ḳâhire eyâletine sâye-resâ olaraḳ sene-i meẕkûre zi'l-ḳa'desiniñ yirmi sekizinci güni Ḥalebü'ş-Şehbâ ve seksen bir şevvâliniñ dördünci güni Aydın muḥaṣṣıllığına isrâ ve seksen iki zi'l-ḳa'desiniñ altıncı güni silaḥdâr aġa mübâşeretiyle der-sa'âdete da'vet ve mühr-i vekâlet iḥsânıyla nâ'il-i iltifât-ı 'ulyâ olmuş idi. Seksen iki cümâde'l-ûlâsınıñ ṭoḳuzuncı güni âsitâneye dâḫil ve yed-i mü'eyyed-i ḥażret-i pâdişâhîden mühr-i hümâyûnı aḫza nâ'il olaraḳ paşa ḳapusına eṣnâ-yı 'azîmetinde enderûn u bîrûnda ḳabża ḳabża altun niṣârıyla naḳd-i varın bezl iderek 'arż oṭasına ḳadem-nihâde-i iḳbâl olduḳdan ṣoñra seksen iki cümâde'l-ûlâsınıñ on beşinci güni Mosḳov balyosı İrişḳof'ı Yedi Ḳulle'ye ḳaldırmasıyla bâb-ı muḥârebe-i menḥûsayı güşâd idüp bu dâhiye-i dehyâya sebeb-i müstaḳil oldığı rivâyet olunmaġla muḳaddemâ Mıṣır vâlîsi oldığı hengâmda begleriñ hücûmından iḫtilâl-i demâġa ibtilâsı cihetiyle ṣadâretiniñ yirmi sekizinci cümâde'l-âḫiriñ beşinci güni 'azl ve balıḳ-ḫâneye ve andan Gelibolı'ya naḳl ve yetmiş beş muḥarreminiñ on beşinci güni maḥalle-i ḫâmûşâna vaṣl olunmuşdur.

Ṣâḥib-i 'ilm ü ḳalem bir vezîr-i sütûde-şiyem, seḫâ-yı müfriṭ ile mükerrem, 'ulemâya ri'âyet ve üdebâya iḥsân u 'inâyet ve erbâb-ı şi'r ü inşâya fevḳa'l-ḥad luṭf u ḥürmet ve 'iffet ü istiḳâmetle müştehir olup ancaḳ Mıṣır'da uġradığı iḫtilâl-i demâġ ḳuvve-i müfekkiresini iḫlâl iderek bir ṭavr-ı

ġarîb peydâ itdiginden ma'hûd seksen iki sefer-i meş'ûmına bâ'iş olması pek büyük seyyi'âtdan ve 'afvı nâ-ḳâbil ḳabâḥatından ma'dûd bulunmuşdur. Tecâvezallâhu 'an-seyyi'âtihî.

Elli Altıncı Ṣadr-ı A'ẓam Silaḥdâr Şehrî Dâmâd Meḥmed Paşa

[107] Enderûn-ı Hümâyûndan İḫrâż-ı Nihâyet-i Merâtib-i Beşeriyye İdenleriñ Elli Altıncısı ve Ṣadr-ı A'ẓamlarıñ Yüz Otuz Sekizincisi Silaḥdâr Meḥmed Paşa'dır. Sene 1184. Müddet-i Şehr: 11, Eyyâm: 18.

Müşârün-ileyh Cihângîr'de Riyâleci Ḳavun Aḥmed Ḳapudân'ıñ ṣulbinden biñ yüz yirmi iki recebiniñ yirminci güni ḳadem-nihâde-i şuhûd ve bir def'a 'ammi-zâdesiyle Mıṣr'a 'azîmet ve 'avdetde enderûndaki büyük birâderi iltimâsıyla ḥalvâ-ḫâneye ve ḳırḳ dörtde ḫâne-i kîlâra çerâġ olmuş idi. Ḳırḳ beşde rikâb-ı hümâyûn çuḳadârı ve elli dörtde ḫâne-i ḫâṣṣaya naḳl ile altıda ser-tüfengî-i şehriyârî ve 'ahd-i 'Oṣmân Ḫânî'de pîşgîr aġalıġından def'aten rikâbdâr ve iki gün mürûrında çuḳadâr aġalıḳ rütbe-i celîlesine sezâ-vâr ve yetmiş gün mürûrında silaḥdâr olmuş ise de ba'żı evżâ'ı ḥakîmâne ta'dîle ḳâdir olamadıġından bi'l-isti'fâ iḫrâc olunaraḳ altmış ṭoḳuz ẕi'l-ḥiccesiniñ beşinci güni Tırḥala mansıbı ile silk-i vüzerâya idrâc ve der-'aḳab Özi eyâleti ile rehîn-i ibtihâc olmuş idi. Yetmiş ṣaferiniñ on altıncı güni cülûs-ı hümâyûn vuḳû'ında şehzâdelikleri hengâmında çuḳadârları olmaġla bende-i ḳadîmelerini birer nev'-i iltifât ile talṭîf buyurduḳları ṣırada ṣâḥib-i tercemeniñ Tırḥala'dan eṣnâ-yı müfâraḳatı olan yetmiş bir cümâde'l-evveliniñ altıncı güni 'Âyişe Sulṭân izdivâcıyla ḳadri 'âlî olmuş idi. Yetmiş bir şevvâliniñ ṭoḳuzuncı güni Silistre'den nehżat ve bir sene miḳdârı âsitânede iḳâmet iderek yetmiş iki rebî'u'l-evveliniñ on üçünci güni Delvine[25] ve Ḫudâvendigâr sancaḳlarına basṭ-ı bisâṭ-ı 'adâlet ve yetmiş iki şevvâliniñ yirmi beşinci güni Özi ve recebiñ yirmi altısında Rûmili eyâletleriyle maẓhar-ı 'inâyet ve dört rebî'u'l-evvelinde tekrâr âsitâneye 'avdet

25. دلوينه

ve yine sene-i mezbûre şevvâlinde Kütâhya'ya 'azîmet ve żi'l-ḳa'de evâ'ilinde mutaṣarrıf oldıġı Anaṭolı manṣıbına ve beş şevvâliniñ beşinci güni Sîvâs eyâletiyle maẓhar-ı meserret olaraḳ yetmiş yedi senesinde Aydın eyâletiyle âsitâneye da'vet olındıġından muvâṣalat itmiş idi. Sekiz muḥarreminiñ yirminci güni maḳarr-ı ḥükûmete râhî oldıġı ḥâlde şevvâl tevcîhâtında nâ'il oldıġı Selânik manṣıbına vuṣûlinden muḳaddem bi'l-infiṣâl Mar'aş eyâleti iḥâlesini müte'âḳib def'a-i ṣâniyede Özi sancaġı iḥsân ve Silistre'de iḳâmetle Özi'yi [108] mütesellim ile idâre ve seksen şevvâli tevcîhâtında Hersek sancaġı ilḥâḳıyla me'mûr oldıġı Bosna eyâletinde dört sene ḳadar iḳâmeti eṣnâsında Ḳaraṭaġ fütûḥâtına maẓhar ve seksen dört ramażâniniñ altıncı güni Bosna'dan ordu-yı hümâyûna serdâr-ı ekrem olmuş ise de selefleri gibi fütûḥâta maẓhar olamayup Babaṭaġı inhizâmı vaḳtine teṣâdüf itmekle on bir mâh on dört gün mürûrında seksen beş şa'bâniniñ yirminci güni 'azl ile serdâr-ı ekremlige Yergogi muḥâfıẓı ṣadr-ı èsbaḳ Muḥsin-zâde intiḫâb u ta'yîn ile ṣâḥib-i tercemeye ba'de'l-yaġmâ bâḳî ḳalan emlâki iḥsân ve merfû'u'l-vezâre Geliboli'da iḳâmetine fermân ve seksen beş şevvâlinde Aġrıboz manṣıbı ile vezâreti ibḳâ ve żi'l-ḳa'deniñ yirmi üçünci güni Ṭrabzon ve yine żi'l-ḥicceniñ yirmi ikinci güni İnebeḫtı ve iki sene miḳdârı istirâḥatdan ṣoñra seksen yedi żi'l-ḳa'desiniñ sekizinci güni cülûs-ı 'Abdu'l-Ḥamîd Ḫânî'de def'a-i ṣâliṣe olaraḳ Selânik sancaġı ve seksen ṭoḳuz recebiniñ yedinci güni def'a-i ṣâliṣede Bosna eyâleti ve ṭoḳsan rebî'u'l-evvelinde def'a-i râbi'ada Selânik manṣıbıyla Bender muḥâfaẓası ve ṭoḳsan iki cümâde'l-âḫiresiniñ yirmi sekizinci güni def'a-i râbi'ada Bosna eyâleti ve üç şevvâli tevcîhâtında def'a-i ḫâmisede Selânik sancaġı ve ṭoḳsan dört cümâde'l-ûlâsınıñ yirminci güni def'a-i ṣâliṣede Kütâhya sancaġı ve altı cümâde'l-âḫiresiniñ yedinci güni Erżurûm eyâleti tevcîh buyurulmuş idi. Me'mûr oldıġı Ekrâd'ıñ niẓâmına muvaffaḳ oldıġı eṣnâde ḫıdmet-i ṣadâretde Yegen Meḥmed Paşa bulundıġından ṣâḥib-i terceme ile beynlerinde ḥâṣıl olan teżâd iḳtiżâsıyla ṭoḳsan altı târîḫinde ba'de'l-muṣâdere ḳatline daḫi ṣarf-ı maḳdûr itdiginiñ irtesi güni Yegen Paşa 'azl ve yedi ṣaferiniñ ikinci güni maḳâm-ı ṣadâret-i 'uẓmâya Ḫalîl Ḥâmid Paşa naḳl olunmaġın, der-'aḳab Nigde sancaġı 'inâyet ve Fâş[26] muḥâfaẓası şarṭıyla

26. فاش

vezâreti ibkâ ve emlâki ihsân buyurulmuş ise de istîlâ-yı za'f-ı pîrî hasebiyle ol tarafa 'azîmet ve umûrını rü'yetden 'âciz oldığını 'arz u i'lâm ve istid'âsına müsâ'ade ihsânıyla mültefet ve yedi rebî'u'l-evveliniñ yirmi sekizinci güni Girid eyâletinde Resmo sancağı tevcîh buyuruldığını müte'âkib Nigde sancağı ile Boğaz Hisârı'na gitmesi fermân ve oraya muvâsalatdan soñra Cidde ve Sakız'a vusûlinde Mısr-ı Kâhire [109] ve toksan recebinde def'a-i sâdisede Selânik ve Kavala sancakları ve şa'bâniñ yirmi tokuzuncı güni Hanya ve iki yüz cümâde'l-ûlâsınıñ yirmi ikinci güni Kandiye sancaklarıyla teveccühât-ı seniyyeyi iğtinâm iderek dâ'ire-i celîle-i memâlik-i hazret-i pâdişâhî merkez-i 'ulyâsında mânend-i pergâr dâ'ir olmuş idi. Kandiye'de iki sene ikâmetle iki yüz iki zi'l-hiccesiniñ yirminci güni ol mahalde dâr-ı cinâna 'âzim olmağla Hüsnî Hüseyin Paşa merkadi civârında medfûn oldığı manzûr-ı fakîr olmuşdur.

Vüzerâ-yı 'izâm hazerâtında bunlar kadar devr-i menâsıb iderek hey'et-i devlet-i 'aliyyeyi ve her bulundukları mahaller ahâlîsini kendülerinden memnûn itmiş ve ibtidâki mülâkâtlarından ziyâde soñrakilerde terakkî usûlince daha ziyâde halkdan kabûl ve hürmet görmüş ve herkesi hakîkaten hoşnûd bırakmış bir zât mezkûr u mervî ve meşhûr u mesmû' degildir. Çünki tekrâr vâsıl oldukları mahaller ahâlîsi birinci ve ikinci vusûllerinden ziyâde kemâl-i memnûniyyet ü meserretle istikbâl iderler ve müşârün-ileyhi hakîkaten peder bilürler ve öylece yâd iderler imiş. Vukû'-ı vefâtı bu diyârlar halkına ziyâde te'sîr iderek ekserî 'âdetâ ye's ü mâtem itdikleri mütevâtirdir. Sinni derece-i semânîne vâsıl, salâh üzre kâ'im, sâhib-i vakâr u temkîn, letâ'ife mâ'il, garaz u nefsâniyetden 'ârî, riyâdan berî, umûrında mütevekkil, 'ulemâya ri'âyeti kâmil, 'iffet ü istikâmeti şehîr, müdârâtdan dil-gîr, müdâheneden müctenib, sulehâya muhib, 'âlim ü 'âbid, sâlih u mücâhid, icrâ-yı merâsim ü kavânîne mükib, tekellüfât-ı elbise ve et'ime-i nefîseye mecbûr, etbâ'ına hürmeti der-kâr bir zât-ı melekiyyü's-sıfât oldukları mütevâtirdir. Hayrât u hasenâtlarından Kütâhya'da bir câmi' inşâ ve evkâfını tanzîm ü ihyâ ve vâlî oldukları eyâletlerde birer kasr binâ ve çeşmeler peydâ ve medrese ve mekteb ve ders-hâne ve ribât gibi ma'a-musakkafât müberrâta i'tinâ eylemiş bir vezîr-i 'âdil-i bî-hemtâ oldukları mervîdir.

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Ḳıldı eyyâm-ı ḥayâtın itmâm
Eyledi gülşen-i firdevsi maḳâm

Raḥmetullâhi 'aleyhi raḥmeten vâsi'aten.

Elli Yedinci Ṣadr-ı A'ẓam Silaḥdâr Nigde'de Arabsun Ḳaryeli Seyyid Meḥmed Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan Nâ'il-i Emel Olanlarıñ Elli Yedincisi ve Ṣadr-ı A'ẓamlarıñ Yüz Ḳırḳ Üçüncisi Silaḥdâr Seyyid Meḥmed Paşa'dır. Sene 1193. Müddet-i Sene: 1, Şehr: 6, Eyyâm: 16.

Müşârün-ileyh Nigde sancaġı mużâfâtından 'Arabsun[27] ḳaryesinden 'Alî Aġa'nıñ [110] ṣulbinden biñ yüz ḳırḳ sekiz târîḫinde ẓuhûr ve altmış senesi ḫılâlinde der-sa'âdete vürûd iderek aḳribâsından aşçıbaşı Süleymân Aġa ḫıdmetinde iken aşaġı maṭbaḫa nefer ḳayd olunmasıyla taḥṣîl ü 'ilm ü kemâle isti'dâdı ḥasebiyle ṭaşra kîlâra bi'l-ḳabûl, orada oldukça fenn-i kitâbeti taḥṣîle meşġûl ve yetmiş üç târîḫinde zülüfli balṭacılar ocaġına mevṣûl oldıġı eṣnâda derece-i ḳâbiliyyet-i memdûḥası İstanbul pâye-i celîlini iḫrâz itmiş ve altmış üç yaşında bulunmuş oldıġı ḥâlde irtiḥâl-i dâr-ı cinân iden şâ'ir-i mâhir ve fâżıl-ı memdûḥu'l-me'âṣir Ṭırnaḳçı-zâde Zîver Begefendi merḥûmuñ büyük pederi mâbeynci Ṭırnaḳçı Muṣṭafâ Aġa balṭacılıġına me'mûriyyetini müstelzim olaraḳ sene-i mezkûre cümâde'l-âḫiresi ġurresinde devr-i Muṣṭafâ Ḫân-ı Ṣâliṣ'de aġa-yı müşârün-ileyhiñ himmetiyle enderûn-ı hümâyûnda ḫazîne ḳoġuşına dâḫil ve fenn-i kitâbetde mâhir olmaġın, ḫazîne-i hümâyûn yazıcıları ṣınıfına idḫâl olunmuş idi. Yetmiş beş şa'bânınıñ on üçünde ikinci efendi ta'bîriyle yâd olunan ikinci yazıcılıḳla behre-mend oldıġı hengâmda küçük birâderi Ḫalvâcı Muṣṭafâ, Sulṭân 'Abdu'l-Ḥamîd Ḫân ḥażretleriniñ şehzâdeliklerinde ḳah-

27. عربسون

vecibaşıları olmasıyla Sulṭân 'Abdu'l-Ḥamîd Ḫân ḥażretlerine dâ'ir olan muṣâlaḥanıñ kâffesi ṣâḥib-i tercemeniñ ḳalemiyle isticvâb u istiş'âr olındıġından intisâb-ı küllî ḥâṣıl ve biñ yüz seksen yedi ẓi'l-ḥiccesiniñ sekizinci güni cülûs-ı hümâyûn vuḳû'ında ḫâriz-ez-ḳânûn-ı enderûn, def'aten ḫâne-i ḫâṣṣa ve mâ-beyncilige naḳl olunaraḳ yirmi birinci güni ḫazîne keṯḫudâlıġı maḳâm-ı 'âlîsine ve seksen ṭoḳuz muḥarreminiñ üçünci güni ḳâḍî-'asker 'Abdu'l-Ḳâdir Beg merḥûmuñ pederi silaḥdâr Emîn Beg'e vezâret iḥsân buyurulduḳda silaḥdârlıḳ câh-ı celîline iṣ'âd ve kâffe-i mehâm-ı salṭanat-ı seniyye kef-i kifâyet-kefâletine tefvîż buyurulmuş idi. İstiḳâmet-i meṣâliḥi iltizâm ider ṣadr-ı a'ẓam tedârükindeki 'usretle keṣret-i aḫrâḳdan neş'et ü intişâr iden erâcîf, müşârün-ileyhi meslûbu'ş-şu'ûr eylediginden bin yüz ṭoḳsan üç ṣa'bânınıñ ṭoḳuzuncı ve mâh-ı aġustosuñ onuncı sebt güni nâ-çâr Beşiḳtaş sâḥil-sarâyında mühr-i hümâyûnı aḫẕ ile mesned-i ṣadâreti tezyîn eyledi. "Mühr alup ṣâ'id-i ṣadr oldı Meḥemmed Pâşâ" (1193) târîḫ-i ṣadâretidir.

Umûr-ı külliyeniñ ve ḫuṣûṣiyle ve Rusyalunuñ tekâlîf-i 'anîfesiniñ redd-i leyn ve 'unf-ı [111] beyn ile cerḥ u ta'dîli ḫıdmetindeki devâmı it'âb-ı vücûdiyye sini istilzâm ile ża'f-ı ḳuvvâsına sebeb olaraḳ bâr-ı girân-ı ṣadâret-i 'uẓmâya taḥammüldeki 'usret-i ḥaylûliyyetiyle ḫaste ve bir ṭaraftan maraż-ı müzmin sill-i ḳuvvet-i ḥayâtiyyesini ceste ve ṭoḳsan beş ṣaferiniñ yirmi beşinci güni elli üç yaşında ṣadâretde iken murġ-ı rûḥı 'uḳâb-ı ecele beste ve na'şı Sulṭân 'Abdu'l-Ḥamîd Ḫân ḥażretleri türbesi ḫaṭîresine defn ile dem-beste olmuşdur.

Müşârün-ileyh siyeh-çerde oldıġından "ḳara vezîr" dimekle kesb-i iştihâr itmiş faṭîn ü żekî, evâ'il-i ḥâlinde laṭîfe vü müzâḥa mâ'il, ḥâfıẓ-ı fıḳarât-ı Naṣru'd-dîn, güşâde-meşreb olduḳları ḥâlde ḫâne-i ḫâṣiyyeye naḳl eyledigi gibi teferrüde ḳıyâm ve rezânet-i vaḳârı iltizâm eyledigi pederimden mervîdir.

Müşârün-ileyhiñ masḳaṭ-ı re'si olan ḳarye-i sâlifü'ẕ-ẕikrde ba'zı eşer-i ḫayrı vardır. Raḥmetullâhi 'aleyhi raḥmeten vâsi'aten.

Ketḫudâ-yı ṣadr-ı 'âlî Aḥmed Resmî Efendi'niñ Sefînetü'r-Rü'esâ'sına Süleymân Fâ'iḳ Efendi merḥûmuñ yazmış oldıġı ẕeylinde müşârün-ileyhiñ aḫlâḳını ta'dâd ṣırasında fıḳra-i âti'l-beyânı ḥikâye eylemişdir:

Çünki müşârün-ileyh Seyyid Meḥmed Paşa ḳaṣîrü'l-ḳâme, ġâyet çirkin ve siyeh-çerde oldıġından "ḳara vezîr"likle şöhret-şi'ârdır. Ve ḥaṭṭâ lâ'ubâliyâne ülfeti temeyyüz-i iktisâb u iḫtiyâza başladıḳdan ṣoñra vaḳâr u külfete taḥvîl itdigi eṣnâda ba'żı ẓurefâ-yı enderûn 'ârıża-i ṭarz-ı rezînesini çekemediklerinden ve hicv ü meẕemmeti mûcib bir gûne ṭavr u ḥareketini daḫi müşâhede idemediklerinden ḥaḳḳında,

(Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün)

Ol siyeh-çerde âha mâ'ildir
Nûr ammâ siyâha mâ'ildir

me'âliyle yalñız vaḳâr ve esmerligine i'tirâż itmişlerdir.

Ol vaḳit ẓurefâdan geçinen ba'żı süfehâ bir nev' istihzâ ve ve müzâḥı işrâb ider aṣlı ve ma'nâsı bilinemeyen ve farż-ı muḥâl olaraḳ me'âl ü ma'nâsı bir şey'e teşbîh ü temṣîl ve isnâd olunsa bile me'âli o miṣillü müstehzîler beynlerinde nâ-ma'lûm ve belki de ḳaṭ'â ma'nã taṣavvur olunamayup mücerred taḥḳîr ve izdirâ ḳaṣdıyla yâd olunan bir lafẓ-ı mechûl ü maḳdûḥ ile her ne murâd itmişler ise enderûn ṭaḳımını 'an-ceybin "celeb" ta'bîriyle ta'yîb ü taḥḳîr itdikleri mütevâtir ü meşhûr ve ekṣeri inṣâfdan dûr olan ba'żı müteḥayyizân ve müte'ayyinân-ı bîrûn-ı seyyi'ü'l-aḫlâḳıñ sarây-ı hümâyûndan tefeyyüż idenleri çekemeyerek her birine birer ḳulp ṭaḳdıḳları mervî vü meẕkûrdur.

[112] Buracıḳda ḥaḳḳ-ı nân u nemeki gözetmek ve ḫânedânımıñ merkez-i feyż ü neş'eti olan böyle bir maḥall-i mübârek ḫademesi ervâḥ-ı sa'îdelerine isticlâb-ı du'âya ḫıdmet itmek vecîbesini îfâya muvaffaḳiyet ârzûsına düşdügimden küçük bir muḥâkemecige vaż'-ı ḫâme-i cesâret olundı. Enderûn-ı hümâyûn aġaları ta'bîriyle ḫıdmet-i maḫṣûṣa-i mülûkâne de istiḫdâm olunan bendegân-ı ḫâne-i ḫâṣṣa ve ḫazîne ve kîlâr ve seferli ḳoġuşlarında bulunan ve ibtidâ-yı vaz'ından ḳırḳ üç târîḫine degin 'adedleri sekiz ṭoḳuz yüzi mütecâviz olmayan efrâd içinde naẓar boncuġı gibi şâẕ olaraḳ ẓuhûr iden ten-perver ü ḫod-bîn ü bî-hüner bulunması iḫtimâlden ġayr-ı ba'îd ise de 'aded-i efrâd-ı meẕkûre bîrûndaki devâ'ire ḳıyâs u taṭbîḳ olunsa sarây-ı hümâyûndan yetişen bendegân içinde iṣbât-ı

vücûd-ı ehliyyet iderek her nev‘ ḫıdmetde gösterdikleri farṭ-ı ṣıdḳ u liyâḳat ‘acabâ sâ’ir dirliklerden teḫayyüz iden otuz beş milyon ḳadar ẕevâtıñ ḫıdmetlerinden nâḳıṣ dinilebilür mi. El-ḥâṣıl buracıġı muḥâkem-i ṭûl u dırâża muḥtâc ve bu ‘âciz gibi râcilden ṣarf-ı naẓarla erbâb-ı kemâlden bir ẕâtıñ ḫayâlât-ı munṣıfa ve ma‘lûmât-ı müstaḳîmesi muḥâkeme itse bile iṣbât-ı müdde‘âdan başḳa maḳṣadı netîce viremeyecegi âzâde-i ḳayd-ı iḥticâcdır.

Her ne ise bilâ-taṣavvur u ḫayâl bu yolda îrâd-ı maḳâl-i bî-me’âl idenlerden riyâset ve keṯḫudâlıḳ ve çavuşbaşılıḳ gibi manṣıbları devr ile müşârün-ileyhiñ ṣadâretinde tersâne emîni bulunan ‘Ömer Vaḥîd Efendi, Ḥadîḳa beyânına göre ṣadr-ı müşârün-ileyh ol vaḳtiñ uṣûlince resm günleriniñ birinde tersâne-i ‘âmireye gidüp kereste ve sâ’ir maḥzenlerini eṣnâ-yı mu‘âyenede tersâne emînleriniñ me‘mûriyyetlerinden oldıġı vechile mûmâ-ileyh ḥasbe’l-uṣûl başpâreli degnek elinde ve elbise-i resmiyyesi ṣırtında vaḳâr-ı nâ-hemvâr ile müşârün-ileyh pîşinde teşrîf buyuracaḳları yerlere ṭoġrı gösterüp ‘aṣâsını ḳaḳarak baḳar giderken maḥzen-i çûpa vuṣûllerinde emîn-i mûmâ-ileyh ṣadr-ı müşârün-ileyhe ber-vech-i uṣûl keresteniñ cinsini ta‘dâd ve ta‘rîfe ṣurû‘ ile, bu filân cins kerestedir ve filân çapdaki aġaçdır ve bu da ḳara ṣıġırdır, didikde ta‘dâdı kesüp ṣadr-ı müşârün-ileyhiñ ṣıġır gibi yüzine baḳar olaraḳ tevaḳḳuf itdikde, müşârün-ileyh muḳâbeleten, efendi biz her ne ḳadar enderûn-ı hümâyûndan çıḳmış isek de keresteniñ ecnâsını ve aṣıl isimlerini bilecek ḳadar siziñ ıṣṭılâḥıñızca celeb ve ṣıġır degiliz, buyurduḳlarında maḥcûb olmaḳ lâzım gelür iken bî-muḥâbâ, "bunları ṣaymaḳ ve göstermek me’mûriyyetim müteferri‘âtındır, [113] anıñ içün ta‘dâd idiyorum", gibi tevaḳḳuf-ı dürüştî ve nâ-dürüstî ile virdigi cevâba tersâne pây-zenlerine ḳadar ta‘accüb ve tezyîf itdiklerinden ḳaṭ‘â uṭanmayaraḳ bunun gibi ḳâle alınmaġa nâ-şâyân sû’-i mizâc u mişvâr ile Sefîne-tü’r-Rü’esâ’da mesṭûr oldıġı üzere eñ nihâyet Balaṭ’da bir eczâcı Yahûdî dükkânında iki mâhdan ziyâde küll-i yevm iḳ‘âd olunaraḳ tersâne pây-zenlerine Balaṭ laġımlarınıñ taṯhîri neẓâretiyle taḥḳîr olunmuş ve ḥâ’iz oldıġı bu ḳadar ḥuṭûb devletiñ re’sen umûr-ı ḫayriyyesinde bulunmamış ve ekṣerîsini telvîṣ itdigine sû’-i aḫlâḳı şehâdet itmekde bulunmuş oldıġı Ḫalîfe-tü’r-Rü’esâ ve sâ’ir maẓbaṭalarda mesṭûr u mervîdir.

Ḫudâ-negerde, sû'-i aḫlâḳ u eṭvârı aḳrânınıñ şöyle ṭursun kendi bulundıġı menâṣıb aṣḥâbınıñ eñ aḥâdınıñ bile bulunmadıġı Balaṭ kârîzlerini taṭhîri ḫıdmet-i sefîlesine sevḳ itmişdir. Mûmâ-ileyhiñ riyâsetindeki evżâ'-ı şütür-gürbesine zamânında âmedî bulunan Râtib Efendi ṭayanamayup,

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

1 Bir re'îs-i nâ-ḫudâ destinde sükkânı umûr
Fülk-i devlet lenger-endâz-ı ḳarâr olsun mı hiç

2 Kilk-i fikrim reşḥa-pâş-ı manḳal-ı âşûbdur
Nâr-ı Nemrûd'a zebânım bülbül-bahâr olsun mı hiç

ḳıṭ'asıyla bi-ḥaḳḳın hicv ü teşhîr itmişdir. Ṣadr-ı müşârün-ileyhiñ bülehâdan olmayup nükte-dân ve mezâyâ-yı şi'r ü inşâya vâḳıf, fenn-i kitâbeti 'ârif oldıġını iṣbât içün bu fıḳranıñ îrâdına mecbûriyet gelmişdir. Raḥmetullâhi 'aleyhi raḥmeten vâsi'aten.

Elli Sekizinci Ṣadr-ı A'ẓam Ġâzî Aḥmed Paşa-zâde Silaḥdâr 'Alî Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan Maẓhar-ı İstiḥḳâḳ Olanlarıñ Elli Sekizincisi ve Ṣadr-ı A'ẓamlarıñ Yüz Altmış Yedincisi Silaḥdâr 'Alî Paşa'dır. Sene 1238. Müddet-i Şehr: 10.

Müşârün-ileyh meşhûr Rusçuḳlı Ġâzî Aḥmed Paşa'nıñ ṣulbinden ḳadem-nihâde-i gülzâr-ı şuhûd olmuşdur. Sinni resîde-i derece-i temyîz olduḳda enderûn-ı hümâyûnda seferli oṭasına ḳabûl ile refte refte ḳaṭ'-ı merâtib ve ḫâne-i ḫâṣṣaya naḳl iderek ḥasbe't-ṭarîḳ dülbend aġalıġı me'mûriyyetine nâ'il oldıġı ḥâlde Silaḥdâr Emîn Aġa ile beynlerinde reḳâbet ḥâṣıl olaraḳ Silaḥdâr Emîn Aġa Sulṭân Maḥmûd Ḫân Efendimiz ḥażretlerinden mü-

şârün-ileyhiñ bîrûna ṭard u def'i irâde-i seniyyesini bir vaḳt-i 'aṣrda [114] istiḥṣâl ve icrâsını irtesi güne imhâl eylediginden neyl-i emel inbisâṭıyla müsterîḥu'l-bâl olaraḳ ferdâsı erkenden icrâsına mübâderet itmek üzere ol gice ḫânesine gitmeyüp sarây-ı hümâyûndaki silaḥdâr aġa dâ'iresinde def'-i raḳîbine ḥuṣûl-i muvaffaḳiyet memnûniyyetiyle pister-i sürûrda ġunûde-i istirâḥat olmuş idi. Bu evânda mâ-beyn-i hümâyûndan ḫafiyyen bir me'mûr-ı maḫṣûṣ irsâliyle dülbend aġası müşârün-ileyh 'Alî Beg'e celb ve ḥużûr-ı hümâyûnda vüzerâ-yı 'iẓâma maḫṣûṣ olup silaḥdârlara iksâsı ḳanûn olan bol yeñlü ferve-i semmûrı dûş-ı istihâline ilbâs ile gice sâ'at üçde silaḥdâr aġa dâ'iresine bi'l-îṣâl, müşârün-ileyh Emîn Aġa ḫâb-ı ġafletden bîdâr olduḳda, vay dülbend aġası bey ne ḫaber, deyince müşârün-ileyh sükût ile ḳâ'imen kürk yeñlerini gösterdigi anda Emîn Aġa ḳıyâm ile ḳorḳdıġına uġradıġını añlayup cân başına ṣıçrayaraḳ ziyâde maḥcûb u müte'ellim olaraḳ, mâşâ'allâh efendim ey öyle ise buyuruñuz, diyerek müte'accibâne ve müte'essifâne telâş ile,

(Mef'ûlü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fa'ûlün)

Taḳdîr-i Ḫudâ ḳuvve-i bâzû ile dönmez
Bir şem'i ki Allâh yaḳa bir vechile sönmez

me'âl-i 'ibret-iştimâli,

(Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün)

حافرالبئر فی طریق آخیه
وقع فیه لا محال فیه

'iber ü intibâhıyla vâlih u ḥayrân, nâ-çâr u nâ-tüvân müşârün-ileyh ile ol şeb-i bu'l-'acebde iki arslan bir postda bi'ż-żarûre ca'lî vü ḳasrî, tela'süm ü tenaḫnuḥ-ı pür-fütûr ile telâş ve pîç ü tâbını li'ecli'l-izâle müşârün-ileyh muḳteżâ-yı aṣâleti üzere bî-çâre Emîn Aġa'ya tesliyet-baḫş olur kelimât-ı dil-firîbâne vü nâzükâne ile,

(Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün)

1 Şeb maḥv olup hemîşe nücûm-ı seḥer ṭoġar
Encâm-ı inhizâmda mihr-i ẓafer ṭoġar

2 Âbisten-i ṣafâ vü kederdir leyâl hep
Gün ṭoġmadan meşîme-i şebden neler ṭoġar

3 Ol seng-dilden eyleyemem selb-i merḥamet
Meşhûrdur ki ṣulb-i ḥacerden güher ṭoġar

mevâdlarını yâd ile müsâmereye himmet iderek,

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Felegiñ ṭarzına aġlar kimisi kimi güler
Böyledir vaż'-ı cihân ġonca açıldıḳda ṣolar

me'âl-i müsellemince biñ iki yüz yirmi beş senesi ramażânında bu ṣûretle silaḥdârlıḳ mesnedine nâ'il olmuş idi. Müşârün-ileyhiñ silaḥdârlığına Vâṣıf 'Oṣmân Beg merḥûmuñ ma'a-ḳaṣîde târîḫidir:

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

1 Şehen-şâh-ı ḳadir-dân ḥażret-i Sulṭân Maḥmûd'uñ
'Adîli gelmemiş dünyâya 'irfân u feṭânetle

2 Muvaffaḳ oldığı bundan olur ẓâhir ki ol şâhıñ
Her emri ehline tefvîż ider envâ'-ı diḳḳatle

[115]

3 Bulup bir ẓât-ı kâr-âgâh-ı vaḳti işte ez-cümle
Silaḥdâr eyledi kendine iḳbâl ü sa'âdetle

4 Ḳılup vaḳt-i sa'adda ferve-i semmûrını ilbâs
Müzeyyen itdi dûş-ı rif'atin şemşîr-i devletle

5 Henûz ehlini buldı mesned-i câh-ı silaḥdârî
Tamâm erbâbın itdi şâh-ı ‘âlem luṭf u himmetle

6 Hüner-ver nâm-ver ‘âlî-güher ya‘nî ‘Alî Beg kim
Ezelden ṭıyneti taḫmîr olunmuşdur dirâyetle

7 Faṭîn-i Bû-‘Alî-dâniş Ma‘ânî-żât-ı ḫayr-endîş
Cihâna bir gelenlerdendir ‘aḳl u rüşd ü rif‘atle

8 Güzîde żât-ı vâlâ merd-i ṣâḥib-rüşd-i bî-hemtâ
Kirâmı gevher-i bâlâ kiyâsetle aṣâletle

9 Nice tevfîḳa maẓhar eyleye bu câh-ı ‘izzetde
Umûrında muvaffaḳ eyleye Mevlâ sa‘âdetle

10 Didim Vâṣıf silaḥdâr oldıġı dem bî-bedel târîḫ
"Ṭaḳındı seyf-i iḳbâli ‘Alî Beg yümn-i ‘izzetle" (1225)

Sekiz sene ol mesnediñ vaẓîfe-i ḫıdmetini kemâ-hîye ḥaḳḳuhâ îfâya ibtidâr ve gevher-i girân-bahâ-yı ḳadr u ḥayṣiyyet ve cevher-i müzeyyen-i liyâḳat u aṣâleti "Ḳadr-i zer zer-ger şinâsed ḳadr-i gevher gevherî" mê’âline mâ-ṣadaḳ olan enẓâr-ı ehl-i ḫıbre-i rûzgârda ‘ayâr-ı aṣlîsi miḥekk-i tecrübeden güẓâr ile ḫâliṣü'l-i‘tibâr ẓuhûr itdiginden nezd-i ḥażret-i şehriyâr-ı ḳadr-dânda iḥtiyâcât-ı umûr-ı âtiye içün gencîne-i iḥtiyâṭda ḥıfẓa himmet buyurılaraḳ ḥaḳḳında teveccühât-ı seniyye-i ḥażret-i pâdişâhî ber-kemâl [116] oldıġı ḥâlde biñ iki yüz otuz üç târîḫinde ḫazîne-i hümâyûn keṭḫudâsı İlyâs Aġa'nıñ ittiṣâli müşârün-ileyhiñ infiṣâl-i bâ-iḳbâlini mûcib olmuş idi.

Müşârün-ileyhiñ pederinden müntaḳil senevî üç yüz altmış kîse îrâdından başḳa silaḥdâr ma‘zûllerine maḫṣûṣ olup ol vaḳitler ḥisâbınca bedel-i senevîsi yüz biñ ġuruşa resîde olan ṣadâret ta‘yînâtı iḥsânıyla bâliġan-mâ-belaġ nâ’il-i refâh-ı ḥâl ve Orta Köy'de kâ’in Neşât-âbâd nâm sulṭân sarâyınıñ alt ṭarafına muttaṣıl olan sâḥil-ḫânesinde ṣafâ-yı bâl ve teraḳḳub-ı ẓuhûr-i netîce-i iḳbâl ile güẓârende-i eyyâm u leyâl iken bu aralıḳ üç

def'a ṣadâret tebeddülinde nezd-i hümâyûn-ı ḥażret-i pâdişâhîde ma'lûm u mücerreb olan liyâḳat u aṣâleti cihetiyle müşârün-ileyhiñ ḫıdmet-i ṣadârete me'mûriyyeti ol vaḳit berberbaşı bulunan Girîdî 'Alî Aġa vâsıṭasıyla kendülerinden istimzâc buyurulduḳda ḳabûlden imtinâ'i ile 'afvını recâ itmiş idi. Ḥâlbuki anıñ ṣadârete iş'âdı murâd-ı maḫṣûṣ-ı ḥażret-i pâdişâhî oldıġından selefi sâde-dil 'Abdullâh Paşa'nıñ gösterdigi nâ-becâ ḥiddet ü şiddet, tebdîlini ta'cîl itmesiyle otuz sekiz senesi cümâde'l-âḫiriniñ yirmi beşinci güni silaḥdâr-ı müşârün-ileyh ma'rifetiyle ḥużûr-ı hümâyûna da'vetle ḫâk-i pây-ı şâhâneye cebhe-sây-ı 'ubûdiyyet olduḳda ḫâh u nâ-ḫâh ḫıdmet-i ṣadâret-i 'uẓmâya me'mûr buyurulmuş idi.

Müddet-i medîde silaḥdârlıḳ maḳâmında bulunaraḳ mizâc-ı hümâyûna vâḳıf olmaġla ẓât-ı ḥażret-i pâdişâhîniñ maḳṣad-ı 'âlîsi ocaġ-ı mülgânıñ bi't-taġyîr niẓâm u uṣûl veyâ imḥâsına vuṣûle münḥaṣır u maḳṣûr olmasıyla bu bâbda olunan müẓâkerât-ı ṭûl u dırâz üzerine yeñiçeri aġası Ḥüseyin Aġa'ya istiḥṣâl-i iṭmi'nândan ṣoñra muḳaddime-i vezâretini tehiyye itmek vesîlesiyle vaḳ'a-i ḫayriyyeyi istiḥżâra muvaffaḳ olmuş ise de bunlarıñ ṣadâretlerinde silaḥdâr bulunmuş olan müşârün-ileyh Girîdî 'Alî Aġa ile sarây-ı hümâyûnda seferli ḳoġuşında ve ṣoñraları ḳurenâlıḳ ḫıdmetlerinde birlikde iken beynleri şekker-âb olması ve a'ṣâr-ı sâlifede ise mesned-i celîl-i ṣadâretden istiḫlâṣ-ı girîbân-ı ḥayât itmekdeki müşkilât her bâr ḫâṭırlarında bulunması cihetiyle rikâb-ı hümâyûnlarıñ birinde ḥużûr-ı hümâyûnda Boġaz muḥâfazası içün celb idüp Büyük Dere'de ârâm itdirdigi ḫalefi Ġâlib Paşa merḥûmuñ medḥ u ṣenâsında ifrât u ıṭrâ ve kendüsi bâb-ı 'âlîden ve ḫuṣûṣiyle mu'âhedât-ı müte'addideden bulunmuş ve riyâsetden neş'et itmiş her ḫıdmete erbâb bir ẓât oldıġını [117] eṭrâfıyla 'arż u iḫṭâra i'tinâ ve rikâb ḫıtâmı 'aḳîbinde silaḥdâr-ı müşârün-ileyh ile lede'l-mülâḳât Cenâb-ı Mevlânâ ḳuddise sırruhu'l-a'lâ ḥażretlerine farṭ-ı râbıṭa ile muḥib bulunduḳları cihetle Ḳonya'da Celâlü'd-dîn-i Rûmî ḳuddise sırruhu's-sâmî ḥażretlerini ziyâretdeki emelini îrâd ve isti'fâsını bu ser-rişte-i münâsibe ile îmâ iderek 'azline müteraḳḳıb ve Ġâlib Paşa merḥûma daḫi tebşîrât-ı żımniyye vü remziyyeye muvaffaḳ oldıġı ḥâlde otuz ṭoḳuz senesi rebî'u'l-âḫiriniñ sekizinci sebt güni istiġnâ 'azviyle 'azl olunaraḳ evvel-emirde Tekfûr Ṭaġı'na nefy ü iclâ ve mu'aḫḫaran Ḳonya vâlîligine iş'âd ile nâ'il-i münâ ve biñ iki yüz ḳırḳ dört târîḫinde bi'l-infiṣâl âsitâneye reh-peymâ olmasına müsâ'ade-i 'âlî

sezâ ve sene-i merḳûme şehr-i rebî'u'l-âḫiriniñ yirmi sekizinci güni der-sa'âdete bi'l-vürûd, ol vaḳit mevcûd olan Rusya seferi münâsebetiyle mevkib-i hümâyûn Râmî Çiftligi'nde bulundıġından orada ḥuẓûr-ı hümâyûna müṣûl ile maẓhar-ı iltifât-ı şehen-şâh-ı ma'âlî-ârâ olaraḳ mevkib-i hümâyûnda ḫayme-zen-i ârâm olmasına irâde-i seniyye-i şehriyâr-ı merâḥim-pîrâ şeref-sünûḥiyle mübâhât-efzâ olmuş idi.

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Göremez kimse murâdınca felekden behre
Sevḳ ider yek-digerin sâḥa-i ġadr-i dehre

miṣâl-i 'ibret-iştimâlince silaḥdârlıḳ ve ṣadâreti ḫengâmında eski ḳapu yoldaşlarından bulunmaḳ ḥasebiyle ser-'asker Ḫusrev Paşa ḥaḳḳında ibrâz u iltizâm eyledigi meveddet ü mu'âvenete muḳâbil müşârün-ileyh meftûr oldıġı ġaraż-kârlıġınıñ icrâsı uġurında nemek-be-ḥarâmlıḳ ṣıfat-ı mezmûmesini 'arż ile müşârün-ileyhi istirḳâb iderek sevḳ-i si'âyet ile sene-i merḳûme cemâziye'l-âḫiresinde der-sa'âdetden li-ecli'ṭ-ṭard ḳılâ'-ı ḫâḳâniyye muḥâfaẓasıyla Ḳal'a-i Sulṭânî'ye vuṣûlinden ṣoñraca ol vaḳit ḫazîne yamaḳlarından olup mu'aḫḫaran ba'ż defterdârlıḳda ve eñ ṣoñra İslimye mutaṣarrıflıġından ma'żûlen ve menzûlen vefât iden Ṣoġuḳ Çeşmeli Bekir Efendi aḳribâsından Mûsâ Ṣafvetî Paşa çerâġlarından Muṣṭafâ 'Ârif Efendi'niñ ifâdesine naẓaran müşârün-ileyh 'Alî Paşa ba'ż ruḳebâ-i zevcât ihânetiyle bir gice mevt-i müfâcât ile dâr-ı na'îme revân olmuşdur.

كل من عليها فان ويبقى وجه ربك ذوالجلال والاكرام

naṣṣ-ı celîli intibâh-ı ittisâmı ve [118]

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Çille-i zâl-i felekden kişi cân ḳurtaramaz
Zûr ile olsa daḫi 'âlem-i ecsâmda Sâm

me'âl-i 'ibret-iştimâli müṭâla'a olunınca bu ḫayâl-ḫâne-i 'âlemde hiç bir ḥâlden mesrûr u mükedder olmamaḳ iḳtiżâ ider.

Müşârün-ileyh aṣîl ü ḥasîb ve nesîb ü necîb, 'illet-i iḥtiyâca edviye-i seḫâsı ṭabîb-i lebîb ve edîb bir düstûr-ı vaḳûr-ı maġdûr-ı raḳîb idi. Sinni sittîne müteḳârib, 'iffet ü istiḳâmeti ġâlib, ṣıdḳ u 'aḳl ve dirâyet ü feṭânet ve kerem ü ṣalâḥ u selâmetle muttaṣıf, oḳur ve yazar, müṭâla'a-güzârı olan 'ibâreniñ tefehhüm ü istiḫrâcına ṣâḥib-i iḳtidâr olmaġla bulındığı ḫıdmetleriñ hiç birisinde lekke-dâr olmadığı ma'lûm u meşhûrdur. Raḥmetullâhi 'aleyhi raḥmeten vâsi'aten. Ẕükûr u inâṣ terk itdigi evlâd u aḥfâdından kerîmesi olup esbaḳ beglikçi İsmâ'îl 'Afîf Beg'iñ zevcesi olan ḫanımdan mütevellid ḥafîd ü ḥafîdeleri vardır. 'Ammerehümullâh.

Elli Ṭoḳuzuncı Ṣadr-ı A'ẓam Ḫusrev Meḥmed Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan İḫtilâs-ı İḳbâl İdenleriñ Elli Ṭoḳuzuncısı ve Ṣadr-ı A'ẓamlarıñ Yüz yetmiş ikincisi Ḫusrev Meḥmed Paşa'dır. Sene 1255. Müddet-i Şehr: 11, Yevm: 18.

Müşârün-ileyh Abaza cinsinden olup ṣıġar-ı sinninde der-sa'âdete vürûd ve enderûn-ı hümâyûnda ḫazîne oṭasına ḳabûl ile 'aṣr-ı Sulṭân 'Abdu'l-Ḥamîd Ḫânî'de silaḥdâr bulunan Arnavud Yaḥyâ Efendi ve Küçük Ḥüseyin Aġa'nıñ 'acemîsi olaraḳ ḥüsn-i terbiyeleriyle perveriş-yâb oldığı ḥâlde müşârün-ileyh Küçük Ḥüseyin Aġa cülûs-ı Sulṭân Selîm Ḫân-ı Ṣâliṣ'i müte'âḳib başçuḳadâr ve iki yüz altı târîḫinde deryâ ḳapudânlığıyla rehîn-i iştihâr olduḳda, ṣâḥib-i tercemeyi istiṣḥâb ve mühür-dârlıḳla kâm-yâb ve mu'aḫḫaran keṯudâlığını istiṣvâb eylemiş idi.

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Ṭâli'i olsa müsâ'id ider insânı felek
Bir ẕerî'ayla hemân ṣâ'id-i mühr-i iḳbâl"

me'âlince iki yüz on altı târîḫinde rütbe-i vâlâ-yı vezâretle İzmîd'e vâlî ve sene-i merḳûmede Mıṣr-ı Ḳâhire eyâletiyle ḳadri 'âlî olmuş ise de eyâlet-i Ḳâhire'niñ żabṭındaki ṭâli'i teḫallüf ve 'azl ü infiṣâl ile endâḫte-i vâdî-i te-

lehhüf iderek mükedderen firâr ve lîmân-ı Resmo'da dûçâr-ı ıżṭırâb-ı cezr ü medd ile vâṣıl-ı muḳaddime-i maḳṣad-ı mersâ-yı i'tibâr ve muntaẓır-ı ẓuhûr-ı elṭâf-ı 'aliyye-i pâdişâh-ı selîmü'l-iḳtidâr olmuş idi.

[119] Biñ iki yüz yirmi târîḫinde Selânik ve yirmi ikide Bosna eyâletine ve üçde İbrâ'îl muḥâfaẓası ilḥâḳıyla ṣâniyen Selânik ve mu'aḫḫaran Bolı ve iki yüz yirmi altı ẓi'l-ḥiccesiniñ altıncı güni deryâ ḳapudânlığı ve otuz üç rebî'u'l-âḫiriniñ yirmi birinci güni Ṭrabzon ve müte'âḳiben Erżurûm ve Ḳarṣ ve ṣâniyen Bolı ve Aġrıboz sancaḳlarına ve bir müddet şarḳ ser-'askerligine ve otuz sekiz rebî'u'l-evvelîsiniñ yirmi dördünci güni tekrâr deryâ ḳapudânlıġına me'mûriyyetle İpṣala Aṭası'nıñ teshîrine muvaffaḳan 'avdet ve ḳırḳ iki recebiniñ on ikinci güni ma'zûlen Üsküdâr'da ârâm eylemiş idi. Aḳ Deñiz'deki ḫıdemât-ı sâbıḳası ve donanmâ-yı hümâyûn neferâtına Fransız ta'lîmi itdirmesi vesîlesiyle sene-i merḳûme şevvâliniñ on birinci işneyn güni ser-'askerlik ḫıl'atı iktisâsıyla mesrûr buyurulmuş idi.

Elli iki târîḫine degin kemâl-i iḳbâl ile me'mûriyyet-i mezkûreyi idâre ve sene-i merḳûme ṣa'bânı ġurresinde bi'l-infiṣâl elli üç ẓi'l-ḥiccesiniñ yirmi yedinci cum'a-irtesi güni Gül-ḫâne Ḳaṣr-ı hümâyûnında teşkîl olunan meclis-i aḥkâm-ı 'adliyye riyâsetine me'mûr ve elli beş senesi rebî'u'l-âḫiriniñ on ṭoḳuzuncı güni cülûs-ı ḥażret-i 'Abdü'l-Mecîd Ḫânî'de ba'żı vesâ'il-i ma'neviyye ve mu'în-i ẓâhire tedârüki ḳuvvetleriyle aḳṣâ-yı âmâli olan mühr-i hümâyûnı selefi Ra'ûf Paşa'dan mişli nâ-mesbûḳ bir mu'âmele-i ġarîbe-i nâ-şinîde iḫtiyâr ve ibrâzıyla bi'ẕ-ẕât istirdâda cesâret ve ḫarîṣ-i câh u iḳbâl oldıġını bütün 'âleme irâ'eye mübâderet iderek bu bâbdaki telâş u tehâlük ve ṭaleb-i tefâḫuruyla bilâ-tekellüf ü raḳîb ḫod-be-ḫod maḳâm-ı ṣadârete ṣu'ûd ile mesrûr ve ticâret nâẓırı dâmâd-ı şehriyârî Ḫalîl Rif'at Paşa ikinci def'a ser-'askerlik mesnediyle maḥbûr olmuş idi.

Elli altı senesi rebî'u'l-âḫiriniñ yedinci güni ma'zûlen ḫânesinde ârâm itmekde iken Tekfûr Ṭaġı'na nefy ü iclâ ve bir müddet mürûrında müsinn ü iḫtiyâr-ı şeyḫu'l-vüzerâ ve merâḥim-i seniyyeye sezâ görülmesiyle elli yedi senesi şevvâlinde ḥaḳḳında 'afv-ı 'âlî şâyân ve der-sa'âdete 'avdeti emr ü fermân buyurulmuş olmasını müte'âḳib mecâlis-i 'âliyeye me'mûr ve biñ iki yüz altmış iki senesi muḥarremü'l-ḥarâmınıñ on ṭoḳuzuncı güni ol vaḳit başmâbeynci bulunan Ḫamdî Paşa'nıñ himmetiyle ser-'askerlikde selefi Sü-

leymân Re'fet Paşa'ya ḫalef ve ikinci def'a [120] ser-'askerlik mesned-i celîliyle müşerref oldıġı ḥâlde meṣâliḥ-i sipeh-sâlârî ile it'âb-ı vücûda sinn ü sâli nâ-müteḥammil oldıġından altmış üç senesi muḥareminiñ beşinci penç-şenbe güni meclis-i ḫâṣ-ı vükelâ a'żâlıġına menḳûl ve şehriyye altmış biñ ġuruş ma'âşla Mîrgûn'da vâḳi' sâḥil-ḫânesinde rehîn-i refâh u âsâyiş oldıġı ḥâlde biñ iki yüz yetmiş bir senesi cümâde'l-âḫiresiniñ on üçünci pençşen-be güni terk-i daġdaġa-i umûr-ı dünyâ ve reh-neverd-i 'âlem-i 'uḳbâ olaraḳ civâr-ı Ḥażret-i Ḫâlid'de Bostan İskelesi'nde binâ ve inşâ eyledigi türbe-i maḥṣûṣasına defn olunmuşdur.

Müşârün-ileyhiñ gezdikleri maḥalleriñ ba'żısında çeşme ve mekteb ve köpri gibi âṣârı mervî ve Mîrgûn Câmi'ini mücedded ṣûretle ta'mîr ve mu-vaḳḳit-ḫâne ve çeşme binâ ve türbesi civârında bir Naḳşıbendî Tekyesi ile bir kütüb-ḫâne te'sîs itmişdir. Müşârün-ileyh ḥalîm ü kerîm, müzâḥa mâ'il, sinni ṭoḳsana müteḳârib, ḫande-rû, laṭîfe-gû bir vezîr-i 'âlî-himmet idi. Raḥmetullâhi 'aleyhi raḥmeten vâsi'aten.

Buraya ḳadar olan ḥikâye Ḥadîḳa Żeyli'yle ba'żı ifâdâtdan menḳûl olup bundan aşaġısı Cevdet Paşa Târîḫi'niñ cild-i sâbi'inden ve ba'żı aḥvâ-li müşârün-ileyhiñ ibtidâ-yı vezâretinde içoġlan başçavuşı ve mu'aḫḫaran iç çuḳadârî olup ser-'askerliginiñ ibtidâlarında manṣıbı olan Kütahyâ'ya müte-sellim naṣb ve i'zâm itdigi Tepedelenli 'Alî Paşa başçavuşı süd pederim Ḥacı 'Ârif Aġa berâber bulundıġı cihetle ḥikâyât-ı vâḳıʿasından istifhâm olu-nan fıḳralardır:

Biñ iki yüz on üç senesinde Fıransalunuñ baġteten Mıṣr'ı istîlâsında biñ iki yüz on altı târîḫinde devlet-i 'aliyyeniñ müttefiḳi olan İngiltere dev-leti 'asker ve sefâ'iniyle berâber ḳapudân-ı deryâ Küçük Ḥüseyin Paşa'nıñ yetmiş pâre süfün-i hümâyûn ile sevâḥil-i Mıṣriyye'den Ebû Ḫavr tersânesi-ne vürûdında Ḫusrev Paşa ḳapudân-ı müşârün-ileyhiñ keṯḫudâsı bulun-maġın Ḥüseyin Paşa süfün-i hümâyûn ile getürdigi niẓâm-ı cedîd ve başı-bozuḳ 'asâkiriniñ cümlesine müşârün-ileyh Ḫusrev Paşa'yı başbuġ naṣb ide-rek niẓâm-ı cedîdiñ bostancılara mensûb olan Levend Çiftligi ṭaḳımından olup ma'iyyetine virilen ṣol ḳol aġası 'Abdullâh Aġa nâm Nerîmân-şikârı refâḳatindeki niẓâm-ı cedîd ve İngiliz 'askeri ile berâber Reşîd üzerine sevḳ ü irsâl ve Reşîd Boġazı'na idḫâl olunan on ṭoḳuz ḳıṭ'a şalopa [121] ile Rüs-

temâne biraz muḥârebeden ṣoñra Reşîd'iñ feṯḥi müyesser olması muvaffaḳiyetini müte'âḳib serdâr-ı ekrem ṣadr-ı a'ẓam Żiyâ Yûsuf Paşa Mıṣr'ıñ cânib-i şarḳîsinden ve müşârün-ileyh ḳapudân paşa ṭaraf-ı ġarbîsinden Mıṣr'a hücûm itdiklerini Fıransa ḳumandanı Belbâr[28] istiḥbâr iderek ḳapudân paşa ṭarafını li-ecli'l-işġâl altı yüz neferi Fıransız ve bâḳîsi Mıṣr'ıñ Ḳıbṭiyân ve Rûm milletinden mürekkeb mecmû'ı dört biñ nefer bir fırḳa tertîb ile semt-i ġarbîye sevḳ iderek iki yüz on altı muḥarreminiñ dördünci güni Deyr-i Şeyḫ ḳaryesinde düşmen iḥâṭa olunduḳda müşârün-ileyh Ḫusrev Paşa iẓhâr-ı celâdet ü besâletle bi'z-zât muḥârebeye girişerek pek çoḳ iş görmüş ve bu muḥârebedeki şecâ'ati muḳaddime-i iḳbâli olmuş idi. Ṣadr-ı a'ẓam Żiyâ Yûsuf Paşa müşârün-ileyhe muraṣṣa' seyf ve ḳapudân paşaya mücevherli pala ve İngiliz'iñ berrî vü baḥrî iki nefer ḳumandanlarına elmâslı meçler ihdâsıyla ilerüsini teşvîḳe himmet buyurduḳlarından faẓla müşârün-ileyh Ḫusrev Paşa'ya iki yüz on altı muḥarreminde bâ-rütbe-i vâlâ-yı vezâret İzmîd sancaġını tevcîh itdigini müte'âḳib evâ'il-i cümâde'l-evvelîde Mıṣır vâlîligini daḫi iḥsân itdirmişler idi.

Ḫusrev Paşa'nıñ fıṭratında merkûz olan farṭ-ı feṭânet ibtidâ-yı me'mûriyyetinde Mıṣır'da icrâ-yı 'adâlet ve memleketi ma'mûr ve ra'iyyeti mesrûr itmek himmetine maṣrûf olup nezdinde tevḳîf itdigi mûmâ-ileyh ḳol aġası 'Abdullâh Aġa ve daha birḳaç żâbiṭ ma'rifetleriyle biñ iki yüz on yedi târîḫinde Mıṣır'da Fıransız 'askerine taḳlîden ibrâz-ı niẓâm-ı cedîd-i 'askerî tertîb ve umûr-ı idâreyi egerçi bir ḥüsn-i ṣûrete tesrîb eylemiş ise de dirâyet ü cesâretine i'tinâsı seyyi'esi gençlik ve tecrübesizlik illeti ile maṣlaḥatıñ reviş-i âtîsine muṭâla'a-i dûr-â-dûr ile naẓar idemediginden taḳlîl-i maṣârif emeliyle defterdâr Recâ'î Efendi'niñ iḫtâr-ı ṭama'-kârânesini bi'l-ışġâ ma'âşlarını ḳaṭ' itdigi Arnavud sekbân 'askeri ma'âş-ı müterekkimelerini kâmilen ṭaleb eylemeleriyle ḫazîneniñ mevcûdı îfâya kifâyet idemeyeceginden ve müşârün-ileyhiñ tertîb eyledigi 'askeriñ 'adedi Arnavudlara muḳâbil olamayacaġından on yedi ṣaferiniñ ġurresi olan sebı güni bu vesîle ile ẓuhûr iden fitneniñ [122] büyümesi ve Recâ'î Efendi kemâl-i telâşından aḳçeniñ i'tâsını ol vaḳit ser-çeşme bulunan Meḥmed 'Alî Paşa'ya ḥavâle itmesi, Meḥmed 'Alî Paşa ise tecrübe-i ṭâli'ine ni'me'l-vesîle istiḫżâr u ittiḫâẕ ey-

28. بلبار

ledigi bu lu'b-ı şaṭrancıñ bidâyet-i lâ'ibesindeki manṣûbe-i taṣavvurını bütün ḥuṣûl-i maḳâṣıdı ḫânelerine müsevviḳ u munṣarıf görüp fevt-i furṣat itmedigi cihetle beyt-i maṭlab-ı ḫafâsına ḳurmuş oldıġı sürâdıḳ-ı ḫayâliyyesi verâsındaki teṣâvîr-i baḫt u ṭâli'iniñ mir'ât-ı muḳadderât-ı İlâhiyyede büyük gösterecek tel'âbelerle bâzîçe-i żamîriniñ envâ'-ı mülâ'abetle levḥ-i fi'le iḫrâcına ḫıdmet itmege başlamasına ma'nen i'âne idilmiş dimekden başḳa ma'nâ virilemeyecegi der-kârdır.

Defterdâr efendi i'âneden me'yûs olduḳdan başḳa vâlî paşadan gördigi mu'âmele-i taḥḳîriyye arasında ḳonaġı yaġmâ vü iḫrâḳ olunaraḳ Mıṣır'da Arnavud 'askeri ser-gerdelerinden ṣadr-ı a'ẓam Żiyâ Yûsuf Paşa'nıñ mîr-mîrânlıḳla çerâġ itdigi ṣadr-ı esbaḳ Muṣṭafâ Nâ'ilî Paşa merḥûmuñ pederi olup Manastır'a ḳarîb olan Arnavudluġa mülḥaḳ Foyan[29] ḳażâsı ḫânedânından Ṭâhir Paşa'yı olsun iltifât u iḥsân ile ele almaḳ lâzıme-i vaḳt ü ḥâl iken aña daḥi muvaffaḳ olamayup ḫazînedârını ḳal'ada terk ile kendüsi Elfî Meḥmed Beg'iñ ḳonaġına inmiş ve ḫazînedârı Ṭâhir Paşa ile birlikde olan Arnavudlarıñ hücûmına ṭayanamadıġından bi'ż-żarûre ḳal'ayı anlara teslîm eylemişdir. Meḥmed 'Alî Paşa maṣlaḥatı teşdîd ile Ḫusrev Paşa'nıñ ârâm itdigi ḳonaḳ ṭutuşdurulmaġla paşa ṭuramayup dâ'ire-i dâḫiliyye vü ḫâriciyyesiyle cezîre-i Bedrân[30] cihetine revân olaraḳ oradan firârına daha ba'żı ḥikâyât-ı müte'essifeye dâ'ir Târîḫ-i Cevdet Paşa'da görilen fıḳralara aġa-yı mûmâ-ileyhiñ rivâyâtı muvâfıḳ görünmüşdür.

Müşârün-ileyhiñ Mıṣır vâlîligi bir buçuḳ seneden ziyâde ise de bu müddet içinde isḳâ-yı nâm u şân ve devlet-i 'aliyyeye îfâ-yı ḫaḳḳ-ı nemek ü nân idecek bir ḫıdmete muvaffaḳ olamayup encâm-ı kâr, miṣvâr-ı 'inâd u mizâc-ı ḫod-serânesi seyyi'esiyle Mıṣır'dan ba'de'l-firâr birçoḳ felâketlere uġradıḳdan ṣoñra ḳapandıġı ġarb ḳal'asında Meḥmed 'Alî Paşa'nıñ sevḳ itdigi sekbân 'askerine tâb-âver-i muḳâvemet olamayaraḳ Kâşif 'Oṣmân Beg'e deḫâletle nâ-çâr 'âr-ı esâreti iḫtiyâr itmesi henüz tecrübeye mâlik [123] olamaması seyyi'âtınıñ meydâna ḳoydıġı maḥcûbiyyet oldıġını ara ṣıra ḫavâṣṣ-ı bendegânına i'tirâf itdigi aġa-yı mûmâ-ileyhden işidilmişdir.

29. فويان
30. بدران

El-ḥâṣıl müşârün-ileyhiñ bu me'mûriyetinde bîhûde birçoḳ ḳan dökilerek itlâf-ı emvâl-i beytü'l-mâl-i müslimîne sebeb ü âlet olmuş ve bu seyyi'âtdan faẕla hemân Fıransızlar taḫrîbâtı ḳadar ve belki anlarıñ taḫrîbe acıyup ḳıyamadıḳları birçoḳ ebniyye-i ma'mûre ve emâkin-i mebrûke iḫrâḳ u imḥâ olunaraḳ Mıṣır şehri âşiyâne-i bûm u ġurâba dönmekle bu mel'abe-i ġaddârâne-i maṣnû'a-i ġaraż-kârîde Meḥmed 'Alî Paşa'nıñ piyâdesi ferze çıḳmış ve el-ḥaḳ nefsi içün pek muḫayyel manṣûbeler il'âbıyla Ḫusrev Paşa'yı mât itdikden ṣoñra ilerüde taṣavvur itdigi bâzîçelerde şâha ḳarşu at sürmek çıḳışlarını tehiyye vü istiḥżâra başlayaraḳ meydân-ı lu'bede-bâzîde kendüsi ferzâne ihtizâza ibtidâ vü ibtidâr itmek muḳaddemâtını vâdî-i bâdî-i naẓara 'arż itmege mübâşeret itmişdir.

Mûmâ-ileyh süd peder El-ḥâc Meḥmed 'Ârif Aġa merḥûm, 'an-aṣıl Küçük Ḥüseyin Paşa dâ'iresinde iken Ḫusrev Paşa almış ve bu muḥarebelerde meydân-ı ḥarbde ve mezkûr felâketleriñ cümlesinde paşa-yı müşârün-ileyhiñ nezdinde bulunmuş oldıġından mûmâ-ileyhiñ ḥikâyesine naẓaran müşârün-ileyh Ḫusrev Paşa ḥaḳîḳatü'l-ḥâl aṣḥâb-ı şecâ'at u besâletden cerî vü cesûr ve dirâyet ü cerbeze ile mefṭûr olup faḳaṭ evâ'il-i ḥâlinde ekṣer-i umûrda kendi re'yine ḳâ'il ve nâ-be-maḥal 'inâd ve icrâ-yı aġrâża mâ'il olup ez-cümle Ṭâhir Paşa'ya olan ḥaḳâreti ve Arnavudlarıñ bî-vaḳt ḫarcını kesmesi ve ḳal'anıñ emr-i muḥâfaẓasına 'adem-i diḳḳati ve Meḥmed 'Alî Paşa gibi bir ser-çeşme-i 'âḳili ve Recâ'î Efendi gibi devlet me'mûrını ele almaġa raġbet itmemesi ve öyle henüz herc ü mercden birçoḳ żâyi'âta uġramış ve güç ḥâl ile yaḳayı ḳurtarmış olan ahâlîniñ icrâ-yı taltîfiyle ḳalben devlete meyl ü maḥabbet itdirmege çalışmaması ma'mûriyyet-i beldeye lüzûm u me'mûl ḳadar himmet itmemesi ve bu şeyleri iḫtâr iden ḫayr-ḫâhânı diñlememesi encâm-ı kâr Mıṣır'dan ṣıfru'l-yed 'avdetini netîce virmişdir.

Bu bâzîçe-i bârîkiñ müşârün-ileyh Meḥmed 'Alî Paşa'nıñ ḫayâl ü efkârı taṣvîri oldıġını bildiginden ol vaḳitden biñ iki yüz ḳırḳ yedi târîḫine degin müşârün-ileyhden aḫẕ-ı intiḳâma żerî'a tedârüki taṣavvurında iken ḳırḳ iki târîḫinde Rusyaluya [124] açılan sefer-i hümâyûna Meḥmed 'Alî Paşa'nıñ ta'ahhüd-i ḳavîsi taḥtında olan 'askeri irsâlde teḫallüf itmesi ve 'Akka vâlîsi 'Abdullâh Paşa'yı ḫod-be-ḫod terbiyeye ḳıyâm itmesi müşârün-ileyh Ḫusrev Paşa'ya aḫẕ-ı intiḳâma vesîle-i iḫtilâs-ı furṣat olaraḳ ḫâḳân-ı ḫuld-âşiyân Sulṭân Maḥmûd Ḫân efendimizi teşvîḳ u terġîb ve ol

sefer-i nâ-mübârek ẓuhûrını tensîb itdiginden ḳırḳ yedi ve elli dört târîḫlerinde iki def'ada iki ṭarafdan rîzân olan ḫûn-ı islâmiyâna sebeb ü bâdî oldıġı 'ilâve-i cerîde-i seyyi'ât-ı a'mâli olmuşdur.

İşte Mışır me'mûriyyetindeki meşhûdâtdan bir büyük ders almış ve bundan ṣoñra bulundıġı me'mûriyyetlerde egerçi bu derece 'inâd itmemiş ise de dâhiye-i mezḳûreye bâ'iṣ olması ḳâbil-i 'afv olmadıġı cihetle bu fıḳra ile vaḳ'a-i ḫayriyye ta'bîr olunan yeñiçerileriñ ilġâ vü imḥâsı ḫıdmet-i memdûḥasında bulunan ve yüzinden devlet-i 'aliyyeniñ ḳat'â raḫne-dâr olmadıġı müṣbet olan ṣadr-ı a'ẓam Selîm Paşa, Ḫusrev Paşa'nıñ dirâyet ü feṭânetini ḥużûr-ı ḥażret-i Maḥmûd Ḫânî'ye 'arż u tavṣiye ile bi'l-iḳdâm dost-ı ḳadîmi olan ser-'asker Aġa Ḥüseyin Paşa'ya taḳdîm ile ḳırḳ ikide ser-'askerligine sebeb-i müstaḳil olmuş iken müşârün-ileyh Selîm Paşa'nıñ li-ecli'l-müdâfa'a bir an aḳdem Rusya seferine def'ine ve Varna istîlâsı bahânesiyle 'azl ü müṣâdere ile menkûbiyyetine ḳanâ'at itmeyüp bir ḳat daha muṣâb u maġdûr olması ârzûsıyla pâdişâh-ı ḳadr-dân Sulṭân Maḥmûd Ḫân-ı bende-nüvâzdan rûy-ı mümâşât u müsâ'ade müşâhedesi me'mûliyle bi-ḥaḳḳın maḳâm-ı ṣadâreti iḥrâz itmiş öyle bir vezîr-i ġayûr u cesûruñ rütbesiniñ ref'i ve ḳapucıbaşılıġa ḥaṭṭ u tenzîl ile açıḳdan açıġa taḥḳîre çalışmasına müsâ'adeden me'yûsiyyetle nihâyet nefy ü iclâ ve müṣâdereden ṣoñra Rûmili vâlîligini müte'âḳib Şâm vâlîligine taḥvîl-i me'mûriyyetine iḳdâm iderek o arada maḥrûḳen şehâdet ü ifnâsına sebeb olması ve cülûs-ı 'Abdu'l-Mecîd Ḫânî'de ḫod-be-ḫod mühr-i hümâyûnı ġaṣb itmek seyyi'e ve şe'nini irtikâb eylemesi ve silaḥdârlıḳ ve ṣadâretindeki evân-ı iḳbâlinde her bir iş'ârât u iltimâsını is'âfa çalışan ve ḳapu yoldaşlıġına ḥürmeten dâ'imâ iẓhâr-ı mu'âvenet ü meveddetden girü ṭurmayan Ġâzî Aḥmed Paşa-zâde silaḥdâr 'Alî Paşa'nıñ tercemesinde beyân olındıġı üzere iḳbâlini istirḳâb iderek mevkib-i hümâyûndan evvelâ Mâltepe'ye ve müte'âḳiben Baḥr-i Sefîd Boġazı muḥâfaẓasıyla Ḳal'a-i Sulṭâniyye'ye def' itdirmege iḳdâm [125] ile orada maḥzûnen ve müsteşḳilen terk-i ḥayât itmesine sebeb olması ve şervet-i yesâr-ı bisyârına ṭama'an Edremîd a'yânı Mürîd-zâde Hacı Meḥmed Aġa'yı bi-ġayr-i ḥaḳḳın i'dâm itmesi ve bunlar gibi bâ'ż ḥareketi müşârün-ileyh Ḫusrev Paşa'nıñ ġaraż-kârlıġını işbâta kâfîdir.

Müşârün-ileyh lâġ u laṭîfe vü istihżâyı ile'l-vefât terk itmemiş ve esîr-i ḥubb-ı câh oldıġı ḥâlde terk-i ḥayât u refâh eylemişdir. Müşârün-ileyhiñ ḳa-

dem ü emegine munżam olan şervet ü ḥaysiyyet ve adam yetişdirmekde olan himmet-i müsellemesine binâ'en on altı târîḫinde memlûk tedârikine başlayarak Ḳoca Ḥaḳḳı Paşa, dîvân kâtibi Ḥacı Muṣṭafâ Efendi'den mübâya'a itdigi ṣadr-ı esbaḳ Gürci Meḥmed Reşîd Paşa ve Nebîl Paşa pederinden istimlâk iderek iki def'a ser-'asker ve dört kerre ḳapudân-ı deryâ ve birer nevbet meclis-i vâlâ re'îsi ve ticâret nâẓırı ve müte'addid eyâletler vâlîsi olan dâmâd-ı evvel-i ḥażret-i Maḥmûd Ḫânî Çerkes Ḫalîl Rif'at Paşa ve bi'd-defe'ât birinci ve dördünci ve beşinci ordu-yı hümâyûnlar ve bir def'a Ṭopḫâne-i 'Âmire müşîri ve Rusya seferinde Ḳarṣ ordu-yı hümâyûnı ḳumandânı iken dûçâr-ı esâret olan Vâṣıf Meḥmed Paşa ve Çerkes Sa'dullâh Paşa ve üçünci ordu-yı hümâyûn müşîr-i sâbıḳı Çerkeslikle müştehir olup Abaza cinsinden ve Meçân ḳabîlesinden 'Abdî Paşa ve ḫâriciyye ve ticâret ve nâfi'a neẓâretlerini ḥüsn-i idâreye muvaffaḳ olan Edhem Paşa ve Baġdâd vâlîsi iken muvaffaḳan vefât iden Gözlükli Gürci Meḥmed Reşîd Paşa ve żabṭiye müşîri ve ve birḳaç vilâyete vâlî olan Ḫayrü'd-dîn Paşa ve ferîḳân-ı kirâmdan Ḫaydar Paşa, İskender Paşa, Selîm Paşa, mîr-livâ Ferhâd Paşa, Ḥüseyin Paşa gibi ma'lûm olan ve merâtib-i 'askeriyye ve ḳalemiyyeden bulunan daha birçoḳ zât müşârün-ileyhiñ silk-i mülkine geçerek tefeyyüż itmişlerdir.

Müşârün-ileyh Ḫusrev Paşa'nıñ müzâḥ u istihzâya olan meyl-i mizâclarını beyân içün tuḥaf olaraḳ işbu fıḳra daḫi 'ilâve olundı:

Müşârün-ileyh altmış târîḫinde Mîr-gûn'da kâ'in olup mu'aḫḫaran ṣadr-ı a'ẓam Muṣṭafâ Reşîd Paşa merḥûma geçmiş ve Reşîd Paşa'nıñ irtiḥâlinden ṣoñra Ḫidîv-i Mıṣır ḥażretleriniñ istimlâkine müsâ'ade-i hümâyûn şâyân buyurulmuş olan sâḥil-ḫânede [126] ma'zûlen ârâm itmekde oldıġı eṣnâda dâ'iresindeki aşçılardan birisiniñ ismine ḳur'a işâbetiyle 'askere alınmaḳ lâzım geldigini ser-'asker bulunan çuḳadâr aġa Arnavud Muṣṭafâ Aġa-zâde enderûn-ı hümâyûndan kîlâr ḳoġuşından müfîż şehrî Süleymân Re'fet Paşa müşârün-ileyh Ḫusrev Paşa'ya bâ-teẕkire beyân ve aşçınıñ ṭâbûrına virilmek üzere bâb-ı ser-'askerîye irsâlini der-miyân itdiklerine cevâben, "vâḳı'â dâ'iremizde öyle bir aşçı mevcûd olup lâkin sinn-i şeyḫûḫatıñ muḫtâc oldıġı çorba ve lapa ve bulama ve muḥallebi gibi perhîz ġıdâlarını merḳûm ṭabḫ eyledigiden ṭabî'atıñ aña alışmış olması ve ḳur'ası çıḳan efrâda muḳâbil İstanbul ve devâ'ir-i 'askeriyyeniñ ḫâricindeki sâ'ir maḥaller

ḫalḳından ‘aynen bedel-i tedârük ü i‘ṭâsı ḳur‘a niẓâm-nâmesi iḳtiżâsından olup, buña muvâfaḳat ise emr-i ṭabî‘î bulunması cihetiyle der-ḥâl niẓâmına muvâfıḳ ḫâricden bedel-i tedârük ü taḳdîmindeki ta‘assür ma‘lûm-ı ‘âlî-i ser-‘askerîleri bulundıġından el-ḥâletü hâẕihî ‘ıṭḳ-nâmeleri i‘ṭâsına muvaffaḳ olunamamış oldıġı ḥâlde ber-ḥayât u ‘âfiyet olan vükelâ ve müşîrân ve ferîḳândan Ḫalîl Rıf‘at ve Meḥmed Vâṣıf Paşalar ile falân ve fülân paşa ve begefendilerden ḳanġısınıñ bedel-i ḳabûli muvâfıḳ-ı niẓâm olur ise memnûniyyet-i ‘âcizîyi müstelzim olacaġından bu bâbdaki ruḫṣat-ı ‘âcizânem şeref-ṣudûr idecek irâde-i sipeh-sâlârîlerine mevḳûf olmaġla cevâb-ı ‘âlîlerine intiẓâr iderim" deyü yazdıġı hâmiş-i cevâb-nâme ḥaḳîḳaten çerâġ-perverliklerini i‘lân u iṣbât eylemiş oldıġından bu cevâb-ı nâ-ṣavâba ta‘ẓîmen sükût idilmiş ve müşârün-ileyh Süleymân Paşa bu cevâbı bir gün ḫudâvendigâr-ı sâbıḳ cennet-mekân Sulṭân ‘Abdü'l-Mecîd Ḫân ḥażretlerine tuḥaf olaraḳ ‘arż u irâ’e eylediginde, "Ḫusrev Paşa ḳudemânıñ erbâb-ı ḥaysiyyetinden oldıġında şübhe yoḳdur ve yazdıġı cevâbda vâriddir" buyurmuş ve irtesi gün Ḫusrev Paşa Süleymân Paşa'ya ḫalef olmuşdur.

Müşârün-ileyh Ḫusrev Paşa ‘uteḳâsından olan ṣadr-ı esbaḳ Gürcî Meḥmed Reşîd Paşa'nıñ maḫdûmı olup Muṣṭafâ Reşîd Paşa merḥûmuñ üçünci ṣadâretinde bilâ-veled irtiḥâl-i dâr-ı beḳâ iden İbrâhîm Beg'iñ terekesi ḥasbe'l-velâ Ḫusrev Paşa'ya ‘â’id olmaġla ve elli altıdaki infiṣâline sebebiyet zu‘mından ṭolayı müşârün-ileyh [127] Reşîd Paşa ile beynleri şekker-âb bulunmaġla münâsebet aldırdıḳça ṣadr-ı müşârün-ileyhe ‘arż-ı mülâṭefe vü muṭâyebe ile iẓhâr-ı iżmâr-ı a‘ẓâr iderek furṣat düşürdükçe seng-endâz-ı istihzâ ile iġżâb itmegi pîşe ve bu yolda hemîşe vesâ’il-i iḫtilâsını endîşe itdiginden, işbu tereke ḫuṣûṣını daḫi zerî‘a-i mülâṭefe ‘add iderek müşârün-ileyh Meḥmed Reşîd Paşa'nıñ isminden teġâfülle müzâḥen yalñız maḫlaṣını yâd iderek müşârün-ileyh Muṣṭafâ Reşîd Paşa'ya yazdıġı teẕkirede, "‘uteḳâ-yı ‘âcizîden ṣadr-ı esbaḳ Reşîd Paşa'nıñ maḫdûmı olup bu kerre bilâ-veled irtiḥâl eyledigi istiḫbâr olunan İbrâhîm Beg'iñ terekesi ḥasbe'l-velâ ḫazîne-i ‘âcizîye ‘â’id oldıġı ḥâlde beytü'l-mâl ṭarafından vaż‘-ı yed olındıġı rivâyet olındıġından müdâḫale-i merviyye ṣaḥîḥ oldıġı ḥâlde men‘iyle luṭfen tereke-i mezkûre ne ṭarafdan maẓbûṭ ise me’mûrîn ḳulları ma‘rifetleriyle ẓâhire bi'l-iḫrâc, sûy-ı çâkerâneme irsâli ḫuṣûṣına ‘âṭıfet-i ‘aliyye-i vekâlet-penâhîlerini niyâz iderim, her ḥâlde emr ü fermân ..." ‘ibâ-

resiyle yazdığı tezkire dahi müşârün-ileyhiñ kadem ü 'azm-i şânını mûcib bulunmuşdur. Bu fıkralarıñ me'âl ü ma'nâ-yı mermûzelerine göre ziyâde ibrâz-ı 'azamet ve müzâha mâ'il olarak hakîkaten her sınıfdan pek çok çerâğı oldığına nazaran bir zât-ı mekârim-hısâl idi. Rahmetullâhi 'aleyh du'âsıyla hatm-i makâl ve tafsîlât-ı terceme-i hâline muttali' olmak isteyenler Hadîkatü'l-Vüzerâ'ya zeylen rüsûmât muhâsebecisi esbak Rif'at Efendi'niñ Verdü'l-Hadâ'ik nâm risâlesine mürâca'at buyurmalarını tavsiye ile ikmâl-i sevâd iderim.

Altmışıncı Sadr-ı A'zam Kıbrıslı Mehmed Emîn Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan Feyż Alanlarıñ Altmışıncısı ve Sadr-ı A'zamlarıñ Yüz Yetmiş Yedincisi Kıbrıslı Mehmed Emîn Paşa'dır. Sene 1271. Müddet-i Sene: 2, Def'a: 3.

Müşârün-ileyh biñ iki yüz otuz üç târîhinde hazîne-i hümâyûn kethudâsı iken silahdâr olan İlyâs Ağa'ya halef olan hazîne kethudâsı Kıbrisî Mehmed Emîn Efendi'niñ yegeni ve Kıbrisî Hüseyin Efendi'niñ şemere-i 'ömr-i girân-mâyesidir. Evân-ı rüşd ü reye'ânîsinde der-sa'âdete bi'l-vürûd dayısı müşârün-ileyh himmetiyle enderûn-ı hümâyûnda hazîne otasına çerâğ olduktan soñra sarây-ı hümâyûnca mâ-beyncilige mukaddime olan derece-i sâlise me'mûriyetlerinden ol vakit hazîne kethudâsı tütüncisi bulunan [128] ser-'asker-i esbak sır kâtibi Mustafâ Nûrî Paşa'nıñ biñ iki yüz otuz sekiz târîhinde mâ-beynclikle ser-kitâbetine me'mûriyyetinde dayısınıñ resmî tütünciligi me'mûriyyetiyle kesb-i tehayyüz eyledigi hengâmda kırk birde zuhûr iden vak'a-i hayriyyeyi müte'âkib tertîb olunan 'asâkir-i nizâmiyyeye idhâl olunmak emeliyle evkât-ı hâliyesini ta'allüm-i fünûn-ı cünûdiyye ve tahsîl-i 'ulûm-ı edebiyye ile güzerân itdirdigi hâlde kırk dörtde açılan hâssa dördünci alayınıñ ikinci tâbûrınıñ ikinci yüzbaşılığı ile silk-i celîl-i 'asâkir-i şâhâneye dâhil olmuşlar idi. Kırk sekiz târîhinde ser-'asker-i esbak Nâmık Paşa'nıñ Londra'ya me'mûriyetinde birlikde giderek li'ecli't-tahsîl üç mâh Pâris'de kaldığı esnâda Nâmık Paşa müşârün-ileyhi der-sa'âdete i'âde itmek üzere Londra'ya celb itmiş ise de her ne

sebeble ise irsâlinden ṣarf-ı naẓarla sekiz ay ḳadar orada iḳâmetden ṣoñra birlikde yine Pâris'e 'azîmet ve Nâmıḳ Paşa'nıñ der-sa'âdete 'avdetinde ṣâḥib-i terceme Pâris'de bi't-tevaḳḳuf iki sene müddet iḳâmet ve taḥṣîl-i lisâna himmet iderek der-sa'âdete 'avdetinde Ḳolaġalıḳ rütbesiyle maẓhar-ı 'âṭıfet-i şehriyâr-ı ma'âlî-menḳabet olmuşlar idi. Ṣadr-ı esbaḳ merḥûm Meḥmed Reşîd Paşa'nıñ Kürdistân ışlâḥâtına himmetleri zamânında Revândız ġâ'ilesi arasında güşâd olınan ḫâṣṣa beşinci alayınıñ ikinci ṭâbûrı biñbaşılıġıyla maḥall-i me'mûriyetlerine i'zâm olunmaḳ eṣnâsında mekteb-i ḥarbiyyede ḳalmalarına irâde-i seniyye ẓuhûr ve bir sene mürûrında tekmîl-i fenn ü ma'rifet ve Pâris'deki şâkirdâna neẓâret itmek üzere ḳarîḥa-i ḥażret-i Maḥmûd Ḫânî'den tekrâr Pâris'e bi'l-vuṣûl, taḥṣîl-i 'ulûm u fünûna eṣnâ-yı sa'y ü verzişinde cülûs-ı Sulṭân 'Abdü'l-Mecîd Ḫânî vuḳû'ında Der-i 'Aliyye'ye 'avdet ve mîr-alâylıḳla ṭop-ḫâne-i 'âmireye me'mûr ve çoḳ geçmeden mîr-livâlıḳla ṭop-ḫâne meclis a'ẓâlıġı ile mesrûr buyurulmuş idi. Elli altı târîḫinde dâr-ı şûrâ-yı 'askerîye naḳl-i me'mûriyetinden ṣoñra 'asâkir-i redîfeniñ celb ü cem'i içün Sinop ve Anḳara ve Ḳasṭamonı ve Bolı ṭaraflarına i'zâm olunaraḳ ḥüsn-i ikmâle me'mûriyetle der-sa'âdete 'avdet eylemişler idi.

Elli ṭoḳuz târîḫinde icrâ olınan tensîḳât-ı 'askeriyyede ba'żı esbâb-ı vâḥiyeye mebnî umûr-ı mülkiyede li-ecli'l-istiḫdâm ḥâ'iz olduḳları rütbeniñ mîrü'l-ümerâlıġa [129] tenzîl ü taḥvîl ile altı mâh ḳadar ḫânelerinde ba'de'l-ârâm altmış senesi ẓi'l-ḥicce-i şerîfesinde 'Akkâ muḥâfıẓlıġı ve altmış bir senesi ẓi'l-ḳa'desinde bâ-rütbe-i mîr-mîrânî Ḳudüs-i Şerîf mutaṣarrıflıġı me'mûriyetleriyle nâ'il-i muḳaddime-i iḳbâl ve altmış üç senesi evâsıtında bi'l-infiṣâl altı mâh ḳadar der-sa'âdetde müteraḳḳıb-ı ẓuhûr-ı elṭâf-ı Ḥażret-i Ḫudâ-yı Müte'âl iken sene-i merḳûme evâ'il-i recebinde teveccüh iden Ṭırnovi ḳâ'im-maḳâmlıġından isti'fâları sene-i mezbûre evâ'il-i şa'bânında ṭop-ḫâne-i 'âmire müşîri bulunan Dâmâd Aḥmed Feṭḥî Paşa merḥûmuñ himmetiyle Belġrâd muḥâfıẓlıġı ve altmış dört senesi şa'bânında ma'zûlen der-sa'âdete vuṣûl ile şevvâlde tevcîh buyurılan Tırḥala mutaṣarrıflıġına müttehî-i 'azîmet iken lisân-âşinâlıġına ve uṣûl-i sefârete der-kâr olan ma'lûmâtına mebnî sene-i merḳûme ẓi'l-ḳa'desiniñ ikinci güni yine müşârün-ileyh Aḥmed Feṭḥî Paşa'nıñ sevḳiyle bâ-rütbe-i vâlâ-yı vezâret Londra büyük elçiligine me'mûr olmuşlar idi.

Altmış beş senesi muḥarreminiñ yedinci güni Pâris'e ve birḳaç gün ba'de'l-ârâm yirmi dördünci güni merkez-i me'mûriyetleri olan Londra'ya vâṣıl ve umûr-ı me'mûreleriniñ ḥüsn-i rü'yet ü temşiyyetinde tevfîḳât-ı İlâhiyyeye muḳârenet ḥâṣıl oldıġı eṣnâda Felemenk ḳırâliyetiniñ teceddüdi rüsûm-ı tehniyetiniñ îfâsı żımnında Hollanda'ya 'azîmet ve ba'de ḫıtâmi'l-me'mûriyyet Londra'ya 'avdetle elli altı senesi evâḫirinde me'żûnen ve muvaḳḳaten der-sa'âdete mu'âvedetleri eṣnâsında Żarîf Paşa vâlîliginde tecrübesizlik seyyi'esiyle ẓuhûr iden Ḥaleb ḥâdiṣesiniñ ḥüzn-i indifâ'ı me'mûriyyetiyle altmış yedi senesi evâ'il-i muḥarreminde Ḥaleb syâletine vâlî ve vükelâlıḳ nişân-ı zî-şânıyla ḳadri 'âlî olmuş idi.

Reh-nümâyî-i tevfîḳ-i ni'me'r-refîḳ ile eyâlet-i meẓkûreniñ âsâyişini i'âdeye ba'de'l-muvaffaḳiye Girid vâlîliginе me'mûr buyurulmaḳ üzere da'vet olunmuş ise de isti'fâ itdiginden sene-i merḳûme ẓi'l-ḳa'desinde 'Arabistân ordu-yı hümâyûnı müşîrligine me'mûriyetleri icrâ ve merkez-i ordu-yı hümâyûn olan Şâm-ı şerîfe vuṣûllerini müte'âḳib ṭâ'ife-i Dürûz'uñ cem'iyyet-gâhları olan Licâ ṭarafından taḥaddüṣ iden ġâ'ileniñ indifâ'ı içün lüzûmı ḳadar ṭop ve 'asâkir-i niẓâmiyye-i şâhâne istiṣḥâbıyla bi'ẕ-ẕât Licâ'ya 'azîmete ve aḥâlî-i Dürûz'uñ seciyye-i redî'elerine ve intiḫâb-ı mevḳi'e kesb-i vuḳûf u tecrübe idecek ḳadar henüz vaḳit mümtedd olmamış olması eṣnâ-yı [130] dâr u gîrde Dürzîler'iñ cür'etini müstelzim olmasıyla muḥârebeden dest-keş-i ferâġ ile Şâm-ı şerîfe 'avdetini müte'âḳib altmış ṭoḳuz senesi cümâde'l-âḫiresinde vuḳû' bulan infiṣâllerinde der-sa'âdete 'avdetle sene-i merḳûme evâ'il-i şevvâlinde Edirne eyâleti tevcîh ve yetmiş senesi cümâde'l-evvelîsi ġurresinde mesned-i celîl-i ḳapudânî ile tenvîh buyurulmuş idi.

Sene-i mezbûre ramażân-ı şerîfiniñ üçünci güni ḫıdmet-i celîle-i ṣadâret-i 'uẓmâ ile tebcîl ve yetmiş bir senesi rebî'u'l-evvelîsiniñ üçünci güni infiṣâl ile sene-i merḳûme ẓi'l-ḳa'desiniñ on ikinci pençşenbe güni meclis-i 'âlî-i tanẓîmât riyâset-i celîlesiyle tevḳîr olındıġı Rusya mes'elesiniñ ḫıtâmına müṣâdif olaraḳ ol vaḳit ṣadr-ı a'ẓam bulunan Meḥmed Emîn 'Alî Paşa'nıñ mu'âhede-i ṣulḥiyyeniñ tanẓîmi içün Pâris'de olan meclis-i maḫṣûṣ-ı mükâlemeye me'mûriyetleri olan yetmiş iki senesi cümâde'l-ûlâsınıñ yirmi beşinci cum'a-irtesi güni riyâset-i meẓkûra vekâletle idâre olunmaḳ üzere ṣadâret-i 'uẓmâ ḳâ'im-maḳâmlıġına me'mûr ve mu'aḫḫaran Rusya impara-

ṭorlığınıñ teceddüdi aṣḥâb-ı ḥaysiyetden büyük bir ẓâtıñ sefâretle Petersburġ'a ilzâmını müstelzim olmaġla resm-i tetevvücüñ icrâsında bulunmaḳ ve riyâset-i meẕkûre 'uhdelerinde ḳalmaḳ üzere maṣârifât nâẓırı Ḥacı 'Alî Begefendi-zâde vükelâ-yı fiḫâm-ı salṭanat-ı seniyyeden meclis-i vâlâ-yı aḥkâm-ı 'adliye re'îs-i sâbıḳı enderûn-ı hümâyûndan müfîż âti't-terceme Ṣâdıḳ Rif'at Paşa vekîl ta'yîn buyurulmuş idi. Sene-i merḳûme ẓi'l-ḥiccesi evâsıṭında sefâret müsteşârı Besîm Begefendi ve sâ'ir ma'iyyet me'mûrlarıyla vapur-ı maḫṣûṣ ile Odesa'ya ve oradan Mosḳova'ya, ba'dehû Petersburġ'a 'azîmet ve itmâm-ı ḥüsn-i me'mûriyyet ve sefâret-i dâ'imî teşkîl ve iḳâmesiyle Viyana üzerinden Tiriyeste ṭarîḳiyle der-sa'âdete 'avdet ve meclis-i 'âlî-i meẕkûre müteferri'-i umûr-ı mühimme-i devlet-i 'aliyyeniñ rü'yet ü temşiyyetine niṣâr-ı naḳdîne-i himmet buyurmaḳda iken yetmiş üç senesi ẓi'l-ḥiccetü'ş-şerîfesi evâsıṭında riyâset-i celîle-i meẕkûreden mecâlis-i 'âliyeye me'mûr ve yetmiş dört senesi cümâde'l-ûlâsınıñ yirmi beşinci pazar-irtesi güni ṣâniyen riyâset-i celîle-i meẕkûre ile mesrûr olmuşlar idi.

Biñ iki yüz yetmiş beş senesi muḥrremü'l-ḥarâmınıñ ṭoḳuzıncı cum'a-irtesi güni ikinci def'a olaraḳ maḳâm-ı vâlâ-yı ḳapudânîye ve sene-i merḳûme rebî'u'l-evvelîsiniñ on [131] üçünci pençşenbe güni tekrâr mecâlis-i 'âliyeye me'mûr buyurulduḳdan ṣoñra ḫıdmetden 'afv ile bir müddet-cegiz ḫâne ve sâḥil-ḫânelerinde ârâm ve yetmiş altı senesi rebî'u'l-evvelîsiniñ yirmi birinci güni ṣâniyen ḫıdmet-i ṣadâret-i 'uẓmâ ile tebcîl ve sene-i mezbûre şehr-i cümâde'l-ûlâsınıñ yirmi sekizinci cum'a güni vuḳû'-ı infiṣâllerini müte'âḳib sene-i merḳûme ẓi'l-ḳa'desiniñ sekizinci pazar-irtesi güni ṣâliṣen maḳâm-ı ṣadâretle tekrîm olunmuşlar idi. Ferdâsı ṣalı güni Rûmili ḳıṭ'asınıñ ışlâḥâtına me'mûriyetle pençşenbe güni der-sa'âdetden ḥareket ve Varna ve Şumnı ve Rusçuḳ ṭarîḳiyle Vidin ve Berḳofça üzerinden Nîş ve Piriştine ve Üsküb ve Köprili ve Perlepe ve Manastır ve Selânik'e 'azîmet ve îfâ-ı ḥüsn-i me'mûriyyete bi'l-muvaffaḳiyye 'avdet buyurmuşlar idi.

İki yüz yetmiş yedi senesi ẓi'l-ḥiccetü'ş-şerîfesiniñ on yedinci ṣalı güni vuḳû' bulan cülûs-ı hümâyûn-ı ḥażret-i pâdişâhîde mesned-i celîl-i vekâlet-i muṭlaḳa 'uhdelerinde ibḳâ buyurulduḳdan ṣoñra yetmiş sekiz senesi muḥarremü'l-ḥarâmınıñ yirmi ṭoḳuzıncı ṣalı güni infiṣâlleri ve sene-i merḳûme rebî'u'l-evvelîsiniñ ikinci cum'a-irtesi güni ikinci def'a olaraḳ Edirne eyâleti vâlîligine me'mûriyyetleri ẓuhûr iderek yirmi altıncı ṣalı güni Tekfûr Ṭaġı ṭa-

rîḳiyle maḥall-i me'mûriyetlerine bi'l-vuṣûl üç seneye ḳarîb îfâ-yı me'mûriyyet ve muḥteriḳ olan Edirne Sarâyı'nı pek maṭbû' ve dil-nişîn ehven-i maṣrafla müceddeden te'sîs ve şehriñ ba'żı maḥallerini tezyîn ve ahâlîsini ma'mûriyyete teşvîḳ ü talṭîf itmekde iken infiṣâl ü 'avdetle bir müddetcik ḥużûr u istirâḥat üzere iken seksen iki senesi muḥarremü'l-ḥarâmı evâḫirinde meclis-i ḫâṣ-ı vükelâya me'mûriyetleri icrâ ve sene-i merḳûme şevvâl-i şerîfiniñ üçünci pazar güni meclis-i 'âlî-i ḫazâ'in riyâset-i celîlesine şeref-baḫşâ ve bir müddet ṣoñraca mecalis-i 'âliyeye me'mûr buyurulmuşlar idi.

Seksen sekiz senesi rebî'u'l-âḫirinde ḫaste ve cümâde'l-âḫiriniñ yirmi üçünci güni irtiḥâl-i dâr-ı cennetle dem-beste olmuşlardır. Müşârün-ileyh cesâretle muttaṣıf, umûr-ı düveliyyeye 'ârif ve 'Arabça ve Rumca ve Fransızca ve biraz İngilizce ve İtalyanca gibi birḳaç lisân ve fünûna vâḳıf, müdebbir-i umûr-ı mülk ü millet ve müşeyyid-i meṣâliḥ-i salṭanat u ra'iyyet, ḫayr-ḫâh-ı devlet, ef'âl ü aḳvâlinde ṣâdıḳ, ḥaḳḳa ḳâ'il, 'iffet ü istiḳâmeti [132] kâmil, sözinde ṣâbit, fa''âl ü ġayûr, ṣâḥib-i tedbîr, müdaḳḳiḳ ü şîrîn-gû, bir düstûr-ı ma'âlî-mevfûr-ı ḫande-rû idiler. Raḥmetullâhi 'aleyhi raḥmeten vâsi'aten.

Aṣıl enderûn-ı hümâyûn ta'bîriyle yâd olunan iç dâ'ire-i hümâyûndan maḳâm-ı ṣadârete irtiḳâ itmiş olan żevâtıñ terâcim-i aḥvâlleri yazılmış oldıġı gibi bundan ṣoñra sarây-ı hümâyûnuñ her şu'besinden mesned-i ṣadâreti iḥrâz idenleriñ terceme-i aḥvâlleri 'ilâve olundı:

Sarây-ı Hümâyûndan Neş'et İdenleriñ Birincisi Balṭacı Yemişçi Ḥasan Paşa

Enderûn-ı Hümâyûn Ḫâricinde Olup Sarây-ı Hümâyûna Müte'allik Olan Devâ'ir-i 'Aliyyeden Maḳâm-ı Ṣadâreti İḥrâz İdenleriñ Birincisi ve Cümlesiniñ Elli Altıncısı Yemişçi Ḥasan Paşa'dır. Sene 1010. Müddet-i Sene: 2, Şehr: 3.

Müşârün-ileyh Arnavudluḳ ḳaṣabâtından birinde ṣaḥrâ-yı vücûda vâṣıl ve ṭoḳuz yüz seksen beşde zülüfli balṭacılar ocaġına dâḫil olaraḳ dirâyet-i fiṭriyyesiyle manẓûr-ı żâbiṭân ve ma'lûm-ı şehriyâr-ı zamân ve çâşnî-gîr başılıḳla mükteseb-i şân olduḳdan ṣoñra ḳapucılar keṭḫudâlıġı ve iki def'a yeñiçeri aġalıġı ile kâm-rân ve ba'dehû vezâretle eyâlet-i Şirvân'a revân olmuş idi. Ba'de'l-mu'âvede vezâret-i râbi'a ile ḳubbe-nişîn ve tecdîd-i sikke ile ba'żı emvâliñ tesviyesine ta'yîn olunmuş idi. Biñ ṭoḳuzda ḳâ'im-maḳâm ve biñ on muḥarreminde İbrâhîm Paşa yerine ṣadr-ı 'âlî-maḳâm olup mu'asker-i ẓafer-eṣer cânibine 'inân-tâb-ı şitâb olmaḳ üzere fermân buyurulmuş ise de teḳarrub-ı ḫulûl-i şitâ bahânesiyle ġâ'ile-i seferi sene-i âtiyeye tevḳîf itmek içün basṭ itdigi muḳaddemât-ı mevhûme netîce-peẕîr-i ḥüsn-i ḳabûl olmayacaġı ifhâm u ilḥâḥ olundıġından ḫâh u nâ-ḫâh taṣmîm-i 'azm-i râh itdikde mesneḍ-i iftâdan Edirne pâyesine varınca menâṣıb-ı 'ilmiyyeyi taġyîr ü tebdîl ve sâ'ir erbâb-ı merâtibi dil-ḫâhı üzere terfî' u teẕlîl itmedikçe ḫaṭve-cünbân olmadıġından te'ḫîr-i 'azîmet cihetiyle cünûd-ı düşmen İstovni Belġırâd'ı bend-i kemend-i teshîr itmegin nez' u istiḫlâṣa egerçi bezl-i himmet itmiş ise de ḳudûm-ı şûmı 'asâkir-i islâmı ṭâbûr cenginden pâ-mâl-i ṣadme-i hezîmet ve bî-dest-mâye-i muẓafferiyyet meştâ-yı Belġırâd'a muvâṣalat itmiş idi. Biñ on muḥarreminde meded-kârî-i 'inâyet-i Bârî ile ḥıṣn-ı mezbûr eyâdî-i e'âdîden [133] istirdâd olunmuş ise de muḳaddemât-ı lecc ü 'inâdı müntic-i fesâd olmaḳ cihetiyle düşmen Budun'ı muḥâṣara ve sınur u ṣuġûrın ḫarḳ u ḫarâb itdigi eṣnâda âsitânede tecemmu'-ı eşrâr-ı eşḳiyâ ile 'aks-endâz-ı merâyâ-yı ẓuhûr olan iḫtilâl, 'inân-ı iḫtiyârıñ rubûde itmegin bî-ṣudûr-ı ruḫṣat farṭ-ı meḫâfet ve ḥareket-i eblehâne ile ṭayy-ı mesâfe iderek der-sa'âdete vuṣûl ve ḥużûr-ı hümâyûna müṣûl olduḳdan ṣoñra da sâyebân-ı emân-ı ṭâ'ife-i Bektâşiyâna ilticâ idüp rivâyât-ı vaṣıḳa-i tevârîḫ ile âzâde-i ıṭnâb oldıġı üzere gerd-i ekdâr-ı rûzgârdan maṣûnu's-sâḥa-i istiḳlâl olmuş idi. Ammâ maḳâm-ı teşekkürde iẓhâr-ı tecebbür idüp erkân-ı devlet ile mu'âdât üzere mu'âmele ve bî-îcâb u mûcib muḥâvereye taṣaddî ve rüsûm-ı berevât u tüccâr nâmıyla 'ulemâ vü fuḳarâya cevr ü ta'addî itmegin, biñ on iki rebî'u'l-âḫirinde dûr-pâş-ı 'azl ile mesned-i ṣadâretden ṭard u ib'âd olunmuş iken zümre-i erâzil ü ecâlif, tekrâr maḳâmına i'âde olunmaḳ ümîdi ile zinâd-ı 'inâd ve iş'âl-i nâ'ire-i fesâd itdikleri ecilden sene-i mezbûre cümâde'l-ûlâsında

ṣâ'iḳa-i şenışîr-i ḳahr-ı şehriyârî ile vücûd-ı bî-sûdı ḫâkister-i külḫan-ı 'adem olmuşdur. Târîḫ-i ḳatli "evvelü ḥasenâtihî mevtihî (1012)" vâḳi' olmuşdur. Müddet-i vezâreti 'aṣr-ı Meḥmed Ḫânî'de iki sene üç aydır. Zamân-ı miḥnet-iḳtirânında ṣuver-i temennâ-yı 'arṣa-i şuhûd olan fiten ü şürûr, tevârîḫde mestûr olmaġın tafṣîlden icmâle 'udûl olundı. Ẓulm ü ġadr ve belâhet ü ḥamâḳati Ḥadîḳatü'l-Vüzerâ'da mesṭûrdur.

İkincisi Ṣuffeli Ḳuyucı Murâd Paşa

Sarây-ı Hümâyûndan Maḳâm-ı Ṣadârete Getürilenleriñ İkincisi ve Cümlesiniñ Ḳırḳ Üçüncisi Ṣuffeli Ḳuyıcı Murâd Paşa'dır. Sene 1015.

Müşârün-ileyh Ḫırvatiyyü'l-aṣldır. Sarây-ı hümâyûnda ṣuffe ocaġına ḳabûl olunaraḳ ṭoḳuz yüz elli yedide silaḥdâr olan Maḥmûd Aġa'nıñ ṣuffelilik ḫıdmetinde iken ṭoḳuz yüz altmış birde Maḥmûd Aġa vezâretle Mıṣr'a vâlî olduḳda muḳteżâ-yı isti'dâdı üzere müşârün-ileyhi keṭḫudâ naṣb itmiş idi. Ol vaḳitler uṣûlince Mıṣır vâlîleri ma'iyyetlerinde vüzerâ bulundurulmaḳ 'âdet oldıġından efendisi olan müşârün-ileyh Maḥmûd Paşa refâḳatinde olan vüzerâ-yı 'iẓâm silkine ilḥâḳ eylemiş idi. Ṭoḳuz yetmiş ṭoḳuzda Sinân Paşa ile Yemen feṭḥindeki ḫıdemât-ı dilîrâne ve tedâbîr-i cihân-pesendânesi [134] rehîn-i iştihâr olmaġın, iki sene miḳdârı ser-tâ-ser ḫıṭṭa-i Yemen'iñ begler-begisi olduḳdan ṣoñra ba'de'l-azl 'atebe-i 'aliyyeye rû-mâl olduḳda Ḳara Ḥiṣâr-ı Şarḳî sancaġı tevcîh ve elviye-i keşîre ile tenvîh olunmuşdur. Üç def'a Diyâr-bekr'e ve bir kerre Ḳaramân eyâletine vâlî olmuş iken sefer-i Îrân'da eṣnâ-yı ma'rekede süvâr oldıġı raḫş-ı bâd-peymâ ḫaṭâ itmekle üftâde-i çâh-ı miḥen olmaġın, ber-muḳteżâ-yı ḳader giriftâr-ı ḳayd-ı keyd-i a'dâ ile rehîn-i keder olup bir müddet zâviye-i maḥbesde ḥasret-keş-i rûy-ı nehâr u ẓükâ olmuş idi.

Delâlet-i ḥüsn-i muṣâlaḥa ile mużîḳ-i maḥbesden rehâ olduḳdan ṣoñra âsitâneye gelüp rikâb-ı hümâyûna mâlîde-i cebîn-i rıḳḳiyyet itdikde ḫıdemât-ı mesbûḳa ve dirâyet-i mevṣûḳasına ḥürmeten Ḳıbrıs eyâleti tevcîhiyle i'zâz ve Ḥaleb ve Diyâr-bekr eyâletlerine merreten-ba'de-uḫrâ ḥü-

kûmetle mümtâz olarak Egri ma'reke-i meşhûresinde ṭoġruluḳları rû-nümâ olmuş idi. Biñ on beş muḥarreminde Ser-ḥadd-i Engürüs'e serdâr olup İmparaṭor ile esâs-ı erkân-ı ṣulḥa istiḥkâm ve umûr-ı ṣuġûr-ı ma'mûreye nizâm virüp meştâ-yı Belġırad'a ḫaṭṭ-i raḥl-i ḳarâr itmiş ve sene-i mezbûre ṣa'bânında Dervîş Paşa yerine ṣadr-ı a'ẓam olmuş idi. Memâlik-i şarḳ ve Anaṭolı'da taḥt-i râyet-i fesâd u i'ṣyâna ictimâ' iden eşrâr-ı eşḳiyâ ve ḳızılbaş-ı 'adâvet-peymâyı tâziyâne-i şemşîr-i 'adû-tedmîr ile ta'zîr ve şâh-râh-ı şerî'atı ḫas u ḫâṣâḳ-i zendeḳa vü ilḥâd ve ġubâr-ı fitne vü fesâddan taṭhîr itmek içün ṣaḥrâ-yı Üsküdâr'a rekz-i a'lâm idüp Anaṭolı'ya 'azîmet ve râst geldigi eşḳiyâyı bâ-serhâ pâ-mâl-i ḫuyûl-i muẓafferiyet itdikden ṣoñra biñ on altı rebî'u'l-evvelinde cânib-i Ḥalebü'ş-Şehbâ'ya 'aṭf-ı licâm eylemiş idi. Eṣnâ-yı râhda dûçâr oldıġı eşrâr-ı nâ-bekârıñ ẓulmet-i ecsâmın dehân-ı şemşîre ihdâ ile izâle-i vücûdlarına himmet iderek Aṭana ṣaḥrâsına ḍarb-ı ḫıyâm-ı 'izz ü iḥtişâm eyledikde tertîb-sâz-ı bezm ü rezm olan Cemşîd nâm bed-mest-i mey-kede-i ṭuġyâna ṣahbâ-yı ḫüsâm-ı ḫûn-âşâmdan tîzâb-ı merg işrâb itmegin 'avene vü enṣârı ser-girânî-i ḫumâr-ı diyâr-ı idbâra şitâb eylediler. Derbend-i Baḳrâḥî[31] ḳurbında ṭâ'ife-i Dürûz'uñ re'îs-i iblîs-enîsi ser-âmed-i ehl-i fesâd İbni Cân-pulâd seng-endâz-ı ceng ü peygâr itdikde nigâşte-i ta'yîn-i âhenîn-ḫâme-i müverriḫîn oldıġı üzere süvârî vü piyâde yirmi biñden ziyâde erbâb-ı kibr ü kîni evtâd-ı ḫar-gâh-ı 'adem itmişdir. Beḳâyâ-yı eşrâr, bâdiye-i hevl-engîz-i gürîze 'inân-rîz olup ol eṣnâda gürûh-ı buġâtdan ḳalem-rev-i 'Oṣmânî'de pâ-ber-cây-ı ḳarâr olan kimesne ḳalmadıġından meştâ-yı [135] Ḥaleb'de ârâm-sâz-ı istiḳrâr olarak biñ on yedi muḥarreminde otuz biñden ziyâde herze-gerdân-ı vâdî-i şeḳâ ile bî-bâk u bî-pervâ geşt-i deşt ü ṣaḥrâ iden İbni Ḳalender nâm nemek-be-ḥarâm ile Göksun Yaylası sâḥasında idâre-i aḳdâḥ ve muḳâra'a-i kifâḥ eṣnâsında yirmi biñden ziyâdesin ser-pençe-i tîġ-ı âteş-bâr ile tekevvün-sâz-ı ḫufre-i dârü'l-bevâr itmegin, baḳiyyetü's-süyûfı gürîzân ve ser-ḥadd-i kişver-i 'Acem'e firâra şitâbân ve Îrân vîrânelerinde üftân ü ḫîzân dûçâr-ı züll ü hevân olarak terk-i cân itmişler idi. Ba'dehû gürûh-ı enbûh-ı behâyim-şükûh ile îḳâ'-ı baġy ü fesâda berzede-dâmân olan Ṭavîl birâderi Meymûn nâm mendebûr-ı melûmı bâzîçe-i meydân-ı siyâset

31. بقراحی

itmek içün sebük-bâr-ı semend-i reh-vâra süvâr ve bir hafta şebân-rûz bî-ârâm u ḳarâr 'inân-tâb-ı ılġâr olup Ḳara Ḥiṣâr-ı Şarḳî ḳurbına dûçâr olduḳda pehnâ-yı deşt-i 'âlem-i vücûdı ser-i hevâ-perestlerine teng ü târ idüp beş biñden ziyâde eşrâr-ı bed-tebârıñ zînet-ger-i girîbân-ı câme-i fersûde-i ḥayât-ı müste'âr olan tügme-i serlerin ġalṭân-ı ḫâk-i helâk eyledi.

Bu sefer-i celîlü'l-me'âṣirde yüz biñden ziyâde ser-mest-i mey-kede-i 'iṣyânı âlûde-i raṭl-ı girân-ı tîġ-ı ḫûn-feşân idüp Anaṭolı kişverin ser-tâ-ser levṣ-i vücûd-ı şeḳâvet-âlûdlarından taṭhîr itdikden ṣoñra ferr ü iḳbâl ile 'azm-i dergâh-ı câh u celâl eyledi. Sene-i mezbûre ramażânında İstanbul'a dâḫil ve maẓhar-ı ṣunûf-ı nüvâziş-i sulṭân-ı mekârim-ḫaṣâ'il olmuşdur.

Biñ on sekiz rebî'u'l-âḫirinde vâḳi' faṣl-ı rebî'-i bedî'u'l-âṣârda ẓâhiren mülk-i Îrân'ı vîrân itmek ḳaṣdıyla Üsküdâr'a 'ubûr iderek vaż'-ı visâde-i ârâm eyledi. Ammâ aḳṣâ-yı merâmı baḳiyye-i erbâb-ı ṭuġyânı bi'l-külliye ḳahr u i'dâm itmek olmaġla binâberîn 'umde-i buġât-ı fitne-ḫurûş İçil sancaġı mutaṣarrıfı Muṣlî Çavuş'uñ ser-i bî-maġzı Ẕü'l-fiḳâr Paşa yediyle gûy-ı çevgân-ı Ẕü'l-feḳâr-ı ḫûn-âşâm oldı. Ve ġulât-ı zemîmetü'ṣ-ṣıfâtdan Aydın muḥaṣṣılı Yûsuf Paşa'yı dâne-i merdüm-firîb-i mevâ'idi ile üftâde-i dâm-ı ṣamṣâm-ı intiḳâm idüp kelle-i bî-devletin endâḫte-i vâdî-i ḫüsrân eylemişdir.

Eṭrâf u cevânibde zîr-i kilîm-i ḫafâda nevbet-zen-i şeḳâ olan eşḳiyânıñ kâffesi tünd-bâd-ı ḳahr u saṭvetine tâb-âver-i muḳâvemet olamayacaḳlarını iz'ân idüp mânend-i evrâḳ-ı ḫazân feyfâ-yı fesîḥatü'l-ercâ-yı ḫizlâna perîşân olmaġın, şirzime-i eşrârdan [136] sâhire-i ġabrâda nâm u nişânları ḳalmayup 'âmme-i enâm kehf-i sâye-bân-ı emn ü emânda hem-ḫâbe-i iṭmi'nân olduḳdan ṣoñra İstanbul'a ric'atle murabba'-nişîn-i ṣadr-ı devlet oldı. Biñ on ṭoḳuzda teshîr-i kişver-i Îrân'a şedd-i niṭâḳ ve neşr-i livâ-yı lâmi'u'l-işrâḳ iderek ṣaḥrâ-yı Üsküdâr'a ḍarb-ı ḫıyâm-ı şüreyyâ-niẓâm ve ba'de itmâmi'l-mehâm 'asâkir-i nuṣret-encâm ile ṣavb-ı merâma ḫırâmân olmuş idi. Bedreḳa-i devlet-i rûz-efrûz ile ṭayy-ı deşt ü hâmûn iderek ser-ı menzil-i murâda pâ-nihâde olduḳda şâh-ı bî-intibâh, mânend-i rûbâh bîm-i cân ile Kûh-ı Sürḫâbî'de mütevârî-i sûrâḫ-ı iḫtifâ olmaġın, ḫükûmet-gâhı olan memâlik ber-vefḳ-i dil-ḫâh pâ-zede-i ḫuyûl-i sipâh-ı ẓafer-penâh olaraḳ ġanâyim-i mevfûre ile ḳufûl ve ḳaṭ'-ı feyâfî vü cibâl iderek meştâ-yı Âmid'e nüzûl

idüp biñ yirmi rebî'u'l-evvelinde ṣaḥrâ-yı feraḥ-fezâ-yı Âmid mevkib-i hâmûn-pûy-ı ẓafer-nümûd ile ṭa'na-zen-i serâ-perde-i zümürrüd-gûn-ı gerdûn oldığı eṣnâda 'Acem şâhı ṭarafından irâde-i ṣulḥ u ṣalâḥ ile ilçiyân-ı vaẓî'u'l-cenân taḥrîk-i ḳâdime-i isti'câl idüp gelmişler idi.

Henüz nâme-i şâh meşmûl-i liḥâẓa-i iltifât olup cevâb-ı redd ü ḳabûl şeref-yâfte-i ṣudûr olmadan sene-i mezbûre cümâde'l-âḫiresinde 'ârıża-i emrâż ile bi-emrillâhi Ta'âlâ ṭûmâr-ı 'ömr-i 'azîzi pîçîde-i dest-i memât oldı. Na'ş-ı raḥmet-naḳşı İstanbul'a naḳl ve medrese-i şerîfeleri cenbinde i'dâd olan türbe-i münîfede defn olundı. A'dâd-ı sinîn-i sinni müşârif-i tis'în, vezîr-i cihân-gîr-i ṣâḥib-temkîn idi. 'Ahd-i ḫilâfet-i Aḥmed Ḫânî'de ḍarb-ı şemşîr ve ḥüsn-i tedbîr ile erkân-ı devlet-i 'Osmâniye'ye istiḥkâm virmişlerdir. Meşâyiḫ-ı Naḳşbendiye'den inâbet ve istifâża-i bereket-i ṣoḥbet itmegin haftada bir ḫatm-i şerîf idüp eyyâm-ı beyżada ṣâ'im olur idi. Miyân-bendi olan seyf-i mühdî Ḫâlid İbni Velîd raḍiyallâhu 'anh Ḥażretleri'nden tedâvül-i eyâdî-i evliyâ-i kibâr ile zîb-i dest-i iftiḫârı oldığı 'an'ane-i ṣiḳât-ı ruvât ile resîde-i derece-i îḳândır. Ṣûretâ ḳatl-i ricâl ve sefk-i demâ'-i ebṭâlde seyf-i ṣârim oldığı ḥâlde ma'nen müstecmi'-i ma'âlî vü mekârim olduḳları müttefeḳun-'aleyhdir. Müddet-i vezâreti dört yıl altı aydır. Sinîn-i merḳûmede zînet-baḫş-ı ḳılâde-i rûzgâr olan ferâ'id-i âṣârı naḳş-ṭırâz-ı ṣaḥâyif-i aḫbâr olmaġın tafṣîlden icmâle 'udûl olundı. Ṣabîḥu'l-vech, sefîdü'l-lıḥye, ṭavîlü'l-ḳâme, 'arîżü'ṣ-ṣadr, vecîh ü vaḳûr bir vezîr-i bî-miṣl ü naẓîr olduḳları mervîdir. Raḥmetullâhi 'aleyhi raḥmeten vâsi'aten.

Üçüncisi Bostâncı Başı Dervîş Paşa

[137] Sarây-ı Hümâyûndan Maḳâm-ı Ṣadârete Getürilenleriñ Üçüncisi ve Cümlesiniñ Elli Ṭoḳuzuncısı Bostancıbaşı Dervîş Paşa'dır. Sene 1015. Müddet-i Şehr: 7.

Müşârün-ileyh ḥadîḳa-i ḫâṣṣada terbiye-i bâġbân-ı iḳbâl-i rûzgâr ile âmâli bâr-âver olup bi-ḥasebi'ṭ-ṭarîḳ ser-bostâniyân ve biñ on dört senesin-

de vezâretle ḳapudân ve biñ on beş muḥarreminde Lala Meḥmed Paşa'dan ṣoñra nâ'il-i mühr-i şehriyâr-ı cihân olmuş idi. Bâr-ı girân-ı sefer-i Îrân'ı Dîvâne Ferhâd Paşa'nıñ dûş-ı cinnet-pûşına taḥmîl idüp der-sa'âdetde ḳarâr itmiş idi. Târîḫ-i Na'îmâ'da ḥikâye olındıġı üzere meẓâlim ü mefâsidi güncâyiş-i ta'bîrden bîrûn oldıġından mâ-'adâ Ferhâd-ı dîvâneniñ daġdaġa-i cünûnı sebeb-i irtikâb-ı evżâ'-ı gûnâ-gûnı oldıġı eṣnâda sarây-ı hümâyûn ḳapularından Timurḳapu civârında ṭarḥ-efgen-i bünyâd oldıġı ḫânesi derûnında dâḫil-i sarây-ı hümâyûna bir laġım ḳazdırup velî-ni'meti olan Sulṭân Aḥmed Ḫân ḥażretlerine sû'-i ḳaṣd niyyetinde oldıġı binâ emîni olan bir Yahûdî'niñ rivâyetiyle şuyû' buldıġı bâ'iṯ-i terâküm-i esbâb-ı ġażab-ı pâdişâhî olmaġla sene-i mezbûre ṣa'bânında rîsmân-ı pâre-i gelû-feşân-ı cellâd-ı bî-amân reh-güẓâr-ı nefsini bend ile mükâfât-ı fi'l-i nâ-pesend itmegin ser-i bî-maġzı ġalṭîde-i meydân-ı siyâset ve cesedi endâḫte-i ṣufre-i ḫaḳaret ḳılınmışdır. Müddet-i vezâreti 'ahd-i ḫilâfet-i Aḥmed Ḫânî'de yedi ay miḳdârıdır. Mevlânâ Ḥâletî merḥûmuñ Ḥadd-i Mestân ismiyle şöhret-gîr olan ḳaṣîde-i belîġası kâşif-i aḥvâl-i şenî'ası olmaġın me'âyib ü meṣâlibini beyâna kâfîdir.

Dördüncisi Balṭacı Naṣûḥ Paşa

Sarây-ı Hümâyûndan Ṣadr-ı A'ẓam Olanlarıñ Dördüncisi ve Cümlesiniñ Altmış Birincisi Balṭacı Naṣûḥ Paşa'dır. Sene 1020. Müddet-i Sene: 3, Şehr: 2.

Müşârün-ileyh Gümülcine ḳurâsından birinde ḳadem-nihâde-i 'âlem-i şuhûd olmuşdur. Âsitâneye geldikde zümre-i teber-dârâna ḳabûl ile muṣâḥib Meḥmed Aġa'nıñ ḫıdmetine vâṣıl olduḳdan ṣoñra gediklü çavuşluḳ ile ṭaşra iḫrâc olunaraḳ müddet-i medîde Zile voyvodası olup dest-yârî-i tevfîḳ-i Bârî ile ḥâris-i ıṣṭabl-ı pâdişâh-ı cihân ve ba'dehû keṯḫudâ-yı bevvâbân olmuşdur. Biñ sekizde vezâret ile Ḥaleb'e vâlî ve şeref-i [138] 'unvân-ı serdârî ile ḳadri 'âlî ve Uzun Ḥasan'ıñ ḳahr u tenkîline me'mûr olaraḳ Bolvadin nâm maḥalde muḥârebeye ibtidârında

tâb-âver-i muḳâvemet olamayaraḳ ‘avdet ve Baġdâd'a basṭ-ı yed-i istîlâ iden Ṭavîl Oġlı ile ḥarbe cür'et eyledikde münhezimen cânib-i Diyâr-bekr'e muvâṣalat eylemiş idi. Diyâr-bekr vâlîsi oldıġı ḥâlde ümerâ-yı Ekrâd'dan Mîr Şeref'e müṣâharetle müẓâheret ve fersûde-i aḳdâm-ı ḥükûmeti olan aḳṭârda celb-i emvâl-i bî-şümâr ile mâlik-i ṣervet oldıġı ḥâlde biñ yirmi cümâde'l-âḫiresinde Murâd Paşa yerine mühr-i hümâyûn ile ber-murâd ve ‘Âyişe Sulṭân'ı izdivâc ile zîb-efser-i ibtihâc ḳılınmaġın manẓûme-i ḳadr ü i‘tibârı müstezâd oldıġı zamânlarda şâh-ı Îrân ile mebânî-i ṣulḥ içün bir sene miḳdârı Diyâr-bekr'de ḳaṭ‘-endâz-ı ârâm ve esâs-ı muṣâlaḥaya istiḫkâmdan ṣoñra der-sa‘âdete ‘avdet ü ḫırâm eyledi. Biñ yirmi bir ṣa‘bânında şeref-i taḳbîl-i pâye-i serîr-i ‘adâlet-maṣîr ile muḳżiyü'l-merâm olmuş idi.

Şarḳ u ġarb seferleri ṣulḥ u ṣalâḥ ile ḳarîn-i infiṣâm ve celâlî melâli ve memleket iḫtilâli ṣamṣam-ı intiḳâm-ı murâdî ile resîde-i ınṣırâm-ı ḫıtâm olup, aḥvâl-i ‘âlem niẓâm u intiẓâm bulmaġın bî-mâni‘ u mezâḥim mesnedinde istiḳrâr bulmuş idi. Lâkin sevdâ-yı ḫâm-ı istiḳlâl ile erkân-ı devleti istiṣḳâl ve her birin bir ṭarîḳ ile rehîn-i infi‘âl itdiginden mâ-‘adâ ḫavene-i etbâ‘ın eṭrâf-ı bilâda ḥavâle ve teṭâvül-i dest-i i‘tisâf ile emvâl-i ‘ibâdullâhı ḫazînesine celb ü imâle itmekle feżâ-yı meclâ-yı memâlik-i devlet-i ‘aliyye-yi niṣâr-ı ġubâr-ı ekdâr ile ẓalâm-ı rûzgâra döndürmüş idi. Nev‘-i insânîye olan âzâr u ıżrârıyla iktifâ itmeyüp kilâb-ı şehri mübtelâ-yı belâ-yı nefy ü iclâ itmesi ḥaḳḳâ ki ḫande-fermâ-yı gürûh-ı ‘uḳalâdır.

Ḥâṣılı şütür-gürbe-i evżâ‘ u eṭvârı ve celâliyâne mişvâr u kirdârı resîde-i sâmi‘a-i şehriyârî olduḳda biñ yirmi üç ramażânında "Âlemiñ güldi yüzi ḳatl-i Naṣûḥ'ı bilicek (1023)" târîḫiyle sünbüle-i vücûdı derîde-i dâs-ı şemşîr-i ḳahr-ı Aḥmed Ḫânî ve ṭaḥîne-i seng-i âsiyâb-ı mücâzât-ı Ḥażret-i Bârî oldı. Müddet-i vezâreti üç yıl üç ay miḳdârıdır.

Egerçi ṭalîḳu'l-lisân ve keşîrü'l-‘unvân, vecîh ü vaḳûr ve saḫî vü ‘âḳil, kâr-dân-ı müttaḳî idi. Ammâ ġażab u ‘unf-ı zâ'idü'l-vaṣf ile yegâne-i devrân ve kesb-i mâl [139] ve cem‘-i esbâb-ı vebâlde ‘adîmü'l-aḳrân idi. Tefâṣîl-i aḥvâli mersûm-ı berâ‘a-i naḳş-perniyân-ı perend-i tevârîḫ olmaġın kümeyt-i siyâh-zânû-yı ḫâmeye ṣafḥa-i beyânda bundan ziyâde ruḫṣat-ı cevlân virilmedi. Tecâvezallâhu ‘an-seyyi'âtihî.

Beşincisi Bostâncıbaşı Beşiktaş Mevlevî-ḫânesi'nin Bânîsi Arnavud Hasan Paşa

Sarây-ı Hümâyûndan Ṣadâreti İlḥrâz İdenleriñ Beşincisi ve Cümlesiniñ Altmış Beşincisi Bostancıbaşı Oḫrili Ḥasan Paşa'dır. Sene 1030. Müddet-i Şehr: 6.

Müşârün-ileyh Oḫrili bir sipâhî-zâdedir. Nihâl-i âmâli ḥadîḳa-i ḫâṣṣadan feyż-i ser-çeşme-i 'inâyet-i sulṭânî ile bâr-âver olup giderek bostancıbaşı olmuş idi. Revân seferinde yeñiçeri aġası ve ba'dehû Rûmili begler-begisi olup âsitâne-i sa'âdete geldikde vezâret-i râbi'a ile ba'de't-talṭîf biñ otuz rebî'u'l-âḫirinde 'Alî Paşa yerine nâ'il-i mühr-i şerîf oldı. Ḫotin seferinde ġâşiye-ber-dûş-ı ḫıdmet olan şüc'ân-ı vüzerâ-yı kirâmdan Ḳaraḳaş Meḥmed Paşa eṣnâ-yı cem'iyyet-i rezmde nâ'il-i sa'âdet-i şehâdet olmaġın, töhmet-i 'adem-i i'ânetle sene-i mezbûre ramażânında dûr-üftâde-i ṣadr-ı ṣadâret olup vezâret-i ṣâniye maḳâmında iḳâmet itmiş idi. Biñ otuz bir recebinde numûne-nümâ-yı rûz-ı rüstaḫîz olan vâḳı'a-i meşhûre-i hevl-engîzde teslîm-i girîbân-ı pençe-i hevl-nâk-i helâk olmuşdur. Müddet-i vezâreti devr-i 'Oṣmân Ḫânî'de altı ay miḳdârıdır. Pîrâye-i ḥarîr-i taḥrîr olmaġa şâyân'umûma menfa'ati şâmil ne başluca ḫayrı nümâyân ve ne de şerr ile mezkûr-ı tevârîḫ ü tibyândır. Ancaḳ yalñız kendi ḳaṣabası olan Oḫri'de âṣâr-ı ḫayrı bisyâr ve Beşiktaş Mevlevî-ḫanesi'niñ bânîsi olduḳları tevâtür-yâb-ı iştihârdır. Raḥmetullâhi 'aleyh.

Altıncısı Ḫâṣekî Dilâver Paşa

Sarây-ı Hümâyûndan Ṣadâreti Ḥâ'iz Olanlarıñ Altıncısı ve Cümlesiniñ Altmış Yedincisi Dilâver Paşa'dır. Sene 1030. Müddet-i Şehr: 16.

Müşârün-ileyh Ḫırvatiyyü'l-aṣldır. Sarây-ı hümâyûnda ḫâṣekîler gürûḥından ḫân-ı ni'am-ı pâdişâhîden nevâle-bend-i ni'am-ı ma'âlî-i iltifât olup çâşnî-gîr başılıḳ ile ṭaşra çıḳdıḳdan ṣoñra Ḳıbrıs ve Baġdâd eyâletlerinde icrâ-yı ḥükûmet ü 'adâlet itmişdir. Biñ otuz ramażânında eyâlet-i Diyâr-bekr

ile Ḫotin seferinde mevcûd bulunmaġın, Ḥasan Paşa [140] yerine mühr-i şerîf ile teşrîf olundı. Biñ otuz bir recebinde rû-nümâ-yı sürâdıḳ-ı taḥrîr olan ġâ'ile-i hâ'ile-i meşhûrede zümre-i eşḳiyâ deste-çûb-ı debbûs-ı kelle-kûb ile eczâ'-i vücûdın sûde-i hâven-i fenâ itdiler. Müddet-i vezâreti 'aṣr-ı 'Oṣmân Ḫânî'de on altı ay miḳdârıdır. Zebân-zed-i berâ'a-i taḥrîr olacaḳ bir ḫıdmete muvaffaḳ olamayup niṣâb-ı re'y-i tedbîrden bî-vâye, sâde-dil bir merd-i kem-mâye idi. Âṣâr-ı ḫayrından Ruhâ şehrinde bir mükellef ḫânı vardır.

Yedincisi Bostancıbaşı Boşnaḳ Receb Paşa

Sarây-ı Hümâyûndan Maḳâm-ı Ṣadârete Gelenleriñ Yedincisi ve Cümlesiniñ Yetmiş Sekizincisi Bostancıbaşı Boşnaḳ Receb Paşa'dır. Sene 1041. Müddet-i Şehr: 3.

Müşârün-ileyh Bosnalıdır. Bostancıbaşı iken 'illet-i niḳrîse mübtelâ olmaġla pâ-nihâde-i pister-i teḳâ'üdî olmuş idi. Ba'dehû vezâretle Ḳaradeñiz cânibine serdâr ve bu me'mûriyetinde mevc-rîz-i lücce-i celâdet olan ḫıdemâtı muḳâbilinde câh-ı vâlâ-yı ḳapudânî ile kâm-kâr olmuş idi. Biñ otuz beşde ḳâ'im-maḳâm-ı fitne-ḫurûş olup biñ ḳırḳ bir recebinde mücerred nâ'il-i ṣadâret olmaḳ emel-i ḥarîṣânesine ittibâ' iderek si'âyetiyle Filibeli Ḥâfız Aḥmed Paşa gibi bir vücûd-ı mes'ûd bunuñ dil-ḫâhıyla sarây-ı meydânda 'alâ-mele'i'n-nâs zorbalar elinden nûş-ı ṣahbâ-yı şehâdet eyledikde mühr-i vezâreti der-âġûş eylemiş ise de taḳlîl-i şürekâ ile ḥall ü 'aḳd-i umûrda istiḳlâl peydâ itmek ḫayâl-i ḫâmını pîş-nihâd-ı ihtimâm itmegin,

(Mef'ûlü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fa'ûlün)

Nâdir bulunur ṭıynet-i kâmilde ḳuṣûr
Kem-mâyeden eyler ne kim eylerse ẓuhûr

meṣel-i müsellemince muḳteżâ-yı ḫabṣ-i ṭıynet ve cibillet-i rediyyesiyle tekrâr îḳâd-ı nâ'ire-i fesâda dâmen-zen-i iḳdâm ve raḳam-zede-i müverriḫîn olan şûr-ı meşhûr ẓuhûrıyla nâ'il-i merâm oldıġı ecilden mücâzât-ı seyyi'âtı

lâzime-i ziminet-i himmet-i Murâd Ḫânî olmağın, sene-i mezbûre şevvâlinde ḥuzûr-ı hümâyûna iḥżâr ile seyyi'ât-ı sâbıḳa vü lâḥiḳası yüzine ḳarşu ta'dâd buyurulduḳdan ṣoñra toḫm-ı şûre-zâr-ı fesâd olan vücûd-ı bed-nümûdı dest-i ḳahr-ı ḥażret-i pâdişâhî ile pâşîde-i bûstân-ı 'adem ve teslîm-kerde-i ḥüsâm-ı va'îd-i müntaḳam olmuşdur. Müddet-i vezâreti üç ay miḳdârıdır. Bed-kâr u bed-âmûz ve vezîr-i ḫabîṣ-i fitne-dûz u zer-endûz idi. Berây-ı revâc-ı iḳbâli ṭavâ'if-i 'askeriyyeyi ser-keşlik ve 'adem-i iṭâ'ate tesvîḳ ve ḳumâş-ı zerrîn-târ-ı ḥuḳûḳ-ı salṭanat-ı seniyyeyi temzîḳa kûşişinden başḳa bir kâra âlet olmamışdır.

Sekizincisi Ṭabanı Yaṣṣı Teberdâr Meḥmed Paşa

[141] Sarây-ı Hümâyûndan Maḳâm-ı Ṣadârete Gelenleriñ Sekizincisi ve Cümlesiniñ Yetmiş Ṭoḳuzuncısı Dârü's-sa'âde Aġası Kürkçisi Ṭabanı Yaṣṣı Teberdâr Meḥmed Paşa'dır. Sene 1041. Müddet-i Sene: 5.

Müşârün-ileyh Arnavudiyyü'l-aṣldır. Sevḳ-i sâ'iḳ-i taḳdîr ile der-sa'âdete bi'l-vuṣûl hem-şehrîleri delâletiyle teber-dârân-ı sarây-ı 'atîḳa ḳabûl olunaraḳ rû-nümâ olan ehliyet ü liyâḳati cihetiyle dârü's-sa'âde aġası olup dirâyet ü ṣadâḳati meşhûr u müte'ârif olan ḫayr-ḫâh-ı dîn ü devlet El-ḥâc Muṣṭafâ Aġa'nıñ ketḫudâlıḳ maḳâmında kürkçilik ḫıdmetiyle kesb-i imtiyâz iderek manẓûr-ı naẓar-ı ṣaḥâbet ve maẓhar-ı 'inâyet ü iltifâtları olmağın refte refte iktisâb-ı teḥayyüz ü i'tibâr ile evvelîn-pâye-i ḳaṣr-ı vezâret olan mîr-âḫûrluḳ manṣıb-ı refî'ine sâye-endâz ve vilâyet-i Mıṣr-ı Ḳâhire ile ser-efrâz olduḳdan ṣoñra biñ ḳırḳ bir şevvâlinde Receb Paşa yerine Niẓâmü'l-mülk-i ṣadr-ârâ-yı kâr-sâz olmuş idi. Re'yi rezîn ü sedîd bir merd-i ṣâḥib-iḳtidâr u reşîd oldıġından bâ'iṣ-i perîşânî-i esbâb-ı intiẓâm-ı aḥvâl-i mülk ü devlet olan eşḳiyâ-yı sipâhiñ nâ'ire-i 'âlem-sûz-ı tasalluṭ u istîlâların âb-ı tâb-ı şemşîr-i ṣâ'iḳa-bâr ile ḥakîmâne vü 'âḳilâne iṭfâya muvaffaḳ olaraḳ ol şirzimeden maḳâm-ı lecc ü ḫışâmda pâ-ber-cây-ı ṣebât u ârâm olanlardan kimesne bıraḳmayup dâ'ire-i devleti tasalluṭlarından istiḫlâṣ ile hey'et-i salṭanat-ı seniyye sâḥa-i niẓâm u intiẓâmda pâ-ber-câ olduḳdan ṣoñra tedḳîḳ-i mehâm-ı umûr ve tensîḳ-i meṣâliḥ-i cumhûra ḳıyâm itmiş idi.

Ḥaḳḳâ ki tedbîr-i iṣâbet-peẕîri ile cilve-nümâ-yı âyîne-i taḳdîr olan ḫıdemât-ı müstaḥsenesi zîb-i ṣaḥâyif-i tevârîḫ-i selef ve ârâyiş-i kitâbe-i eyvân-ı beytü'ş-şeref-i ḫalef olmuşdur.

Biñ ḳırḳ üç rebî'u'l-âḫirinde teshîr-i mülk-i Îrân'a şedd-i niṭâḳ-ı iḳtidâr ve ḥaşmet-i serdârî ile Üsküdâr'a güẕâr iderek bedraḳa-i tevfîḳ ile ḳaṭ'-ı merâḥil ve ṭayy-ı mesâlik ile Ḥalebü'ş-Şehbâ'ya bi'l-vuṣûl ol cây-ı dil-güşâyı ittiḫâẕ-ı meştâ ve levâzım-ı mehâm-ı seferi 'alâ-ḳadri'l-kifâye tedârük ü müheyyâ itdikden ṣoñra ber-mûcib-i fermân-ı sulṭânî Erẕurûm'a muvâṣalat eyledikde biñ ḳırḳ dört ẕi'l-ḥiccesinde ẕat-ı hümâyûn-ı ḥaẕret-i pâdişâhî Bayburd ḳurbına vâṣıl olaraḳ Sebaḳ[32] Ovası nâm [142] maḥalde şeref-i rû-mâlî-i ḥuẕûr-ı hümâyûn ile maẕhar-ı nüvâziş ve elṭâf-ı gûnâ-gûn olmuş idi. Feṭḥ-i Revân ve taḫrîb-i mülk-i Îrân'da sâye-âsâ rikâb-ı kâm-yâb-ı ḥaẕret-i pâdişâhîden dûr olmayup ṣûret-peẕîr olan ḫıdemât-ı 'amîmetü'l-berekâtı muḳâbili eyâlet-i Rûmili żamîme-i menşûr-ı ṣadâreti ḳılınmaġın, pâdişâh-ı kişver-güşâ maḳarr-ı salṭanatları cânibine sâye-baḫşâ olduḳdan ṣoñra tanẕîm-i umûr-ı şuġûr içün meştâ-yı Âmid'de meks ü ârâma me'mûr ve biñ ḳırḳ beş ḫılâlinde şâh-ı bî-intibâh ẓuhûr-ı gürîz iderek eyyâm-ı meşġûliyetden iḫtilâs-ı furṣatla tekrâr pîrâmen-i dâmen-i 'inâdı ârâm-gâh itdikde def'-i gezend-i eşrâr içün ṣavb-ı Erẕurûm'a 'inân-tâb-ı şitâb olup sevḳ-i semend-i sipâh eylemiş ise de bu kerreki tedâbîri muvâfıḳ-ı taḳdîr olmadığından nâ-çâr dûçâr-ı ye's ü ḥırmân olaraḳ girü meştâ-yı Âmid'e revân olmuş idi. Biñ ḳırḳ altı ramaẕânında cünḥa-i taḳṣîr ile giriftâr-ı sekte-i 'azl olup biñ ḳırḳ muḥarreminde dergâh-ı mekârim-penâha çihre-sây-ı ma'ẕeret olduḳda iki buçuḳ ay Ṣırça-sarây'da maḥbûs ve ḥayât-ı müste'ârdan me'yûs olmuş iken 'afv-ı hümâyûna maẕhariyetle bend-i belâdan rehâ ve Özi muḥâfaẓası ve müte'âḳiben muḥâfaẓa-i Budin ḫıdmeti muḳaddime-i i'âde-i iḳbâli ve biñ ḳırḳ ṭoḳuzda müsâ'ade-i baḫt ile ḳâ'im-maḳâm-ı ṣadr-ı 'âlî olmuş idi. Sene-i mezbûre ṣa'bânında Eflâḳ voyvodalığı mâddesinde 'azv-i ṭama'-ı ḫâm ile ittihâm ve silaḥdâr paşanıñ desîse-i mekri ile Yedi Ḳulle maḥbesinde murġ-ı rûḥı lâne-i beḳâya i'zâm olunmuşdur. Müddet-i vezâreti 'aṣr-ı bâhirü'n-naṣr-ı Murâd Ḫân-ı Ġâzî'de beş seneye ḳarîbdir. A'dâd-ı sinîn-i sinni müşârif-i ḫamsîn, müdîr ü 'âḳil vezîr-i ṣâḥib-temkîn oldığı mütevâtiren

32. سبق

mervî ise de ba'żı tevârîḫ ṭama' u ḥırṣ u 'âz ile ittihâm itmişlerdir. Böyle olsa bile ḥasenâtı seyyi'âtına ġâlib, meẓâlimi sâlib bir vezîr-i ḫafîfü'l-ma'âyib dinmekden başḳa dehân-ı ḫâme şaḳḳ-ı şefe idemez. Raḥmetullâhi 'aleyhi.

Ṭoḳuzuncısı Ḥalvâ-ḫâneli Boşnaḳ Süleymân Paşa

Sarây-ı Hümâyûndan İḫrâz-ı Mesned-i Ṣadâret İdenleriñ Ṭoḳuzuncısı ve Cümlesiniñ Yüz Dördüncisi Boşnaḳ Süleymân Paşa'dır. Sene 1097, Müddet-i Şehr: 7.

Müşârün-ileyh Bosnavîdir. Muṣâḥib Ṭavşân-ı Dilsiz ḥalvâcılığı ile şîrîn-kâm-ı şervet ü rüşd ü kiyâset ve çâşnî-baḫş-ı mezâḳ-ı devlet ve ṭaşra ḫurûcında müddet-i medîde vüzerâ-yı eṭrâf keṯudâlığı ile ḳarîn-i şöhret olup biñ seksen [143] târîḫinde çavuşbaşılıḳ ile kesb-i imtiyâz ba'dehû vezîr-i a'ẓam Köprili-zâde Fâżıl Aḥmed Paşa'nınn keṯudâlığı şerefin iḫrâz itmiş idi. İdâre-i umûr-ı memâliki li-ecli't-ta'lîm müşârün-ileyh Köprili-zâde dâ'iresi daḫi ol vaḳitler ḥükmünce pek güzel bir mekteb-i tecârib-mekseb oldığından ol dâ'ire-i ma'ârif-bâhirede istiḫdâm olunan aṣḥâb-ı liyâḳat u ḳâbiliyyet ḥaḳîḳaten şâyân-ı istiḫdâm u ri'âyet oldığı, zamânı tevârîḫini müṭâla'a idenlere âzâde-i ḳayd-ı îżâḥ u işâretdir. İşte bu 'ilâve-i terbiye vü tecrübeniñ şemeresi olaraḳ müşârün-ileyh 'arż-ı iḳtidâr u dirâyet itmekle seksen yedide mîr-âḫûr, ṭoḳsan ikide Mekke-i Mükerreme'de ṣu yolları ta'mîrine me'mûr ve ba'de'l-mu'âvede manṣıbında ibḳâ vü taḳrîr ile mesrûr olmuş idi. Ṭoḳsan beşde vezâret ile Baba Ṭaġı'na vâlî, ṭoḳsan yedi muḥarreminde İbrâhîm Paşa yerine ṣadr-ı 'âlî ve menşûr-ı serdârî, vesîle-i i'tilâ-yı derece-i istiḳlâli ve ṣavb-ı maḳṣûda müterâhî olaraḳ Budun muḳâbilinde iki ay ḍarb-ı ḫıyâm-ı ârâm eyledigi eṣnâda istîlâ-yı ḫavf u ḫaşyet, ra'şe-endâz-ı pây-ı muḳâvemet ve,

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fa'ûlün)

Seniñle itmeziz âheng-i perḫâş
Uzaḳdan merḥabâ ey eyi ḳardaş"

remziyle iblâġ-ı peyâm-ı cebânet ve ol ḥışn-ı üstüvârıñ eyâdî-i e'âdîye giriftâr olmasına sebeb ü 'illet ve bî-îcâb-ı mûcib dûçâr-ı hezîmet ü ḫizlân ile ric'at ve bâdî-i żillet olmuşdur.

Ol sene meştâ-yı Belġırâd'da iḳâmet ve ol bahârda tekrâr 'azîmet ve kemâ-fi'l-evvel hezîmet ile 'avdet itmegin, düşmen fürce bulup memâlik-i 'Oṣmâniye'yi Belġırâd'a dek pâ-zede-i ḫasâret eyledi. Zamân-ı ṣadâreti meṣâ'ib-i 'âmme olmaġla 'asâkir nehc-i iṭâ'atdan rû-gerdân ve izâle-i vücûdına şemşîr-beste-i 'ahd ü peymân olduḳların iz'ân itdikde nâ-çâr na'l-i bâz-gûne-i iḥtiyâl ile 'inân-rîz-i gürîz olup reh-yâb-ı rehâ olmaḳ ümîdiyle nâ-ma'hûd yollardan ḳaṭ'-ı mesâfe iderek İstanbul'a vuṣûlinde 'aḳd-i peyvend-i muvâḫât itdigi Ṣalamon Yahûdî'nin sûrâḫ-ı kenîf-i ḥimâyesine iḫtifâ itmegin, ṭoḳsan sekiz şevvâli evâḫirinde aḫz u ḳatl olunmuşdur.

Müşârün-ileyh işbu ordu me'mûriyetine gelince evâ'il-i ḥâlinde gördigi terbiye ile güzelce ḫıdmetler ibrâz itmiş ise de şecâ'at u besâletiñ terbiyeye ta'alluḳ ider yeri olmamaġla işte bu seyyi'e-i ḫaṣleti ḫıdemât-ı sâbıḳa-i memdûḥasını maḥv u izâle itmişdir. Müddet-i vezâreti yedi ay ḳadar ve sinni altmışı mütecâvizdir. Üsküdâr'da Ṭoġancılar Meydânı'na nâẓır [144] ve 'İṣmet Paşa merḥûmuñ medfûn oldıġı Ḥacı Paşa Türbesi'ne muttaṣıl eser-i ḫayrı olan câmi'-i şerîfi ḫaṭîresinde medfûndur. Rûbehâne eṭvâr, eblehâne ġadr u ḥîlede yegâne-i rûzgâr, ẓâhir-bînâne ṭavr u dervîşâne ṭarz ile, dürûġ-ı bî-fürûġ ile Müseyleme-i zamâne bir câhil-i bî-temyîz oldıġı Ḥadîḳatü'l-Vüzerâ'da ve Râşid Efendi Târîḫinde meşhûr ise de Ḥadîḳatü'l-Cevâmi' müddet-i vezâretini iki sene olmaḳ üzere ta'yîn ve muḥârebeden maḳṣadı gürîz olmadıġını câmi'-i mezkûr ḳabristânındaki seng-i mezârınıñ dîvârında levḥa ṭarzında mu'allaḳ olan ṭaşda maḥkûk u meşhûr ebyât ile tevṣîḳ itmek istediginden ebyât-ı mezkûre işbu maḥalle taḥrîr olundı:

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

1 Ḥilm ü inṣâf ile ma'rûf o Süleymân Paşa
Ḥayf kim ẓulm-i firâvân ile nâlân oldı

2 Egri ḥışnındaki mü'minlere şefḳat itdi
Naḳl-i zâd eylemege 'askere fermân oldı

3 Güç gelüp 'asker-i bed-fikre anıñ fermânı
Cümlesi başına ḳaṣd eyledi düşmân oldı

4 'Îd-i aḍḥâda şehîd itdiler ol maẓlûmı
Vâṣıl-ı raḥmet-i Ḥaḳ nâ'il-i ġufrân oldı

5 Bî-güneh gitdi cihândan o vezîr-i müşfiḳ
Ey dirîġâ yine nâ-ḥaḳ yere bir ḳan oldı

6 Didi târîḫini erbâb-ı başîret anıñ
"Cennet-i 'adne varup anda Süleymân oldı" (1098)

Me'âl-i manẓûmeye ve bu me'âli mü'eyyed olur, ol vaḳitlerdeki 'askeriñ eṭvâr u aḥvâliyle mu'âmelât-ı devlet müṭâla'a olunur ise nice bî-günâh derdini añladamadan gitmiş ve bunca aṣḥâb-ı dirâyet ü liyâḳatıñ şervet-i dirâyet ve âṣâr-ı nâfi'alarından müstefîd olunamayaraḳ pek çoḳ ḫasâra uġranılmış olması ẓann-ı ḳavîsi cây-ı müṭâla'a görinür. Hele bu maḳûlelerden ise müşârün-ileyh ile bu cem'iyyetiñ cümlesine raḥmetullâhi 'aleyhim raḥmeten vâsi'aten.

Onuncısı Ḳalaylıḳoz Balṭacı Aḥmed Paşa

[145] Sarây-ı Hümâyûndan Ṣadr-ı A'ẓam Olanlarıñ Onuncısı ve Cümlesiniñ Yüz On Ṭoḳuzuncısı Ḳalaylıḳoz Aḥmed Paşa'dır. Sene 1116. Müddet-i Şehr: 2, Yevm: 20.

Müşârün-ileyh Ḳayṣeriyye'den olup, ba'żı hem-şehrîleri vesâṭetiyle teberdârân ocaġına bi'l-ḳabûl dârü's-sa'âde aġaları mâ-beyncilerinden muṣâḥib Yûsuf Aġa ḫıdmetiyle meşġûl iken müşârün-ileyh def'aten dârü's-sa'âdetü'ş-şerîfe aġalıġıyla bekâm olduḳda emek-dârı bulunmaḳdan nâşî ḳahveci başılığıyla nâ'il-i merâm ve saḳḳâ başılıḳ ile 'âzim-i Beytü'l-Ḥarâm itdikden ṣoñra aġasınıñ ḫıdmet-i pâdişâhîden müfâraḳatında bâ-rütbe-i mîr-mîrânî Cidde manṣıbın taḥṣîl ve yedi sene 'ale't-tevâlî taṣarrufı ḫılâlin-

de cem' u iddiḫâr itdigi mâl-i firâvânı ṣarf u tebẕîr itmek teḳarrubıyla nâ'il-i eyâlet-i Van ve andan ma'a'l-vezâre ḳapudân-ı deryâ olmuş idi. Yüz bir cümâde'l-ûlâsınıñ dördünci güni ma'ẕûlen Bozca Aṭa'ya nefy ü iclâ ve biraz zamân güẕerânıyla Ṭrabzon eyâleti iḥsân ve Sivas ve Ḳıbrıs manṣıblarıyla kâm-rân oldıġı eṣnâda devr-i Alḥmed Ḫân-ı Ṣânî'den olan yüz beşde âsitâne-i sa'âdet ḳâ'im-maḳâmlıġı mesnedinde kesb-i şöhret eylemiş idi. Ṣadr-ı ḳâ'im-maḳâmîden mübâ'adatı lâzım geldikde ikrâmen Diyâr-bekr ve ba'dehû Baġdâd ve Aṭana eyâletlerine me'mûriyyeti hengâmında düşmeniñ Azaḳ ḳal'asını istîlâ eyledigi ḫaber-i keder-eṣeri vürûd itmegin Ṭrabzon manṣıbı ile istiḫlâṣına me'mûr ve emr-i müsâra'atı bâbında fermân-ı 'âlî şeref-ṣâdır olmaġın, ba'ẕı etbâ' iġfâliyle ḫavfa tâbi' oldıġından semt-i firârı iḫtiyâr ve iki sene miḳdârı künc-i iḫtifâda meks ü ḳarâr eylemiş idi. Yevmen-mine'l-eyyâm ṭaraf-dârı vesâṭet ü iḳdâmıyla vâlide sulṭânıñ şefâ'atlerine binâ'en cerâ'im-i güzeştesi 'afv ile Burûsa'da iḳâmeti irâde buyurılup iki sene ḳadar mübtelâ-yı eẕâ-yı ġurbet olduḳdan ṣoñra istid'â-yı şüfe'â ile vezâreti ibḳâ ve Ḳandiye eyâletiyle kâm-revâ olmuş idi. İnṣâf bozındısı olan eṣnâf ve maḫallelerde anlara tâbi' olan eclâf-ı pür-lâf u güẕâf 'âdet-i me'lûfeleri üzere kâr u kisblerinden ḫikâyet ve is'âr ḫuṣûṣında ḫükkâm-ı ẕevi'l-iḫtirâmdan şikâyet iderek müşârün-ileyhiñ narḫ mâddesinde olan sa'y u ihtimâmın ẕikr ü ṣenâ ile ġâ'ibâne evṣâfında ıṭṭırâ eyledikleri pey-der-pey sem'-i hümâyûna ilḳâ ve ol zamânlar ḫükmince bi'ż-żarûre herze-gûyân-ı güm-şüde-iẕ'ânı ḳavl-i ḫôdlarıyla ilzâm u iskât içün ḫafiyyen Ḳandiye'den da'vetine müsâra'at [146] ve on altı cümâde'l-ûlâsınıñ yirmi sekizinci güni mühr-i vekâlete muḳârenetle gûyâ ṭâ'ife-i mezbûreye ziyâfet buyurulmuş idi.

Çoḳ geçmeden anıñ daḫi ṭaraf ṭaraf me'âyib ü meṣâlibi zebân-güẕâr-ı ehl-i ḥıref oldıġı mesmû'-ı ḥażret-i pâdişâhî olduḳda ḳad ḥaṣale'l-murâd ẕerî'asıyla sene-i mezbûre ṣa'bânü'l-mu'aẓẓamınıñ yirmi üçünci güni câme-i zer-beft-i ḫaşmeti tebdîl ve Limni cezîresiyle tenkîl olunup vaḳten-mine'l-evḳât sinn ü sâline raḥmen Ḫanya muḫâfaẓasıyla nâ'il-i iltifât olduḳda ẓuhûr iden şükâtı eyyâm-ı 'ömrinden efzûn olmaġın ma'ẕûlen İstanköy'e nefy ü taġrîb ve ba'de-zamânin yine şefî'-i mücbiri ibrâmına binâ'en Ḳandiye eyâletiyle taṭyîb ve anda daḫi muvaffaḳ olamadıġından İstanköy cezîresine nefy ile ba'de't-te'dîb İnebaḫtı muḫâfaẓasıyla nâ'il-i me'mûl ve emr-i

muḥârese ile meşġûl iken terâküm-i 'ilel, i'tidâl-i mizâcını muḫtell itmegin, yirmi yedi muḥarreminde enfâs-ı ma'dûdesin tetmîm ve hengâm-ı iḳbâlinde ḫayra dâ'ir başluca bir ḳoz ḳıramadan 'azm-i râh-ı dâr-ı na'îm eyledi. Müddet-i ṣadâreti yüz on gün, sinni yetmiş beşden efzûn, ṣâf-derûn, mâ'il-i zînet-i gûnâ-gûn bir pîr-i cebânet-semîr imiş. Tafṣîl-i aḥvâli Râşid Efendi Târîḫi'nde mesṭûrdur. Raḥmetullâhi 'aleyh.

On Birincisi Teberdâr Ġâzî Meḥmed Paşa

Sarây-ı Hümâyûndan İḫrâz-ı Mesned-i Ṣadâret İdenleriñ On Birincisi ve Cümlesiniñ Yüz Yirmincisi Teberdâr Meḥmed Paşa'dır. Sene 1116. Müddet-i Sene: 2, Şehr: 8, Eyyâm: 27.

Müşârün-ileyhiñ nihâl-i vücûdı Ḳasṭamonı sancaġında vâḳi' 'Oṣmânclıḳ ḳaṣabası riyâżında bâr-âver-i kemâl-i şuḥûd ve der-i devlete ḳâdime-cünbân-ı vürûd olduḳda aḳribâsından teberdâr Ḥacı Sefer Aġa nâm kimesne vâsıṭasıyla balṭacılar ocaġına ḳabûl olunaraḳ ḫûb-nefes ve taḥṣîl-i 'ilm-i mûsiḳîye pür-şevḳ ü heves olmaġın Güzelce Mü'ezzin dimekle manẓûr u maḳbûl ve giderek yazıcı ḫalîfeligi ile nâ'il-i me'mûl olmuş idi. Cülûs-ı Sulṭân Aḥmed Ḫân-ı Sâliṣ'de muḳaddemâ tereddüdî taḳrîbiyle iḫtişâṣ-ı tâm ve intisâb-ı tamâm ḥâṣıl itmegin, def'aten mîr-âḫûr-ı evvel ve ba'dehû bi'l-vezâre mesned-i ḳapudânî ile mübeccel olup Ḳalaylı Aḥmed Paşa'nıñ ṣadâretinden ṣarf u taḥvîl ve 'azl ü tebdîli irâde buyurulduḳda on altı ṣa'bânu'l-mu'aẓẓamınıñ yirmi üçünci güni mühr-i vekâlet-i kübrâ ile tebcîl buyurulmuş idi.

[147] Öteden berü bi-emrillâhi'l-Müte'âl böyle aṣḥâb-ı iḳbâliñ ḫussâd-ı ḥasbîsi, aṣdiḳâ-yı ḫulûṣ-i'tiyâdlarından efzûn olmaġla nicesiniñ zevâl-i devletlerine şedd-i niṭâḳ-ı münâfaḳat eyledikleri gibi bunlar ḥaḳḳında daḫi teşmîr-i sâḳ-ı ġamz u nifâḳ ve mekr ü füsûn u mekâyidde ittifâḳ iderek 'âḳıbet inḥirâf-ı ṭab'-ı hümâyûna 'illet ü âlet olmalarıyla on sekiz muḥarreminiñ on ṭoḳuzuncı güni rütbesinden tenzîl ve İzmîd'e ba'ṣ ü tesbîl ḳılınmış idi.

(Mef'ûlü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fa'ûlün)

Yâ Rab bize bir er bulunur himmet ider mi
Yoḫsa işimiz böyle felâketle gider mi

temennîsiyle ẓuhûr-ı elṭâf-ı İlâhiyyeye nigerân ve bir iki gün çille-güzîn-i cevr-i cihân olduḳdan ṣoñra 'avn-i 'inâyet-i Rabbânî yârî olaraḳ maẓhar-ı 'avâṭıf-ı ḫusrevânî olmaġın, evvelâ Erżurûm ve ba'dehû Ḥalebü'ş-Şehbâ iḥsânıyla maḥsûdu'l-aḳrân buyurulmuş idi.

(Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün)

Gâh olur kim raḳîb-i dîvâne
Sebeb olur viṣâl-i cânâna

mü'eddâsınca Rusya devleti çarı Deli Petro'nuñ ḳırallıġı ḫılâlinde Mosḳovlunuñ muġâyir-i ṣulḥ u ṣalâḥ evżâ'a ictisârı ḥavâdiṣi tevârüd eyledigine binâ'en cümleden muḳaddem vezîr-i ṣâ'ibü't-tedbîr ve merd-i ṣâḥib-re'y ü şemşîr-i celâdet-semîriñ tîz elden ṣadâretde pâ-ber-câ-yı istiḳrâr u istiḳlâl olması lâzıme-i ḥâl ve iḳtiżâ-yı aḥvâlden oldıġı ecilden muḳaddemâ bunlar ḥaḳḳında olan ḳâl u ḳîl bi'l-âḫire medḥ u şenâya taḥvîl olunup ittifâḳ-ı ârâ ile ṣadr-ı aẓam Köprili ḥafîdi Nu'mân Paşa maḳâmına irtiḳâları îcâb u iḳtiżâ itmegin silaḥdâr-ı ḥażret-i şehriyârî vesâṭetiyle mühr-i hümâyûn irsâl ve bir an aḳdem vürûdı isti'câl olunduḳda,

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Müjde ey dil ki bahâr-ı çemen-efrûz âmed
Şeb be-reft ez-ser-i sermâ vü dükân rûz âmed

terânesiyle du'â-i devlet-i pâdişâhîyi żamîme-i evrâd-ı seḥer-gâhî ḳılaraḳ yirmi iki şa'bânınıñ ikinci güni ba'de ṭayyi'l-merâḥil bâb-ı murâda vâṣıl ve nikâb-ı kâm-yâb-ı ḫusrevâneye cebîn-fersâ olmaḳ sa'âdetine nâ'il olmuş idi.

Çoḳ geçmeden 'adâvet-i düşmen müstebîn olmaġın,

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

Uṣûl-i ceng ü ḥarbî olmayınca ber-ḳarâr olmaz
Bülend olsa ne deñlü perde-i âġâze-i devlet

miṣâl ve,

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Bu me'âl ile bulup cümle düvel fevz ü felâḥ
Ḥâżır ol cenge eger ister iseñ ṣullı u ṣalâḥ

me'âline imtiṣâlen müşârün-ileyh livâ'-i şerîf-i nuṣret-redîf ile imâle-i licâm-ı nehżat ve neşr-i saṭvet ü mehâbet iderek yirmi üç cümâde'l-âḫiresiniñ ikinci [148] güni nehr-i Purut sevâḥilinde naṣb-ı râyet-i celâdet ve Rusya ordusıyla âneng-i cenge mübâderet eyedikde meded-kârî-i Cenâb-ı Perverdigârî ile ġuzât-ı muvaḥḥidîn-i ẓafer-ḳarîn miṣli nâ-mesbûḳ ṣûretle ne gûne maẓhar-ı fevz ü nuṣret ve 'adû-yı 'ahd-şiken ne vechile mübtelâ-yı hezîmet ve ḳıral-ı müşârün-ileyh,

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Bu meṣeldir ḥasb-i ḥâl-i her düvel
El-cezâ ḥaḳḳâ ki min cinsi'l-'amel

mücâzâtıyla rubûde-i eyâdî-i ecnâd-ı ẓafer mükemmel olup çâr nâ-çâr baḳiyyetü's-süyûf olan düşmen ne ṣûretde maḥṣûr-ı girdâ-gird-i efrâd-ı dilâverân-ı düşmen-şiken-i Behmen-ṣemen oldıġın mehere-i müverriḫîn ṣebt-i cerîde-i tebyîn itmegin burada ikṣârdan îcâz iḫtiyâr olundı.

Mosḳov çarı müşârün-ileyh Deli Petro bu rütbe ẓuhûr iden meksûriyetden bi'ṭ-ṭab' mütelâşî ve meslûbu'ş-şu'ûr oldıġından başḳa girdâb-ı miyânede deverân iden ḥarekât-ı ḫas u ḫâşâk-ı ḫaşmâne-kirdâr âb-ı muvâlât u muṣâfât ile taṭhîr ü tanẓîf olmamaḳ lâzım gelür ise kendüsünüñ cezr ü medd-i emr ü fermân-ı ḥażret-i pâdişâhîden sâḥil-i selâmete şitâb ve necâtı nâ-mutaṣavver idüginden ḳaṭ'-ı naẓar Rusya devletiniñ iżmiḥlâle ḳarîn olacaġı cezm-kerde-i yaḳîni olmaġın binâ'en-'aleyh miyânede ḥudûṣ iden

muḫâṣame ve müṣâdemeyi def‘ u izâle, evvel-emirde Ṭayġan ve Ḳamânki ve Ṣamar[33] damağında Yeñi Ḳal‘a hedmin taḳdîm ve Ḳamânki ḳal‘asın ṭop u mühimmât u cebe-ḫânesi ve Azaḳ ḳal‘asını daḫi kezâlik tetimmât u arâżîsi ile teslîm idüp bundan mâ-‘adâ Lehlüye ve aña tâbi‘ Berayaş ve Botḳavya[34] ve Ḳırım Ḫânı ṭaraflarına teba‘iyyet iden Ḳazaḳlara min-ba‘d müdâḫaleden keff-i yed ve ‘atîḳ ü cedîd İslâm üserâsından ḥavza-i ḥükûmetlerinde bulunan ṣıġâr u kibârı bi'l-cümle red ḳılmaḳ şerâ’iṭiyle mevâdd-ı mükâlemeye niẓâm ve umûr-ı müsâlemeye ḥüsn-i ḫıtâm virilmek recâsına ref‘-i âvâze-i istirḥâm itmekle bu ġalebeye muvaffaḳiyetini kendü tedbîrine ‘aṭf u ‘azın u zu‘m iderek "muẓafferiyet her vaḳitde eldedir" müṭâla‘a-i vâhiyesiyle şurûṭ-ı mükâleme vü mu‘âhedeyi ḥabl-i mu‘temed ü mü’temenle bir veted-i metîne rabṭ itmeksizin Rusya ‘askeriniñ sebîllerini iḫlâ ile kân-ı esâs-ı żâbıṭa-i istiḥkâmı rabṭ itmek zu‘m-ı ḫayâliyle şedd-i ḫırâm-ı mu‘âvedet ve Edirne sâḥasına ḥaṭṭ-ı raḥl-i mürâca‘at eyledikde eski ḥussâdıñ ḳadr-i mekr ü füsûnlarında ġaleyân ve tekrâr ba‘żı me‘âyib ü meṣâlibin bu def‘a bi-ḥaḳḳın îrâd u beyân iderek âḫirü'l-emr yine bâ‘iṣ- ḫırmânî olmalarıyla yirmi üç senesi şevvâlinde ‘azl ve Midillü ve ba‘dehû Limni cezîresine nefy ü naḳl olunduḳda ‘ârıż olan dâ’-i ġayr-i mümkinü'd-devâ ile ‘âzim-i [149] dâr-ı beḳâ olmaġın ḳuṭbu'l-‘ârifîn, ‘umdetü'l-vâṣılîn Eş-şeyḫ Meḥmed Mışrî Niyâzî ḳaddese sırruhu's-sâmî ḥażretleriniñ âsûde olduḳları ḫaṭîrede ḳabr-i münevverleri berâberinde defn ü taḳbîr olunmuş oldıġı Cezâyir-i Baḥr-i Sefîd eyâleti mutaṣarrıflıġımızda manẓûr-ı faḳîr olmuş idi. Sinîn-i ‘ömri mütecâviz-i ḥudûd-ı ḫamsîn, cerî vü cesûr, müdîr ü vaḳûr vezîr-i ṣâḥib-şu‘ûr oldıġı mervîdir. Müddet-i ṣadâreti def‘a-i ûlâ ve ṣâniyede iki buçuḳ sene yirmi sekiz gün miḳdârıdır.

Buraya gelince Ḥadîḳatü'l-Vüzerâ eṣerine iḳtifâ olunmuşdur. Ancaḳ sâ’ir ba‘żı devlet-i ‘aliyye târîḫleriyle esâs-ı ẓuhûr-ı münâfât u mücâdele olan İsveç ḳıralı meşhûr Demirbaş mes’elesine dâ’ir maṭbû‘ ve mevcûd olan Demirbaş Târîḫi'niñ fezleke-i me’âllerinde müşârün-ileyh Balṭacı Paşa Rusya çarını çariçesi ve altmış biñ ‘askeriyle bâ-‘avn-i Ḥażret-i Bârî bir ferd-i müteneffisiñ ḳurtulmaḳ iḥtimâli olmayan bir vâdîde cünûd-ı muvaḥ-

33. طیغان و قمانکه و صمار
34. برایاش و بوتقاویه

ḥidîn ile dâ'iren-mâ-dâr iḥâṭa ve esîr itmiş iken ḳıraliçeniñ ḫayme-i ṣadr-ı a'ẓamîye giderek 'arż itdigi mücevherât-ı girân-bahâ ve tuḥaf u tefârîḳine 'aṭf-ı naẓar-ı tenezzül ü ṭama'la ibḳâ-yı nîk-nâm u istiḳâmetini fedâ ve Rusyalularıñ ibrâz eyledigi envâ'-ı mekâyide i'timâd iderek hedâyâsını bi'l-ḳabûl çariçe-i müşârün-ileyhâniñ va'd itdigi şurûṭ-ı mesrûdeniñ in'iḳâd-ı itmâm-ı icrâ vü îfâsına ḳadar bile taḥammül idemeyerek niyâzına bi'l-müsâ'ade,

(Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün)

Muḥkem gerek 'adû ile bend-i mu'âhede
Îḳâ'-ı ḥaḳda olmaya câ'iz müsâ'ade

me'âlinden ẓuhûl ile hemân bir sâde muḳâvele ve muṣâḥabete emniyyet olunur mertebe iẓhâr-ı fıṭrat-ı ḥamâḳat u belâhetle muḥtemilü'ṭ-ṭarafeyn olan ba'żı mevâ'îde aldanaraḳ ve envâ'-ı leṭâ'ifü'l-ḥiyel a'mâliyle virdikleri söze emniyyet ü teslîmiyyet iderek Rusya 'askeri bu taḳrîb ile taḫlîṣ-i girîbân itdikden ṣoñra mu'âhede-i mev'ûde-i mevhûmeniñ esâs u teferru'âtından hiç birisi icrâ olunmadıġı ḥâlde çar ve 'askeriñ sebîlleri bilâ-aḫẕ-ı emniyyet iḫlâ olunmasına ve ḳaviyyü'l-iḳtidâr bir devletiñ biñ muḥârebede ve belki biñ senede bir eline geçmeyecegi bedîhî olan bölye bir furṣatıñ fevti ve baḫşâyiş-i Ḥażret-i Ḫudâ olan öyle bir ni'met-i nâgeh-ẓuhûruñ ḳıymetini bilmeyüp de elden çıḳarıldıġınıñ nedâmeti ve ordu-yı meẓkûr içün idilen maṣrafıñ hebâsı ve ḫuṣûṣiyle bâ'iṣ-i nizâ' olan İsveç ḳıralı Demirbaş'ıñ yanında ḥâṣıl olan ḫacâletiñ seyyi'esini müşârün-ileyhiñ mesâvîsi olmaḳ [150] üzere ḳâl u ḳaleme alınmışdır. Bu bâbdaki müṭâla'a-i ḳâṣırânemiñ beyânına ibtidâr eyledim:

Şöyle ki İsveç ḳıralı Timurbaş'ıñ târîḫinde îrâd olunan i'tirâżıñ sebebi menvîsine ḫıdmet olunamamasından ve ḳâ'ide-i düveliyye ḥudûdı tecâvüz idilememesinden neş'et eyledigi bedîhîdir. Çünki ol 'aṣırlar ḥükmince Balṭacı Paşa'nıñ tedvîr itdigi münâvere-i cebriyye ile ḳazandıġı muvaffaḳiyetiñ deḳâyıḳ u 'aẓametini taṣavvur ve inṣâf ile muḥâkemeye girişmek evvelâ bi-ṭarîḳi'l-i'tirâżdır. Müşârün-ileyhiñ ḳazandıġı ġalebe vü nuṣret her ṭarafda nâdir vuḳû' bulmuş bir muẓafferiyet-i celîle olmaġla bunun arasından birçoḳ vaḳitler geçdikden ve ḫuṣûṣiyle şimdi ise yüz yetmiş beş sene

mürûr itdikden ṣoñra "çariçeniñ hedâyâ vü nüvâzişine firîfte ve nezâketine dil-dâde oldıġından ḫaṭâlı ḥareket irtikâb itdi, böyle yañlış ḫıdmetiñ vaḫâmeti görileceginde şübhe yoḳdur, bu ṣûreti iḫtiyârdan ise şöyle ṭavranmalı, böyle ḥareket itmeli idi, yazıḳ oldı, furṣatı fevt itdi" i'tirâżlarını ḳâl u ḳaleme almaḳ âsândır. Ancaḳ taṣavvur-ı 'âcizâneme ḳalursa Balṭacı Paşa'nıñ ḥareketi i'tirâżdan sâlimdir. Çünki hemân üç yüz seneye ḳarîbdir ki bunuñ emṣâli bir muẓafferiyet rû-nümâ-yı mir'ât-ı bedâhet olmamışdır ve 'azv olunan ḫaṭâlardan bi'l-farż mûcib-i i'tirâż ba'żı cüz'î ḫaṭî'ât olsa bile müşârün-ileyhiñ 'aḳl u dirâyet ve ṣadâḳat u ma'rifetini izâle vü ibṭâl ve inkâra ta'alluḳ itmeyüp bu miṣillü umûr-ı cesîme meşġûliyyeti arasındaki ḫaṭâlar insânıñ mürekkeb oldıġı nisyân-ı ḫılḳatine müte'alliḳ ve ma'ṭûf oldıġını i'tirâfdan eslem-i inṣâf olmaz ẓann iderim. Zîrâ böyle memdûḥ u müsellem ġalebe ve nuṣrete ẓafer-yâb olan bir vekîl-i muṭlaḳ u müstaḳîm, ḳaṣda maḳrûn bir 'aksi ḥareketi iḫtiyâr u irtikâb itmeyecegi müsellemdir. Her ne ise,

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

Bilinmez 'ârifiñ 'aṣrında aṣlâ ḳadr-i iclâli
Miḥekk-i ḫâk ile sencîdedir naḳd-i hüner dâ'im

mezâyâsı müşârün-ileyhiñ mâ-ṣadaḳ-ı ma'nâ-yı terceme-i ḥâli dimek ḥüsn-i ẓannını îrâd ile iktifâ ve faḳaṭ şu ḳadar var ki iḥsân-ı İlâhî olan şu ġalebe-i kâmile ve muẓafferiyet-i celîleniñ ḳıymet-i ḥaḳîḳiyyesini taḳdîre himmet ve muvaffaḳiyetle ṣervet-i nuṣretiñ ḥüsn-i isti'mâl olunamadıġı sözleri de ẓihinlerde cevelândan ḫâlî olamaz. El-'ilmü 'indallâh.

On İkincisi Bostancıbaşı Şâ'ir Vâṣıf Oṣmân Beg'iñ Büyük Dayısı Arnavud Ḫalîl Paşa

[151] Sarây-ı Hümâyûndan Ṣadr-ı A'ẓam Olanlarıñ On İkincisi ve Cümlesiniñ YüzYirmi Sekizincisi Bostancıbaşı Arnavud Ḫalîl Paşa'dır. Sene 1128. Müddet-i Sene: 1, Eyyâm: 15.

Müşârün-ileyh İlbaşan vilâyeti sükkânından birâderi Sinân Aġa'nıñ bostancı başılıġı evânında ocaġına istişhâb ve ba'de vefâtihî şatırlar ketḫudâlıġı ile Baġdâd vâlîsi Ḳalaylı Aḥmed Paşa dâ'iresine intisâb iderek bir müddet mülâzemet ḫıdmetiyle bî-tâb u âteş ġurbetde cigeri kebâb olduḳdan ṣoñra âsitâne-i sa'âdete bi'l-vürûd ocaġına dâḫil ve yolıyla oṭabaşı ve ḫâṣekî aġa rütbelerine mevṣûl olduḳda Mar'aş begler-begisi müteveffâ Rişvân-zâde Ḫalîl Paşa'nıñ Raḳḳa cânibinde olan eşyâsı ḳabżına me'mûriyyeti icrâ olundıġı eṣnâda ḥaḳḳında 'inâyet-i ḥażret-i pâdişâhî ẓuhûr ve bostancı başılıḳ iḥsânıyla mübtehec ü mesrûr ve dört buçuḳ sene miḳdârı rikâb-ı şevket-me'âb-ı cihân-dârîde vücûda gelen mesâ'î-i meşkûresi ḥasebiyle nâ'il-i iltifât-ı ḥażret-i pâdişâhî olaraḳ maḥbûr olmuş idi.

Vaḳten-mine'l-evḳât, Nemçelü ṭarafından naḳż-ı 'ahde dâ'ir ba'żı ḥarekât ḥiss olundıġına binâ'en biñ yüz yirmi sekiz muḥarreminiñ on altıncı güni mütesellim göndermek şarṭıyla bâ-rütbe-i mîr-mîrânî Erżurûm eyâleti tevcîh ve 'ucâleten Nîş ḳal'ası ta'mîrine ḳıyâm eylemek üzere emr-i 'azîmeti tenbîh buyurulmaġın, ḫıdmet-i lâzımesini rü'yete mübâşeret eyledikde Diyâr-bekr eyâletiyle tebcîl ve yirmi otuz gün mürûrında ḥasbe'l-iḳtiżâ Belġırâd muḥâfaẓasına naḳl u taḥvîl ve bir gün aḳdem varup muḥârasa-i ser-ḥadde bulunması te'kîd ü ta'cîl ḳılındıġı eṣnâda ḫuṣûmet-i düşmen taḥaḳḳuḳ itmegin sene-i mezbûre ḫılâlinde ṣadr-ı a'ẓam Dâmâd Şehîd 'Alî Paşa serdârlıḳ ile Varadin seferine taḥrîk-i 'alem-i râyet itdikde bi-ḳażâ'illâhi Ta'âlâ şehâdetleri vâḳi' olmaġla tîz elden mu'asker-i hümâyûnda müteḥayyiz ü nâm-dâr bir ẕât-ı şecâ'at-şi'ârıñ vekâlet-i serdârîde başbuġ olması lâzım ve paşa-yı müşârün-ileyh ḳal'a-i merḳûme muḥâfaẓasına mülâzım ve bu ḫıdmet-i cesîmeye elyaḳ u 'âzim ve cümleniñ muḫtârı bulunmaḳ cihetiyle bir serdâr-ı ḳaviyyü'l-iḳtidârıñ ta'yînine degin ittifâḳ-ı ârâ ile mesned-i riyâset-i 'askeriyyeye irtiḳâ ile dâḫil-i cem'iyyet-i a'ẓam ve keyfiyyet-i aḥvâl ma'rûż-ı rikâb-ı şehriyâr-ı İskender-iḳtidâr ḳılındıḳda ber-muḳteżâ-yı vaḳt ü ḥâl biñ yüz yirmi sekiz ramażân-ı şerîfi eṣnâsında mîr-âḫûr-ı ṣânî [152] aġa vesâṭetiyle mühr-i hümâyûn irsâliyle nâ'il-i elṭâf-ı şehen-şâh-ı bâhirü'l-ekârim olmuş idi. Biraz zamân ol ḥavâlîde basṭ-ı bisâṭ-ı ârâm ve ẕi'l-ḥiccetü'ş-şerîfeniñ on üçünci güni ḥareketle Edirne meştâsına sevḳ-i semend-i mu'âvedet ve ḫâk-bûs-ı pâdişâhî ile iktisâb-ı 'izz ü sa'âdet eyledikden ṣoñra biñ yüz yirmi ṭoḳuz senesi receb-i

şerîfiniñ ikinci güni Nemçe seferine ‘azîmet ve Belġırâd-ı dâru'l-cihâd pîş-gâhında düşmen ile muḳâbele ve mükâfaḥaya mübâderet eyledikde bâ-emr-i Ḫudâ ‘adem-i ittifâḳdan nâşî ḥâlet-i taḥarruz u teḥâşî rû-nümâ olmaġın, sene-i mezbûre ramażânında üftân ü ḫîzân Nîş cânibine ‘âzim ü şitâbân oldı. Ba‘de'l-vuṣûl ḫayme-zen-i perîşân oldığı gibi Selânik sancaġıyla ṣadâretden infiṣâlinden ḫavfa tâbi‘ olmaġla manṣıbına duḫûlinden muḳaddem nâ-çâr vâdî-i firârı iḫtiyâr ve iki sene künc-i iḫtifâda mekṣ ü ḳarâr eylemiş idi.

Ba‘dehû şüfe‘âsı himmetiyle sinn ü sâline merḥameten ḥaḳḳında ‘afv u ‘inâyet-i pâdişâhî ẓuhûr iderek Boġaz Ḥiṣârı muḥâfaẓasına ta‘yîn ḳılınmış idi. Vaḳt-i gürîzde ḫânesinde maḫfî oldığı ‘Abdî Ḫaṣekî'yi kendüsine ṣadâḳatına binâ'en ketḫudâlıġı ḫıdmetinde istiḫdâm itmegin, dest-i ta‘addî ve tecâvüzinden ba‘żı elem-dîde-i cevr ü ezâsı olan żu‘afâ ref‘-i ruḳ‘a-i iştikâ eylediklerinden otuz üç muḥarreminiñ yirmi birinci güni ketḫudâ-yı merḳûmuñ tertîb-i cezâsıyla şükâtı iskât ve müşârün-ileyh daḫi Midillü cezîresine nefy ile mükâfât olundı. Bir müddet bu miḥnetle imrâr-ı vaḳt-i żacret eyledikden ṣoñra ḥâline teraḥḥumen ḳırḳ senesi rebî‘u'l-âḫiriniñ yedinci güni yine vezâreti ibḳâ ve Ḳarlı İli sancaġı inżimâmıyla Aġrıboz muḥâfaẓası iḥsân u i‘ṭâ ve ḳırḳ bir muḥarreminde iki def‘a Ḫanya ve tekrâr Ḳandiye eyâletiyle kâm-revâ olduḳda ‘illet-i pîrî girîbân-gîri olmaġın ‘âḳıbet rişte-i cânı keşâ-keş-i memât ile şikeste oldı. Müddet-i ṣadâreti on üç aya ḳarîb ve sinni ṣemânîne müteḳârib, leyyinü'l-cânib, menâhîden mücânib, ciger-dâr u nâm-dâr bir merd-i ṣalâbet-şi‘âr oldığından başḳa dervîş-meşreb, mütedeyyin ü mü'eddeb, ṣâliḥ u müttaḳî bir vezîr-i rûşen-zamîr oldığı mervîdir. Raḥmetullâhi ‘aleyh.

On Üçüncisi Teberdâr Dâmâd İbrâhîm Paşa

Sarây-ı Hümâyûndan Maḳâm-ı Ṣadârete Nâ'il Olanlarıñ On Üçüncisi ve Cümlesiniñ Yüz Otuzuncısı Teberdâr Dâmâd İbrâhîm Paşa'dır. Müddet-i Sene: 12, Şehr: 9, Eyyâm: 10.

[153] Müşârün-ileyh Ḳaramân eyâletinden Nigde sancağında vâḳi‘ Ürgüb ḳażâsına tâbi‘ Nevşehir ta‘bîr olunan Muşḳara ḳaryesi sükkânından Ezdin voyvodası dinmekle ma‘rûf ‘Alî Aġa'nıñ şemere-i devḥa-i vücûd ve ferzend-i mes‘ûdıdır. Yüz târîḫinde hem-şehrîlerini ziyâret ḳaṣdıyla âsitâne-i sa‘âdete bi'l-vuṣûl aḳribâsından sarây-ı ‘atîḳ maṣrafı Muṣṭafâ Efendi delâletiyle ibtidâ sarây-ı merḳûm ḥalvâciyânı zümresine ba‘dehû teber-dârân ocağına dâḫil ve ḫıdmet-i lâzımesiyle mütevaġġil iken iḳtiżâ-yı isti‘dâd ile sarây-ı mezḳûr evḳâfı kitâbetiyle mültefet ve birḳaç gün mürûrında yazıcı ḫalîfesi olmaḳ üzere Edirne'ye da‘vetle muvâṣalat eyledikden ṣoñra Sulṭân Aḥmed Ḫân-ı Ṯâliṯ ḥażretleri müteraḳḳıb-ı nevbet-i salṭanat oldıġı evânda nice zamân ḫıdmet-i ḫâṣṣu'l-ḫâṣ-ı ṣadâḳat-nişânlarında maḥrem-i esrâr ve mü‘temed-i kâr-güzârları olmuş idi.

(Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün)

Yine ṣad müjde dilâ vaḳt-i ṭarab-zâ geldi
Gitdi ġam şimdi neşâṭ-ı feraḥ-efzâ geldi

meserretince biñ yüz on beş senesi rebî‘u'l-âḫiriniñ ṭoḳuzuncı güni vuḳû‘ bulan cülûs-ı hümâyûn ile şâdân olduḳları gibi bâ-ḫaṭṭ-ı hümâyûn dârü's-sa‘âdetü'ş-şerîfe aġası ‘Abdu'r-Raḥmân Aġa'nıñ ḫıdmet-i kitâbetlerine ta‘yîn ü taḫṣîṣ ile meşmûl-i liḥâża-i mekrümet buyurdılar. Altı sene miḳdârı yazıcılıḳ vaḳtinde vezîr-i ma‘nevî ve ḥall ü ‘aḳd-ı umûrda müsteşâr u mü’temen-i ḫafî vü celî oldıġından bi'd-defe‘ât rütbe-i vâlâ-yı vezâret teklîf ile terfî‘-i ḳadr ü şânı ḫuṣûṣında şeref-sünûḥ-ı irâde-i seniyye ile talṭîf olunduḳları ḥâlde, "Kâr-ı evvelde kişi ‘âḳıbet-endîş gerek" mefhûmını taṣavvurla def‘aten o ṣûretleri ḥaḳḳında istiḫṣâr ve "küllü şey’in bi-vaḳtihî merhûn" te’ennîsiyle ḥüsn-i müdâfa‘aya ibtidâr eyledigi bu ṣûretle daḫı bâ‘iṯ-i izdiyâd-ı i‘tibârı olmuş idi. Bu ḥılâlde aġa-yı müşârün-ileyhiñ infiṣâli iḳtiżâ idüp mesnedleriyle Süleymân Aġa müşerref ü kâm-yâb olduḳda, müşârün-ileyh yazıcı efendilikde ibḳâ buyurulmuş iken,

(Mef‘ûlü Fâ‘ilâtü Mefâ‘îlü Fâ‘ilün)

Virmez sipihr kimseye şîrâze-i niẓâm
Tâ ṣıḳmayınca mengene-i iżṭırâbda

tecrübesince Çorlılı 'Alî Paşa ṣadâretinde ḳâ'ide-i eslâf üzere ḥaremeyn-i muḥteremeyn muḥâsebeciligi ile pîş-i naẓar-ı pâdişâhîden ib'âd ve bi'l-müṣâdere Edirne'ye nefy ü ıṭrâd olundı. Nice müddet mübtelâ-yı miḥen-i ġurbet olduḳdan ṣoñra Dâmâd Silaḥdâr Şehîd 'Alî Paşa yirmi yedide Mora teshîrine ref'-i râyet ü a'lâm eyledigi hengâmda ikrâmen mevḳûfâtçılıḳ ile istiṣḥâb ve ba'de'l-feth taḥrîr-i bilâd-ı meftûḥa emrine intiḥâb buyurmuşlar idi.

[154] Yirmi sekizde yine manṣıbı üzerinde olmaḳ şartıyla Nîş deter-dârlıġında bir müddet ḫıdmet iderek ordu-yı hümâyûn vürûdında ma'iyyet ile Varadin seferine imâle-i licâm-ı nehżat eyledikde bi-ḳażâ'illâhi Ta'âlâ ser-zede-i ẓuhûr olan hezîmet-i muzîletü'ş-şu'ûruñ keyfiyyet-i vuḳû'ı pey-der-pey tastîr ü taḥrîr olunan maḥżar-ı müstevcibü'l-keder ittifâḳ-ı ârâ ile bir an evvel rikâb-ı hümâyûna 'arż u taḳdîm olunmaḳ üzere mûmâ-ileyhe teslîm ve lisân-ı 'aẓbü'l-beyânlarıyla ifâde vü tefhîm olunacaḳ ba'żı mevâdd-ı 'adîde tavṣiye vü ta'lîm olunduḳda, "Ayaġı yer mi baṣar zülfine ber-dâr olanıñ" beşâretiyle der-ḥâl tehiyye vü iḥżâr ḳılınan zevraḳçe-i isti'câle süvâr olmaġın, vezâyiş-i teslîm-i devlet-iştimâl ile bâd-bân-ı iḳbâli mâlâ-mâl ve sâḥil-i maḳṣûda muvâṣalatla mesrûru'l-bâl olaraḳ maḥmiyye-i Edirne'de ruḫ-sûde-i 'atebe-i sâmiye-i ḫusrevânî olmaḳ şerefine nâ'il oldıġı gibi bende-i ḳadîmleri olmaḳdan nâşî,

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Ârzû vü iştiyâḳıñ bî-ḥużûr itdi beni
Dûr-bîn-i şevḳ ile yollarda gözlerdim seni

zemzemesiyle terḥîb ü talṭîf iderek ibtidâ rûzn-nâme ve ba'dehû mîr-âḫûr-ı evvel ve birḳaç gün mürûrında rikâb-ı hümâyûnları ḳâ'im-maḳâmlıġı ile mükerem ü mübeccel eyledíklerinden mâ-'adâ Ṣadr-ı Şehîd 'Alî Paşa'-yı sa'îdiñ ḫalîle-i muḫallefeleri 'iffet-nişân Fâṭıma Sulṭân ḥażretleriniñ şeref-i izdivâcları emrine lâyıḳ u şâyân görülmegin, devlet-i muṣâḥaretleriyle ḥâ'iz-i ḳaṣabu's-sebḳ-i i'tibâr buyurulmuşlar idi.

Ol eṣnâda Nemçelü ṭarafından muṣâlaḥa-i mübârekeye dâ'ir ḥarf-endâzlıḳ ṣûretinde câ-be-câ iḫtiyâr-ı mülâyemet ve âṣâr-ı 'alâmet ẓuhûrına binâ'en temşiyyet-i kâra ḳâdir bir vezîr-i dirâyet-şi'ârıñ vücûdı mertebe-i vü-

cûbda idügi ẓâhir ü bedîdâr ve öteden berü müşârün-ileyhiñ feṭânet ü meṭâneti müsellem ü âşikâr olmaġla otuz senesi cümâde'l-âḫiresiniñ sekizinci işneyn güni mühr-i vekâlet-i salṭanat teslîm-i kef-i kifâyeti ḳılındıḳda,

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Şöyle ḫıdmet ideyim pâdişeh-i devrâna
Ki ṣadâḳat nic'olur göstereyim yârâna

ta'ahhüdiyle çend-rûz müddetde sinîn-i mâżiyeden ziyâde techîz-i levâzım-ı seferiyye ve tertîb-i ṭavâ'if-i 'askeriyyeye kemer-bend-i ihtimâm olaraḳ ṣavb-ı maḳṣûda şedd-i ḫırâm-ı 'azîmet ve ṣofya ṣaḥrâsına naṣb-ı 'alem-i celâdet eyledikden ṣoñra zûr-ı tedbîr-i dil-pezîrleriyle umûr-ı muṣâlaḥayı Avusturyalu ṭarafından niyâz ve dest-i şenâyı ol cânibden bâz itdirerek ber-vefḳ-i merâm mevâdd-ı muṣâfâta ḫüsn-i ḫıtâm virmekle sa'yi meşkûr-ı ḫâṣ u 'âm ve ḫıdmet-i mebrûr-ı pâdişâh-ı enâm olmaġın, memnûnen ve mesrûren Edirne meştâsına mu'âvedet [155] ve andan daḫi sene-i merḳûme ẓi'l-ḳa'desinde 'umûmen ordu-yı ẓafer-bûy ile ẓıll-i ẓalîl-i şehriyârîde müsterîḥ u mustaẓill olaraḳ âsitâne-i sa'âdete 'aṭf-ı zimâm-ı nehżat eylediler.

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

İltifât âyinedir ṣûret-i isti'dâda
İstiḳâmet getirür zîneti mâder-zâda

mücerrebince pâdişâh-ı ḳadr-şinâsdan meşhûdı olan iltifât u eltâfa muḳâbil 'arż-ı ḫıdemât-ı mütemâdiyede ḳuṣûr itmeyerek ḫattâ otuz dört târîḫinde vuḳû' bulan şarḳ seferlerinde ṭoḳuz sene miḳdârı 'ale't-tevâlî birḳaç ḳoldan ta'yîn olunan sipeh-sâlâr-ı ḳaviyyü'l-iḳtidâr ma'iyyetlerine ḥadden efzûn 'asâkir ü mühimmât ve ḫazâ'in ü edevât i'dâdı ḫuṣûṣında ne vechile müdebbirâne ḥareket ü himmet ve ṣarf-ı sa'y ü miknet idüp ma'mûre-i buldân-ı Îrân'ı vîrân ve ḳılâ' u bıḳâ'ın 'ilâve-i ḳalem-rev-i memâlik-i 'Oṣmâniyân eyledigi ḫâme-i istiḳâmet-câme-i veḳâyi'-nüvîsân ile ṣebt-i cerîde-i beyân ḳılınmış bulunmaġın, ṭûl u dırâz tesvîd-i ruḫsâre-i varaḳ-pâreye iṭâle-i dest-i ictisârdan iḥtirâz olundı.

Evâ'il-i ẓuhûr-ı devlet-i 'aliyye-i 'Oṣmâniye'den berü ẓuhûr iden ṣadr-ı a'ẓamlarıñ güzîde vü müntaḫablarından ma'dûd iken "ne'ûẕu billâh min şerri ẓâlik" ḳırḳ üç senesi rebî'u'l-evvelinde mir'ât-ı kâ'inâtda ṣûret-nümâ olan eşkâl-i 'acîbe-i dehşet-efzâ ve fiten-i ġarîbe-i ḥayret-fermâya taḳrîb ile rütbe vü câhından dûr ve belâ-yı nâgehânî-ẓuhûr ile devlet ü 'izzetinden mehcûr u ma'ẓûr olmuş iken yine taḫlîṣ-i girîbân ḥadd-i imkânda olmayup ecel ḳażâsı nâgeh-gîr-i ḥulûl ve mihr-i ṣebâtda ḥayâtı resîde-i ufûl olmaġın, ıżrâr-ı eşrâr-ı bâġiyân-ı ḫizlân-nişân ile kendünüñ ve dâmâdları Ḳapudân Muṣṭafâ Paşa ve Meḥmed Keṯḫudâ'nıñ bâ-emr-i sulṭânî murġ-ı rûḥ-ı revânları lâne-i bedenden perrân ve âşiyân-sâz-ı gülşen-sarây-ı cinân olmuşdur. On iki sene ṭoḳuz ay on gün serîr-i ṣadr-ı mu'allâda muvaffaḳ olduḳları mesâ'î-i celîle evṣâf-ı cemîlesiniñ ḥadd ü 'add ü pâyânı olmayup, ḳâbil-i tasṭîr ü beyân olmadıġından ḳaṭ'-ı naẓar maṣârif-i muḳarrereyi tedâbîr-i ḥakîmâne ile żâbıṭa-i i'tidâle ifrâġ ve îrâd-ı mu'ayyeneyi miḳdâr-ı maṭlûba iblâġ itmekle ḫizâne-i 'âmireyi emvâl-i mîriyye ile mâl-â-mâl eylemiş idi. El-ḥâṣıl umûr-ı dîn ü devletde az müddetde vücûda gelen ḫıdemât-ı cesîmesi mümkinü't-taḥrîr ve kâffe-i enâma olan kerem-i bî-kerânı güncâyiş-pezîr-i ḥavṣala-i ta'bîr olmamaġın kümeyt-i ḫâme-i sebük-'inâna ruḫṣat-ı cevelân ile meydân virilmedi.

[156] Ez-cümle maṭbû'ât niẓâmına muvaffaḳ olan ṭab'-ḫâne naẓırı 'uḳelâ-yı müteferriḳagânden'an-aṣıl Fıransalı mühtedî İbrâhîm Efendi'niñ himmetiyle menfa'at-i celîlesi meydânda olan maṭbû'âtıñ esâsı zamânında vaż' olunmuş ve efendî-i mûmâ-ileyhiñ fenn-i muḥârebe ve ta'lîm-i 'askere dâ'ir tertîb itdigi risâleyi ṣadr-ı müşârün-ileyh 'arż u taḳdîm eyledikde taḥsîn iderek Sulṭân Aḥmed Ḫân ḥażretlerine 'arż u taḳdîm ile muḥassenâtı tefhîm ü teslîm olunaraḳ bu fenn-i celîliñ devlet-i 'aliyye-i 'Oṣmâniye'de daḫi taḥṣîl ü icrâ olunması irâde buyuruldıġından tertîb-i 'asâkir-i niẓâmiyyeye şurû' u mübâşeretle iki üç yüz nefer ta'lîmci taḥrîr olunup Üsküdâr'da Ḥaydar Paşa Çayırı'nda icrâ-yı ta'lîm olunmaḳda oldıġı ve ṭop-ḫâne ve ḫumbara-ḫâne ve laġımcılar ile müteferri'âtına niẓâm virerek emr-i istiṭâ'atıñ istikmâline ṣarf eylemekde bulundıġı yeñiçeri ocaġına 'aks iderek bu vesîle-i ma'neviyye ile yüz ḳırḳ üç rebî'u'l-evveliniñ on beşinci güni vâḳi' olan Paṭrona ve Muṣlî fitnesinde yeñiçeriler ṭarafından 'asâkir-i mezbûre perâkende vü perîşân idilüp, Maḥmûd Ḫân-ı Evvel 'aṣr-ı 'âlîsi evâsıtında bu

ḫuṣûṣuñ icrâsı bir daha taṣmîm ü niyyet buyurulmuş ise de ekṣer-i vaḳtde yeñiçerileri âlet-i mülâḥaẓa gibi ḳullanan ol vaḳtiñ müteneffiẕân-ı 'ulemâ vü ricâliniñ mümâna'atlarıyla bir ḥâl-i teẕebẕüb ü te'ennîde ḳalmışdır.

Devlet-i 'aliyyede 'asâkir-i niẓâmiyyeniñ vücûb-ı lüzûmını keşf iden evvelâ müşârün-ileyh paşa oldığı İbrâhîm Efendi'niñ risâlesini tezvîce çalışup belki şehâdetine ḳadar gözine aldırmışdır. Ṭoġrusı bu dirâyeti sâ'ir ḳuṣûrını sâtirdir. A'dâd-ı sinni ḥudûd-ı seb'îne müteḳârib, ma'mûretü'l-cevânib, mücânib-i ma'âyib, nîk-ḫâh-ı devlet, bülend-himmet, Felâṭûn-fıṭrat, ḥâmî-i ra'iyyet, nâẓım-ı mülk ü millet, sütûde-menḳabet, mütevâżı' u vaḳûr, müdîr-i umûr, merd-i ġayûr, bâzilü'n-ni'am, şâmilü'l-kerem, celiyyü'l-himem, Ḥâtem-şiyem, ḥüsn-i ḫulḳı müsellem, 'âlî-nijâd, Bermekî-nihâd, bâhirü'r-reşâd, mâ'il-i 'adl ü dâd bir vezîr-i müşterî-tedbîr ve düstûr-ı Âṣaf-naẓîr-i mekârim-mu'tâd olup ḫuṣûṣâ 'ulemâ vü fużalâ ve meşâyiḫ u 'urefâ ve hüner-verân-ı şi'r ü inşâ ve ḫoş-nüvîsân-ı imlâ ve mûsiḳî-şinâsân-ı ḫûb-ṣadâya mezîd meyl ü raġbeti olmaġın, ekṣerî leyl ü nehârı erbâb-ı 'ilm ü ma'rifetiñ ṣoḥbet-i rûḥâniyetleri ile güẕâr ve her birini 'alâ-ḳadri merâtibihim envâ'-ı in'âm u ikrâm ile [157] muḳẕīyyü'l-merâm eylediginden faẕla kemâl-i ḫıṣâl-i ḥamîdesinden nâşî bilâ-mûcib bir kimesneyi 'azv-i 'ayb u ḳuṣûr ile müfteẕiḥ u taḥḳîr ve cerâyim-i güẕeştesiyle mu'âḫaẕe vü tekdîr eylemeyüp ḥattâ evâ'il-i ḥâlinde i'dâmına cidd ü iḳdâm iden 'adâvet-pîşelerine bile 'afv-ı bî-imtinândan mâ-'adâ nicesine mâl-i firâvân ve ba'ẕısına manṣıb-ı dîvân ve kimine rütbe-i vezâret iḥsânıyla muḳâbele ve mu'âmele-i bi'l-mücâbeleye 'aṭf-ı 'inân eylemişdir.

İşbu rivâyet Ḥadîḳa'dan me'ḫûẕ olup ancaḳ Çorlılı 'Alî Paşa muḳaddemâ müşârün-ileyhiñ yazıcı efendilikden menâṣıb-ı bîrûn ile der-i salṭanatdan teb'îdine sebeb oldığı cihetle müşârün-ileyh gibi 'aṣr-ı 'âlî-i Aḥmed Ḫân-ı Sâliṣ'iñ âb-ı rûy dinmege şâyân olan bir müşîr-i müdîr-i Felâṭûn-semîriñ i'dâmı, bunlarıñ zamân-ı iḳbâl-i bâ-kemâline teṣâdüf itmesi ve bi'l-farż ol zamân bi'ẕ-ẕât sebeb olmamış olsalar bile varṭa-i imḥâdan istiḫlâṣa muḳtedir olabilmeleri münker olmaması ḥasebiyle ṭoġrısı ḫâme-i daḳîḳa-dân bu şübheden ḳurtulamıyor. El-'ilmü 'indallâh.

Ḥâṣıl-ı kelâm zamân-ı sa'âdet-encâmlarında bulunan bây u gedâ ve pîr ü bernâdan bir ferd hedâyâ vü 'aṭâyâsından maḥrûm u bî-nevâ ḳalmayup

çoġı iḥtiyâcdan müberrâ olmaḳ ile fuḳarâsı aġniyâsına ve ednâsı a'lâsına ve żu'afâsı 'uẕemâsına ve her birisi bâlâsına 'arż-ı istiġnâ vü yesâr eyledigi ma'lûm-ı ṣıġâr u kibâr ve rivâyât-ı tevârîḫ ile rehîn-i iştihârdır. Lâkin bi-ḥikmetillâhi Ta'âlâ öteden berü bu maḳûle "ḫayru'n-nâs men yenfe'u'n-nâs" ḳabîlinden olan ẕevât-ı mürüvvet-simâtıñ şîve-i rûzgâr ile birer bahâneye ibtinâ-i ḳanṭara-i şehâdetden güẕâr idegeldikleri yine ḥükm-i ḫafiyye-i İlâhiyye'den ḫâlî olmayup belki ḥasbe'l-beşeriyye âlûde olduḳları çirkâb-ı cürm ü ma'ṣiyetleri ol taḳrîb ile şüst ü şûy-ı âb-ı maġfiret olmasına sebeb ü 'illet olacaġı ḥikmetine binâ'en bunlar daḫi ol cihetle maẕhar-ı sa'âdet-i şehâdet olmuş bulunmaları, kerem-i bî-minnet-i Rabb-i 'İzzet'den mes'ûldür.

Müddet-i ṣadâretlerinde muvaffaḳ olduḳları ḫayrât u ḥasenât ve âṯâr-ı keṯîretü'l-berekâtı ne ḳâbil-i ḥadd ü ta'dâd ve na güncâyiş-peẕîr-i ḥavṣala-i a'dâd olup, ez-cümle şebeke-i şerîfe-i Nebeviyye 'aleyhi efḍalü'ṣ-ṣalavât ve ekmelü't-taḥiyyeniñ kisve-i laṭîfe ya'nî pûşîde-i naẕîfesini müceddeden âsitâne-i devlet-nişânede olan nessâcân-ı dest-gâh-ı hüner ü ṣan'ata tensîc ü tezyîn ü ikmâl ve maḥalline îṣâl ile ḥâ'iz-i ḳaṣabu's-sebḳ-i âmâl olmaġın, böyle ḫıdmet-i celîle-i bâhiretü'ş-şeref eslâf-ı 'izzet-ittiṣâflarından bir ṣâḥib-i ṣadârete müyesser ü maḳdûr olmayup ancaḳ bunlara müyesser olması kemâl-i [158] ḫulûṣların iş'âr itmegin, bu cihetle daḫi maḥsûd-ı ṣıġâr u kibâr ve ġıbṭa-fermâ-yı ulu'l-ebṣâr olmuşlardır.

Ber-muḳteżâ-yı rûzgâr-ı sitem-kâr, çâr-mevce-i ḳażâya dûçâr olduḳlarında na'ş-ı raḥmet-naḳşları bi'l-ışrâr dest-i eşrâra giriftâr olmaḳ taḳrîbiyle bunca zamân meydân-ı sarây-ı 'âlî-şânda ġalṭîde-i ẕüll ü hevân ve eczâ-yı 'unṣuriyyesiniñ ekṣerîsi münteşir ü perîşân olmaġın, bu ṣûret-i meẕelletden 'amel-i yesîr ile taḫlîṣ ve tekfîn ü tedfîn mümkin iken, "Unudurlar seni bî-çâre hemân ölmeyegör" intibâhınca envâ'-ı ni'metiyle mütena''im bir süri küfrân-ı ni'am-ı felek-meşreb yâdigârlarından 'adem-i ġayret-i vefâ-dârî ẓâhir ü bedîdâr olması ḫıred-i bârîk-bînân-ı cihâniyâna "fa'tebirû yâ uli'l-ebṣâr" emr ü tenbîhini işrâb ve hele şâẕ olaraḳ ḫavâṣṣ-ı aṣdiḳasından sâbıḳâ Ḥaleb ḳâḍîsi Şâkir Begefendi merḥûmuñ istiş'âr itmekle, beyt:

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

Ne deñlü bî-vefâ olsa cihânıñ bî-vefâsından
Muḥibb-i ṣâdıḳı yeġdir kişiniñ aḳribâsından

ḍarb-ı meṣeliyle nemek-be-ḥarâmlıḳ şi'ârını kendüye revâ görmediginden muḳteżâ-yı aṣâlet ve ḫaṣlet-i farṭ-ı mürüvveti üzere yeñiçeri ḳûḳnûslarından[35] ba'żı kâr-güẓârları baḫş u 'aṭâyâsıyla maḥcûb u minnet-dâr iderek müşârün-ileyhiñ baḳiyye-i a'żâsından mümkin mertebesini bâzâr-ı eşrârdan bayaġı mübâya'a ṣûretiyle aḫz u cem'a ṣarf-ı tâb u tüvân ve ber-âverde-i zenbîl-i kitmân iderek cevf-i leylde Şehzâde Câmi'-i Şerîfi ḳurbında müşârün-ileyhiñ inşâ eyledikleri sebîli ittiṣâlinde vâḳi' ḫaṭîreye defn ü taḳbîr eylemişler. Raḥimehümullâhu Ta'âlâ 'aleyhim raḥmeten vâsi'aten.

Mevḳi'-i mezbûrda Dâru'l-ḥadîṣ Mescidi dimekle ma'rûf olup ders-ḫâne daḫi ittiḫâẓ olunan mescid ve kütüb-ḫâne-i bî-'adîl ve çeşme ve sebîl cümle-i müberrâtındandır. Müverriḫ, ṣâ'ir Râşid Efendi'niñ çeşmeye inşâ itdigi târîḫdir:

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

Zebân-ı lûlesi dir teşneye târîḫ içün Râşid
"Ṣu iç bu çeşme-i Dâmâd İbrâhîm Pâşâ'dan" (1132)

Ve kütüb-ḫânesine imâm-ı sulṭânî 'Arab-zâde 'Abdu'r-Raḥmân Efendi'niñ tanẓîm itdigi 'arabî târîḫdir:

مقام لابراهيم احياه جيدا
وزير لسلطان الممالك احمد

(1232)

[159] Bu cümle ḫayrâtıñ ḫıtâmına ṭâḳ-ı dergâhında mesṭûr bir beyt-i târîḫ daḫi imâm-ı müşârün-ileyhiñdir:

35. قوقنوس

وزیر العهد ابراهیم مجدا
لطلاب العلوم بنی مقاما

(1132)

Mescid-i mezkûra 'İlmî Efendi'niñ târîḫidir:

لاصف ابراهیم زید نواه
معالم لم یسبق الیهاالاوائل

(1132)

Ṣalḥâf Süleymân Efendi merḥûmuñ Ḫâce Paşa civârındaki Acı Musluḳ Mescidi'ne müşârün-ileyh minber vaz' iderek civârına bir dâru'l-ḥadîṣ ve bir tek ḥammâm binâ itmişdir. Ve Ḫâce Paşa Semti'nde mekteb ve taḥtında sebîli vardır. Ve Ḳayṣeriyye ḳurâsından kendi maskaṭ-ı re'si olan Muşḳara ḳaryesini ḳaṣabaya taḥvîl ve tevsî' ile Nevşehir tesmiye iderek câmi' ve medrese ve mekteb ve çeşme ve sebîl ve ḫân ve çifte ḥammâm ve ders-ḫâne binâ itmiş ve Üsküdâr'da altı maḥalde ve Bahâyî Körfezi ta'bîr olunan Ḳañlıca Ḫalici'niñ üstinde Mîr-âbâd ve Ḫünkâr İskelesi ve Sulṭâniye ve Yalıköyi ve Çubuḳlı'da ve Bahâriyye ve Mîrâḫûr Köşki ve Eyyûb civârında pek çoḳ çeşme ve sebîl ve ḥavuz ve mektebi ve Kâġıd-ḫâne'de câmi'i ve sâ'ir yerde ḫayrâtı vardır. Eyyûb Câmi'-i Şerîfi'niñ maḥv u iṣbât ve terfî'i ve kürbe-i şerîfiñ sîm şebekesi müşârün-ileyhiñ himmetidir. Bu ḫayra 'İzzetî'niñ târîḫidir:

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)
"Mezârın eyledi tezyîn Ebû Eyyûb'uñ İbrâhîm" (1127)
"Ebû Eyyûb'ı İbrâhîm Pâşâ eyledi tezyîn" (1127)

Minâreleriñ itmâmına Şehîdî'niñ târîḫidir:

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fa'ûlün)
Çıḳup âvâzı 'arşa didi târîḫ
"Ta'âlâ şânuhu Allâhu Ekber" (1136)

Ve seng-i mezârında maḥkûk olan ḳâḍî ‘Âṣım'ıñ târîḫinden Seyyid Ḥüseyin Vehbî Efendi merḥûmuñ müşârün-ileyhiñ ḥîn-i şehâdetinde söylediği işbu târîḫi ḥaḳîḳaten şâyân-ı taḥsîndir:

(Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün)

Bir ḳażâdır geldi yaz târîḫini Vehbî anıñ
"Ka‘be'ye ḳurb ola İbrâhîm Paşa menzili" (1143)

Sulṭân-ı şu‘arâ Arpa Emîni ‘Oṣmân ‘Azmî Efendi-zâde vaḳ‘a-nüvîs Muṣṭafâ Sâmî [160] Begefendi merḥûmuñ müşârün-ileyh Dâmâd İbrâhîm Paşa'nıñ Eski Sarây'da İ‘mâr itdigi Balṭacı Ocaġı'na söylediği târîḫdir:

(Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün)

1 Niẓâmü'l-mülk-i ‘âlem ṣadr-ı ẕî-şân ṣâḥib-i devlet
Ki dergâh-ı refî‘inde e‘âlî çihre-fersâdır

2 Vekîl-i muṭlaḳ u dâmâd-ı Sulṭân Aḥmed-i Ġâzî
Ki ẕât-ı bî-naẓîri muḳtedâ-yı dîn ü dünyâdır

3 Vezîr-i bî-müdânîdir ḫudâvend-i mu‘aẓẓamdır
Melek-ḫûy-ı mükerremdir Felâṭûn-rây u dânâdır

4 Cemâl-i şâhid-i idrâkine ‘aḳl u ḫired mèftûn
Derûn-ı pâki mir’ât-ı Sikender'den mücellâdır.

5 Cenâb-ı ṣadr-ı ‘âlî-rütbe İbrâhîm Pâşâ kim
Ḥaḳîḳî âsitânı evc-baḫş-ı çarḫ-ı vâlâdır

6 O verd-i bî-ḫazân-ı gülsitân-ı devlet aṣlında
Teber-dârân ocaġından şüküfte ẕât-ı yektâdır

7 Ocaḳdan şu‘lelendi meş‘al-i şeh-râh-ı iḳbâli
Ezelden rehber-i güm-kerde-râhân-ı temennâdır

8 Ṭulû‘-ı evvelinden kevkeb-i iclâliniñ ḥâlâ
Fürûġ-ı şeb-çerâġ-ı himmeti günden hüveydâdır

9 Ocaḳ ḫalḳın çerâġ itmişdi yek-ser şem‘-i iḳbâli
Anıñ-çün mûm olup ḳulluḳda herkes şimdi ber-pâdır

10 Degil ancaḳ ocaḳlı maẓhar-ı envâr-ı iḥsânı
Ṭoyurdı ‘âlem-i ḫalḳı ‘aṭâsı ḫân-ı yaġmâdır

11 Bu hengâma gelince tâ o demden ol kerem-kârıñ
Semâḥat kârı himmet ‘âdeti cûdı müheyyâdır

12 Cibilletdir aña luṭf u kerem ḥaḳḳâ cibillîdir
Secâyâdır aña cûd u seḫâ el-ḥaḳ secâyâdır

13 Muḥaṣṣal gelmemişdir böyle ṣâḥib-cûd âfâḳa
Vücûd-ı pâk-i bî-mânendi maḥż-ı luṭf-ı Mevlâ'dır

14 Emânet saña yâ Rabbî emânet ẕât-ı memdûḥı
[161] Ḫaṭâlardan vücûdın ṣaḳla yâ Allâh yâ Ḳâdir

15 O ṣadr-ı kâm-rân kim şîme-i müstaḥseni çünkim
Teber-dârâna dâ'im re'feti bî-ḥadd u iḥṣâdır

16 Olup mi‘mâr-ı çâpük-dest-i cûd u himmeti der-kâr
Bu def‘a daḫi luṭfı anlarıñ ḥaḳḳında peydâdır

17 Olınca muḥteriḳ bünyâdın emr itdi sa‘âdetle
Bu mevżi‘ kim teber-dârâna râḥat-gâh u me'vâdır

18 Ḫarîḳiñ işti‘âli baġteten ṭâḳat-güẕâr oldı
Ocaḳ erbâbınıñ farṭ-ı ḫasârı âşikârâdır

19 Mükâfât itdi cûş-ı mevc-i baḥr-ı luṭf ile ḥaḳḳâ
Ki nâr-ı ġuṣṣayı ḫâṭırlarından ḳaṣdı iṭfâdır

20 Muvaffaḳ oldı bünyâd itmege bu meymenet-gâhı
Anıñ her kârda bî-şek mu'îni Ḥaḳ Ta'âlâ'dır

21 Virüp Eski Sarây'a tâze revnaḳ âṣaf-ı devrân
Bu vâlâ cây-gâhı yapdı kim bî-miṣl ü hemtâdır

22 Bu ḫayr-ı pâk u bu zîbâ eṣerle nâm-ı nîgûsı
Eger meẕkûr olursa ḥaşre dek şâyân u aḥrâdır

23 Bu ra'nâ ṭarḥ-ı dil-keşle bu nâzük râhile şimdi
Oda dinmeklige şâyestedir bir cây-ı vâlâdır

24 Bunuñ gibi nice âṣâra Ḥaḳ tevfîḳ ideẕ zâtın
Ki dâ'im niyyet-i pâkîzesi ta'mîr-i dünyâdır

25 Ḫudâ bünyân-ı câhın eyleye ma'mûr u âbâdân
Ki hemvâre der-i devlet-me'âbı ḫalḳa melcâdır

26 İdince gûş tekmîlin didim târîḫin ey Sâmî
"Bu ṭarḥ-ı pâk-i nev bünyâd-ı İbrâhîm Pâşâ'dır" (1135)

Nev-şehir'de binâ itdikleri Câmi'u'n-nûr'uñ târîḫidir:

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

1 Âṣaf-ı Ḫân Aḥmed-i Ġâzî vezîr-i bî-naẓîr
(162) Kim refâh-ı kevne bâ'iṣdir vücûd-ı nâfi'i

2 Ḥażret-i şâhen-şehiñ dâmâd u ṣadr-ı a'ẓamı
Ẓıll-i Yezdân'ıñ çerâġ-ı pür-fürûġ-ı sâṭı'ı

3 Ṣâḥibü'l-ḫayrât İbrâhîm Pâşâ kim odur
Âsumân-ı birr ü cûduñ âfitâb-ı lâmi'i

4 Ser-firâz-ı ser-firâzân-ı himem ṣâḥib-kerem
Kim odur râyât-ı zer-muncûḳ-ı luṭfuñ râfi'i

5 Çekdi pîş-i buḫle İskender gibi sedd-i sedîd
Şarḳ u ġarbı ṭutdı âvâz-ı 'aṭâ-yı şâyi'i

6 Şenn ü âbâd itmedir dünyâyı ḳaṣdı dâ'imâ
'Âlemiñ âsâyişidir fikr-i ṭab'-ı bâri'i

7 Kârı hep celb-i ḳulûb u ḫayr ü 'adl ü dâd olup
Hîç 'abeṣ bir fi'le yoḳdur naḳd-i vaḳt-i żâyi'i

8 Ḳalmadı yapılmadıḳ 'ahdinde bir cây-ı ḫarâb
Her birin ma'mûr idüp yapdırdı necm-i ṭâli'i

9 Şimdi ez-cümle idüp manẓûr-ı çeşm-i iltifât
Nev-şehir'de eyledi inşâ bu ra'nâ câmi'i

10 Menşe-i pâk-i vücûdı olmuş idi ol maḥal
Eyledi şehr-i mu'aẓẓam gör bu feyż-i Ṣâni'i

11 Medrese câmi' 'imâret ḫucreler bünyâd idüp
Ḳıldı ḫayrât ile şâdân rûḥ-ı pâk-i Şâri'i

12 Bu eṣerden olsalar âgeh nola ervâḥ ile
Mâlik ü Ḥanbel İmâm-ı A'ẓam u hem Şâfi'î

13 Bârekallâh ma'bed-i pâkîze ṭarḥ-ı dil-nişîn
Kim melâ'ikdir anıñ geh vâridi geh râci'i

14 İdüp âmed-şüd sürûşân-ı İlâhî dem-be-dem
Feyż-yâb eyler gürûh-ı mü'minîn-i ṭâyi'i

15 Secde itdikde muṣallîler ṣalât-ı ḫamsede
[163] Raḥmet-i Ḥaḳ'dır der-i ṭâ'at-me'âb-ı ḳâri'i

16 Olıcaḳ şâḫ-ı menârında mü'ezzin 'andelîb
Gül gibi eyler şüküfte gûş-ı ḳalb-i sâmi'i

17 Minberidir gerden-i ḥavrâ-yı 'aynıñ heykeli
Ḳubbesidir nüh-sipihriñ tâc-ı farḳ-ı ṭâli'i

18 'Ömrin efzûn eyleyüp tevfîḳini ide refîḳ
Ḥaşre dek bâḳî ḳala yâ Rab bu ḫayr-ı nâfi'i

19 Gûş idüp itmâmını târîḫin eylerken su'âl
Virdi bu mıṣra' ile ṭab'-ı cevâb-ı ḳâṭı'ı

20 Resm-i 'Oṣmâniyle Sâmî söyledim târîḫini
"Câmi'u'n-Nûr oldı İbrâhîm Paşa câmi'i" (1139)

Müşârün-ileyhiñ Ürgüb'de binâ buyurduḳları câmi'e Seyyid Vehbî merḥûmuñ târîḫidir:

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

1 İmâm-ı müslimîn Sulṭân Aḥmed Ḫân-ı Ġâzî kim
Binây-ı şevketin mi'mâr-ı te'yîd-i ezel yapdı

2 Muḥîṭ-i cûd u re'fet câmi'-i aḫlâḳ-ı ḥüsnâdır
Vücûdın feyż-i Mevlâ muḳtedâ-yı her düvel yapdı

3 Sipihr-i salṭanaṭ mihri ki nevrûz-ı cülûsında
Ḳażâ evreng-i devletden aña burc-ı ḥamel yapdı

4 İdüp mi'mâr-ı taḳdîre o da hem-dest tedbîrin
Ne yapdıysa umûr-ı salṭanatda der-maḥal yapdı

5 Ne geldi ne gelür evreng-i mülke miṣli zîrâ kim
Anıñ yapdığı ḫayrı ne evâḫir ne ezel yapdı

6 O şâhen-şâh-ı dehriñ mühr-i ḫâṣ-ı ṣadr-ı mümtâzı
Ki Mevlâ ḫâk-i dergâhından iksîr-i emel yapdı

7 Cenâb-ı Âṣaf İbrâhîm Pâşâ kim Ḫalîl-âsâ
Yıḳılmış dilleri çün Ka'be bî-müzd-i 'amel yapdı

[164]

8 Mizâc-ı devleti şûr-ı 'adû ifsâd itmişken
İdüp ıṣlâḥ-ı ẕâtü'l-beyn bî-ceng ü cedel yapdı

9 İdüp 'aṭf-ı 'inân vâdî-i ḫayra bu ser-i ṭab'ı
Ne ḫâk üzre ḳadem başdıysa bir ra'nâ maḥal yapdı

10 Ḫuṣûṣâ maṭla'-ı ḫurşîd-i ẕâtı oldıġı ḳarye
Ki iḥyâ idüp adın Nev-şehir ḳıldı güzel yapdı

11 Be-câ-ı seng-i rîze sîm ü zer dökdi esâsında
Bu dil-cû câmi'i nitdiyse itdi mâ-ḥaṣal yapdı

12 Zebân-ı ḫâme-i Vehbî bilüp tavṣîfde 'aczin
Ne söz yapdı ise mışdâḳ-ı mâ-ḳalle vü del yapdı

13 Hemîşe ḫânumân-ı devletin ma'mûr ide Mevlâ
Ki böyle bir 'ibâdet-gâh-ı Rabb-i Lem-yezel yapdı

14 Du'â itmek gerekdir beş vaḳitde aña ey Vehbî
"Bu beytullâhı İbrâhîm Pâşâ bî-bedel yapdı"

Berây-ı çeşme-i müşârün-ileyh der-Ürgüb

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

1 Vezîr-i a'ẓamı dâmâd-ı ḫâṣ-ı maḥrem-i râzı
Cenâb-ı ḥażret-i Sulṭân Aḥmed Ḫân-ı ẕî-şânıñ

2 Nizâmü'l-mülk-i İbrâhîm Pâşâ-yı kerem-ver kim
Odur âsâyişine bâ'iş ü bâdî bu dünyânıñ

3 Gümüş şuyı aḳar bir lûledir her menba'ı gûyâ
Dü-dest-i luṭfı olmuş maḳsemi âb-ı temennânıñ

4 Zülâl-i luṭfı her leb-teşne-i ümmîdi sîr itdi
Anıñ âşârı oldı âb-ı rûyı nice büldânıñ

5 Ḫuşûşâ bir ḳażâ kim mâ-i cârî olmayup ḳaṭ'â
Şu da muḥtâc idi luṭfına nehriñ ebr-i bârânıñ

6 'Aṭâşa Ḫıżr irişdi emr idüp yapdırdı on çeşme
Getürür şu kim aġzı çün şulandı âb-ı ḥayvânıñ

[165]

7 Aḥâlîsi idüp def'-i żarûret şuya sîr oldı
Şu gibi ezber itsünler du'â-yı ḫayrını ânıñ

8 Ḫudâ sa'yin ḳabûl itsün be-ḥaḳḳ-ı Ka'be vü zemzem
Hemîşe maẓhar-ı tevfîḳi olsun Ḥaḳ Ta'âlâ'nıñ

9 Tamâma irdigi birle didim târîḫin ey Vehbî
"Muṣaffâ zemzemin iç 'ayn-ı İbrâhîm Pâşâ'nıñ"

Bunlardan başḳa der-sa'âdet ve ṭaşralarda birçoḳ çeşme ve sebîl ve câmi' ve mescid ve tekâyâ vü zevâyâ ve ḫân ve ḥammâm ve 'imâret ve dâru'l-ḥadîş ve ders-ḫâne ve mektebleri oldıġı tevâtür-yâb-ı iştihârdır. Raḥmetullâhi Ta'âlâ 'aleyhi raḥmeten vâsi'aten.

On Dördüncisi Ḳozbekçi Pandul 'Oṣmân Paşa

Sarây-ı Hümâyûndan Ṣadr-ı A'ẓam Olanlarıñ On Dördüncisi ve Cümlesiniñ Yüz Otuz Üçüncisi Ḳozbekçi Pandul Ṭopal 'Oṣmân Paşa'dır. Sene

1144. Müdet-i Şehr: 5, Eyyâm: 26.

Müşârün-ileyh Moralıdır. Âsitâneye vuṣûllerinde ba'zı hem-şehrîleri delâletiyle ḳozbekçiyân zümresine duḫûl ve bir müddet ḫıdmetden ṣoñra bi-ḥasebi'ṭ-ṭarîḳ pandul başılıḳ ile çerâġ olaraḳ ḫıdmet-i merḳûmede iştihâr bulmuş idi. Yüz yirmi sekiz târîḫinde Şehîd 'Alî Paşa himmeti ile mîr-mîrânlıḳ rütbesin iḫrâz ve bundan aḳdem ḳatl olunan Aḥmed Paşa'nıñ dâ'ire vü iḫtişâmı ile mümtâz olmuş idi. Bir müddetcik ṣoñra rütbe-i celîle-i vezâret iḥsân ve yüz ḳırḳ iki senesi ġâyetine gelince Rûmili cânibinde vâḳi' buldân u memâlike mükerreren vâlîlikle şâdân olmuş idi. Ḳırḳ üç târîḫinde âsitânede ẓuhûr iden cüyûş-ı baġy u fesâdıñ ol cânibe firâr idenleriniñ teftîşine me'mûr olup Rûmili cânibini çirk-i levṣ-i vücûd-ı ehl-i fesâddan taṭhîre iḳdâm u itmâm ḫıdmetiyle Selânik cânibine 'âzim iken Ḳara Meḥmed Paşa-zâde Muṣṭafâ Beg yediyle müjde-i mühri mutażammın ḫaṭṭ-ı hümâyûn vâṣıl olmaġla semend-i isti'câle süvâr ve âsitâneye teḳarrüblerini müştemil ḳâ'im-maḳâm Meḥmed Paşa'ya taḥrîr olunan tezkire mûcibince Çırpıcı Çayırı'nda âmâde olan yemeklige nüzûl ve ba'de'ż-żiyâfe müretteb alây ile İstanbul'a duḫûl iderek ḳırḳ dört rebî'u'l-evvelîsiniñ on ṭoḳuzuncı sebt [166] güni mühr-i ṣadârete nâ'il olmuş idi. Âsitâneyi müteġallibeden taṭhîr iderek ḥavâyic-i es'ârıñ i'tidâl ü ibẓâlindeki himmet-i fevḳa'l-'âdesi zîb-i suṭûr-ı ṣaḥâyif-i erbâb-ı taḥrîrdir. Lâkin sâbıḳan keṯudâsı çavuşbaşı Süleymân Aġa ve sâ'ir etbâ'ınıñ dâmen-i irtişâya teşebbüşleri ve fi'l-ḥaḳîḳa 'ilm-i dânişden ḥiṣṣe-yâb olmayup ba'żı esrâr-ı devlete beher-ḥâl âḫeriñ şirketi iḳtiżâ itmesi muḫill-i niẓâm-ı devlet olmaġın sene-i mezbûre ramażânınıñ on beşinci güni müdâfa'a şarṭıyla bilâ-müṣâdere mu'azzezen Tebrîz eyâleti tevcîh ve mühr-i hümâyûn Tebrîz cânibi ser-'askeri vezîr-i mükerrem 'Alî Paşa'ya irsâl ve mesned-i ḳâ'im-maḳâmîde defterdâr 'İzzet 'Alî Paşa temkîn olundı. Ba'de-ẓâlik Erżurûm eyâletiyle tebcîl ve az zamânda Tiflîs eyâletine taḥvîl ile Îrân cânibine ser-'asker ta'yîn olunmuş idi.

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

Bu 'âlî nuṣrete târîḫ-i bâlâ oldı ey Sâmî
"'Acem geçdi ḳılıçdan bozdı anı cünd-i 'Oṣmânî" (1144)

târîḫ-i ġarrâsı mışdâḳınca vâḳi‘ olan ġalebesi ve ḳırḳ beş târîḫinde yine serdâr-ı ‘âlî-vaḳâr olmuş ise de bi-emrillâhi Ta‘âlâ istîlâ-yı ‘illet-i baṭından nâşî bî-şu‘ûr olmaġla der-ceng-i evvel ‘asker-i İslâm münhezim ve kendüsi şehîden dâr-ı beḳâya ‘âzim olmuşdur.

(Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün)

Maẓhar-ı luṭf-ı Ḫudâ olmaġla
Oldı târîḫ-i vefâtı "maẓhar"

Ṣâḥib-i re’y-i tedbîr, şecî‘ u bahâdır, nâfiẓü'l-kelâm bir ṣadr-ı bî-naẓîr idi. Raḥmetullâhi ‘aleyh.

Faḳat Sulṭân Selîm-i Ṯâliṯ-i şehîdiñ şehâdetini tehiyye iden ve Ṭopal Şeyḫu'l-islâm nâm ḥaḳâret-ittisâmıyla teşehhür iden re’îs-i eşḳıyâ ‘Aṭâ Molla'nıñ ḳızını oġlu Ṣâliḥ Beg nâmındaki mâder-be-ḫaṭâya alup ‘âlemi velveleye viren ve herc ü merc-i devlete sebeb olan müşârün-ileyhiñ kerîmesinden mütevellid ḳâ’im-maḳâm-ı mel‘ûn u maḳtûl Köse Mûsâ Paşa'nıñ müşârün-ileyhiñ ḥafîdi olmaḳdan başḳa ḫânedânınıñ başluca büyük bir fenâlığı işidilmemişdir.

On Beşincisi Bostancıbaşı Moldavânî ‘Alî Paşa

Sarây-ı Hümâyûndan Ṣadr-ı A‘ẓam Olanlarıñ On Beşincisi ve Cümlesiniñ Yüz Elli Yedincisi Bostancıbaşı Moldavânî ‘Alî Paşa'dır. Sene 1183. Müddet-i Şehr: 4. Yevm: 5.

Müşârün-ileyh Ḳasṭamonı sancaġında Ṣorḳun ḳaryesinde mütevellid olup âsitâneye vürûdında bostancı ocaġına ve biraz vaḳit ṣoñra ḫâṣṣa ḫâṣekîleri zümresine [167] dâḫil olmuş idi. Dârü's-sa‘âde aġası Ebu'l-Misk ‘Anber Aġa baġçesini binâ iderken binâ emîni naṣb iderek eṭvârını begenmesi ve ẓâten dirâyet ü şecâ‘ati müsellem olması cihetiyle ḫayâdîd-i eşḳiyâ indifâ‘ına me’mûr ve her ṭarafda me’mûlden ezyed hüneri ẓuhûr ve nâ’il-i taḥsîn ü ḥubûr oldıġ eṣnâda Burûsa'ya nefy olunan fâḥişelere me’mûr ve eş-

nâ-yı ṭarîḳde ḥüsn-i rıżâlarıyla bunları câriye olmaḳ üzere fürûḫt eyledigi mütevâtir olduḳda Moldavânî laḳab-ı ġayr-i meşhûrıyla mülaḳḳab ve cülûs-ı Muṣṭafâ Ḫân-ı Ṣâliṣ'de tebdîl-i ḫâsekîlik ile mesrûr ve ḳara ḳulaḳlıḳ ḫıdmetiyle maḥbûr olmuş ise de nâ-meşrû' u emṣâl olaraḳ ḥürrât-ı müsellemâtıñ bu ṣûret-i ġayr-i ma'ḳûle ile fürûḫtiyle ba'żı mertebe ḫaṣlet-i münâfaḳatı ol vaḳit ṣadr-ı a'ẓam bulunan meşhûr Râġıb Meḥmed Paşa'ya ma'lûm olmaġla Filibe nezâretiyle ḳurb-ı hümâyûndan teb'îd ve anda ba'żı 'avâm-pesend ḫıdmet begendirmekle âsitâneye 'avdeti irâde ve ḫâṣekî aġalıġıyla ṭarîḳa i'âde ḳılınmış idi. Yetmiş dört recebi evâḫirinde bostancı başılıḳ ile nâ'il-i me'mûl olaraḳ beş şevvâli ġurresinde ḥużûr-ı hümâyûnda Rûmili manṣıbı ile vezâret iḥsân ve seksen iki târîḫinde Aydın muḥaṣṣıllıġı ve Bender ser-'askerligi ve mu'aḫḫaran tevḳî'î iken ser-'askerlikden 'azl ve Yaş muḥâfaẓasına me'ẓûr ve seksen iki rebî'u'l-evveliniñ dördünci güni Ḫotin ser-'askerligi ile mesrûr olup seksen üç rebi'iniñ ṭoḳuzuncı güni Ḫan Tepesi'ndeki ordu-yı hümâyûnda serdâr-ı ekrem bulunan ṣadr-ı a'ẓam Yaġlıḳçı Meḥmed Emîn Paşa'ya ḫalef olmuş idi.

Bunlar daḫi selefi gibi bir gûne ḫayr u nuṣrete maẓhar olamayup üç ṣa'bânınıñ on dördünci güni 'azl ve Gelibolı'ya iclâ ve iḳâmetde oldıġı ḥâlde dörtde Boġaz Ḥiṣârlar ser-'askerligi 'unvânıyla i'âde-i iḥsân-ı vezâret ve seksen altı târîḫinde pîrligine terâḥḥumen Tekfûr Ṭaġı'nda iḳâmete i'ṭâ-yı ruḫṣat ve du'â-yı devlet-i ebed-müddete muvâżabat itmekde iken bâġ-ı cinâna ḫırâmân oldılar. Müddet-i ṣadâreti dört mâh beş gündür. Şâyân-ı taḥrîr bir ḫayra maẓhariyyet ve mülk ü millet ü devlete ḥüzn-i ḫıdmeti istiḫbâr olunamamışdır. Mensûb oldıġı memleketi ḫalḳınıñ mizâc u mişvârları iḳtiżâsından olan bî-ma'nâ iġrâż u i'tirâż ve iftiḫâr u 'uḳalâlıḳ ile leffâflıḳdan başḳa ṣîti işidilmedi. Raḥmetullâhi 'aleyh.

On Altıncısı Teberdâr 'İzzet Meḥmed Paşa

[168] Sarây-ı Hümâyûndan Maḳâm-ı Ṣadâreti İḥrâz İdenleriñ On Altıncısı ve Cümlesiniñ Yüz Altmış Birincisi Teberdâr Bolılı Meḥmed 'İzzet Paşa'dır. Sene 1188. Müddet-i Sene: 2, Şehr: 4, Yevm: 2.

Müşârün-ileyh Rûm Meḥmed Paşa aḥfâdından Ḥüseyin Beg nâm kimesneniñ necl-i necâbet-güster ü ferzend-i ‘arâfet-perveri olup, biñ yüz otuz altı târîḫinde Bolı sancaġı mużâfâtından Çehârşenbe ḳażâsına mülḥaḳ Beglik nâm ḳaryede mütevellid ve sinn-i temyîze vâṣıl olduḳda âsitâneye dâḫil ve maḳtûl dârü's-sa‘âde aġası eyyâmında eski sarây balṭacıları ocaġına ḳabûl olındıġından fenn-i kitâbeti idrâk ider çelebi olmaġla bir müddet mürûrında ḳapu ḫaṣekîsi ve ba‘dehû beg ḫalîfe nâmıyla dârü's-sa‘âde aġası yazıcı ḫalîfeligi ‘idâdında kesb-i iştihâr ve cülûs-ı Muṣṭafâ Ḫân-ı Ṣâliṣ'den evvelce yazıcı efendilikle kâm-kâr olmuş bulunup Ebû Ḳavf[36] dârü's-sa‘âde aġası ḳatl ve ṣâḥib-i terceme ‘azl ve maġżûben tesrîb-i lıḥye ile ḫâcegân-ı dîvân-ı hümâyûn ṣınfına idḫâl ve ḫânesinde ‘uzlet ü iḳâmet ve çend-rûz mürûrında balṭacılar ocaġı külliyen ifnâ olındıġı gün ṣâḥib-i tercemeniñ ḫânesi derûnında âteş ẓuhûr ve tamâmen muḥteriḳ olmaġın ḫâṭır-ı meksûrı yedi biñ beş yüz ġuruş iḥsân-ı pâdişâhî ile merhem-zen-i tesliyet ve vaḫşeti izâle buyurulmuş idi.

Yetmiş altı şa‘bânında fedâ-yı lıḥye ile def‘a-i ṣâniyede yazıcı-i dârü's-sa‘âde ve yetmiş ṭoḳuz şevvâliniñ sekizinci güni ḍarb-ḫâne emîni ve seksen-yedide şehr-emîni olup cülûs-ı ‘Abdu'l-Ḥamîd Ḫânî'de Melek Meḥmed Paşa ḳâ’im-maḳâmlıḳdan ‘azl ve Ḳapucı Süleymân Paşa naṣb ve otuz üç günde bunlar ve silaḥdâr-ı şehriyârî Boşnaḳ ‘Abdullâh Paşa ḳâ’im-maḳâm ve çend-rûz mürûrında bu daḫi ‘azl ve seksen sekiz rebî‘u'l-âḫiriniñ yirmi altıncı güni ṣâḥib-i terceme emânetinden def‘aten ḳâ’im-maḳâm olup serdâr-ı ekrem Muḥsin-zâde'niñ Pravadi'de vefâtınıñ ḫaberi vürûdında ya‘nî cümâde'l-âḫireniñ ikinci güni ṣadr-ı a‘ẓam olup, "Mühr ile mühre ḳadem başdı Meḥemmed Pâşâ (1188)" ‘Ayıntâbî meşhûr Ḫâce Münîb Efendi'niñ inşâd eyledikleri târîḫ-i [169] ra‘nâlarıyla tevḳîr olunmuş ise de seksen ṭoḳuz cümâde'l-ûlâsınıñ sekizinci ḫamîs güni ḳaynı çelebiye mecbûriyetinden ġayri cünḥası olmadıġından nâṣî ‘azl ve bir gice Ṭopḳapu'da muḳîm ve min-ġayri ḳaṣdın reḫâveti mûcib ‘azl olmaġla on bir mâh altı gün ṣadâret ve bilâ-tekdîr hemân Aydın muḥaṣṣıllıġı tevcîh ve mâ-meleki kendüsine iḥsân ve Gelibolı'da ḳapusını tanẓîmine fermân buyurılup seksen ṭoḳuz ramażânıñıñ yirmi üçünci güni tevliyet-i Mıṣr-ı Ḳâhire ile kesb-i şân ve ṭoḳsan iki şevvâliniñ yirminci güni İçil sancaġı tevcîh ve duḫûlinden evvel Sivâs eyâ-

36. ابو قوف

letine naḳl ve üç evâḫirinde Erżurûm ve dört rebî'u'l-âḫirinde Raḳḳa eyâleti ve ramażânıñ ikinci güni Erżurûm iḥsân ve beş ṣaferiniñ yirmi beşinci güni silaḥdâr Meḥmed Paşa irtiḥâl-i dâr-ı beḳâ eyledikde Ġâzî Ḥasan Paşa ḳâ'im-maḳâm ve ṣâḥib-i terceme elli beş günde Erżurûm'dan teşrîf ve mühr-i şerîf ile talṭîf ḳılınmışlar idi.

Mizâcları beṭâ'et üzere meftûr oldıġından ḳaynı İsmâ'îl aġa yedine tekrâr zimâm-ı iḫtiyârını teslîm idüp eyyâmında iḥrâḳ-ı kebîr ẓuḥûr itmekle esbâb-ı 'azli terâküm eylediginden ṭoḳsan altı ramażânınıñ on altıncı güni ṣadr-ı cedîd iken Meḥmed Paşa Eyyûb'a geldigi sâ'at ṣâḥib-i terceme 'azl ve bu def'asında bir sene beş mâh ṣadâret ve Filibe'de müteḳâ'iden iḳâmetine fermân ve yedi ṣaferiniñ dördünci güni Belġırâd muḥâfaẓası ile vezâreti ibḳâ ve sekiz rebî'u'l-evvelinde anda vefât eylediler. Müşârün-ileyh ṣâḥib-i vaḳâr, 'anḳâ-ṭabî'at, ḥilm-i müfriṭ ile ratḳ u fatḳa nâ-müsta'iddir. İhtizâz-ı eblehânesi 'âleme ḫoş-nümâ ise de başluca bir seyyi'eye âlet olmamışlardır. Raḥmetullâhi 'aleyh.

On Yedincisi Bostancıbaşı Ḥâfıẓ İsmâ'îl Paşa

Sarây-ı Hümâyûndan Biḳażâ'illâhi Ta'âlâ Ṣadr-ı A'ẓam Olanlarıñ On Yedincisi ve Cümlesiniñ Yüz Yetmiş Altıncısı Bostancıbaşı Ḥâfıẓ İsmâ'îl Paşa'dır. Sene 1220. Müdet-i Sene: 1, Şehr: 5, Eyyâm: 6.

Paşa-yı mezkûr belde-i ṭayyibe-i Ḳosṭanṭiniyye sükkânından ḫaṣekiyân-ı ḫâṣṣadan "Zer-nişânlı Ḫaṣekî" dimekle ma'rûf bir şaḫṣ-ı mechûlü'n-nesebiñ ṣulb-i nâ-pâkinden mânend-i ṭarrâḳa-i ṭâ'ûn biñ yüz yetmiş bir senesi ẓuhûr itmişdir. Sinn-i bî-sûdı [170] resîde-i derece-i temeyyüz-i sevâd u sefîd olduḳda pederi ṭarîḳine sülûk ile ḫâṣekî ocaġına ferş-i bûriyâ-pâre-i şıḳlet itmişdir.

Bir zamân sa'y ü kûşiş ve resm-i ḫıdmeti verziş itdikden ṣoñra i'âne-i baḫt u ṭâli'le yol ḫaṣekîsi ve yeñiçeri aġası ḳara ḳulaġı ve tebdîl-i ḫaṣekîsi ve ḫaṣekî aġa olduḳdan ṣoñra ser-bostâniyân-ı ḫâṣṣa olup ṭarîḳ-i âdâb-ı ḫıdmetde olan ri'âyet ve ṣûrî kûşiş ve rûz u şeb ez-cân u dil umûr-ı lâzımesinde gös-

terdigi sa'y-i şûrîsi mizâc-ı ḥażret-i Selîm Ḫânî'ye ḫoş görünmekle aḳrân u emṣâlinden teḳarrüb-i tâm ve nüfûẕ-ı mâ-lâ-kelâm ile imtiyâz bulmuş idi.

Yedi sene miḳdârı bu ḫıdmetde müstaḥdem olduḳdan ṣoñra deryâ ḳapudânlıġı manṣıbı ile bâ-rütbe-i vezâret çerâġ ve kemâ-kân teḳarrüb-i şehen-şâhî ile ḳulûb-ı ḫussâd dâġ-ber-dâġ oldıġı ḥâlde merḳûm ḫilâf-ı ṣadâḳat ü istiḳâmet ve münâfî-i de'b-i edeb ü dirâyet vâriṣ-i taḫt ḥażretleriyle nihânî muḫâbereye mücâseret idüp dört beş mâh miḳdârı donanmâ-yı hümâyûn umûrına ṣarf-ı maḳdûr eyledikden ṣoñra merdüm-i dîde-i übbehet ve ḫâl-i ruḫsâr-ı baḫt-ı sa'âdet olan mühr-i vekâlet-i kübrâ ve ḫâtem-i niyâbet-i 'uẓmâ biñ iki yüz yirmi muḥarreminde ḳażâ-i me'ttefaḳ kendüye iḥsân buyurulmuş idi. Lâkin lâzıme-i ṭavr-ı iḳbâl-i nâgeh-ẓuhûr olan ġubâr-ı nâzendegî vü ḫôd-bînî ġışâve-i dîde-i 'aḳl u 'âḳıbet-bîni olup ba'ż kâr-bendân-ı umûr-ı devlet ü milleti kendüye raḳîb ittiḫâẕ ve mâni'-i istibdâd u infâẕ ḳıyâsıyla def' u izâlelerine her çend basṭ-ı maḳâl itdi ise de kelimât-ı ġaraż-âmîzine ṭaraf-ı sulṭân-ı serîre-dândan sem'-i rıżâ iḥâle olunmamaġın, "'Adüvvün 'âḳilün evlâ min ṣadîḳin câhilin", ya'nî düşmen-i 'âḳil dost-ı ġâfilden ehvendir, remzi ẓâhir ve gûyâ taḥrîk-i fesâd ile def'-i raḳîb ve ba'ż devâhî ġâ'ilesi ile taḫvîf-i pâdişâh-ı merâḥim-penâh itmek da'vâlarına düşüp iḥdâṣ-ı fitneye ya'nî Sulṭân Selîm Ḫân-ı Ṣâliṣ-i şehîd-i sa'îdiñ aṣl-ı mûcib-i imḥâsı ve ḥafaẓanallâhu Ta'âlâ az ḳaldı ki sülâle-i celîle-i 'Oṣmâniye'niñ ifnâsı ḫuṣûṣ-ı müdhişesine hemân sebeb virmek ḥâletleri ẓuhûrına bâ'iṣ olan ḥal'-ı Selîm Ḫânî ve şehâdet ve ḳaṣd-ı imḥâ-yı ḫânedân-ı salṭanat-ı seniyyeniñ aṣl-ı muḳaddime-i ẓuhûrı olan İsmâ'îl Paşa mezmûmuniñ ilḳâ'ât-ı mefsedet-kârânesiyle Çorlı ḳaṣabasında Rûmili a'yânları taḥrîkâtıyla Rûmili Çıtaḳ ve Pomaḳlarınıñ [171] Ḳâḍî Paşa refâḳatindeki niẓâm-ı cedîd 'askeriyle beynlerinde ẓuhûr iden muḥârebeyi ve velî-ni'meti olan Sulṭân Selîm-i Felâṭûn-vesîmiñ muḳaddime-i a'raż-ı salṭanatları olan vaḳ'alarıñ cemmesini maḳhûr-ı mezbûruñ tehiyye itdigi emr-i bedîhî olmaġla erâzil ü ecâfil ü esâfil-i merḳûme re'îsi fırḳa-i ẓaleme-i erâzil ü ecâlif ü esâfil ta'bîri mezmûm u meş'ûmuñ ḥaḳḳ-ı ta'rîfidir. El-ḥâṣıl bu devlet-i 'aliyyede bunuñ ve Ṭopal Şeyḫu'l-islâm ile ḳâ'im-maḳâm Köse Mûsâ Beşe ḫabîşiniñ nemek-be-ḥarâmlıḳda emṣâlleri Sulṭân 'Oṣmân Ḫân-ı Ṣânî vü şehîd ḥażretleriniñ ḳâtili Ḳara Dâvud Paşa ve Receb Paşa gibi dörde çıḳmaz iki üç ḫabîş ile berâber ibḳâ'-i sû'-i nâm itmişlerdir.

Bu ṭavr-ı eblehâne ve iḫânet-i fevḳa'l-'âde ve cesâret-i ġaddârâne vü ḫâ'inânesi ba'de ḫarâbu'l-Baṣra 'aks-efgen-i mir'ât-ı żamîr-i şehriyâr-ı bî-mu'âdil olduḳda biñ iki yüz yirmi bir senesi cümâde'l-âḫiresinde 'azl-i nâgeh-ẓuhûra ibtilâ ile girîbân-ı i'tibârı derîde ve ser-rişte-i emeli mıḳrâż-ı 'azl-i nâgehânî ile bürîde olaraḳ egerçi icrâ-yı siyâset, bâ'iṣ ü beḳâ-yı riyâset idügi sulṭân-ı nükte-dâna ma'lûm idi, lâkin sulṭân-ı serîre-dân ḥażretleri fıṭrat-ı farṭ-ı ḥilm ü merḥametleri perverde-i dest-i kerem-peyvestine bi-ḥaḳḳın bile tecvîz-i tekdîr ü cefâyı revâ görmemek aḫlâḳ-ı 'acîbesiyle sirişte oldıġından merḳûmı Burûsa şehrine iclâ ile iktifâ buyurdılar. Ammâ küfrân-ı ni'met, mezmûm-ı medḫûle mûcib-i envâ'-ı reyḥ u naḳmet olup ṣıfat-ı edeb-i tâbi'iyyet ve ṣıdḳ-ı 'ubûdiyyete'aḳl-ı müstaḳîm-i selîmiñ tevfîḳ idemeyecegi ḥaṣâ'il-i nifâḳiyye ve aḫlâḳ-ı münâfıḳâne-i ġaraż-kârâneden olmaḳ üzere irtikâb itdigi cinâyet-i 'aẓîme cür'et-i cesîme ile mübâşeret eyledigi cürm ü ḳabâḥat ve ḫilâf-ı şarṭ-ı edeb-i 'ubûdiyyet ve tâbi'iyyet-i istiḳâmet olaraḳ velî-'ahd-ı tâc u taḫt-ı salṭanat ile evvelce muḫâberât-ı ḫafiyye cereyânına cesâret itmek gibi ba'żı ḫarekâtı vaḳ'a-i mü'ellime-i fecî'adan ṣoñra Sulṭân Muṣṭafâ Ḫân ḥażretleri ibḳâ-yı vezâretle Ḫalîc-i Baḥr-i Sefîd muḥâfaẓasına ta'yîn buyurmuş olmasıyla tebeyyün itmiş ise de aṣıl maḳṣad u me'mûli olan vekâlet-i kübrâniñ teḫallüfünden me'yûs u dil-gîr ve firâş-ı fesâd-ı ḫizlâna esîr olaraḳ bir iki mâh mürûrında te'sîr-i sû'-i ṣanî'iyle terk-i münâfaḳat u iḫânet ve fesâd-ı tedbîr iderek cânib-i 'ademe tesyîr ve ḫufre-i mezâra taḫmîl ü taḳbîr olunması muḥassenât-ı kevniyyeden bulunmuş ise de pek geç ḳalmışdır.

[172] Ṣadâreti velî-ni'meti olan 'aṣr-ı Selîm Ḫânî'de on sekiz mâh ve ḫayrât u müberrâtdan bî-naṣîbdir. Egerçi tâmmu'ş-şu'ûr, bülend-himmet, ṣâḥib-naḫvet ü cesûr idi, lâkin câhil ü nâdân ve küfrân-ı ni'met-i velî-ni'metle elsine-i enâmda nişâne-i ṭa'n u düşnâmdır.

(Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün)

Bâṭıl hemîşe bâṭıl u bîhûdedir velî
Müşkil budur ki ṣûret-i ḥaḳdan ẓuhûr ide

Me'âliyle vaḳ'a-i mükeddere-i Selîmî'yi câmi' ba'żı mecellede görilen ve 'aṣr-ı Selîm Ḫân-ı Şehîd-i sa'îdi idrâk iden birçoḳ üdebâ-yı 'uḳalâdan müt-

tefekun-'aleyh olarak işidilen hikâyât u rivâyât-ı vâsıkaya bakılınca hâkân-ı huld-âşiyân-ı şehîdiñ mukaddime-i hal' u şehâdetine işbu İsmâ'îl Paşa nemek-be-harâmınıñ vâriş-i saltanat-ı seniyye ile cür'et itdigi muhâberât-ı hafiyye ve etvâr-ı gayr-i müstakîmânesiniñ bâ'iş ü bâdî olması meydâna çıkıyor. "El-fitnetü nâ'imetün le'anallâhu li-men eykażehâ" ma'nâsına masdar ve "el-bâdî azlem" mefhûmına mazhar, re'îs-i eclâf u ahlâf-ı Nemrûd bir vücûd-ı bî-sûd-ı mażarrat-âlûd-ı merdûd oldığına nizâm-ı cedîdiñ imhâsına sebeb-i müstakill olması şehâdet ider. Nizâm-ı Cedîd ol zamândan berü devâm itmiş bulunsa idi devlet-i 'aliyyeniñ bu kadar devâhîye uğramak ihtimâli olamayacağından başka henüz ikmâline çalışılan nizâmât-ı 'askeriyye ve mülkiyye şimdiye kadar ne derecelerde ilerü gider ve bugün devlet-i 'aliyyeniñ tehdîdini îkâ'a muktedir nizâmâtı mükemmel ve memâlik-i mümtâzesi elinde ve rubûde olunan mahalleri yedinde, istitâ'ât u kudret ü kuvvet sâhibi birinci devletleriñ evvelkisi bulunabilür idi. İşte nemek-be-harâm-ı makhûruñ re'îs-i fitne ve belki refîk-i şeytân-ı 'aleyhi'l-la'ne oldığına bu hikâye işbâta kâfîdir. Rabbimiz Ta'âlâ ve Tekaddes Hażretleri kudret-i İlâhiyyesiyle şân u satvet ü şervet ve her sûretle miknet-i devlet-i 'aliyyeyi derece-i matlûbeye i'âde vü îsâl buyursun, âmîn.

Beyân-ı hak ve vukû'ât-ı musaddakdaki mecbûliyyetim mecbûriyyetiyle bu fıkra dahi tahkîk olındığı gibi yazılmış ve kat'â kırtâs-ı hurâfât-ı zâ'ideye vaż'-ı kalem olunmamışdır. Şurası cây-ı 'ibretdir ki tamâm yetmiş sene evvelki küfrân-ı ni'met ü ihânet, sevk-i selîka-i istikâmet-i müverrihle yetmiş sene soñra şu mecelleye yazıldığı gibi yedi yüz sene soñra ve belki ilâ-kıyâmi's-sâ'a ahlâk-ı kirâm-ı ehl-i insâf kesb-i vukûf-ı tâm iderek paşa-yı mat'ûn u melûm u mendebûr, ta'n u levm ü düşnâmdan kurtılamayacağından 'ibret almalıdır.

On Sekizincisi Bostancıbaşı 'Abdullâh Paşa

[173] Sarây-ı Hümâyûndan Hasbe'l-Kader Sadr-ı A'zam Olanlarıñ On Sekizincisi ve Cümlesiniñ Yüz Seksen Tokuzuncısı Bostancıbaşı 'Abdullâh Paşa'dır. Sene 1238. Müddet-i Şehr: 3, Eyyâm: 25.

Müşârün-ileyh âsitâne-i 'aliyyede Çengel Köyü'nde iskele ḳayıḳçılarından Za'ferân Bolılı Yalñız Kürek 'Alî Dayı'nıñ ṣulbinden tevellüd itmişdir. Sinni ḥadd-i temyîze resîde oldıġı ḥâlde Çengel Ḳaryesi mütemekkinlerinden ba'żı tüvân-gerân-ı mu'teberân ḫıdmetlerine duḫûl ile biñ yüz ṭoḳsan beş târîḫinde yirmi beş yaşında iken pederiniñ ṣan'atına sülûk iderek bir müddet piyâdede pala çaldıḳdan ṣoñra evvelâ salṭanat ve ba'dehû tebdîl, zevraḳçe-i hümâyûnında kürek ṣalladıġı ḥâlde bir taḳrîb ile Yalı Köşki'ne yanaşup oradaki bostancı ocaġına ḳanca ataraḳ birçoḳ ḫıdemât-ı 'âmiye ve 'âdiyeye ifnâ-yı 'ömr itdigi eṣnâda devr-i Selîm Ḫânî'de ba'żı müteneffiżîn-i enderûn-ı hümâyûn delâletiyle ḥâṣeki ocaġına ḳabûl olunaraḳ 'aṣr-ı 'âlî-i Sulṭân Maḥmûd Ḫân-ı Ṣânî'de bostancı başılıḳ manṣıbına nâ'il ve yedi seneye ḳarîb ol ḫıdmetde istiḫdâm ile murâdı ḥâṣıl olmuş idi. Ol vaḳitler uṣûlince ṣayḥa-i maḫûfe-i şetm ü âzârîyle bî-edebân-ı ḫalî'u'l-iżârıñ żabṭında iẓhâr-ı iḳtidâr-ı 'âmiyâne ile âvâze-i iştihârı âfâḳ-gîr ve ḫiddet ü şiddet ve ṣavlet ü saṭveti ḥasebiyle erâzil ü evbâşı pençe-i ḳahrında ḥaḳîḳaten esîr itmiş oldıġı ḥâlde biñ iki yüz otuz târîḫinde dûçâr oldıġı inḥirâf-i mizâc sebebiyle muḥtâc oldıġı tedbîr-i tedâvî, me'mûriyyet-i mezkûreden isti'fâsını intâc itmesiyle sene-i merḳûme rebî'u'l-âḫiriniñ yirmi ṭoḳuzuncı çehâr-şenbe güni müstevfî ta'yînât ile ḫânesinde ârâmına irâde-i seniyye müte'allik buyurulmuş idi.

Otuz bir senesi tevcîhâtında sipâh-ı silaḥdâr aġalıġı me'mûriyyeti ve otuz dört târîḫinde büyük emîr-âḫûrluḳ ḫıdmetiyle ṭavîle-bend-i iltifât ve sene-i merḳûme ramażânında bâ-rütbe-i vezâret deryâ ḳapudânlıġı manṣıbına nâ'iliyyetle müstaġraḳ-ı deryâ-yı 'inâyât-ı seniyye olmuş idi. Neferât-ı ḳalyoncıyânıñ żabṭ u rabṭlarına iḳdâm idüp erâzil ü eşḳiyânıñ terbiyelerine ḥaḳîḳaten muvaffaḳ olmuş ise de 'illet-i vücûdiyyesi yine 'afvını istid'âya icbâr iderek biñ iki yüz otuz yedi senesi ṣaferü'l-ḫayrınıñ on ṭoḳuzuncı güni ḳapudânlıḳdan 'azl ile Kütâhya ve Ḳara Ḥiṣâr-ı Ṣâḥib [174] sancaḳları tevcîhiyle civâr-ı salṭanatda kâ'in sevâḥiliñ muḥâfaẓasına me'mûr buyurulmuş idi.

Otuz sekiz senesi ṣaferü'l-ḫayrınıñ yirminci güni mâ-beyn-i hümâyûna celb ile ḥużûr-ı ḥażret-i pâdişâhîye müşûl olıcaḳ mühr-i hümâyûn kendüsine i'ṭâ vü tevcîh olunacaġını añladıḳda ol vaḳit atabeg-i devlet olan meşhûr Ḥâlet Efendi'niñ nefy ü ḳatline ḫaṭṭ-ı hümâyûn iḥsân buyurulmadıḳça ḫıdmet-i ṣadâreti ḳabûl itmeyecegini ḳaṭ'iyyen 'arż u istirḥâm iderek her çend bunuñ

mu'aḫḫaran icrâsı mümkin oldığı ṭaraf-ı eşref-i mülûkâneden redd-i leyn ile i'ṭâ-yı cevâba bezl-i merḥamet buyurulmuş ise de iddi'â-yı sâbıḳında ışrâr u ibrâm ve çünki mühr-i hümâyûn iḥsân buyurulmaḳ içün maḫṣuṣen ve med'uvven celb ü da'vet buyuruldığı münteşir olmuş oldığından reddi nâ-ḳâbil olmaġla çâr u nâ-çâr ikrâhen ol bâbda bir ḳıṭ'a ḫaṭṭ-ı hümâyûn istiḥṣâl ve mu'aḫḫaran re'îsü'l-küttâb olan Süleymân Necîb Efendi ol zamân teşrîfâtî bulundığından müşârün-ileyh ile dîvân kîse-dârı efendi maḫṣûṣen der-ḥâl Beşiḳtaş sâḥil-sarây-ı hümâyûnunuñ aġalar dâ'iresinden birine celb ile evvelâ Ḳonya'ya nefyi içün der-ḥâl bir ḳıṭ'a farmân-ı 'âlî ıṣdâr ve mübâşir-i maḫṣûṣ ile efendî-i müşârün-ileyhe gönderildigini müte'âḳib Ḳonya vâlîsi bulunan Ġâlib Paşa'ya ḫiṭâben i'dâmı emri daḥi ıṣdâr u tesyâr olunduḳdan ṣoñra müşârün-ileyh mühr-i hümâyûnı aḫz ile bâb-ı 'âlîye 'azîmet itmişdir. Üç mâhdan ziyâdece bâb-ı 'âlîye basṭ-ı bisâṭ-ı şıḳlet ve ta'rîf-i erkân-ı devletle îfâ-yı ḫıdmet-i ṣadâret itdikden ṣoñra Ṭop-ḫâne ḥarîḳında bi-şaḫṣihî ṭulumbacılar ile biraz çalışur iken ẓuhûr-ı ḥükm-i ḳażâ ile dîvâr üzerinden zemîne suḳûṭı sene-i merḳûme cümâde'l-âḫiriniñ yirminci güni infiṣâline mecbûriyetle li-ecli'l-müdâvât İzmîd ḳaṣabasına 'azîmetine irâde-i seniyye ṣudûrıyla maḥall-i mezkûra 'âzim olmuş ise de 'ilel-i ḳadîmesiyle bâlîn-i ecele ser-nihâde ve biñ iki yüz otuz ṭoḳuz senesi rebî'u'l-âḫiriniñ on birinci güni deryâ-yı raḥmete resîde olmuşdur. Müşârün-ileyh keçe kitâbı görmüş ve levend-nâme oḳumuş eski babayigitlerden, ṭavrı levendâne, ṭarzı eşbehâne, ahâlî-i ḫalî'u'l-izârıñ gözini ṭoldurmuş, kendüsini ḫalḳa bildirmiş ve herkesi yıldırmış, cerî vü cesûr vaż'ında görünmüş ṣıdḳ-ı [175] istiḳâmetle kesb-i şöhret itmiş, irtikâb u irtişâ ve istirâḳ u iḫtilâsdan beriyyü'z-zimmelikle teşehhür eylemiş, ol vaḳitler uṣûlince 'iffetine imżâ olunmuş bir vezîr-i sâde-dil ü ṣâf-nihâd oldığı meşhûr u meşhûddur. Raḥmetullâhi 'aleyh. Müşârün-ileyhiñ Üsküdâr'da Bağlar Başı'nda mu'aṭṭal bir çeşmesi ve daha ba'żı âṣâr-ı ḫayrı oldığı mervîdir.

On Ṭoḳuzuncısı Dâmâd Meḥmed 'Alî Paşa

Sarây-ı Hümâyûndan Ṣadr-ı A'ẓam Olanlarıñ On Ṭoḳuzuncısı ve Cümlesiniñ Yüz Yetmiş Dördüncisi Dâmâd Meḥmed 'Alî Paşa'dır. Sene 1269. Müddet-i Şehr: 6.

Müşârün-ileyh Ṭrabzon vilâyeti dâḫilindeki Hemşin ḳażâsı ḫânedânından Ḥacı ʻAlî Oġulları dimekle maʻrûf ve Ġalaṭa başaġalığıyla mevṣûf fındıḳ tüccârı tüvân-gerânından Ḥacı ʻÖmer Aġa'nıñ ṣulbinden biñ iki yüz yirmi sekiz sâlinde zîb-i gehvâre-i şuhûd ve ḫırâmân-ı ṣaḥrâ-yı vücûd olaraḳ hengâm-ı ṣabâvetinde pederiyle berâber der-saʻâdete bi'l-vürûd ḳapudân-ı deryâ müteveffâ Rizeli Papuççı Aḥmed Paşa'nıñ dâ'iresine dâḫil olmuş idi. Biñ iki yüz ḳırḳ üç târîḫi evâḫirinde Rusya seferi münâsebetiyle mevkib-i hümâyûn Râmî Çiftligi ḳışla-i hümâyûnında iken Aḥmed Paşa'nıñ irtiḥâlinden ṣoñra ḫavâṣṣ-ı ḫademe-i hümâyûna ilḥâḳ olındığından iki sene ḳadar müteraḳḳî-i süllem-i iḳbâl ve müteraḳḳıb-ı ẓuhûr-ı ṭâliʻ-i bâ-kemâl olmaḳda iken ḳırḳ altıdaki seyâḥat-ı hümâyûn ṭaḳımı ḥâżırlanur iken tercüme-i ḥâli ḳapudân paşalar ṣırasında îrâd olunan Burûsalı Dâmâd Meḥmed Saʻîd Paşa'nıñ mâ-beyncilikle berâber olan başçuḳadârlıḳdan istiʻfâ ile ṭaşra iḫrâcı ve ḳırḳ yedide mu'aḫḫaran ser-ʻasker ve Baġdâd vâlîsi olan sır kâtibi Muṣṭafâ Paşa'nıñ ser-ʻasker Meḥmed Ḫusrev Paşa reḳâbet ü siʻâyetiyle Tırḥala sancaġı vâlîliġiyle ḫıdmet-i hümâyûndan ıṭrâd ve manṣıbına inhâcı ol zamân Ayaṣofya ḳurbındaki cebe-ḫâne ḳışla-i hümâyûnında bulunan ʻasker-i muntaẓama-i şâhâne mîr-alâyı bulunan rikâbdâr aġalıḳdan muḫrec Rodoslı Aḥmed Aġa-zâde ṭop-ḫâne-i âmire müşîri esbaḳ dâmâd-ı şehriyârî Aḥmed Feṭḥî Paşa'nıñ mîr-alaylıḳdan birinci ve ser-ʻasker-i esbaḳ Rıżâ Paşa'nıñ ikinci ve müşârün-ileyh Meḥmed ʻAlî Paşa'nıñ üçünci mâ-beyncilik ve müteʻâḳiben Firârî Aḥmed Paşa'nıñ mâ-beyn-i hümâyûn müşîrligine ve Feṭḥî Paşa'nıñ mâ-beyn-i hümâyûn ferîḳligine taḥvîl-i nâm u me'mûriyetleri, [176] Rıżâ Paşa'nıñ birinci ve Meḥmed ʻAlî Paşa'nıñ ikinci mâ-beyncilikle talṭîflerini istilzâm itmiş idi. Mütercem-i müşârün-ileyhiñ istiḳâmet-i meftûresi ḥasebiyle iʻtimâd-ı ḥażret-i mülûkâneyi ḳazanmış ve emr ü fermân buyurılan ḫıdemâtıñ îfâsına bezl-i saʻy ü iḳtidâra uzanmış oldığı eṣnâda ikinci defʻada nüks itmiş ve cism-i devleti taʻlîl ü taẓrîre başlamış oldığı zuʻm olunan müzʻiçât-ı maraż-ı Mıṣriyye'niñ fesâdını defʻa medâr olan edviye-i ḫüsâm-ı istiṭâʻat tedârükinde devlet-i ʻaliyye tedâbîr-i Boḳrâṭiyye ve tedâvî-i Soḳrâṭiyye'ye mürâcaʻat ve devâm ile bu ʻilletiñ mübeddel-i bür' ü ṣıḥḥat olması esbâbına li-ecli't-teşebbüṣ ibtidâr olunmuş idi. Anaṭolı'nıñ şarḳ cânibi ışlâḥından ṣoñra ḥuṣûl-i maṭlaba şurûʻ olunmaḳ içün Sivas ve Kürdistân eyâletleri ʻuhde-i istîhâllerine tevcîh buyurılan ve Meḥmed Ḫus-

rev Paşa'nıñ Gürci kölelerinden bulunan ṣadr-ı esbaḳ Meḥmed Reşîd Paşa'nıñ Ravendizli Kec-bîn Meḥmed Paşa 'âṣîsi ġâ'ilesini ḥarben bitürüp Meḥmed Paşa'yı deḫâlete mecbûr iderek ol vaḳit süvârî 'asâkir-i ḫâṣṣa-i şâhâne mîr-livâlarından olup mu'aḫḫaran ḫâṣṣa müşîrligine ḳadar irtiḳâ itmiş olan enderûn-ı hümâyûndaki kîlâr-ı ḫâṣṣa ḳoġuşından müfîż Ḍarb-ḫor Reşîd Paşa'ya teslîmen der-sa'âdete gönderdikden ṣoñra müşârün-ileyh ṣadr-ı esbaḳ Reşîd Paşa elli iki ṣa'bânında Diyâr-bekr'de irtiḥâl-i dâr-ı beḳâ itmiş idi.

Her kârda vücûd-ı devletle hem-sirişt olan ṭaraf-dârlıḳ ve lâyıḳ u nâ-lâyıḳ çerâġ-perverlik ṭıynetlerinden olmaḳ üzere müşârün-ileyh Reşîd Paşa gibi bir leyş-i veġânıñ me'mûriyyeti tebdîl ḫâṣekiliginden neş'etle süvârî ḫâṣṣa mîr-alaylıġına ve andan ferîḳlıḳ ile İşḳodra ve Kütâhya mutaṣarrıflıḳlarına irtiḳâ itdirilmiş olan Pehlevân Çerkes Ḥâfıẓ Paşa gibi herze-gû ve tehî-gelû, ġarîbü'l-eṭvâr, ża'îfül-efkâr ve keşîrü'l-evzâr, cinnet ü cebâneti bedîdâr bir vezîr-i vizr-endûda tevcîh buyurulması 'uḳalâyı taḫayyül-i ḥikmet ve vükelâyı lâ'ib-i şârib-i endîşe vü ḥayretde bıraḳmışdır.

Ancaḳ müşârün-ileyh Ḥâfıẓ Paşa refâḳatindeki külliyetlü 'asâkir-i niẓâmiyye-i şâhâne ile iki sene ḳadar ol ḥavâlîde Akça Ṭaġ ve sâ'ir ġayr-i muntaẓam ve müteferriḳ u perîşân çiftçi ve çoban maḳûlesinden derme çatma olan ser-keşân-ı Ekrâd'ıñ terbiyesine muvaffaḳiyeti kendüsini teşcî' eylediginden 'uhdesindeki eyâlet ḫalḳı [177] mu'teberânından zu'mınca aldıġı sözlere i'timâd ve ḳabâ'il-i Ekrâd'a olan ġalebesine ḳıyâs ve tevfîḳ-i i'tiḳâd itmesiyle Mışırlu ordusunuñ teshîrini teshîl ü ta'ahhüd eylemiş ve Mışır vâlîsi Meḥmed 'Alî Paşa ise bu ḥarekete cür'etini ḳırḳ sene evvel ibtidâ Mışr'a mâlik olmaḳ yolını ṭutdıġı zamân taşmîm ü niyyet ve ẓihninde taşvîr itdigi teferrüde muḳâbil devlet-i 'alîyyeniñ be-heme-ḫâl ḥaḳḳ-ı şarîḥ-i 'âlîsini bi-ġayri ḥaḳḳın istiḥṣâl içün sevḳi mecbûriyetinde bulunacaġı böyle bir ḳuvve-i cesîmesine muḳâbelesini ẓihninde taşvîr ve 'azîmet itmiş oldıġından maḥdûmı İbrâhîm Paşa ve Menlikli Aḥmed Paşa ve Fıransız Süleymân Paşa ve Çerkes Selîm Paşa ve sâ'ire gibi ümerâ-yı mütecâsir ü mu'allem ve meleke vü mahâretleri müsellem, mücerreb gürg-i bârân-dîde ḳumandanlar refâḳatlerinde muntaẓam u muṭî', sebük-bâr u müteḥammil, a'bâ-i esfâr-ı 'askere mâlik ve ordusı tertîbâtınıñ bu terkîbât ile bir meslek-i teyessüre sâ-

lik olmuş ve Ḥâfız Paşa'nıñ etrâfdan aldığı sözler ise saṭḥ-ı yaḫ ve levḥ-i camda taḥrîr-i ḥurûf-ı maḥrûf ḳabîlinden bulunması mübâşeret-i maṣlaḥat eṣnâsında Ḥâfız Paşa'nıñ 'adem-i mahâret ü mâhiyet ü ehliyyet ve fıḳdânî-i feṭânet ü dirâyeti ve cinnet derecesindeki ḫod-serligi ba'żı aḥvâl-i teşebbüşâtı delâletiyle bu ṭarafda tefekkür ve müṭâla'a buyurılaraḳ ba'żı iḫtârât-ı ṣâdıḳâne żihn-i ḥażret-i pâdişâhîyi taḥdîş ile me'mûl-i hümâyûnı taġyîr ü taḥvîl eylediginden ordu-yı hümâyûn aḥvâliniñ tekşîf ü teftîşi emrine mecbûr itmiş idi.

Âtîde îżâḥ u beyân olunacaġı vechile işbu me'mûriyyet-i teftîşiyyeye ḳapudân-ı deryâ meşhûr Küçük Ḥüseyin Paşa 'uteḳâsından ḫazîne-i hümâyûn ikinci yazıcılığından tefeyyüźle altmış bir târîḫinde bâ-rütbe-i vâlâ-yı vezâret Muṣul vâlîsi oldığı ḥâlde taḫmînen yetmiş beş yaşında iken Muṣul'da irtiḥâl-i dâr-ı cennet iden ol vaḳit ferîḳ ve dâr-ı şûrâ-yı 'askerî re'îsi bulunan Meḥmed Ṭayyâr Paşa ve ma'iyyeti kitâbetine bu 'âciz-i nâmıḳu'l-ḥurûf me'mûr olaraḳ meşhûdâtını 'avdetde 'arż itmek üzere iken daha İstanbul'a vuṣûlümüzden evvel müşârün-ileyh Meḥmed 'Alî Paşa refâḳatlerine efâḫım-ı ümerâ-yı 'asker-i şâhâneden birḳaç żât me'mûr ve ordu-yı hümâyûna teslîm olunmaḳ üzere ḳırḳ elli biñ kîse naḳid altun tevdî' olunaraḳ elli beş senesi muḥarremi evâsıṭında ordu-yı hümâyûna gönderilmiş idi. Ol vaḳte ḳadar Ḥâfız Paşa'nıñ beliyye-i sû'-i tedbîr ve ḳanġı ḫıdmete me'mûr olsa 'adem-i muvaffaḳiyet ve ḳudûm-ı şûmı te'ṣîriyle İbrâhîm [178] Paşa ile girişdigi meydân muḥârebesinde der-ceng-i evvel bir yaylım âteşle berâber ḳumandasızlıḳ seyyi'esiyle 'asâkir-i şâhâne perâkende vü târumâr ve uġurında fedâ-yı cân itmek üzere söz viren Kürd ü Türkmân ve Yörük ve Ḳızılbaş begleri ordu-yı hümâyûn bozuldığı gibi 'asâkir-i Mıṣriyye'den evvel orduyı yaġmâya ibtidâr itdiklerinden bozġun ṭaḳımı Sivas ve Malaṭya ve Dârende ṭaraflarına münteşir ü perîşân olduḳları müşârün-ileyh müfettiş Meḥmed 'Alî Paşa'nıñ vâṣıl olabildigi Malaṭya'da manẓûr u mesmû'ı olmasıyla götürdigi ḫazîneyi istiṣḥâben 'avdet itmiş idi.

Ḫâḳân-ı firdevs-âşiyânıñ elli beş sene sekiz ay dört gün mu'ammer olduḳları ḥâlde biñ iki yüz elli beş senesi şehr-i rebî'u'l-âḫiriniñ on ṭoḳuzuncı ṣalı güni 'ale's-seḥer tekmîl-i enfâs-ı ḥayât eylediklerini eṣnâ-yı râhda bi'l-istiḫbâr maḥzûnen ve müte'essifen der-sa'âdete muvâṣalat ve mevdû'-ı

dest-i emânetleri olan mezkûr ḫazîneyi maḥâll-i ‘âlîsine bi't-teslîm Beşiktaş'da kâ'in ḳonaḳlarında ârâm itmekde olduḳları ḥâlde sene-i merḳûme cümâde'l-âḫiresinde Ḫusrev Paşa'nıñ ṣadâretinde sır kâtibi Muṣṭafâ Nûrî Paşa'nıñ ser-‘askerliginde ferîḳlik rütbesiyle dâr-ı şûrâ-yı ‘askerî a‘żâlıġına me‘mûr buyurulmuşlar idi.

Elli altı senesi şevvâlinde Ġalaṭa umûr-ı żabṭiyyesi ilḥâḳıyla ṭop-ḫâne-i ‘âmire ferîḳligine me'mûr ve altmış senesi muḥarremü'l-ḥarâmınıñ ṭoḳuzuncı güni Ġalaṭa ve Begoġlı żabṭiye ve lîmân ve ḳarantina nezâretleri inżimâmıyla ṭop-ḫâne-i ‘âmire müşîrligi tevcîhiyle mesrûriyyetini müte‘âḳib altmış senesi rebî‘u'l-evvelinde kerîme-i mükerreme-i ḥażret-i Maḥmûd Ḫânî devletlü ‘işmetlü ‘Âdile Sulṭân-ı ‘aliyyetü'ş-şân ḥażretleriniñ şeref-i izdivâclarıyla müfteḫir ü mübâhî olmuş idi.

Papuççı Aḥmed Paşa merḥûmuñ ḳapudânlıġında donanmâ-yı hümâyûn ile deñizde gezdiklerinden żâten deryâ ḳapudânlıġını sever ve ma‘lûmât-ı mücemmele-i mesbûḳası sevḳiyle manṣıb-ı mezkûrı ister oldıġı cihetle altmış senesi şehr-i ṣa‘bân-ı şerîfiniñ altıncı güni Ḫalîl Rif‘at Paşa üzerine mesned-i vâlâ-yı ḳapudânî ile mesrûr olaraḳ ḥaḳîḳaten tersâne-i ‘âmire niżâmâtına ve uṣûl-i cedîde üzere birṭaḳım makineler celbine ve cisr-i cedîde civâr olan ḥavż-ı cedîd-i kebîriñ inşâsına pek çoḳ [179] himmetler ṣarfıyla meşġûl ve hemân ḳapudân-ı esbaḳ Çengeloġlı Ṭâhir Paşa ka‘bına mevṣûl olduḳları ḥâlde altmış üç senesi ṣa‘bân-ı şerîfiniñ altıncı güni bi'l-infiṣâl mecâlis-i ‘âliyeye me'mûriyetiyle tevḳîr buyurulmuş idi. Altmış dört senesi cümâde'l-ûlâsınıñ yirmi üçüncü güni ṣâniyen mesned-i ḳapudânî ile talṭîf ve altmış beş senesi rebî‘u'l-âḫiriniñ on altıncı pâzar güni ‘asâkir-i şâhâne ser-‘askerligiyle tesrîr olunmuşdur.

Altmış yedi senesi receb-i şerîfiniñ on altıncı cum‘a-irtesi güni mecâlis-i ‘âliyeye me'mûriyetiyle ser-‘askerlikden infiṣâl ve maḳâmına ḫâṣṣa müşîri Meḥmed Rüşdî Paşa ḥażretleri ittiṣâl iderek dört beş mâh mecâlis-i ‘âliyeye devâm itmişler idi.

Sene-i merḳûme şevvâliniñ yedinci çârşenbe güni ṣâliṣen mesned-i celîl-i ḳapudânî ile tebcîl ve altmış sekiz senesi żi'l-ḥiccesiniñ on ṭoḳuzuncı pâzar güni mesned-i ṣadâret-i ‘uẓmâ ile tefḫîm ve on bir mâh ḳadar îfâ-yı ḥüsn-i me'mûriyetde maẓhar-ı tevfîḳ olmaḳda iken Rusya mes'elesi mu-

ḳaddimesi olan Prens Mancuḳof'uñ[37] der-sa'âdete vürûdı tebeddül-i vükelâyı netîce virmesiyle altmış ṭoḳuz senesi ṣa'bânınıñ altıncı cum'a güni ṣadâretden mütebâ'id ve def'a-i ṣâniye olaraḳ ser-'askerlik maḳâmına müteṣâ'id ve sene-i merḳûme rebî'u'l-âḫirinde Mosḳovlu ṭarafından cür'et olunan naḳż-i 'ahdiñ ṣudûrı ḥarbiñ ẓuhûrını intâc eylediginden Şumnı ve Erżurûm ve Baṭum ṭarafları içün evvel-emirde tertîb olunan ordu-yı hümâyûnlardan Rûmili ordu-yı hümâyûnı ḳumandasına Mühtedî 'Ömer Paşa ve Erżurûm'a Çırpanlı 'Abdî Paşa ve Baṭum'a Servili Ḥâṣekî Selîm Paşa me'mûr olduḳlarından muvaẓẓaf ve redîf ve göñüllü olaraḳ üç orduya dört yüz biñe yaḳın 'asâkir celb ü cem'ine ve ordu-yı hümâyûnlar nevâḳışınıñ ikmâline müşârün-ileyh Rüşdî Paşa ḥażretleri ḥaṣren ġayret ve iḳtiżâ iden mühimmât ve levâzımât-ı 'askeriyyeniñ itmâm u tehiyyesine beẕl-i kemâl-i dirâyet ü himmet ṭop-ḫâne-i 'âmire müşîri rikâb-dâr Rodoslı Aḥmed Aġa-zâde enderûndan muḫrec dâmâd-ı Sulṭân Maḥmûd Ḫân-ı Ṣânî Aḥmed Feṭḥî Paşa merḥûm daḥi Ṭop-ḫâneye dâ'ir levâzımât ve mühimmâtıñ ma'a-ziyâdetin ikmâl ü tedârükinde 'arż-ı istiḳâmet ve ḥamiyyet ü ġayret iderek müşârün-ileyhim ser-'asker [180] ve müşîr paşalar ḥażerâtınıñ sa'y ü iḳdâmları ve ḫuṣûṣiyle müşârün-ileyh Rüşdî Paşa ḥażretleriniñ âṣar-ı ber-güzîde-i farṭ-ı dirâyet ve himmet-i fevḳa'l-'âdeleri ṣemeresiyle mühimmât-ı tedâfü'î vü tecâvüzî tehiyye vü ikmâl olunaraḳ 'asâkir-i şâhâneye bâliġan-mâ-belaġ kifâyet itdikden mâ-'adâ ḥaḳ, yed-i devlet-i 'aliyyede oldıġını evvel-be-evvel taṣdîḳ iden İngiltere devlet-i faḫîmesiniñ 'arż-ı mu'âvenet ü himmeti ṣemeresiyle vâḳi' olan teşvîḳâtı üzerine kendüsiyle berâber mu'âvenet iden Fıransa ve Sardunyâ orduları mühimmâtınıñ ikmâl-i noḳṣânlarına kifâyet itmiş ve ṭoġrısı müşârün-ileyhim Meḥmed 'Alî Paşa ve Meḥmed Rüşdî ve Aḥmed Feṭḥî Paşa ḥażerâtınıñ bu bâbdaki iḳdâm u muvaffaḳiyet ve hele müşârün-ileyh Rüşdî Paşa ḥażretleriniñ ârâ-yı Felâṭûn-pesendânelerindeki ḥaḳḳ-ı 'âlîleri aẓherün-mine'ẕ-ẕükâ rû-nümâdır. Si'âyet-i erbâb-ı nifâḳ-ı Mûseviyye ṣadr-ı esbaḳ Muṣṭafâ Reşîd Paşa merḥûm ile beynlerini bozaraḳ ba'żı iḫtilâsât 'azviyle ḥaḳlarındaki tevecc-cühât-ı celîle-i ḥażret-i 'Abdü'l-Mecîd Ḫânî taġyîr idildiginden sevḳ-i muḳadderât ile yetmiş senesi cümâde'l-ûlâsınıñ birinci pâzar-irtesi güni infi-

37. منجقوف

olan Ġâzî Evrenos Beg'e gönderdikleri iltifât-nâme-i şâhânelerinde "ḫuṣûṣen 'umûmen Rûmili vilâyetine şeyḫu'l-islâm ta'yîn olunan faḫru'l-fużalâ Elvân Faḳîh zîde 'ilmuhû'ya ri'âyet idüp gözleyesin" 'ibâre-i ḥikmet-inâresiniñ münderic görüldügine naẓaran ẕikr olunan "şeyḫu'l-islâm" ta'bîri ibtidâ Ḫudâvendigâr Murâd Ḫân-ı Evvel zamân-ı hümâyûnlarında ta'yîn ü telaffuẓ buyurulmuş oldıġı añlaşılıyor. Her ne ise memâlik-i 'Oṣmâniye müftîligi 'unvân-ı celîli ki meşîḫat-ı İslâmiyye ma'nâsınadır, Sulṭân Murâd Ḫân-ı Ṣânî-i Ġâzî ḥażretleri 'aṣr-ı 'âlîsiniñ müṣâdif oldıġı sekiz yüz yirmi sekiz târiḫinde ibtidâ Meḥmed Şemsü'd-dîn El-Fenârî ḥażretleri nâm-ı feżâ'il-ittisâmlarına iżâfe buyurulmuşlardır.

Enderûn-ı Hümâyûndan Tefeyyüż İden Şeyḫu'l-İslâmlarıñ Birincisi Mîrzâ Muṣṭafâ Efendi

Enderûn-ı Hümâyûndan Tefeyyüż İden Şeyḫu'l-İslâmlarıñ Birincisi ve Cümlesiniñ Yetmiş Üçüncisi Mîrzâ Muṣṭafâ Efendi. Naṣbı, sene 1126. Müddet-i Şehr: 6, Yevm: 15.

Şeyḫu'l-İslâm-ı müşârün-ileyh ṣudûr-ı 'iẓâmdan 'Abdu'r-Ra'ûf Efendi [183] nâm ẕât-ı şerîfiñ ferzend-i edîb ve necl-i necîbidir. Biñ ḳırḳ ḥudûdında 'âlem-i şulḥûda vaz'-ı ḳadem ve eṣnâ-yı ṭufûliyetlerinde âsûde-nişîn-i güzâr-ı sarây-ı cinân ve cennet-mekân Sulṭân İbrâhîm Ḫân ḥażretleriniñ eyyâm-ı salṭanatlarında sarây-ı hümâyûn aġaları silkine ḳabûl olunaraḳ yâverî-i isti'dâd-ı mâder-zâd ile sarây-ı hümâyûn ḫâcelerinden Mîrzâ Meḥmed Efendi ve emṣâli efâżıl-ı kirâmıñ ḥalḳa-i cem'iyyet-i müdâreselerine vuṣûl ile a'lâ-yı merâtib-i faẓl u kemâle 'urûc itmek mirḳâtına vaż'-ı aḳdâm u himmet itmiş idi. Taḥṣîl-i kemâle muvaffaḳ olduḳdan ṣoñra meşhûr Muṣâḥib Muṣṭafâ Paşa'nıñ ṭaşra iḫrâcında ṣâḥib-i terceme daḫi sarây-ı hümâyûndan birlikde çıḳaraḳ ḥasbe'l-isiti'dâd şeyḫu'l-islâm Minḳârî-zâde Yaḥyâ Efendi merḥûmdan bir ḳat daḫi telemmüze devâm eyledikleri eṣnâda medrese-i ḫâric ile ṭarîḳ-i tedrîse dâḫil ve müşârün-ileyh Yaḥyâ Efendi'niñ dâmâdları Muṣṭafâ Efendi merḥûmuñ Anaṭolı ṣadâretinde tezkirecilikleriyle nâ'il-i iltifât-ı efâżıl olmuşlar idi.

Biñ seksen üçde Ḳamaniçe Ḳal'ası fetḥi müyesser olduḳda mevleviyyet tevcîhiyle bekâm ve itmâm-ı müddeti müte'âḳib olan biñ seksen altıda Yeñişenir ḳażâsı iḥsânıyla nâ'il-i merâm olup ṭoḳsan ikide Mıṣr-ı Ḳâhire ve ṭoḳsan yedide Mekke-i Mükerreme ve İstanbul ḳażâlarıyla tesrîr ve ṭoḳsan ṭoḳuz cümâde'l-âḫiresinde mükerreren ḳażâ-yı İstanbul ile tevḳîr buyurulmaş iken yüz rebî'u'l-âḫirinde ma'zûlen Ḳıbrıs cezîresine nefy ü iclâ ve ba'de'l-ıṭlâḳ biñ yüz altı ṣa'bânında Rûmili ḳâḍî-'askerligiyle ḳadri a'lâ ve 'azlleri vuḳû'ını müte'âḳib mükerreren mesned-i mezḳûr ile kâm-revâ olmuşlar iken tekrâr Sinob'a iclâ ve biñ yüz on beş senesinde 'afv u ıṭlâḳ ile maẓhar-ı elṭâf-ı şehriyâr-ı mekârim-ârâ olmuşlardır.

Biñ yüz yirmi ẕi'l-ḥiccesinde üçünci def'a ṣadâret-i Rûmili ile kâm-bîn ve ba'de'l-infiṣâl iḫtiyâr-ı inzivâ ile ḫalvet-güzîn olmuşlar idi. Biñ yüz yirmi altı ẕi'l-ḥiccesinde bi'l-istiḥḳâḳ ṣadr-ı celîl-i fetvâya müttekâ-pîrâ-yı ibcâl olmuşlardır.

Müşârün-ileyh-i raḥmetullâhi 'aleyh umûr-ı külliye-i devlet-i 'aliyyeniñ cerḥ u ta'dîline müte'allik umûrda muṭlaḳu'l-lisân ve 'aẓm-i şöhret ü şân ve ḳıdem ü ehliyet ü faẓîlet-'unvân [184] ḥasebiyle mesned-ârâ-yı fetvâ olanlara 'âdetâ raḳîb olduḳlarını iẓhâr u i'lân ḥâlinde bulunduḳlarından İstanbul ḳażâsı ve ṣadâret-i Rûm'dan 'azl ü infiṣâllerinde Ḳıbrıs cezîresiyle Sinop şehrine nefy ile giriftâr-ı miḥen olduḳları gibi Edirne'de ḳâḍî-'asker olan Dâmâd-zâde ve Ḥâmid-zâde Aḥmed ve 'Abdullâh Efendiler ḥaḳlarında rikâb-ı hümâyûna taḳdîm olunan manẓûm 'arż-ı ḥâl müşârün-ileyhiñ tebe'asından ba'żılarınıñ ṣanî'a ve desîsesi olmaḳ üzere rikâb-ı hümâyûna i'lâm olunmaġla biñ yüz yirmi yedi senesi rebî'u'l-âḫirinde câh-ı celîl-i fetvâdan infiṣâl ile Ṭrabzon'da iḳâmete îṣâl olunmaġla tekrâr celâ-yı vaṭana dûçâr olmuşlar idi. Bir müddet ṣoñra ba'de'l-ıṭlâḳ Mîr-gûn'da sâḥil-ḫânelerinde iḳâmet ü istirâḥat üzere iken biñ yüz otuz beş senesi ṣaferiniñ üçünci güni kemâl-i teyaḳḳuẓ u intibâh üzere olduḳları ḥâlde irtiḥâl-i dâr-ı cinân iderek Ḳalender-ḫâne ḳurbındaki ḫâneleri pîş-gâhında binâ vü iḥyâsına muvaffaḳ buyurulmuş olduḳları mekteb-i şerîf ḳurbındaki gûristânda müteraḳḳıb-ı yevm-i beşâret-bedîd-i mevâ'îd-i Cenâb-ı Rabb-i Vaḥîd olmuşlardır.

Müddet-i fetvâları 'ahd-i ṣalṭanat-ı Aḥmed Ḫân-ı Sâliṣ'de altı mâh on beş gündür. İbtidâ-yı neş'etlerinden ḫâtime-i ḥayât-ı müste'ârlarına ḳadar

ṭoḳsan seneyi mütecâviz olan evḳât-ı 'ömr-i 'azîzleri neşr-i 'ulûm-ı mütenevvi'a ve fünûn-ı müte'addide ile güẕerân itmiş bir fâẕıl-ı bî-müdânîdir. Sûre-i Şerîfe-i Nebe''e ḥâşiyesi ve Türkî eşrâṭ-ı sâ'at risâlesi ve Şâh Ḥüseyin Ḥikâyesi cümle-i mü'ellefât-ı fâẕılânelerinden oldıġı mervîdir. Raḥmetullâhi Ta'âlâ 'aleyhi raḥmeten vâsi'aten.

İkincisi Çerkes Ḫalîl Efendi

Enderûn-ı Hümâyûndan Tefeyyüż İden Şeyḫu'l-İslâmlarıñ İkincisi ve Cümlesiniñ Yüz Otuz Üçüncisi Çerkes El-ḥâc Ḥâfıẓ Ḫalîl Efendi. Sene 1194. Müddet-i Sene: 1, Mâh: 7, Yevm: 16.

Şeyḫu'l-İslâm El-ḥâc Ḫalîl Efendi, biñ yüz yetmiş birde şeref-i cülûsları müzeyyin-i cerâyid-i veḳâyi'-nüvîsân olan cennet-mekân Sulṭân Muṣṭafâ Ḫân-ı Ṣâliṣ ḥażretleriniñ ibtidâ dünyâya gelen kerîme-i mükerremeleri Hibetullâh Sulṭân içün tedârük olunan dâyeniñ Çerkes'de bî-kes ḳalan küçük oġlı olup murżi'a-i mûmâ-ileyhâ cennet gibi sarâya alınmış iken küllü-yevm âh u fiġân ve ḫuṣûṣiyle sulṭân-ı 'aliyyetü'ş-şânıñ ḫıdmet-i [185] reżâ'atında eşk-i taḥassür ü esefle imrâr-ı zamân eylediginiñ sebebini bilenler ḫaḳân-ı zamâna beyân itdiklerinde dâye-i mûmâ-ileyhânıñ ta'rîf ü beyân eyledigi üzere Çerkes'e âdemler tesyîr ve bulup getürmeleri içün irâ'e olunan tedbîr, muvâfıḳ-ı taḳdîr olaraḳ müddet-i ḳalîlede bulunup ḥarem-i hümâyûna getürülmüş idi. O günlerde ḳadem-nihâde-i 'âlem-i şuhûd olup vücûd-ı ma'âlî-sûdıyla iftiḫâr olunan cennet-mekân Sulṭân Selîm Ḫân-ı Ṣâlis efendimiz ḥażretleriniñ ḥademeleri 'idâdına ilḥâḳ buyurılacaġı ya'nî ol vaḳit ışṭılâḥınca efendi etbâ'îsi olacaġı vâlidesine ta'rîf olunup nihâyet-i zamân-ı Muṣṭafâ Ḫânî'de efendî-i müşârün-ileyh daḫi Sulṭân Selîm Ḫân ḥażretleri gibi perverde-i nâz u na'îm oldıġı ḥâlde Sulṭân Muṣṭafâ Ḫân gözden nihân olınca ḥarem-i hümâyûndan ḥazîneye irsâl ve devr-i 'Abdu'l-Ḥamîd Ḫânî'de on beş sene ḳadar veliyy-i ni'meti olan Sulṭân Selîm'den ırag düşdigine me'yûs olmaḳ âteş-i ciger-sûzını mâ'ü'l-ḥayât-ı taḥṣîl-i 'ilm ü ma'rifete icrâ-yı sa'y u kûşişle iṭfâya himmet itmekde iken iki yüz üç senesi Selîm Ḫân-ı Ṣâliṣ tâc-ı salṭanata vâriṣ ve devlet-i 'aliyyeye ḥâris-i bâ'iṣ olduḳla-

rında def'aten ḫazîne keṯḫudâlığı ile tebcîl ve her söz kendüsiyle tekmîl oldığı müstaġnî-i beyân u tafṣîldir.

On üç sene ṣoñra Ġalata mevleviyeti ile sarây-ı hümâyûndan çerâġ buyurulmasını recâ ve on altı senesi mevleviyyet-i meẕkûre ile ṭarîḳ-i 'ilmîye dâḫil olduḳdan ṣoñra on sekiz senesi Mekke-i Mükerreme pâyesiyle muvaḳḳar ve sene-i mezbûrede ḫaremiyle berâber îfâ-yı farîża-i ḥacca muvaffaḳiyet şerefi müyesser olup 'avdetinde pâye-i refî'a-i İstanbul'a mevṣûl ve çoḳ geçmeksizin Anaṭolı ḳâḍî-'askerligi ile maḳbûl-i aṣḥâb-ı 'uḳûl oldılar. Yirmi dörtde Rûmili pâyesiyle tebcîl ve mecâlis-i 'âliye-i meşverete me'mûriyetle vaḳ' u i'tibârı tekmîl buyurulmuş idi. Yirmi sekizde bi'l-fi'l Rûmili ḳâḍî-'askerligi câh-ı celîlini ḥâ'iz ve otuz dört senesinde yine tekrârı câ'iz olmaġla sene-i merḳûme ẕi'l-ḳa'desinde infiṣâl ve 'azliniñ sekizinci güni maḳâm-ı vâlâ-yı meşîḫat-i islâmiyyeye iṣ'âd ve ittiṣâli erbâb-ı 'aḳl u inṣâfıñ bâ'iṣ-i iftiḫârı olmuş idi.

Müddet-i meşîḫatlarında muġâyir-i ma'delet ḫareteke ictisârı mesmû'-ı şehriyâr-ı bâ-iḳtidâr olmamış iken fetret-i millet-i Rûm ẓuhûrında ba'żı si'âyet-i ḥamḳâ iḫânetiyle maḳâmından dûr olması içün 'azv olunan ḳuṣûr ḥasebiyle kendüleri Ḳara Ḥiṣâr-ı Ṣâḥib'e ve ḫalîleleri [186] ḥâcce ḫanım daḫi Burûsa'ya nefy ü iclâ olunmuşlar idi. Ḳara Ḥiṣâr'a vuṣûlinde ḫanım-ı mûmâ-ileyhâ cellâd-ı bî-dâd elinde nûş-ı ṣahbâ-yı şehâdet itdigin istiḫbâr eyledikde evân-ı pîrîde emṣâli nâ-şinîde böyle bir dâhiye-i dehyâya 'adem-i taḥammülle güm-kerde-râh-ı şu'ûr olup ḥâ'iz-i rütbe-i şehâdet olmaġın Ḳara Ḥiṣâr'da Gedik Aḥmed Paşa câmi'-i şerifi sâḥasında defîn-i ḫâk-i tâb-nâk olmuşlardır.

Müddet-i fetvâları 'aṣr-ı Sulṭân Maḥmûd Ḫân-ı Ṣânî'de bir sene yedi ay on altı gündür. Müşârün-ileyhiñ Câmi'-i şerîf-i Ebî Eyyûb-ı Enṣârî'de ramażân-ı şerîflerde imsâkdan ṣalât-ı fecre ḳadar Ḳur'ân-ı 'Aẓîmü'ş-şân tilâvet olunmaḳ ve sâ'ir aṣḥâb-ı ḫayrât ile müvâcehe-i sa'âdetde zevcesi ḥâcce ḫanımıñ ve kendüleriniñ isimleri yâd ḳılınmaḳ ve enderûn-ı hümâyûnda maḥall-i neş'eti olan ḫazîne-i hümâyûn ḳoġuşında senede bir def'a mevlid-i şerîf ḳırâ'at olunmaḳ üzere vâfî nuḳûd vaḳfına muvaffaḳiyetleri ve cânib-i Ḥicâz-ı maġfiret-ṭırâzda ba'żı âṣâr-ı ḫayriyyeleri vardır. Müşârün-ileyh 'ilm-i tefsîr ü ḥadîṣde ferîd-i devrân ve naḥv u manṭıḳ u ma'ânî ve fıḳh-ı şerîf ve uṣûl-i be-

dî‘ u beyânda vaḥîd-i zamân, ḥâfıẓu'l-Ḳur'ân, ma‘lûmâtı müsellem, ḫâce-i cihân, îfâ-yı farîża-i ḥacc u zekât ile müşârün-bi'l-benân, ṣâliḥ u müttaḳî, ‘âbid ü muṣallî, saḫî vü kerîm, ‘âḳil ü ḥalîm, ṣabîḥu'l-vech, ṭavîlü'l-ḳâme, vecîh ü vaḳûr, farṭ-ı zekâ vü isti‘dâd ile meşhûr bir ẕât-ı müstecmi‘u'l-kemâlât idi.

‘Ulûm-ı edebiyyede âdem yetişdirmege ziyâde i‘tinâsı oldığına Ṣâliḥ-zâde Rüşdî Mollâ Efendi gibi nıḥrîr-i bî-naẓîri ve mektûbîleri yamağı olup mu'aḫḫaran vaḳ‘-nüvîs ve taḳvîm-ḫâne-i ‘âmire nâẓırı ve bi'd-defe‘ât ḳâḍî-‘asker olan Teşrîfât-ı Ḳadîme ve Üss-i Ẓafer mü'ellifi ve Mustaẓraf mütercimi olan Ṣaḥḥâflar Şeyḫi-zâde Es‘ad Efendi'yi yetişdirmesi delîl-i celîldir. Raḥmetullâhi ‘aleyhim raḥmeten vâsi‘aten.

Üçüncisi Yâsinî-zâde ‘Abdu'l-Vehhâb Efendi

Enderûn-ı Hümâyûndan Tefeyyüż İden Şeyḫu'l-İslâmlarıñ Üçüncisi ve Cümlesiniñ Yüz Otuz Dördüncisi Yâsinci-zâde Es-seyyid ‘Abdu'l-Vehhâb Efendi. Naṣbı: Sene 1236. Müddet-i Def‘ateyn, Sene: 6, Şehr: 6, Eyyâm: 27.

Müftî-i müşârün-ileyh ḥażretleri Ḳara Deñiz sâḥilinde kâ'in şehr-i Sinob'uñ ẕirvesinde medfûn-ı ḫâk-i ‘ıṭr-nâk olan Seyyid Bilâl Ḥażretleri'niñ neslen-ba‘de-neslin sülâle-i ṭâhirelerinden oldığı müṣbet olup Ayaṣofya-i Kebîr Câmi‘-i Şerîfi'nde yâsîn-ḫânlıḳ cihetine mutaṣarrıf olan Seyyid Muṣṭafâ Efendi-zâde ‘ulemâ-yı ‘aṣr-ı ‘âlî-i [187] Sulṭân Selîm Ḫân-ı Ṣâliṣ'den Es-Seyyid ‘Oṣmân Efendi'niñ ṣulbinden biñ yüz yetmiş iki senesi ḫılâlinde ‘âlem-i şuhûda vürûd iderek on yaşında iken ‘aṣr-ı Muṣṭafâ Ḫân-ı Ṣâliṣ'de dârü's-sa‘âde aġası şefâ‘atiyle enderûn-ı hümâyûnda kîlâr-ı ḫâṣṣaya dâḫil olaraḳ Sulṭân Selîm-i Şehîd-i sa‘îdiñ şehzâdeliklerinde etbâ‘îlikleri şerefini iḥrâz ve sinn-i ṭufûliyyetlerinde bidâyet derslerini müte‘âḳib ol evânıñ mütebḥḥirînin-den kemâl-i ṣalâḥ-ı ḥâl ile ‘ulûm-ı ‘âliyeniñ ekşerîsini müktesib fużalâ-yı kümmelînden Gelenbevî İsmâ‘îl Efendi merḥûmuñ sarây-ı hümâyûn aġavâtından ba‘żılarına mâhiyye ma‘âş i‘tâsıyla ta‘lîm-i ‘ilm ü kemâl itdigi vaḳte teṣâdüfle müşârün-ileyh daḫi bu encümen-i celîle-i dânişe dâḫil ve müşârün-ileyh ḥażretlerinden ‘ulûm-ı şer‘iyye vü ‘aḳliyye vü naḳliyye ve feżâ'il-i

fünûn-ı fer'iyyeyi vus'-ı beşeriñ ta'alluḳ itdigi imkâna tevfîḳan taḥṣîl eylemişler idi. 'Aṣr-ı 'âlî-i 'Abdu'l-Ḥamîd Ḫânî'de biñ iki yüz rebî'u'l-evvelinin on ikinci ḳırâ'at-ı resmiyye-i menḳabe-i celîle-i Nebeviyye güni bâ-ru'ûs-ı hümâyûn müderrislikle çerâġ olaraḳ cennet-mekân kîlâr-ı ḫâṣṣa ḫâcesi 'Abdu'r-Raḥîm Efendi merḥûmuñ birâder-i ekberi olup feżâ'il-i şöhret-i 'ilmiyyesi şarḳ u ġarbı iḥâṭa itmiş ve ḫâne-i fażîletleri encümen-gâh-ı 'ilm ü 'irfân u fażîlet bulunmuş ve bâb-ı dâr-ı şerîfi üzerine "veleni'me dâru'l-'ilm" levḥasını ta'lîḳ eylemiş olan meşhûr Palabıyıḳ Ḫâce'den istikmâl-i 'ilm ü kemâl ve devr-i medâris-i 'âliye ile istiḥṣâl-i şöhret ü iḳbâl iderek Bâyizîd Câmi'-i Şerîfi'nde neşr-i 'ulûm ile dâḫil-i ḥalḳa-i dersleri olan yüz elliden ziyâde ṭalebeye i'ṭâ-yı icâzetle bunlardan ẓuhûr iden meşâhîr-i 'ulemâ-yı a'lâm daḫi beyne'l-'ulemâ ḥaḳîḳaten başḳa başḳa müşârün-bi'l-benân olmuşlar idi. Devr-i mekâsib-i medâris ve ḳaṭ'-ı menâṣıb u merâtible evvelâ Selânik ḳażâsına ve sarây-ı hümâyûndâ pederimle bir ḳoġuşdan neş'et iderek taḥṣîl-i 'ilmde şürekâsından bulundıġından biñ iki yüz yirmi beş târîḫinde vilâdet-i 'âcizânemi luṭfen tebrîk içün pederimiñ ḫânesini teşrîflerinde şeyḫu'l-islâm 'Ömer Ḫulûṣî Efendi bilâd-ı erba'a pâyesi tevcîhi içün müşârün-ileyh ḥażretlerini da'vet ve tevcîh-i pâye-i meẓkûra himmet itdiklerinden müşârün-ileyh mesrûr olup pederime ḫiṭâben, "Aḥmed 'Aṭâullâh size 'aṭiyye-i Cenâb-ı Ḫudâ ve pâyede bize 'aṭâyâ-yı Ḥażret-i Mevlâdır ve burada ẓuhûrı ṭarafeyniñ ṣebât-ı ḫulûṣına dâldir" iltifâtıyla 'avdet itdiklerini pederim ḥikâye ider idi. Yirmi altı senesı evâsıtında sefâretle Îrân'a me'mûren 'azîmet ve ḥüsn-i ḫıtâm-ı maṣlaḥatla yirmi yedi evâ'ilinde 'avdetlerinde [188] Mekke-i Mükerreme pâyesi iḥsân ve yirmi sekizde İstanbul pâyesiyle ḫandân ve otuz bir senesi zi'l-ḥiccesi ġurresinde Ṣıdḳî-zâde Aḥmed Reşîd Efendi infiṣâlinde ṣadâret-i Anaṭolı ve otuz üç rebî'u'l-âḫiriniñ yirmi ikinci güni Tevfîḳ Efendi ḥafîdi Ṣıddîḳ Molla Efendi infiṣâlinde neḳâbet-i eşrâf manṣıbı ve otuz beş târîḫinde Rûmili ṣadâreti pâyesi ve otuz altı cümâde'l-âḫiresiniñ yirmi altıncı güni Çerkes Ḥacı Ḫalîl Efendi 'azlinde Ṣarıḳçıbaşı Aḥmed Efendi me'mûriyetiyle da'vet ve mesned-i meşîḫat-ı İslâmiyye ile rehîn-i meserret olaraḳ yirmi ay ḳadar ferîḥ ü faḫûr emr-i fetvâya vaż'-ı imżâ vü 'unvân eylemişler idi.

Otuz sekiz senesi ṣaferü'l-ḫayrınıñ yirmi beşinci güni Ṣıdḳî-zâde Aḥmed Reşîd Efendi'niñ naṣbıyla bunlar ma'zûl olup İzmîd'i isrâ ile iclâ ve ṭoḳuz ay ṣoñra der-sa'âdete da'vetine ruḫṣat-ı seniyye sezâ buyurulmuş idi. Ḫâ-

ne-i feżâ'il-âşiyânelerinde müzâkerât-ı 'ulûm u fünûn ve du'â-yı te'ebbüd-i 'ömr ü iḳbâl-i pâdişâh-ı merâḥim-maḳrûn ile meşġûl olduḳları ḥâlde yeñiçerileriñ ilgâsı emrinde ḫıdmeti mesbûḳ olmaḳ cihetiyle ṭafra-fürûş-ı iḳbâl olan Ḳâḍî-zâde Ṭâhir Efendi'niñ ṭavr-ı girânı, taḥammül-güdâz olmaḳ żerî'asıyla biñ iki yüz ḳırḳ üç târîḫi şevvâl-i şerîfiniñ yirmi ikinci güni şâniyen câh-ı vâlâ-yı fetvâ ile talṭîf buyurılaraḳ bu kerre beş seneden bir mâh noḳṣân maḳâm-ı celîl-i fetvâda îfâ-yı ḥaḳḳ-ı vezâyife bezl-i tüvân ve istiḥṣâl-i rıżâ-yı Ḫâḳân-ı ḫuld-âşiyâna muvaffaḳ olmuş ve ḥaḳlarında teveccühât-ı şâhâne ber-kemâl bulunmuş ise de neḥâfet-i vücûdlarına munżam olan sinn-i şeyḫûḫet ü pîrî istirâḥatlarını müstelzim oldıġından ḳırḳ sekiz senesi ramażân-ı şerîfiniñ on yedinci güni ma'zûlen ḫâne vü sâḥil-ḫânelerinde iḳâmetle du'â-yı 'ömr ü 'âfiyet ve muvaffaḳiyet-i celîle-i ḥażret-i pâdişâhîye meşġûl olduḳları ḥâlde ḳırḳ ṭoḳuz senesi ramażân-ı maġfiret-nişânınıñ yirmi altıncı güni rıḥlet ve Ḳadir Gicesi vedî'at-ı laḥd-i maġfiret olmuş ve ṣalât-ı cenâzelerinde bulunmaḳ üzere ḫâḳân-ı ḫuld-âşiyân Sulṭân Maḥmûd Ḫân-ı Ṣânî efendimiz ḥażretleri maḫṣûṣen Çerâġân sâḥil-sarây-ı hümâyûnlarından erkence Fâtiḥ Câmi'-i Şerîfi'ne muvâṣalatla farż-ı kifâye olan ṣalât-ı cenâzeyi cemâ'at-ı keşîre-i müslimîn ile berâber edâ ve du'â vü tezkiye-i mükerrerelerinde ḫüsn-i şehâdet-i hümâyûnlarını beyân ve îṣâr-ı eşk-i esefle bu cihetle daḫi velî-ni'ımetlik şânını ḳat-ender-ḳat îfâya bezl-i 'inâyet ü i'tinâ buyurduḳları manẓûr-ı faḳîr olmuşdur. Müşârün-ileyhiñ âṣâr-ı sâ'iresi mervî [189] ve "Ḫulâṣatü'l-Burhân Fî İṭâ'ati's-Sulṭân" nâm bir risâle-i müfîdesi manẓûr u mevcûd bulunmuşdur.

Müşârün-ileyh, ṣânî-i İbni Kemâl ve Ebu's-Su'ûd bir vücûd-ı mes'ûd idi. Kâffe-i ḥarekât u mu'âmelâtında devlet-i 'aliyye ve millet-i İslâmiyyeyi ḫoşnûd olaraḳ bıraḳmış ve Bâyezîd Câmi'-i Şerîfi'nde ve bir def'a da ḫâne-i feyż-âşiyânelerinde birçoḳ ṭalebeye izn ü icâzet virerek 'ilm-i kelâm ve uṣûl ve ḥadîṣden ba'żı te'lîfata muvaffaḳ olduḳları mervîdir. Ḥâṣıl-ı kelâm müşârün-ileyh ḥażretleri Şemsü'd-dîn Fenârî, Faḫrü'd-dîn 'Acemî, Dürer ṣâḥibi Molla Ḫusrev ve Molla Gûrânî, 'Alâ'üddîn Çelebi, Zenbîlî 'Alî Efendi, İbni Kemâl ve Ebu's-Su'ûd'a ṣânî ve belki bunlara müdânî bir nıḥrîr-i bî-naẓîr idi. Müşârün-ileyhiñ neḳâbet-i eşrâfa nâ'il olmuş ve Rûmili ṣadâreti pâyesine irtiḳâ itmiş 'İlmî Molla Efendi nâmındaki maḥdûmı seksen ṭoḳuzda irtiḥâl itmiş ve müşârün-ileyhden mütevellid ba'żı aḥfâdı mevcûd bulunmuşdur. Raḥmetullâhi 'aleyhimâ raḥmeten vâsi'aten.

Enderûn-ı Hümâyûndan Neş'et İden Ḳapudânân-ı Deryânıñ Terceme-i Ḥâlleridir:

Ḳapudân paşalarıñ pîş-rev ü re'îsleri cennet-mekân şehzâde Süleymân Paşa İbni Orḫan Ḫân 'aleyhime'r-raḥmetü ve'l-ġufrân ḥażretleridir ki terceme-i ḥâl-i sa'âdet-iştimâlleriyle bütün tevârîḫ-i devlet-i 'aliyye münevver ü müzeyyendir. Raḥmetullâhi Ta'lâ 'aleyhi raḥmeten vâsi'aten.

Birincisi Maḥmûd Paşa-yı 'Adnî

Enderûn-ı hümâyûndan tefeyyüż iden ḳapudânân-ı deryânıñ birincisi ve cümlesiniñ üçüncisi cennet-mekân Fâtiḥ Sulṭân Meḥmed Ḫân ḥażretleri 'aṣr-ı 'âlîsinden şehîd Maḥmûd Paşa-yı 'Adnî'dir. Tercemeleri ṣadr-ı a'ẓamlar terâcim-i aḥvâli ṣaḥâyifini tezyîn ü tenvîr itmişdir. Raḥmetullâhi 'aleyhi raḥmeten vâsi'aten. 872.

İkincisi Ṣoḳullı Meḥmed Paşa

Bunlarıñ ikincisi ve cümlesiniñ on dördüncisi Ḳânûnî Sulṭân Süleymân Ḫân ḥażretleri 'aṣr-ı 'âlîsinden Ṣoḳullı Meḥmed Paşa-yı Ṭavîl-i şehîddir ki tafṣîl-i ḥâl-i sa'âdet-iştimâli ser-nâme-i ṣaḥâyif-i ṣudûr-ı 'iẓâma zînet-sâz olmuşdur. Raḥmetullâhi 'aleyhi raḥmeten vâsi'aten. 952.

Üçüncüsi Dâmâd Küçük Piyâle Paşa

Bu sefîneleriñ üçüncisi ve cümlesiniñ on altıncısı olup dört sene kemâl-i iḳbâl ü istiḳâmetle mevc-âver-i ḥükûmet oldıġı eṣnâda Mora'yı ser-te-ser istîlâ ve Anabolı ḳapudânını dâḫil-i silk-i sebâyâ ve Aḳ Deñiz'de meşhûr büyük muḥârebede ġalebe-i kâmileye nâ'iliyyetle İspanya'dan Cer-

be cezîresini feth ile aḥkâm-ı ḥükûmet-i ‘âdileyi [190] infâẕ u i‘lâ ve Saḳız'ı teshîr iderek neşr-i kelimetullâhi'l-‘ulyâya muvaffaḳ olduḳdan ṣoñra vezâret-i ḳube-nişînî maḳâmına i‘tilâ ve şehzâdeliklerinde Sulṭân Selîm Ḫân-ı Sânî kerîmesiniñ izdivâcıyla ḳadri bâlâ oldıġı ḥâlde Çelebi-zâde İsmâ'îl ‘Âṣım Efendi merḥûmuñ,

(Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün)

Muttaṣıl üç gice bedr olmaz felekde ḳurṣ-ı mâh
Sofrasında ḳor mı gerdûn kimseniñ nânın tamâm

me'âline mâ-ṣadaḳ olaraḳ ecel-i mev‘ûdıyla irtiḥâl-i dâr-ı beḳâ ve Ġalaṭa'daki câmi‘i ḫaṭîresinde defîn-i ḫâk-i ‘anber-sâ olan ‘aṣr-ı şehriyâr-ı müşârün-ileyhden Ḫırvatiyyü'l-aṣl Küçük Piyâle Paşa-yı Ġâzî'dir. Raḥmetullâhi ‘aleyh. Müşârün-ileyhiñ İspanya donanmasına ġalebesinde zamânı şu‘arâsından Birrî Çelebi'niñ söylediġi ebyâtdır:

(Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün)

1 Ben bu ġafletde iken gûşıma irdi bu nidâ
Didiler aç gözüñi eyle tażarru‘la du‘â

2 İdüp İspanya donanmâsını yer yer yaġmâ
Ḳal‘a-i Cerbe'yi feth itdi Piyâle Pâşâ

Müşârün-ileyh Çârsû Başı'nda Mercân Câddesi'nde sebîl ve fevḳinde mekteb inşâsıyla evḳâfını tanẓîme muvaffaḳ olmuşdur. Raḥmetullâhi ‘aleyhi raḥmeten vâsi‘aten. 971.

Dördüncisi Silaḥdâr Cıġala-zâde Sinân Paşa

Bu gürûhuñ dördüncisi ve cümlesiniñ yirmi birincisi ‘aṣr-ı Murâd Ḫân-ı Sâliṣ'den silaḥdâr Cıġala-zâde Sinân Paşa'dır. Tercemesi ṣadr-ı a‘ẓamlar ṣırasında ḫâme-zîb-i tafṣîl olmuşdur. Raḥmetullâhi ‘aleyh. 997.

Beşincisi Filibeli Ḥâfız Paşa

Bu ṭaḳımıñ beşincisi ve cümlesiniñ yirmi altıncısı Aḥmed Ḫân-ı evvel ‘aṣrından Filibeli Ḥâfız Aḥmed Paşa'dır. Tercemesi ṣadr-ı a‘ẓamlar ṣıraṣındadır. Raḥmetullâhi ‘aleyh. 1018.

Yedincisi Öküz Meḥmed Paşa

Bu zevraḳlarıñ yedincisi ve cümlesiniñ yirmi sekizincisi ‘aṣr-ı Aḥmed Ḫân-ı Evvel'den silaḥdâr Öküz Meḥmed Paşa'dır. Tercemesi ṣadr-ı a‘ẓamlar tercemesini tezyîn eylemişdir. Raḥmetullâhi ‘aleyhi raḥmeten vâsi‘aten. 1020.[38]

Sekizincisi Ḳara Dâvud Paşa

Bu ṣınıfıñ sekizincisi ve cümlesiniñ yirmi sekizincisi ‘aṣr-ı Aḥmed Ḫân-ı Evvel'den Bosnalı Ḫâ'in Ḳara Dâvud Paşa'nıñ terceme-i sû'u'n-netîce-i a‘mâl-i siyâhı ve nâm-ı küfrân-encâmı mûcib-i nefrîn olmuşdur. 1026.

Toḳuzuncısı Cânpulâd-zâde Silaḥdâr Muṣṭafâ Paşa

Bu sefâyiniñ ṭoḳuzuncısı ve cümlesiniñ otuz dördüncisi ‘aṣr-ı Murâd Ḫân-ı [191] Râbi‘den Cânpulâd-zâde Silaḥdâr Muṣṭafâ Paşa'dır. Müşârün-ileyh Aḳ Deñiz seferinde iki ḳıṭ‘a İspanya sefînesini aḫẕ u esîr ve nice ḫıdemât-ı mâdiḥeye muvaffaḳiyetle ibrâz-ı dilîrîye himmetini teşmîr eylemiş ise de,

38. Altıncısı asıl metinde yoktur.

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fa'ûlün)

Siper yoḳdur ḳażâ tîrine ḳarşu
Ṭurulmaz nâvek-i taḳdîre ḳarşu

miṣâl-i müsellemince Erżurûm 'asâkir süriciliginde bahâne-i taḳṣîr ile maḳtûlen şehîd ve 'âzim-i semt-i sa'îd olmuşdur. Raḥmetullâhi 'aleyhi raḥmeten vâsi'aten. 1041.

Onuncısı Silaḥdâr Muṣṭafâ Paşa

Bu furṭunanıñ onuncısı ve cümlesiniñ otuz altıncısı Murâd Ḫân-ı Râbi' 'aṣr-ı 'âlîsinden Silaḥdâr Muṣṭafâ Paşa'dır. 'Ahd-i İbrâhîm Ḫânî'de Ṭameşvâr'da şehîd edilmişdir. Raḥmetullâhi 'aleyhi raḥmeten vâsi'aten. 1047.

On Birincisi Silaḥdâr Siyâvuş Paşa

Bu nehriñ on birincisi ve cümlesiniñ otuz ṭoḳuzuncısı 'Aṣr-ı İbrâhîm Ḫânî'den Silaḥdâr Siyavuş Paşa'nıñ tercemesi ṣadr-ı a'ẓamlar ṣırasında taf-ṣîl olunmuşdur. Raḥmetullâhi 'aleyhi raḥmeten vâsi'aten. 1051.

On İkincisi Ḥanya Fâtiḥi Silaḥdâr Ġâzî Yûsuf Paşa

Bu ḳâmûsuñ on ikincisi ve cümlesiniñ ḳırḳ ikincisi 'aṣr-ı İbrâhîm Ḫânî'den Ḥanya fâtiḥi Silaḥdâr Ġâzî Yûsuf Paşa-yı ḳal'a-güşâdır ki Girid'de maḳâm-ı vulât-ı kirâm olan Ḥanya ma'ḳıl-ı metînini elli beş gün ẓarfında kemâl-i dirâyet ü celâdetle ẓann u taḫmîn ḳadar telefât virmeyerek feṯḥ u teshîr ü ta'mîr ile İstanbul'a vürûdında evvel-emirde egerçi şeref-i muṣâheretle i'zâz buyurulmuş ise de nezd-i ḳal'a-sitânî ve sefer-dânî vü seyâḥat-şi'ârîde meşhûr üç sene ve bu 'âcize daḫi meşhûd olan Ḳandiye Ḳal'ası gibi metî-

nü'l-menâhil bir ḥışn-ı 'aṣîrü'l-menâliñ zamân-ı geşt ü güẓâr-ı deryâ olmayan mevsim-i şitâda hemân bi'l-'azîme fetḥi irâdesine muḥâfaẓa-i nâmûs-ı devlet ḳaṣdıyla bî-vaḳt ü hengâm ve bilâ-tedârük u ihtimâm iḳdâm u ḥareketiñ 'âḳıbeti nedâmetden başḳa şey'i ve bir gûne fâ'ideyi netîce virmeyeceginden ḥulûl-i mevsim-i geşt ü güẓâr-ı deryâ olan evvel-bahâra ḳadar tehiyye-i levâzım-ı seferiyye ve tedârük-i mühimmât-ı ḥarbiyyeye himmet ve mühimmât-ı nâḳışanıñ itmâm u ikmâline müsâ'ade buyurılur ise bi-'inâyetillâhi Ta'âlâ fetḥi müyesser olacaġı cevâbını 'arż u i'ṭâya cür'et eyledigi anda bilâ-emân maḥnûḳan ve maġdûren şehîd ve ol ġâzî-i mücâhid-fî-sebîlillâh Üsküdâr'daki Selîmiyye Tekyesi ḳarşusında taḳbîr ü tecrîd idilmişdir.

Bu ḳażâ-yı nâgehânî vuḳû'ını müte'âḳib lâ-yu'ad devâhî-i deryâ mevc-âver-i sevâḥil ü mersâ olaraḳ Venediklü Mora muẓâfâtından olan Ḳoron ve Moton ve Balyabadra [192] sevâḥilini bâ-serhâ yaġmâ ve ehl-i İslâmdan beş biñ ḳadar sebâyâ ve ḳatı vâfir eşyâ-yı girân-bahâ iḫtilâs u istirâḳına ictirâ ve birçoḳ ehl-i İslâmı dâḫil-i 'idâd-ı şühedâ iderek bu sür'at-i âteş-i ġażab ve cesâret-i nâ-be-maḥal ḳulûb-ı ehl-i İslâmda lehebân olaraḳ istîlâ-yı kânûn-ı kereb-i bî-tereble taḥammül-i ḥaṭab-ı ḥadeb ü ta'ab itdirmişdir. Bu bâbda lâ-ḥavle-gûyân olan ehl-i îmâniñ bu dâhiye-i dehyâ vuḳû'ından ṣoñra uġradıḳları seyyi'ât-ı şe'âmet nâ-ḳâbil-i ta'dâd-ı işâret olmaġla tafṣîli tevârîḫ-i ḥaḳ-gûyân-ı eslâf ve ḫarîṭa-i ḳapudânân ile ba'żı mecelle-i râst-beyâna ḥavâle ile kilk-i bîhûde-gû bu bâbda ikṣâr-ı it'âbdan iknâf ve "sübḥâne men teḥayyere fî ṣun'ihi'l-'uḳûl, sübḥâne men bi-ḳudretihî yu'cizü'l-fuḥûl" teslîmiyetiyle iskât idildi. Müşârün-ileyh cesûr u vaḳûr, diyânet ü dirâyetle meftûr, 'afîf ü müstaḳîm, saḫî vü kerîm, mehîb bir düstûr-ı dilîr-i zî-şu'ûr oldıġı ekṣer-i âṣârda meṣtûrdur. Raḥmetullâhi Ta'âlâ 'aleyhi raḥmeten vâsi'aten. 1055.

On Üçüncisi Silaḥdâr Bıyıḳlı Muṣṭafâ Paşa

Bu mecrâniñ on üçüncisi ve cümlesiniñ ḳırḳ sekizincisi 'aṣr-ı Sulṭân Meḥmed Ḫân-ı Râbi'de Silaḥdâr Bıyıḳlı Muṣṭafâ Paşa, Girid'e eṣnâ-yı 'azîmetinde irtiḥâl-i dâr-ı beḳâ itmişdir. Raḥmetullâhi 'aleyhi raḥmeten vâsi'aten. 1059.

On Dördüncisi Silaḥdâr Ken'ân Paşa

Bu biḥârıñ on dördüncisi ve cümlesiniñ elli sekizincisi 'aṣr-ı Meḥmed Ḫân-ı Râbi'den Silaḥdâr Çerkes Şehîd Ken'ân Paşa, altmış altı târîḫinde Boġaz'da bozılaraḳ Ḳavala'ya gitdikde i'dâm ve ser-i maḳṭû'ı, eṣeri olan Ḳırḳ Çeşme mektebi ḫaṭîresine defn ile ikrâm ọlunmuşdur. Raḥmetullâhi 'aleyh. 1066.

On Beşincisi Silaḥdâr Muṣṭafâ Paşa

Bu reşeḥâtıñ on beşincisi ve cümlesiniñ altmış sekizincisi 'ahd-i 'âlî-i Meḥmed Ḫân-ı Râbi'den Küçük Sipâhî dimekle 'arîf Silaḥdâr Muṣṭafâ Paşa'nıñ biñ seksen beşde 'azlinden başḳa tercemesine ẓafer-yâb olunamamışdır. Raḥmetullâhi 'aleyh. 1081.

On Altıncısı Muṣâḥib Muṣṭafâ Paşa

Bu ḳulzümüñ on altıncısı ve cümlesiniñ altmış ṭoḳuzuncısı zamân-ı 'âlî-i Meḥmed Ḫân-ı Râbi'den Muṣâḥib Muṣṭafâ Paşa, ba'de'l-infiṣâl Boġaz muḥâfaẓasında iken ecel-i mev'ûd ile irtiḥâl-i dâr-ı beḳâ itmişdir. Raḥmetullâhi 'aleyh. 1095.

On Yedincisi Köle Süleymân Paşa

Bu nîliñ on yedincisi ve cümlesiniñ ṭoḳsan üçüncisi 'aṣr-ı Aḥmed Ḫân-ı Ṣâliṣ'de şehîd idilen Silaḥdâr Köle Süleymân Paşa, İstanköy'de medfûndur. Raḥmetullâhi 'aleyh. 1124.

On Sekizincisi Silaḥdâr Bekir Paşa

[193] Bu menheliñ on sekizincisi ve cümlesiniñ ṭoḳsan dördüncisi ‘aṣr-ı Maḥmûd Ḫân-ı Evvel'den Silaḥdâr Bekir Paşa'nıñ, naṣbından üç mâh ṣoñra ‘azliniñ esbâb-ı mûcibesi taḥḳîḳ olunamamışdır. Raḥmetullâhi ‘aleyh. 1144.

On Ṭoḳuzuncısı Dâmâd Küçük Ḥüseyin Paşa

Bu nâḫudâlarıñ on ṭoḳuzuncısı ve ḳapudân paşalarıñ yüz on altıncısı ‘aṣr-ı Selîm Ḫân-ı Ṣâliṣ'den Dâye-zâde Gürcî Baş-çuḳadâr Dâmâd Küçük Ḥüseyin Paşa'dır. Müşârün-ileyh biñ iki yüz sekizde başçuḳadârlıḳdan vezâret ve ḳapudânlıḳla çerâġ ve on dörtde Sulṭân ‘Abdu'l-Ḥamîd Ḫân ḥażretleriniñ kerîmeleri Esmâ Sulṭân'ıñ izdivâcıyla rehîn-i i‘zâz olduḳda Fâżıl Beg merḥûmuñ ma‘a-ḳaṣîde târîḫidir:

(Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün)

1 Yine âvâze-i ṭabl-ı beşâret ṭutdı dünyâyı
Yine buldı cihân meşşâṭa-i ḳudretle ârâyı

2 Fürûġ-ı şevḳ ile her rûzumuz mir’ât-ı nûr oldı
‘Arûs-ı şeb daḫi ruḫsâra dökdi zülf-i leylâyı

3 Zifâf olmuş meger ḫurşîd mâh-ı ‘âlem-ârâya
Niṣâr itdi felek bu şevḳ ile ‘ıḳd-ı ṣüreyyâyı

4 Cenâb-ı ḥażret-i düstûr-ı ekrem dâver-i a‘ẓam
Yine dâmâdî-i şâhiyle buldı ḳadr-i vâlâyı

5 Ḥarîm-i ḫâṣına câriye olmaz zühre-i eflâk
Sarây-ı devletinde perde-dâr itmez Zelîḫâ'yı

6 Ḥüseyn Pâşâ-yı ġâzî Ḳahramân-ı âsumân-rütbe
Ki ḫâk-i pâyına hep ‘âlem eyler cebhe-fersâyî

7 Felâṭûn fikr-i pâk-endîşe kim mir’ât-ı ḳalbinde
Ḫudâ resm eylemişdir cümle mevhûmât-ı eşyâyı

8 Seḫâ vü merḥamet rüşd ü diyânet himmet ü cür’et
Cenâb-ı pâki hep cem‘ itdi bu aḫlâḳ-ı ‘uẓmâyı

9 Selefde gelmemiş târîḫlerde yazmamış miṣlin
Ben ol âzâdeyim bilmem ne tezvîr ü müdârâyı

[194]

10 Vücûd-ı pâkidir billâh şimdi güldiren ancaḳ
‘İẓâr-ı devlet ü dîni ruḫ-ı a‘lâ vü ednâyı

11 Kerîm Allâh'dan ancaḳ budur maḳṣûdumuz her dem
Ḫaṭardan ṣaḳlasun ol ẕât-ı müsteṣnâ-yı vâlâyı

12 Mu‘îni Ḥażret-i Ḥaḳ'dır iki dünyâda ḫavf itmem
Ki her kârında ḳaṣd eyler rıżâ-yı pâk-i Mevlâ'yı

13 Der-i devlet-me’âb-ı ḥażretinden ġayri ve'l-ḥâṣıl
Kime ‘arż eylesün ehl-i ma‘ârif şimdi kâlâyı

14 Kime ḳaçsun felekden zümre-i erbâb-ı istimdâd
Kime ḳılsun ‘aceb Fâżıl gibi bî-çâre şekvâyı

15 Degildir vaḳt-i şekvâ şimdi evḳât-ı meserretdir
Hemân târîḫ ‘arż it işte vaḳt-i nükte-pîrâyî

16 Zifâf it ḥacle-gâh-ı sîneden bu vaḳt-i şâdîde
Cüvân-ı sâde-rûy-ı kâġıda ebkâr-ı ma‘nâyı

17 İder îhâm-ı ism-i tâm târîḫ-i du‘âdır bu
"Refîḳ ide Ḥüseyn Pâşâ'ya Ḥaḳ Esmâ-yı ḥüsnâyı" (1214)

Müşârün-ileyh mekârim-i muṣâharete maẓhariyyetini müte'âḳib donaṇmâ-yı hümâyûn ile Aḳ Deñiz'de kerrâren şirâ'-güşâ ve cezâ'ir-i deryâ-yı sefîd niẓâmâtına himmet ü i'tinâ iderek biñ iki yüz on altıda Mıṣır seferine me'mûr ve ḫıdemât-ı ġayûrâne ve iḳdâmât-ı ḥamiyyet-kârânesi ol bâbda yazılan mecelle vü mecmû'alarla peder-i nâmıḳu'l-ḥurûfuñ ifâdât-ı vâṣıḳasından âzâde-i şekk ü iştibâh olup ḥattâ Mıṣır seferinde bi'n-nefs meydân-ı muḥârebeye girüp ṭavâ'if-i 'askeriyyeyi ḳumanda iderek ġalebeye muvaffaḳ olmasına Vâṣıf Beg'iñ ma'a-ḳaṣîde söylediği târîḫdir ki bu naẓmıñ vâḳı'a muṭâbaḳatı ol vaḳit berâber bulunan süd pederim El-ḥâc Meḥmed 'Ârif Aġa'dan daḫi menḳûl u muṣaddaḳdır:

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

I

1 Ey cedel-gâh-ı cihânıñ Nîrem-i ceng-âveri
Vey rezim-gâh-ı cihânıñ Sâm-ı ejder-peykeri

2 Sensin ol kim olup elṭâf-ı Ḫudâ'nıñ maẓharı
[195] Sû-be-sû ceng ile teshîr eylediñ baḥr u beri

3 Ṣu yerine ḫarc idüp dîn uġrına sîm ü zeri
Ülke-i Mıṣr'a miṣâl-i Nîl aḳıtdıñ 'askeri

4 Ḍarb-ı destiñle nola ḳaṭ' olsa a'dânıñ seri
Eyledi ser-gerde-i a'dâyı seyfiñ serserî

5 Mîşe-zâr-ı dehrde ẓâtıñ gibi şîr-i neri
Görmemiş çeşm-i felek tâ devr-i Rüstem'den beri

6 Âferîn ey rûzgârıñ şeh-süvâr-ı ṣaf-deri
'Arşa aṣ şimden girü tîġ-ı şüreyyâ-cevheri

II

7 Görse bu cengi eger ey şîr-i İskender-cihâd
'Arż iderdi saña tâc u taḫtın elbet Keyḳubâd

8 Bir vezîr-i nâm-versin kim sen ey 'âlî-nihâd
'Âleme ṣâlḥib-ḳırân itmiş seni Rabbu'l-'ibâd

9 Cân-ı a'dâyı yaḳup nâra miṣâl-i tünd-bâd
Düşmeniñ ḫâkisterin ḫâke ṣavurduñ çün remâd

10 Nâmıña lâyıḳ dinilse fâtiḥ-i ümmü'l-bilâd
Ümm-i Dünyâ'yı alup ḳıldıñ bütün dünyâyı şâd

11 Vaṣf-ı şânıñ bunca sâl evvel idüp gûyâ murâd
Eylemiş bu maṭla'ı Nef'î seniñ ḥaḳḳıñda yâd

12 Âferîn ey rûzgârıñ şeh-süvâr-ı ṣaf-deri
'Arşa aṣ şimden girü tîġ-ı ṣüreyyâ-cevheri

III

13 Mıṣr'ı düşmen eylemişdi nâgehânî pür-şikâr
Emr idüp ser-'askeri gönderdi şâh-ı nâm-dâr

14 Feṭḥ u teshîr olup anıñ 'askeri encâm-ı kâr
Sen varup itdiñ 'adû-yı nâ-bekârı târumâr

15 Ṭôp-ı pür-efrûz-ı cân-sûzuñ görüp âteş-niṣâr
Bildi ġayri iş dumandır düşmen-i pür-zâr u zâr

16 Ṣad vezîr-i kâm-kâr ile 'adû-yı bî-şümâr
Ceng idüp tâ üç sene a'dâ ile leyl ü nehâr

[196]

17 El-amân-gûyân geldi ḫâk-i pâye ḫâr u zâr
Şânıña her vechile şâyândır itseñ iftiḫâr

18 Âferîn ey rûzgârıñ şeh-süvâr-ı ṣaf-deri
'Arşa aṣ şimden girü tîġ-ı ṣüreyyâ-cevheri

IV

19 Bu meserretle olup sâyeñde 'âlem kâm-yâb
Midḥatiñle cümleten raṭbu'l-lisândır şeyḫ u şâb

20 Eyleyüp ḫıdmet bu dîn ü devlete pes bî-ḥisâb
Ḫânumân-ı düşmeni bir ḥamlede ḳıldıñ ḫarâb

21 Sözlerim ṣanma müdârâ ey vezîr-i Cem-cenâb
Şâ'irim ammâ ḫılâf-ı lâfı itmem irtikâb

22 Feṭḥ-i Mıṣr içün olup ol peygârda pâ-der-rikâb
Eşheb-i Mıṣrî'ye çignetdiñ 'adûyı çün turâb

23 Ḳabża-i seyfiñden al ḳan aḳıdup mânend-i âb
Rûyını döndürdüñ a'dânıñ miṣâl-i âsiyâb

24 Âferîn ey rûzgârıñ şeh-süvâr-ı ṣaf-deri
'Arşa aṣ şimden girü tîġ-ı ṣüreyyâ-cevheri

V

25 Her kim eyler vaṣf-ı şânıñ Vâṣıf-ı şeydâ gibi
Görmedim 'âlemde dir Vâṣıf Ḥüseyn Pâşâ gibi

26 Düşde görmüş var ise sen ẓât-ı bî-hemtâ gibi
Bana naḳl itsün anı rü'yâ-yı bî-ma'nâ gibi

27 Sen atup a'dâya kendiñ tôp-ı bî-pervâ gibi
Lerze-nâk itdiñ 'adûyı ṣarṣar-ı sermâ gibi

28 Terk idüp da'vâ-yı merdi yalıñız a'mâ gibi
Meç be-dest-i ye's ḳaldı merd-i nâ-bînâ gibi

29 Ṣıḳboġaz idüp dem-i evvelde ejderhâ gibi
Mevc-i şemşîriñle boġduñ düşmeni deryâ gibi

30 Âferîn ey rûzgârıñ şeh-süvâr-ı ṣaf-deri
'Arşa aṣ şimden girü tîġ-ı ṣüreyyâ-cevheri

VI

31 Ey vezîr-i bî-naẓîr ey zîver-i ṣadr-ı ṣudûr
[197] Saña maḫṣûṣ u müsellem żabṭ-ı ser-ḥadd ü sinûr

32 Ḳahren alup Ḳâhire mülkin Fireng'den zâr u zûr
Nîze-i ḳahrıñla itdiñ dîde-i cumhûrı ḳûr

33 Mıṣra'-ı târîḫe ḥâcet yoḳ bu feṭḥiñ bî-ḳuṣûr
Oldı bu târîḫi ġayr-i düşmen-i fitne-şu'ûr

34 Farṭ-ı şevḳimden velâkin ḫâṭıra itdi ḫuṭûr
Beyt-i müfredle bu üç târîḫ-i rengîn-ter ẓuhûr

35 Nâm-ı şemşîriñ ile bâ-luṭf-ı Mevlâ-yı ġayûr (1216)
Nâgehân Mıṣr'ı alup dünyâyı itdiñ dâr-ı sûr (1216)

36 Âferîn ey rûzgârıñ şeh-süvâr-ı ṣaf-deri
'Arşa aṣ şimden girü tîġ-ı ṣüreyyâ-cevheri

Bu muḥârebedeki muvaffaḳiyeti mervî vü mevṣûḳ ise de bi'l-'aks Vidin'de Dirsenkli Oġlı 'Oṣmân Aġa üzerine me'mûriyetindeki beṭâ'et ve 'adem-i muvaffaḳiyeti emr-i ġayr-i mevhûmdur. Ancaḳ ḥadd-i ẓâtında cerî

vü cesûr u vaḳûr ve iḥsân u ‘inâyetle meşhûr, luṭfı mevfûr, ḥüsn-i i‘tiḳâd ve mübâlât-ı dîniyye ile mezkûrdur. On iki sene müddet kemâl-i şöhret ü şân ile tezyîn-i ḳamara-i fırḳate-i iḳbâl iderek biñ iki yüz on sekiz târîḫinde ḫalîle-i muḥteremeleri Esmâ Sulṭân'ıñ Ḳuru Çeşme'deki sâḥil-sarâylarında vâṣıl-ı raḥmet-i Rabb-i Ġanî ve na‘ş-ı raḥmet-nakşı civâr-ı Ḥażret-i Ḫâlid'de kâ'in Sulṭân Selîm Ḫân-ı Sâliş ḥażretleriniñ vâlide-i maġfûreleri türbesi civârında vedî‘a-i raḥmet-i Raḥmân olmuşdur. İrtiḥâline müşârün-ileyh Vâṣıf Begefendi'niñ târîḫleridir:

(Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün)

1 Bu'l-kerem Ġâzî Ḳapudân Ḥüseyn Pâşâ'nıñ
Keştî-i rûḥı dümen ṭutdı yem-i ‘uḳbâya

2 Sûy-ı tersânede ol merd-i ‘uluvvü'ş-şânıñ
Ḫâl idi fülk-i teni ṣanki leb-i deryâya

3 Yelken-i zevraḳ-ı cismin ḳapaḍup bâd-ı ecel
Oldı ġarḳ âb-ı muḥîṭ-i kerem-i Mevlâ'ya

4 "İrci‘î" emrini gûş eyleyicek âḫir-kâr
Oldı biñ cân ile ‘âzim İrem-i a‘lâya

5 Vâṣıfâ Ḥaḳḳ'a niyâz eyle didim târîḫin
[198] "Gülşen-i ‘adn ola mesken ḳapudân pâşâya" (1217)

Müşârün-ileyh gerçi cüvân-merd ü saḫî ve ‘aṭâyâsınıñ ‘umûma şumûli bedîhî ise de tebzîr mertebesindeki isrâfı ifrâṭ olmaġla bu itlâfâtınıñ ḳarşulıġı olan ḫazîne, ‘uhdesindeki aṭalar ve sevâḥil ahâlîsiniñ sermâyesi oldıġından ḫalḳıñ mâlıyla i‘tâ olunan iḥsân u ‘aṭâyâ irtikâb ve ibzâl-i nâ-münâsib ü itlâf ḥaḳḳ-ı ta‘bîrlerinden ḳurtılamaz. Müşârün-ileyhiñ bu bâbda ḫalḳdan irtikâb itdigi mebâliġ-i nâ-meşrû‘anıñ ṭabî‘î da‘vet itdigi nefret, tebe‘anıñ ḥâṣıl itdigi seyyi'ât vefâtından on sekiz sene ṣoñra Rûm fetreti ḥudûşında ẓuhûr itmişdir. Tecâvezallâhu ‘an-seyyi'âtihî.

Yirmincisi Ḫusrev Meḥmed Paşa

Bu ḳulzümüñ yirmincisi ve cümlesiniñ yüz yirmi altıncısı ʻaṣr-ı ʻâlî-i Sulṭân Maḥmûd Ḫân-ı Ṣânî'den Küçük Ḥüseyin Paşa ḫazîne-dârı Abaza Ḫusrev Meḥmed Paşa'nıñ tercemesi ṣadr-ı aʻẓamlar ṣırasında beyân olunmuşdur. 1226.

Yirmi Birincisi Dâmâd Meḥmed Saʻîd Paşa

Bu cedveliñ yirmi birincisi ve cemʻiyyetleriniñ yüz otuz sekizincisi ʻaṣr-ı ʻâlî-i ʻAbdü'l-Mecîd Ḫânî'den dâmâd-ı Maḥmûd Ḫân-ı Ṣânî Burûsalı Meḥmed Saʻîd Paşa'dır.

Müşârün-ileyh deʻâvî neẓâretinde ve ḳapu keṯḫudâlığında müstaḥdem ricâlden Burûsalı Alyanaḳ ʻAlî Efendi'niñ hemşîre-zâdesi olup mûmâ-ileyhiñ dâ'iresinde ârâm itmekde oldığı ḥâlde biñ iki yüz otuz beş târîḫinde Ġalaṭa Sarâyı'na çerâġ ve taḥṣîl-i ʻilm ü maʻrifetle otuz sekizde enderûn-ı hümâyûnda ḫâne-i ḫazîneye ḳabûl şerefiyle mübâhî olaraḳ taḥṣîl-i terbiye ve kemâl itmekde iken ol vaḳitler taʻbîrâtınca mâ-beyncilik dinilen ḳurenâlığa müstaʻid zevât, evvel-emirde silaḥdâr ve ʻarż aġaları taʻbîr olunan ḫazîne ve kîlâr ve seferli keṯḫudâlıḳları imâmet ve ḫaftâncılıḳ ve tütünciliklerinde istiḫdâm ile ḥüsn-i aḥlâḳ ve eṭvâr u mişvâr u kirdârları dâ'ire-i tecrübeden geçirildikden ve oralarda terbiyesine himmet ḳılındıḳdan ṣoñra ḳurenâya noḳṣân geldikçe bunlardan ḳabûl olunması ḳâʻidesine mebnî, müşârün-ileyh aṣḥâb-ı feżâ'il-i ḫaseneden olmaġla ḥaḳḳında ḥüsn-i teveccüh-i hümâyûn ber-kemâl ise de bu ʻâdete riʻâyet içün ol vaḳit ḫazîne keṯḫudâsı [199] bulunan Ḳıbrıslı Emîn Efendi'niñ imâmetle dâ'ire-i resmîsine virilerek orada ḫıdmet-i hümâyûnı ögrendikden ve çuḳadârlıḳla mesrûr olaraḳ bu ʻâciz-i nâmıḳu'l-ḥurûf da berâber oldığı ḥâlde on beş ḳadar arḳadaşlarımızla bi'd-defeʻât ʻAlem Ṭaġı ve Sulṭân Çiftligi ve Ayaz Aġa Çiftligi ve kemân-keşlikle Oḳ Meydânı ve Çamlıca ve Saʻd-âbâd ve Bahâriyye gibi nüzhet-gâhları tebdîlen teşrîf-i hümâyûn vuḳû'ında rikâb-ı hümâyûnda bulunmaḳ cihetiyle ḫıdmet-i maḫṣûṣa-i şâhâneye liyâḳati bi'ẕ-ẕât daḫi añlaşıldıḳ-

dan ṣoñra biñ iki yüz ḳırḳ iki senesi aġustosunda çerâġ olan Şâkir Efendi'nin yerine mâ-beyncilikle kâm-rân olmuş idi.

Baş çuḳadâr bulunan ve mu'aḫḫaran ḫazîne-i hümâyûn ketḫudâlıġında irtiḥâl-i dâr-ı cinân iden Es-seyyid Ebû Bekir Efendi'niñ sinniniñ derece-i seb'îne resîd olması baş çuḳadârlıġıñ sür'at-i temeşşîye muḳtedir tüvânâ bir ẕâta iḥâlesini mûcib olmaġla Bekir Efendi ḳahveci başı naṣbıyla ṣâḥib-i terceme rikâb-ı hümâyûn baş çuḳadârlıġı mesned-i celîliyle mesrûr olmuş idi. Bu me'mûriyetde dört sene kemâl-i iḳbâl ve istiḳâmet ü 'iffetle îfâ-yı ḫıdmete muvaffaḳ olduḳdan ṣoñra çünki ol vaḳit Sulṭân Maḥmûd Ḫân-ı Ṯânî efendimiziñ ḫâtime-i silaḥdârı olan Girid'deki Sûde Ḳaryeli 'Alî Aġa'nıñ irtiḥâli cihetiyle sarây-ı hümâyûn umûrı müşârün-ileyhe ḳalmış oldığından ḳırḳ yedide Rûmili seyâḥat-i hümâyûnı ḥâżırlıġı me'mûriyyet-i maḫṣûṣasından olmaḳ ve seyâḥata berâber götürilecekler tefrîḳ olunmaḳ ṣırasında müşârün-ileyh ḫıdmet-i ġurbete muḳtedir ḫademe-i hümâyûnuñ ol vaḳit ıṣṭılâḥınca mâ-beyn-i hümâyûn bostancılıġı ḫıdmetine naḳl olunaraḳ mu'aḫḫaran bekçiler müdîri ve ḳapucılar ketḫudâlıġına irtiḳâ itdirilmiş olan Şükrî Beg'i daḫi sinn ü sâli resîde-i ḥadd ü kemâl olmuş ḳaviyyü'l-bünye vü müsta'id bulunması cihetiyle istiṣḥâb buyurılacaḳlar defterine dâḫil itmiş ise de,

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

İstiḳâmetde ḳalem şu'lede mûm olsa kişi
Yine miḳrâż-ı ḳażâdan serini ḳurtaramaz

mücerrebince ebnâ-yı cinsi müteḥayyizânından mûmâ-ileyh Şükrî Beg'i çekemeyenler defterden iḫrâcını ḫafiyyen ḥużûr-ı hümâyûna 'arż itdikleri mesmû' ve mü'eṣṣir olmasıyla iḫrâcı irâde buyurulduḳda, çünki müşârün-ileyhiñ ḥiddetle sirişte olan ḫilḳati ḫayr-ḫâhlıġı ḫilâfındaki nifâḳa taḥammül idemeyerek Şükrî Beg'in getürülmesi münâsib [200] olacaġını bi'ẕ-ẕât ḥużûr-ı hümâyûna 'arż eylediginde aldığı cevâb-ı ye's üzerine der-ḥâl ḫıdmet-i şâhâneden bi'l-isti'fâ ṭoġrıca ḫânesine 'azîmet ve ser-'asker Ḫusrev Paşa'nıñ sevḳiyle yerine ḫazîne-i hümâyûn ḳoġuşından müfîż Rodoslı Rikâb-dâr Aḥmed Aġa-zâde cebe-ḫâne mîr-alâylıġıyla bekâm olan Aḥmed Begefendi ittiṣâl itmiş idi.

Birḳaç mâh müşârün-ileyh Alyanaḳ ‘Alî Efendi ḫânesinde ârâm iderek ḳırḳ sekiz evâ’ilinde İzmîd'i ictimâ‘ iden ordu-yı hümâyûndaki süvârî ‘asâkir-i ḫâṣṣa-i şâhâneden iki alâya mîr-livâ naṣb u i‘zâm ve ol ġâ’ile-i hâ’ile ber-ṭaraf olduḳdan ṣoñra ḳırḳ ṭoḳuzda ferîḳlik rütbesiyle Baḥr-i Sefîd Boġazı muḥâfaẓası ve Biġa Sancaġı mutaṣarrıflıġına me’mûr ve elli bir târîḫi evâḫirinde "Sa‘îd'e Mihrimâh'ı sa‘d ola Sulṭân Maḥmûd'uñ" mıṣrâ‘ı nâṭıḳ oldıġı üzere Mihrimâh Sulṭân izdivâcıyla mesrûr olaraḳ müte‘âḳiben Anaṭolı ser-‘askerligi ‘unvânıyla ‘asâkir-i ḫâṣṣa-i şâhâne ve Anaṭolı redîfi ser-‘askerligi ‘uhdesine tevcîh ile Üsküdâr'da Tunus Bâġı Câddesi'ndeki şeyḫu'l-islâm Dürrî-zâde ‘Abdullâh Molla merḥûmuñ ḳonaġı bâb-ı ser-‘askerî-i Anaṭolı ittiḫâẕ olunaraḳ oraya iḳ‘âd buyurulmuş idi. Elli üç senesi evâḫirinde Ḫalîl Rif‘at Paşa'nıñ ‘azlinde ser-‘askerlikler birleşdirilerek ‘umûm-ı ‘asâkir-i muntaẓama-i şâhâne ser-‘askerligi câh-ı celîline müteṣâ‘id olmuş ve iki yüz elli dört senesi sulṭân-ı müşârün-ileyhâ irtiḥâl-i dâr-ı beḳâ itmişdir.

Ser-‘askerlik ḫıdmetini iki seneye yaḳın kemâl-i ‘iffetle îfâ itdigi ḥâlde biñ iki yüz elli beş senesi rebî'u'l-âḫiriniñ on ṭoḳuzuncı ṣalı güni vuḳû‘ bulan cülûs-ı hümâyûn-ı ‘Abdü'l-Mecîd Ḫânî'de meclis-i aḥkâm-ı ‘adliye re’îsi Ḫusrev Paşa ṣadârete, ticâret nâẓırı Ḫalîl Rif‘at Paşa ser-‘askerlige ve müşârün-ileyh ticâret neẓâretine naḳl olunmuş idi.

Âtîde tafṣîl olunacaġı vechile ‘aḳîb-i cülûs-ı hümâyûnda ḳapudân-ı deryâ Aḥmed Paşa'nıñ donanma-yı hümâyûn ve derûnındaki göñülli Anaṭolı ‘asâkir-i redîfe-i şâhânesini istiṣḥâben ba‘zı nemek-be-ḥarâmlar muvaffaḳiyetleriyle cânib-i Mıṣr'a ‘âr-ı firârı irtikâbı taḥaḳḳuḳ eylediginden firârî-i merḳûmuñ telvîṣ itdigi maḳâm-ı ḳapudânîyi müşârün-ileyh Sa‘îd Paşa tanẓîf ü tenvîr ü tes‘îd itmiş idi.

[201] Mıṣır'dan donanmâ-yı hümâyûnuñ celbini müte‘âḳib ḳapudânlıḳdan infiṣâl ve Aydın eyâleti vâlîligine ittiṣâl ile çend mâh müstaḳîmâne icrâ-yı ḥükûmet eṣnâsında Edirne eyâleti vâlîligine me’mûr ve kemâl-i ‘adâletle bir sene icrâ-yı me’mûriyetden ṣoñra Anḳara ve Ḳanġırı vâlîligi tevcîh buyurulmuş ise de bi'l-isti‘fâ meclis-i aḥkâm-ı ‘adliye a‘ẓâlıġına me’mûr ve altmış üçde Ḫusrev Paşa yerine def‘a-i ṣâniye ser-‘askerlikle mesrûr buyurulmuş idi.

Mecbûl oldığı ḫâṣâ'il-i celîle-i ṣalâḥ u 'iffet ve istiḳâmet-i memdûḥasına nâ-be-hengâm 'ârıż olan seciyye-i tehevvür ü ḥiddet, kendüsini bî-ârâm-ı ṣabr u sükûnet iderek ṣanâdîd-i 'uẓamâ ḥaḳḳındaki şiddet-i şikâyeti te'ṣîr itmedikden başḳa,

حافرالبئر فی طریق اخیه
وقع فیه لا محال فیه

ḥadîṣ-i şerîf-i ḥikmet-redîfi me'âlince Sinob'a iclâsını intâc eylediginden bi'l-isrâ çend mâh mürûrında 'afv u ıṭlâḳ ile Şâm-ı Şerîf eyâletiyle der-i devletden teb'îd olunmuş idi. Orada daḫi ḥaḳîḳaten icrâ-yı 'adâlet niyyetiyle ba'żı mertebe 'adem-i taḥammül ü 'acelesi ḥuccâc ile îfâ-yı farîża-i ḥacca muvaffaḳ olduḳdan ṣoñra der-sa'âdete da'vet ve 'avdetini müstelzim olmuş idi.

Şâm-ı Şerîf'den târîḫ-i infiṣâli olan biñ iki yüz altmış beşden seksen yedi senesine ḳadar şehriyye ḳırḳ biñ ḳuruş ma'âş iḥsânıyla müreffehü'l-ḥâl ve ṣalâḥ-ı münticü'l-felâḥ ile yirmi üç sene müddet 'ömr-i 'azîzini ülfet-i ḫalḳdan külliyen i'râż ve 'ibâdât u ṭâ'ât ile Beglerbegi'ndeki sâḥil-ḫânesinde gûşe-i inzivâda imrâr ve ḥaḳîḳaten mûcib-i bî-ḥużûrı olan külfet-i ḫulṭadan bütün bütün teberrâ ve namâz u niyâz ve edâ-yı 'ubûdiyyet-i Ḥażret-i Ḫâlıḳ-ı Bî-enbâz ile imrâr-ı zamân iderek sene-i mezbûrede altmış sekiz yaşında oldığı ḥâlde tekmîl-i enfâs-ı ḥayât ile Üsküdâr'da Ṭoġancılar Meydânı'na nâẓır Şeyḫ Naṣûḥî ḳuddise sırruh ḥażretleri ḫân-ḳâhınıñ miḥrâbı müvâcehesinde defîn-i ḫâk-i 'ıṭr-nâk olmuşdur.

Müşârün-ileyhiñ evâḫir-i aḥvâli gündüzi ṣâ'im, gicesi ḳâ'im, ṣalâḥ u zühde mâ'il, vera' u taḳvâya nâ'il, meṣâliḥ-i me'mûresinde 'âdil, seḫâvetle mümtâz-ı emâṣil, 'afîf ü pür-hüner, kâr-ı ġınâ ile şöhret-şi'âr oldığından ḫazîne 'arż olunsa naẓarında ṭoprak ḳadar ḳadri olmadığından 'adem-i ḳabûl ile mücerreb ü mecbûl, sîr-çeşm [202] ü cüvân-merdlikle meşhûr, nâdirü'l-aḳrân bir merd-i kerîmü'l-ḫıṣâl ve oldukça oḳur ve yazar, ḳâmeti ṭûla mâ'il, vechi müdevver ü münevver, ṣaḥîḥu'l-i'tiḳâd, ḫande-rû, memdûḥu'ş-şemâ'il, mübârek bir ẕât-ı ma'âlî-meftûr idi. Raḥmetullâhi 'aleyhi raḥmeten vâsi'aten. 1256.

Yirmi İkincisi Kîlârî Süleymân Re'fet Paşa

Bu puṣulanıñ yirmi ikincisi ve cümlesinin yüz otuz ṭoḳuzuncısı Çuḳadâr Aġa Arnavud Seyyid Muṣṭafâ Aġa-zâde 'aṣr-ı 'âlî-i 'Abdü'l-Mecîd Ḫânî'de Kîlârî Süleymân Re'fet Paşa'dır.

Müşârün-ileyh enderûn-ı hümâyûnda ḫâcemiz cennet-mekân Zıḫanalı 'Ömer Efendi'den oḳuyup yazaraḳ kesb-i terbiye vü kemâl ve ḳırḳ iki târîḫinde çuḳadârlıḳla nâ'il-i âmâl olaraḳ ol zamân sarây-ı hümâyûndaki bendegânıñ ibtidâ Ḫusrev Paşa merḥûmuñ memlûklarından ordu-yı hümâyûnlar müşîrlikleriyle kâm-rân ve el-ḥâletü hâẕihî şûrâ-yı devlet a'ẓâlıġıyla maẕhar-ı elṭâf-ı şehen-şâh-ı zamân olup Çerkes 'Abdî Paşa dimekle ma'rûf olan Abaza 'Abdî Paşa ve altmış beşde Yemen vâlîsi iken irtiḥâl-i dâr-ı cinân iden Burûsalı Muṣṭafâ Ṣabrî Paşa'nıñ mu'allimlikleriyle icrâ olunan piyâde ta'lîminden ṣoñra tertîb olunan iki bölüge Fıransızlı mu'allim Ḳalves[39] ma'rifetiyle icrâ itdirilen süvârî ta'lîminde Aġa-zâde Ḫalîl Beg ve müşârün-ileyh Süleymân Paşa yüzbaşı naṣb olunmuşlar idi. Ḳırḳ beşde ordu-yı hümâyûnuñ Râmî Çiftligi ḳışla-i hümâyûnundan 'avdetinde Sulṭân Maḥmûd Ḫânî efendimiz ḥażretleri yalñız mûsiḳa-i hümâyûn ṭaḳımı ve peyk ve ṣolaḳ yerine tertîb olunan rikâb-ı hümâyûn ḫademeleri ve sâ'ire ile Ṭarabya Sarây-ı hümâyûnında tenezzühi iḫtiyâr buyurmalarıyla her ne sebeble ise aġalarıñ kâffesi Yeñi Sarây'da terk olunduḳlarından iltifât-ı hümâyûna alışmış ve nâz u na'îm içinde vaḳit geçirmiş öyle bir gürûhı efendi iltifâtından mehcûriyyet, bî-ṣabr u ârâm iderek nâmıḳu'l-ḥurûf gibi kimisi bilâ-nân-pâre ṭaşra ḫurûca istiḥṣâl-i ruḫṣatla وافوض الله امری الی الله tevekküline ḳâ'il ve ba'ẓısı 'askerlige dâḫil olduḳları ṣırada müşârün-ileyh 'asâkir-i ḫâṣṣa-i şâhâne süvârî mîr-livâsı Şerîf Beg Alayı yüzbaşılıġı ile çıḳmış ve muḳteżâ-yı isti'dâd-ı mâder-zâdıyla elli sekizde ferîḳliḳ rütbesine nâ'il olmuş idi.

Efrâd-ı 'asâkir-i niẓâmiyyeniñ müddet-i medîde 'askerlikde ḳalması mülken ve devleten muẓırr oldıġından tevḳît ü ta'yîn-i ḫıdmet olunması âtiyen yazılacaḳ olan terceme-i ḥâl-i [203] 'âcizânemde beyân olunacaġı vec-

39. قلوس

hile elli târîḫinde tertîb ü taḥrîr olunan ‘asâkir-i redîfe-i şâhâneniñ elli ṭoḳuz târîḫinde Rıżâ Paşa ḥażretleriniñ ibtidâki ser-‘askerliklerinde muvaẓẓafa ḳalbi ḫuṣûṣı müşârün-ileyh Süleymân Paşa'nıñ tertîbiyle icrâ olunması mûcib-i teraḳḳî-i iḳbâli olmaġla ḫıdmet-i mebrûresi ol vaḳitler ḥükmince ḥaḳîḳaten şâyân-ı taḳdîr bulunmuş ise de bu muḥassenâtıñ aṣl-ı esâsına müşârün-ileyh Selîm Sâṭı‘ Paşa'nıñ ḳaleme aldıġı risâle ile ser-‘asker Ḫalîl Paşa'nıñ eline geçen Prusya lisânında bir niẓâm-nâme ol vaḳit ḳolaġası bulunan ‘Ömer Aġa'nıñ elfâẓ-ı münşiyâneden sâde ḳâle gelen teḳârîr-i perîşân-maḳâlinden zâr u zor pek güç ḥâl ile bu ‘âciz-i nâmıḳu'l-ḥurûfuñ istifhâm u istifâde iderek ḥasbe'l-irâde tercüme olundıġı cihetle tensîḳâtıñ esâsına müşârün-ileyh Selîm Paşa ve mu’aḫḫaran serdâr-ı ekrem olan ‘Ömer Paşa ile bu ‘âciz-i nâmıḳu'l-ḥurûfuñ ḫıdmet itdiklerimiz bedîhîdir. Müşârün-ileyh Süleymân Paşa ser-asker Rızâ Paşa'nıñ iḳdâmıyla ‘asâkir-i niẓâmiyye ile redîfiñ istibdâline muvaffaḳiyetle niẓâmâtını istikmâlden ṣoñra altmışda meclis-i vâlâ re’îsi bulunan dâmâd-ı ṣâliṣ-i Ḥażret-i Maḥmûd Ḫânî Aḥmed Feṭḥî Paşa'nıñ infiṣâliyle bâ-rütbe-i vâlâ-yı vezâret ü müşîrî meclis-i vâlâ-yı aḥkâm-ı ‘adliye re’îsi ta‘yîn buyurılaraḳ eyice çalışmış ve ḥattâ enderûnda iken ḫâcemiz cennet-mekân Ziḫanalı ‘Ömer Efendi merḥûmdan ‘ilm-i manṭıḳdan taṣavvurât ve taṣdîḳâta ḳadar oḳumuş ve edebiyâtdan fenn-i şi‘r ü inşâ ve târîḫ daḫi müṭâla‘a eylemiş ve Fârisîyi Ḫıżır Aġa-zâde Sa‘îd Beg'den ögrenmiş oldıġından müntesib oldıġı ‘ilm-i kemâl i‘ânesiyle

كيميياء السلوك بالعماره
دفينة الملوك اعدل الاداره

meżâmîn-i münîfesiyle

الفلاحة بالفلاحة

mü’eddâlarını ‘ârif oldıġından rü’esâ-yı ‘askeriyye vü ricâlden üçer ẓât ve ikişer münşî ve muḥâsib kâtib terfîḳiyle memâlik-i maḥrûse-i şâhâneniñ her ṭarafına siyyân birer meclis-i ‘ammâr ta‘yîn ü tesyâr eylemesi ṭaşra ahâlîsiniñ ‘ulûm u ma‘ârif ve fünûn u ṣanâyi‘e meyllerine muḳaddime ve mebde’ ittiḫâẓ olunaraḳ devlet-i ‘aliyyeniñ bu bâbdaki himmet-i ‘âliyesini ḫalḳa

göstermiş oldığı mu'aḫḫaran gezilen maḥallerde görilüp işidilen âṡârdan bilinmişdir.

Müşârün-ileyh altı mâh ḳadar icrâ-yı riyâsetle altmış birde Rıżâ Paşa ḥażretleriniñ ser-'askerlikden infiṣâli müşârün-ileyhiñ ittiṣâlini müstelzim oldığı ḥâlde selefe [204] ḳıyâs ḳabûl itmez ise de bunlar da ḥâllerince epeyce iktisâb-ı nüfûẕ u iḳbâl itmişler idi.

Ser-'askerlik maḳâmında sekiz ay ḳadar eṣnâ-yı ârâmında Pâris sefîri bulunan meşhûr u ġayûr Muṣṭafâ Reşîd Paşa ve Londra sefîri olan 'Alî Paşa'nıñ der-sa'âdete celbleriyle ḫuṭûb-ı cesîmede istiḫdâmları lüzûmını ṭop-ḫâne-i 'âmire müşîri dâmâd Aḥmed Feṭḥî Paşa ḫâk-i pây-ı hümâyûna 'arż itmesini ve kendüsinden su'âl buyuruldığı ḥâlde bilâ-tevaḳḳuf taṣdîḳ idecegini ma'raż-ı ḫayr-ḫâhîde Süleymân Paşa'ya ifâde itmiş oldığı eṣnâda bir gün bârût-ḫâneleri teşrîf-i hümâyûn vuḳû'ında müşârün-ileyh ḥużûr-ı hümâyûna celb ile ba'żı mevâddıñ emr-i müẕâkeresi arasında ta'lîm olundığı ḫuṣûṣı 'arż ve bunuñ luṭf-ı lüzûmında Feṭḥî Paşa'yı daḫi işhâda mübâderet eyledikde müşârün-ileyhimânıñ celblerine der-ḥâl irâde-i seniyye-i ḥażret-i pâdişâhî şeref-ta'alluḳ buyuruldığından müşârün-ilyehimâ birbirini müte'âḳib der-sa'âdete gelerek Reşîd Paşa altmış bir senesi şehr-i şevvâliniñ yirmi altıncı penç-şenbe güni ṣâliṣen neẕâret-i celîle-i ḫâriciyyeye ve 'Âlî Paşa evvelâ meclis-i vâlâ-yı aḥkâm-ı 'adliye a'żâlığına ve çend rûz mürûrında Cebel-i Lübnân ışlâḥâtına me'mûr olan ḫâriciyye nâẓırı Şekîb Paşa'nıñ vekâletine me'mûriyetleri Süleymân Paşa'nıñ himmet-i maḫṣûṣasıyla ḥâṣıl olmuş oldığını müşârün-ileyhimâ bildiklerinden,

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fa'ûlün)

Bilürsin muḫtelifdir ḥükm-i evḳât
Dimişlerdir ki fi't-târîḫi âfât

tecrübesince mu'aḫḫaran bî-çâreniñ ara ṣıra felek-zede olmasında ikisiniñ daḫi mu'âvenetiyle ile'l-vefât iktisâb-ı âsâyiş eyledigi ma'lûmât-ı 'âcizânem cümlesinden bulunmuşdur.

Gelelim ṣadede, müşârün-iyleyhiñ ke'enne muḳteżâ-yı sirişti olaraḳ mübâlaġaya mecbûliyyetini ol vaḳit ser-ḳurenâ bulunan Ḥamdî Paşa ile ḳa-

pudân-ı deryâ dâmâd Meḥmed ʻAlî Paşa ḥużûr-ı ḥażret-i ʻAbdu'l-Mecîd Ḫânî'ye ʻarż ve mâliye nâẓırı bulunan ʻAbdu'r-Raḥmân Nâfiẕ Paşa'yı daḫi siʻâyetlerine müşârik-i furṣat eylediklerinden bu iġrâż-ı nâ-revâ üzerine ʻazl ile müşârün-ileyh Ḥamdî Paşa'nıñ baş mâ-beynciliginde kâtibi olup el-ḥâletü hâẕihî mîr-i mîrândan Amasya mutaṣarrıfı bulunan ve bütün bütün Türkçe elfâẓ iḫtiyârıyla eşʻâr inşâdı mültezemi bulundıġından "Türk Ġâlib Paşa" deyü müteʻârif [205] olan ẕâtı Ḥamdî Paşa evvelce ṣadr-ı esbaḳ Ḫusrev Paşa'ya göndererek baʻde't-tebşîr müşârün-ileyh Süleymân Paşa ʻazl ile Ḥamdî Paşa'nıñ iḫtâr ve sevḳi şemeresiyle ikinci defʻa olaraḳ Ḫusrev Paşa ser-ʻasker naṣbıyla ḫalef oldıġını mûmâ-ileyh Ġâlib Paşa ḥikâye eylemişdir.

Müşârün-ileyh Süleymân Paşa'nıñ vâlide keṯḫudâsı ve ḍarb-ḫâne-i ʻâmire emîni Ṭâhir Paşa ile olan ülfet-i ḳadîmesi izâle-i iġbirâr-ı hümâyûn himmetini bâʻiṣ oldıġından ol vaḳit maḥlûl olan Muṣul vâlîligiyle Pâris sefâretinden ḳanġısını ṭaleb ider ise iḥsân buyurulacaġı vaʻd-i ʻâlîsini alaraḳ Süleymân Paşa'ya gelüp bi'ẕ-ẕât tebşîr itmesi; sefâreti tercîḥ u iḫtiyârına bâdî oldıġından Pâris'e isrâ ve Muṣul eyâleti daḫi Küçük Ḥüseyin Paşa memlûklarından olup ʻilm ü kemâl ve faẓîlet-i insâniyyeniñ kâffesini câmiʻ olan âti't-terceme Ṭayyâr Meḥmed Paşa'ya tevcîh u iḥsân buyurulmuşdur.

Faḳaṭ Reşîd Paşa'nıñ celbi ḥaḳḳında itdigi himmete muḳâbil müşârün-ileyhden ol zamân ṣaḥâbet görmege vaḳt-i iḳbâlleri müsâʻid olmadıġından Reşîd Paşa gibi bir kerîmü'ş-şiyem ki Keçeci-zâde ʻİzzet Mollâ merḥûmuñ,

(Feʻilâtün Feʻilâtün Feʻilâtün Feʻilün)

1 Kerem oldur ki añıldıḳça kerîmiñ nâmı
Diyeler Ḥâtem'e engüşt uzadup şaḫṣ-ı leʼîm

2 Var mı ʻâlemde o ḫayr-ı ḫalef-i Bermekiyân
Beyt-i iḥsânı ide dest-i keremle termîm

3 Ben kerîm olmadım ammâ ne keremler gördüm
Görmedim miṣlini iṣbâtına Allâh kerîm

4 Naḳd-i iḥsânı olur ser-zede-i dest-i ẓuhûr
Daḫi in'âmını gönlinden iderken taṣmîm

5 Kereminden utanup def'-i ḥicâb itmek içün
Bir kerem daḫi ider kim çıḳar andan tekrîm

6 Yazmamış defter-i iḥsânına ṣıfr-ı zâ'id
Çizmemiş ḫaṭṭ-ı yekûn luṭfın idenler terḳîm

7 Bî-ḳarâr eyler idi farṭ-ı neşâṭ-ı keremi
Bayḳarâ olsa eger meclis-i ḫâṣında nedîm

[206]

8 Neṣr ile eylese ger neşr-i le'âlî-i ḥurûf
Her birin cevheriyân-ı hüner eyler taḳsîm

9 'İllet-i müzmine-i dehre şifâ-baḫş oldı
'Âciz olmuşdı 'ilâcında Arisṭû-yı ḥakîm

ḳaṣîdesiniñ mâ-ṣadaḳı ve Tâcî-zâde Ca'fer Çelebi'niñ,

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

1 Ol ki feyż-i deridir ḳulzüm-i zeḫḫâr-ı kerem
Şol ki ḫâk-i deridir çeşme-i ḥayvân-ı kerem

2 Kevṣer-i cûduñ ile bâġ-ı emel ḫuld-i berîn
Şebnem-i lutfuñ ile tâze gülistân-ı kerem

3 Tâ ki ber-vefḳ-i "el-insân 'abîdü'l-iḥsân"
Bende-i ḥalḳa-be-gûş eyleye insânı kerem

4 Ḳul olup ḫalḳ-ı cihân luṭfuña elḳâbıñ ola
Mâlik-i mülk-i 'aṭâ ṣâḥib-i dîvân-ı kerem

6 Ḳadriñe menzil olup ḳaṣr-ı zer-endûd-ı felek
Pâs-bânı anıñ iḳbâl ola der-bânı kerem

manẓûmesiniñ me'âli vâḳı'u'l-ḥâli olan Reşîd Paşa'nıñ Süleymân Paşa'ya muḳâbelede taṣarruf u teġâfüli tecvîz itmesi taṣavvur olunamadıġı cihetle ḥükm-i zamâna naẓaran nâ-çâr biraz te'ḫîr eyledigi evânda müşârün-ileyh Pâris'e giderek iki seneden ṣoñra 'avdetinde evvel-emirde ticâret neẓâretiyle maẓharı-ı 'âṭıfet olduḳdan ṣoñra Meḥmed 'Alî Paşa'nıñ ser-'askerlige naḳlinde ṣadr-ı a'ẓam Reşîd Paşa'nıñ himmet-i maḫṣûṣasıyla deryâ ḳapudânlıġı manṣıb-ı celîline nâ'il olaraḳ iki seneden ziyâde ḳapudân ve altmış yedide infiṣâl ve meclis-i vâlâ a'ẓâlıġına ittiṣâlinden beş mâh ṣoñra Ḥaleb ve bir sene mürûrında Burûsa ve Edirne ve Vidin ve yine Edirne vâlîsi bulundıġı ḥâlde seksen iki senesinde altmış yaşında iken Edirne'de terk-i furṭuna-i keşâ-keş-i 'âlem-i bî-ṣebât ve tekmîl-i enfâs-ı ḥayât iderek Edirne Câddesi'ndeki Pertev Paşa ḳabrine ḳarîb maḳbereye tedfîn ü taḳbîr olundıġı meşhûd-ı terceme-nüvîs olmuş idi.

Müşârün-ileyh cennet-mekân ḫâcemiz Zıḫanavî 'Ömer Efendi'den 'Arabî oḳumuş ve Fârisîyi Ḫıżır Aġa-zâde Sa'îd Beg'den görmüş ve 'ilm-i inşâyı çuḳadâr Aḥmed Beg'den ögrenmiş ve âdâb-ı enderûnı lalası ikinci çuḳadâr Ḳasṭamonılı ṣûfî Es-seyyid El-ḥâc Ḥâfıẓ [207] Ḥüseyin Aġa'dan ta'lîm itmiş ve tevârîḫ-i devlet-i 'aliyyeniñ ekṣerîsini müṭâla'a eylemiş oldıġından bezm-i leṭâ'if-cezm-i ülfetinde idâre-i kelâma ḳâdir, şi'r ü inşâ tefehhüminde mâhir, vefâ-kâr u saḫî ve nâzük ü ẓarîf ve nükte-dân u elîf bir düstûr-ı zî-şu'ûr-ı laṭîf idi. Raḥmetullâhi 'aleyhi raḥmeten vâsi'aten. 1265.

Yirmi Üçüncisi Ḳıbrıslı Meḥmed Emîn Paşa

Bu ḫarîṭanıñ yirmi üçüncisi ve kâffesiniñ yüz ḳırḳıncısı 'aṣr-ı 'âlî-i ḥażret-i pâdişâhîden Ḳıbrıslı Meḥmed Emîn Paşa merḥûmdur. Tercemesi ṣadr-ı a'ẓamlar ṣırasında mestûrdur. Raḥmetullâhi 'aleyhi raḥmeten vâsi'aten. 1271.

Bâlâda muḥarrer yirmi üç zevât, ḫıdmet-i ḫâṣṣu'l-ḫâṣ-ı mülûkâneden ya'nî enderûn-ı hümâyûnuñ niẓâmâtı bâḳî oldığı ḥâlde kesb ü kemâl idenlerden neş'et itmiş olup bunlarıñ ḫâricinde sarây-ı hümâyûnuñ devâ'ir-i sâ'iresinden tefeyyüż idenler daḫi enderûn-ı hümâyûna şeref-i mensûbiyyet ile mübâhî olduḳlarından burada bu ṣınıfıñ icmâl-i ḥâllerine ibtidâr olundı.

Sarây-ı Hümâyûna Müte'allik Olanlardan Ḳapudânlıḳ İle Tefeyyüż İdenlerin:

Birincisi Dervîş Meḥmed Paşa

Sarây-ı hümâyûna müte'allik olanlardan ḳapudânlıḳla tefeyyüż idenleriñ birincisi ve cümlesiniñ yirmi dördüncisi 'aṣr-ı Aḥmed Ḫân-ı Evvel'den Bostancıbaşı Dervîş Meḥmed Paşa'nıñ tercemesi ṣadr-ı a'ẓamlarıñ bu ṣınfı ṣırasında yazılmışdır. 1014.

İkincisi Arnavud Receb Paşa

Bu furṭunanıñ ikincisi ve cümlesiniñ otuz altıncısı 'aṣr-ı Muṣṭafâ Ḫân-ı Evvel'den bostancıbaşı Arnavud Receb Paşa desîse-kârıdır ki terceme-i sû'ü'n-netîcesi a'mâl-i siyâhı gibi ṣadr-ı a'ẓamlar tercemeleri ṣaḥîfesine 'ilâve olunması ḫar-mühre ḳabîlindendir. 1016.

Üçüncisi Maḳtûl Ca'fer Paşa

Bu gürûhuñ üçüncisi ve cümlesiniñ otuz ṭoḳuzuncısı 'aṣr-ı Murâd Ḫân-ı Râbi'den bostancıbaşı maḳtûl Ca'fer Paşa 'adem-i tevfîḳ 'azviyle Dimetoḳa'ya nefy ile i'dâm olunmuşdur. Raḥmetullâhi 'aleyh. 1041.

Dördüncisi Deli Ḥüseyin Paşa

Bunlarıñ dördüncisi ve cümlesiniñ ḳırḳ üçüncisi ʻaṣr-ı Meḥmed Ḫân-ı Râbiʻden zülüfli balṭacılıḳdan tefeyyüż itmiş olan Girid'deki Ḳandiye Ḳalʻası fetḥi muḳaddemâtını tehiyye iden Ḳasṭamonılı Deli Ḥüseyin Paşa'yı Ġâzî'dir.

[208] Müşârün-ileyhiñ Fıransa lisânından mütercem bir târîḫ-i muʻteberede görilen tercemesine göre Caʻfer Paşa'nıñ ḳatlinde mîr-âḫûrluḳdan bâ-rütbe-i vâlâ-yı vezâret ḳapudân-ı deryâ olup rikâb-ı hümâyûn ile Revân seferine revân olduḳda ḫıdemât-ı ṣâdıḳânesi pesendîde-i ḫażret-i pâdişâhî oldıġından biñ ḳırḳ beşde Mıṣır eyâletiyle kâm-rân ve baʻdehû Girid muḥârebesine me'mûriyetle ḫıdemât-ı celîle vü maḳbûlesi nümâyân olaraḳ orada iken ṣadâret-i ʻuẓmâ ile maḥsûdu'l-aḳrân olmuş ise de Girid'deki ḫıdmet daha mültezem oldıġından mesned-i ṣadâret baʻde ʻaḳîbi't-tevcîh tevḳîf olunmuş idi.

Mu'aḫḫaran ḳırḳ ṭoḳuzda Ḳapudân Muṣṭafâ Paşa'ya ḫalef oldıġından elli birde Ḳara Deñiz seferine müteheyyî-i ʻazîmet iken sene-i meẓkûrede infiṣâl ve Özi Ḳalʻası muḥâfaẓasına intiḳâl ile rehîn-i melâl olup biñ altmış altıda ṣadr-ı aʻẓam Süleymân Paşa'ya ḫalef ve serîʻan ʻazl ile ḳarîn-i ḥayf u lehef ve biñ altmış sekizde Köprili Meḥmed Paşa'nıñ sû'-i ṣunʻ-ı ġadriyle ol ġâzî-i mücâhid fî-sebîlilllâhıñ bi'l-iʻdâm zümre-i şühedâya redîf olması ʻâmme-i muvaḥidîne bâʻiṣ-i esef olmuşdur.

Ḳoca Köprili'niñ eṣnâ-yı cülûs-ı Meḥmed Ḫân-ı Râbiʻde ḥüsn-i ḫıdmeti mervî vü mütevâtir ise de seksen yaşını mütecâviz oldıġı ḥâlde sefk-i demâ'-i beşeriyyeye inhimâki cihetiyle nice ḫânedânıñ miṣbâḥ-ı ḫânumânını nefḫ u iṭfâ ve bir nice bî-günâhıñ fetîle-i şemʻ-i ḥayâtlarını püf-kerde-i ġadr-i ġayż u ġarażıyla ḳaṭʻ u iḫbâ' iderek seyyi'âtı ḥasenâtına fâ'iḳ ve müşârün-ileyh Ḥüseyin Paşa-yı dilîr ü ʻafîf ü ṣâdıḳ gibi bi-ḥaḳḳın kendüye ḫalef ve Girid'de gösterdigi me'âṣir-i celîlesiyle mümtâz ve lâyıḳ-ı ʻizz ü şeref olan öyle bir vücûd-ı mesʻûd yüzinden mülk ü milletiñ muḳaddime-i istifâdesini imḥâ itmiş olması, ibrâz itdigi ḫıdemâtıñ şemeresini maḥv itmesiyle erbâb-ı inṣâfı kendüsinden ḫoşnûd bıraḳmamışdır. Müşârün-ileyh Deli Ḥüseyin Paşa'nıñ Ḳandiye Ḳalʻası'nı fetḥi muḳaddemâtını tehiyye itmesi

Köprili'niñ bütün ḫıdmetine muḳâbildir, i'tiḳâdına nâ-ṣavâb dinilemez. Raḥmetullâhi 'aleyhi raḥmeten vâsi'aten. 1049.

Beşincisi Veniḳ Aḥmed Paşa

Bunlarıñ beşincisi ve cümlesiniñ altıncısı 'ahd-i Sulṭân Meḥmed Ḫân-ı Râbi'den bostancıbaşı Veniḳ Aḥmed Paşa Girid cezîresiniñ Ḥanya cihetindeki Sûde limânına eṣnâ-yı hücûm-ı dilîrîde Venedik żâbiṭlerinden birisiniñ atdığı tüfeng ḳurşunıyla şehîden ġarîḳ-i raḥmet-i Raḥmân olmuşdur. "Vâh Venîḳ Aḥmed Paşa vâh" [209] mıṣrâ'ı bütün ġuzât-ı muvaḥḥidîn lisânlarından ṣudûr itmişdir. Raḥmetullâhi 'aleyhi raḥmeten vâsi'aten. 1057.

Altıncısı Ḳalaylıḳoz Aḥmed Paşa

Bunlarıñ altıncısı ve cümlesiniñ yetmiş altıncısı 'aṣr-ı Meḥmed Ḫân-ı Râbi'den Ḳayṣeriyyeli Cidde vâlîsi Balṭacı Ḳalaylıḳoz Aḥmed Paşa'nıñ terceme-i aḥvâli beyne'l-lüzûmdur. 1099.

Yedincisi Teberdâr Meḥmed Paşa

Bunların yedincisi ve cümlesinin seksen altıncısı 'aṣr-ı Muṣṭafâ Ḫân-ı Ṣânî'den Teberdâr Meḥmed Paşa'nıñ tercemesi ṣadr-ı a'ẓamlar ṣaḥîfesini tezyîn itmişdir. 1115.

Sekizincisi Bostancıbaşı Ḥacı Meḥmed Paşa

Bunlarıñ sekizincisi ve kâffesiniñ ṭoḳsanıncısı 'aṣr-ı Aḥmed Ḫân-ı Ṣâliṣ'den Bostancıbaşı Hacı Meḥmed Paşa ba'de'l-'azl ḳâ'im-maḳâm-ı rikâb-ı hümâyûn olduḳdan ṣoñra biñ yüz yirmi dörtde ḳatl olunmuşdur. 1123.

Ṭoḳuzuncısı Ḥâfız İsmâ'îl Paşa

Bunlarıñ ṭoḳuzuncısı ve cümlesiniñ yüz otuz üçüncisi 'ahd-i 'âlî-i Selîm Ḫân-ı Ṣâliṣ'den Bostancıbaşı Ḥâfız İsmâ'îl Paşa'nıñ terceme-i sû'-i ḥâli ṣadr-ı a'ẓamlar ṣırasındaki kendi fıḳra-i seyyi'ü'n-netîcesi ṣaḥîfesini ḥikâyât-ı ẓulmet-âyât ile pür-ẓalâm u aġrâz itmişdir. 1219.

Onuncısı Ḥacı Meḥmed Paşa

Bunlarıñ onuncısı ve cümlesiniñ yüz otuz altıncısı 'aṣr-ı 'âlî-i Selîm Ḫân-ı Ṣâliṣ'den Bostancıbaşı Ḥacı Meḥmed Paşa çend mâh ṣoñra ba'de'l-'azl Ḳara Ḥiṣâr-ı Ṣâḥib'de iḳâmete me'mûr olmuşdur. 1220.

On Birincisi 'Abdullâh Paşa

Bunlarıñ on birincisi ve cümlesiniñ yüz ṭoḳsan birincisi 'aṣr-ı 'âlî-i Maḥmûd Ḫân-ı Ṣânî'den Bostancıbaşı 'Abdullâh Paşa'nıñ tercemesi ṣadr-ı a'ẓamlar ṣaḥîfesine bâ'iṣ-i tekṣîr-i sevâd olmuşdur. 1234.

On İkincisi Firârî Aḥmed Paşa

Bunlarıñ on ikincisi ve cümlesiniñ yüz ṭoḳsan ṭoḳuzuncısı 'aṣr-ı 'âlî-i Maḥmûd Ḫân-ı Ṣânî'den ḳażâ'en ḳapudân olan Firârî Aḥmed Paşa'dır. Firârî-i meşhûr Çengel Ḳaryesi seveḳasından iskelesinde bir çifte 'âdî piyâde ṭolmuşlarda işler ḳayıḳçı eṣnâfı esâfilinden olup Girid cezîresinde meşhûr Sûde lîmânı boġazındaki Sûde ḳarye-i ṣaġîresi ahâlîsinden oldıġı ḥâlde Sulṭân Maḥmûd Ḫân-ı Ṣânî efendimiziñ ḫâtime-i silaḥdârı olan berber başılıḳla meşhûr 'Alî Aġa'nıñ birâderi mâ-beyncilikden muḫrec ḳapucılar keṯḫudâsı İbrâhîm Aġa'nıñ baş kürekçilikle Çengel'deki yalısı iskelesine ḳanca ata-

rak, yanaşup ilişerek, kürek şallayup pala çalarak kayık-hânesinde ârâm itmekde iken intisâbından şoñra çok [210] geçmeksizin mübârek kudûm-ı şûmıyla aġa-yı mûmâ-ileyh haste ve ecel-i 'âcil ile dem-beste oldığından fütüvvet-kârân-ı şanâdîd-i mu'âşırîne ittibâ'an ve şuveri meşhûd olan isti'dâd-ı 'âmî vü ẓâhirîsine i'tibâren silaḥdâr-ı müşârün-ileyh şofa ocağına yazdırup ḫıdmetine ḳabûl itmiş ve biraz vaḳit mürûrında tebdîl-i ḫâṣekîleri zümresine iltiḥâḳını iltimâs iderek ol ṣınıfa idḫâlini müte'âḳib vaḳ'a-i ḫayriyye ẓuhûr ve,

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Ḥaḳ ḳulından intiḳâmı yine 'abdiyle alur
Ḥikmeṭ-i Ḥaḳ neydügin bilmezler 'abd itdi ṣanur

mezâyâsıyla isâ'et-i lâ-yu'adları yeñiçerileri ṣaḥrâ-yı ḥayât u hestîden dûr ve 'asâkir-i niẓâmiyye-i şâhâne tertîbiyle 'âlem mesrûr oldığı eṣnâda bostancı ve ḫâṣekiyânıñ 'asâkir-i ḫâṣṣa-i şâhâneye ḳalbi irâde-i seniyyesine mebnî bu yâve-gûy-ı tehî-gelû daḥi tîz-dest ü çâpük ü çâlâk bir rûbâh-ı bî-bâk u pest oldığından bostancıbaşı Ḳıvrıḳ 'Oṣmân Paşa ve ser-'asker Ḫusrev Meḥmed Paşa ve sâ'ir muḳbilîn-i bîrûn u enderûna çatarak cünûd-ı hümâyûn mülâzimligiyle manẓûr olmuş idi.

Ḳaderiniñ i'âneti ve silaḥdâr-ı müşârün-ileyhiñ himmetiyle vaḳt-i yesîr ẓarfında 'asâkir-i ḫâṣṣa-i şâhâne süvârî mîr-alâylığıyla nâ'il-i merâm olup ol vaḳit mevcûd olan Rusya seferinde Râmî Çiftligi ḳışla-i hümâyûnıyla Ṭarabya'da eṣnâ-yı ârâm-ı hümâyûnda ma'iyyet-i hümâyûn-ı ḥażret-i pâdişâhî yâver-i ḥarblik ḫıdmetinde istiḫdâm olunarak kendüye ne maḳûle ḫıdmet emr ü teklîf olunsa çünki ḥadd-i ẓâtında dâbbetü'l-arż-ı çâpük ü çâlâk bir şaḫṣ-ı nâ-pâk, lâ'ubâlî vü güşâde-meşreb ve me'mûr oldığı umûrı bi'l-isti'câl rü'yetle rıżâ-yı hümâyûnı istiḥṣâl itmek yolını serî'u'l-idrâk u mükibb oldığı cihetle az vaḳitde mîr-livâ, çoḳ geçmeksizin 'asâkir-i ḫâṣṣa-i şâhâneye birinci def'a olmaḳ üzere ferîḳlikle kâm-rân olmuş idi.

Ol vaḳitler añlayışınca bu maḳûle mutabaṣbış u mütebessimlerde besbelli bir dirâyet farż u zu'm olunmaḳ gerekdir ki ekṣer-i iktisâb-ı iḥtiyâz idenler Firârî-i merḳûm gibi çâpük ü çâlâk ve her bir emr ü re'yi taṣdîḳ ve

elinden geleni icrâda bî-bâk olan müdâhinler olup, işte merḳûm ve refîḳi Ḥâfıẓ Paşa bu ḳabîlden ma'dûd ve mâhiyyet-i insâniyyeyi ma'rûf olan kâffe-i 'ilm ü hüner ve ma'ârif-i mâdiḥa kendülerinden mefḳûd bî-vâyegân âḥâddan olduḳları meşhûddur. Biñ iki yüz ḳırḳ yedi târîḫinde ser-ḳurenâ sır kâtibi Muṣṭafâ Nûrî Paşa'nıñ Ḫusrev Paşa si'âyetiyle Tırḥala sancaġı [211] vâlîligiyle mâ-beyn-i hümâyûndan ırag ve çerâġ olduḳlarında ṣâḥib-i tercemeniñ ḫıdemât- 'âdiye vü 'âmiyedeki meleke vü mahâretiyle müdâhene vü riyâ ve ca'lî vü ḳasrî 'arż-ı 'ubûdiyyet ü tabaṣbuṣı ve her şeyde mültezemi olan ḫud'a vü nabż-gîrlik vâdîsindeki mu'âmelât-ı desîse-kârânesi rütbe-i vâlâ-yı vezâret ve mâ-beyn-i hümâyûn müşîrligiyle mübâhî olmasını netîce virmiş idi. Dört beş sene ol câlı-ı celîlde taḥṣîl-i şân u iḳbâl ve iddiḫâr-ı emlâk ü emvâl iderek biñ iki yüz elli üçde Çengeloġlu Ṭâhir Paşa gibi Ḳânûnî Sulṭân Süleymân 'aṣrındaki meşhûr Ḫayrü'd-dîn Paşa'ya ṣânî ve Piyâle Paşa'ya tâlî ve Ḳılıç 'Alî Paşa'ya müdânî olan bir pîr-i dilîr-i celâdet-semîr-i ṣâḥib-tedbîr ḳapudân paşanıñ yerine ḳapaġa bedel ḳapaḳ maḳâmında ḳapudân olmuş idi.

Ol vaḳitler uṣûlince Girid ve ba'żı kere Ḳıbrıs'la berâber kâffe-i cezâ'ir-i Baḥr-i Sefîd sevâḥiliniñ ekṣerîsi ḳapudân paşalarıñ manṣıbı olup bu cezâ'iriñ büyüceklerinden ya'nî Ḳıbrıs ve Midillü ve Saḳız'dan mâ-'adâ olan aṭalara kendü müteḥayyizân-ı tebe'a vü müte'alliḳâtından muḥâfıẓ ve muḥaṣṣıl ü mütesellim naṣb ile a'ṣâr-ı şer'iyye ve virgü-yi muḳayyedelerinden mâ-'adâ olan rüsûmât ve ṭayyârâtıñ ḳapudân paşalarıñ ḫazînelerine 'â'id olması cihetiyle ma'a-ziyâdetin hemân bunları ṭoplamaḳ üzere naṣbını müte'âḳib çend rûz ẓarfında der-ḥâl Aḳ Deñiz'e şirâ'-güşâ olmuş idi. Ol vechile Aḳ Deñiz'e 'azîmet ve 'avdetle irtesi sene Maḥmûdiyye ve Mes'ûdiyye nâm üçer alabanda iki ḳıṭ'a üç anbârlı ve Memdûḥiyye ve Fevziyye ve Fetḥiyye ve Teşrîfiyye ve Nuṣretiyye ve Burc-ı Ẓafer isimleriyle yedi ḳamara ḳapaḳ ve Niẓâmiyye ve Sûriyye ve Şâdiyye ve Ḥıfẓ-ı Raḥmân ve Mir'ât-ı Ẓafer ve Ṭarîr-i Baḥrî ve Şihâb-ı Baḥrî ve Nesîm-i Ẓafer ve Feyż-i İlâh ve Ḳâ'id-i Ẓafer on bir güğerte firḳateyn ve Mesîr-i Ferah ve Ḳavs-i Ẓafer ve Fecr-i Sefîd nâm üç küpeşte ḳorvet ve Peyk-i Şevket isminde bir baca vapur-ı hümâyûn ile bir âteş gemisinden 'ibâret olan yirmi beş ḳıṭ'a süfün-i donanmâ-yı hümâyûn ve derûnlarında yirmi dört biñ muvaẓẓaf ve İzmîd ve ḥavâlîsi 'asâkir-i ḫâṣṣa dâ'iresi redîfiyle Aḳ Deñiz'e sevḳ ü tes-

rîb olunmuş ve Ḳal'a-i Sulṭâniyye pîş-gâhında lenger-endâz bulunmuş iken Sulṭân Maḥmûd Ḫân-ı Ṣânî efendimiz ḥażretleriniñ irtiḥâl-i dâr-ı cinân ve intiḳâl-i raḥmet-i Raḥmân buyurmuş olduḳlarını ḫazîne-dârı Ḥacı 'Âkif İstanbul'dan sırr olaraḳ menzil ile Çanaḳ Ḳal'ası'na giderek ḫaber virmiş idi.

[212] Mes'ele-i Mıṣriyye'niñ tebeddül-i salṭanatla bi'ṭ-ṭab' meżâ-mâ-meżâ ḥükmine girmesi ḳaviyyen me'mûl bulunmuş iken Firârî-i merḳûm كل اناء يترشه بمسافيه miṣâline mâ-ṣadaḳ olaraḳ ẓâhiren ba'żı evhâm u ḫayâlât-ı ḥamâḳat ve cehâlet ü denâ'eti ve Râġıb Paşa merḥûmuñ,

(Mef'ûlü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fa'ûl)

Nâdir bulunur ṭıynet-i kâmilde ḳuṣûr
Kem-mâyeden eyler ne kim eylerse ẓuhûr
İḳbâl-ı se-rûzeyle teġayyür gelmez
Mest olsa da ḫabṭ eylemez erbâb-ı şu'ûr

ḳıṭ'a-i ḥikmet-iştimâli me'âliyle donanmâ-yı hümâyûnı 'aleyhine sevḳ olunan Mıṣır vâlîsi Meḥmed 'Alî Paşa'ya teslîm ü tehdiye itmesi iḥtimâli kendüsünüñ fıṭraṭ-ı rezîle-i rediyye ve ḫaṣlet-i żemîme-i deniyyesini bilen vükelâ-yı fiḫâm ve kâffe-i enâm 'indlerinde müṭâla'adan ba'îd olmamasıyla ol vaḳit meclis-i vâlâ-yı aḥkâm-ı 'adliye a'żâsından bulunan ve mu'aḫḫaran mektûbî-i ṣadr-ı 'âlî olan Muḥsin Efendi merḥûm donanmâ-yı hümâyûnuñ bulundıġı maḥalden 'avdeti içün bâ-fermân-ı 'âlî vapur-ı maḫṣûṣ ile me'mûr u i'zâm buyurulmuş idi.

Râġıb Paşa'nıñ,

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

'Âlemi ber-bâd ider bâd-ı bürûd-ı naḫveti
Bulmasun yâ Rabb ta'yîn nâ-sezâlardan biri
Tâ Ḫudâ'dan şurṭa-i tevfîḳ hem-râh olmasa
Sâḥil-i ümmîd görmez nâḫudâlardan biri

ḳıṭ'a-i intibâh-ḳurṭasınca ṣâḥib-i terceme ḫaṣâ'il-i insâniyyede hem-ḥılye oldıġı rüfeḳâsıyla itdigi meşveret netîcesiyle bî-çâre żâbitân u neferâtdan

ekserîsi nireye gitdiklerini bilmeyerek süfün-i şâhâneye İskenderiyye'ye ṭoġrı yol virldigini müşârün-ileyh Muḥsin Efendi donanmâ-yı hümâyûna Saḳız ve Çeşme ḥizâlarında yetişerek görince ḥayretde ḳalmış ve bu ḥâlde naṣıl saḳız çigneyecigini şaşırarak çâr u nâ-çâr bir kerre mülâḳât ile keyfiyyeti añlayup ḳıçırı bükme[40] bir mu'âmele ile 'aleyhinde bir fenâlıḳ paṭlamadan 'avdete ẓihninde ḳarâr ve ḥâmil oldıġı fermân-ı 'âlîyi serâvîline bend ü ḥıfẓ idüp taḫlîṣ-i cân içün nâ-çâr ġâyet mizâc-gîrâne ba'żı ifâdâta taṣaddîyi taṣmîm iderek paşa gemisine vuṣûle ibtidâr ve müṭâla'sınıñ bir fıḳrası daḫi ba'żı neṣâyıḥa ictisârdan 'ibâret bulunmuş ise de ḥüsn-i te'sîrinden me'yûs ve ilerüsine taṣaddîsi bilâ-fâ'ide nefsine mehlekeyi müstelzim oldıġı maḥsûs oldıġından bî-çâre müstaḳîm Muḥsin Efendi fermân-ı 'âlîyi tenhâsında vaż'-ı gelû-yı kitmân eyledikden ṣoñra hezâr zâr u niyâz ile bir taḳrîb ruḫṣat taḥṣîl iderek ṣıfru'l-yed 'avdet eylemişdi.

[213] Firârî-i menfûruñ bu ḥareket-i nemek-be-ḥarâmânesi tebeddül-i salṭanat ḥasebiyle inṭifâ-peẕîr olması aḳvâ-yı me'mûl olan âteş-i münâza'ât-ı Mıṣriyye'yi mirvaḥa-i ârâ-yı saḳîmiyle tekrâr dest-i iḫânet-peyvestiyle teş'îl ve bi'l-âḫire nâ-çâr biraz daha sefk-i dimâ'-i müslimîni ta'cîl ve nâ-çâr düvel-i faḫîme-i ecnebiyyeden Rusya ve Prusya ve Avusturya ve İngiltere devletleriyle lüzûm-ı ittifâḳı ta'yîn eylemişdir.

Bi'l-farż ḫudâvendigâr-ı esbaḳ-ı ḫuld-âşiyân Sulṭân Maḥmûd Ḫân efendimiz ḥażretleriniñ Mıṣır vâlîsi Meḥmed 'Alî Paşa ḥaḳḳındaki infi'âlini isti'fâya medâr olmaḳ zu'mıyla ḥayât-ı hümâyûnlarında vuḳû' bulan isâ'et-i nâ-lâyıḳanıñ te'vîli ṭarafı taṣavvur olunmuş olması ḥüsn-i ẓannı müṭâla'ası taḫayyül olunsa bile 'aḳlı başında olan 'âmme-i muvaḥḥidîni dâġ-dâr u esîf iden irtiḥâl vuḳû'ıyla cennet-mekân Sulṭân 'Abdü'l-Mecîd Ḫân ḥażretleriniñ cülûs-ı hümâyûnları 'illet-i infi'âli bi'ṭ-ṭab' indifâ' itmiş bulunması cihetiyle artıḳ ḥarekât-ı fâḳı'a-i sâlife daḫi bi'ṭ-ṭab' mündefi' u zâ'il olmaḳ ârzûsı kâr u zâra tercîḥ olunması selâmetini mûcib olmaḳ mülâḥaẓası vârid iken vâlî-i müşârün-ileyh buraları mülâḥaẓa ve istiḥṣâl-i rıżâ-yı 'âlîyi ârzû eylemek ṭarîḳ-i eslem iken Firârî gibi nân u nemek ḥaḳḳından bî-ḫaber olan bir ḫâ'in ü bî-vâye ve sâde-dillik teşebbüsi-

40. قچری بوکمه

ne pey-rev olup da anıñ iḫânetinden istifâdeye tenezzülle bunca süfün-i hümâyûn ve ‘asâkir-i şâhâneyi götürüp ‘alâ-ṭarîḳi'l-hediyye taḳdîm ü teslîm itdikde faraża Firârî-i merḳûm ile orada ḳalmaġı ârzû iden birḳaç nemek-be-ḥârâm-ı fürû-mâyegân ‘avenesiniñ Mıṣır'da ḳalmaḳ istedikleri ḥâlde daḫîl-i redî ‘ârını irtikâb itmeyerek vâḳı‘â istek idenleri alıḳoymaḳ istemiş olsa bile donanmâ-yı hümâyûn ile ‘asâkir-i şâhâneyi der-ḥâl i‘âde itmek zerî‘a-i müstaḳîmânesiyle taḳdîm-i isti‘fâ-nâmeyi cânına minnet bilmesi lâzım geldigini bilüp böyle bir memdûḥ zeyl-i istiḳâmete teşebbüş idecegi yerde ednâ ḳuṣûrda basîṭü'l-efkâr bir şaḫṣ-ı ‘âmîniñ bile teşebbüşde müttereddid olması taṣavvurdan ba‘îd olmayan bir ḥâl-i vaḫîmü'l-encâmı göze kesdirüp de bu furṣatı ġanîmet bilerek Yavuz Sulṭân Selîm Ḫân-ı Evvel ve Sulṭân Selîm Ḫân-ı Ṣâliş ‘aṣırlarında ‘asâkir-i ‘Oṣmâniye demleriyle muḥammiren ḳalem-rev-i ḥükûmet-i devlet-i ‘aliyye-i ‘Oṣmâniyye'ye munżam olan ve memâlik-i mevrûṣe-i meşrû‘adan oldıġını ḳaṭ‘â inkâra mecâl olmayan ḫıṭṭa-i celîle-i Ḳâhire'niñ ḳahren iġtiṣâb u iḫtilâs u istimlâki ḫûlyâ-yı ḫâmına veyâḫud rivâyet olındıġına göre Firârî'niñ hem-ḥâl ü serâ'iri [214] olan ba‘żı ḫaveneniñ iġfâlât-ı mütecâsirânelerine teba‘iyyet ü ṭama‘la donanmâ-yı hümâyûnı göndermediginden başḳa ‘aṣr-ı Ḳânûnî'den berü devlet-i ‘aliyyeniñ minnet-dârı oldıġını ṭoḳuz yüzden ṣoñraki vuḳû‘âtı yazan tevârîḫ-i ‘Oṣmâniyye vü ecnebiyyeniñ cümlesi bî-ṭaraf ḳalaraḳ ḥikâye vü i‘tirâf iden Fıransa devleti vükelâ-yı salṭanat-ı seniyyeyi ve ḫuṣûṣiyle idâre-i umûr-ı nâzüke-i devletde yed-i ṭûlâ göstermiş olan ṣadr-ı esbaḳ-ı firdevs-mekân Muṣṭafâ Reşîd Paşa merḥûm u maġfûrı nezâret-i celîle-i ḫâriciyyede iken cism-i devlete ‘ârıż olan bu dâ'-i ‘uḍâliñ tedâvî-i ḥakîmânesini eṭibbâ-i ḫâriciyye ya‘nî düvel-i mu‘âvine ile daḫi ḳonsülte yolunda icrâ-yı müẕâkere olunaraḳ ber-vech-i meşrûḥ donanmâ-yı hümâyûnuñ derûnında olan yirmi dört biñ ḳadar ‘asâkir-i ḥażret-i pâdişâhîniñ Mıṣır'a getürülmüş bulunması ve Firârî ile berâber tebdîl ḫâṣekîliginden neş'et iden meş'ûmü'l-ḳudûm ve'l-levâ Pehlevân Çerkes Ḥâfıẓ Paşa'nıñ Nizîb muḫâṭebesi muḳaddemâtı tertîbâtında cild-i ṣâliṣde terceme-i ḥâl-i ‘âcizânem arasında bi'l-münâsebe mufaṣṣalan beyân olınacaġı vechile ḥasbe'l-me'mûriyye Ṭayyâr Paşa merḥûm ile orada bulunduġum cihetle meşhûdum olan eṣer-i sû'-i tedbîr ve erkân-ı ḥarb re'îsi olup Fıransalu ile itdikleri mükâfaḥada muvaffaḳiyyeti meydânda

bulunan Prusyalı mareşal Mölok[41] gibi bir zât-ı ma'ârif-simât u dirâyet-kârıñ re'yini begenmeyüp sözini diñlemeyerek bilâ-mûcib ordu-yı hümâyûnuñ perîşâniyyetine sebeb olan tedâbîr-i mecnûnânesiyle 'asâkir-i ṭarafeyniñ henüz ḥarekât-ı ḥarbiyye ile ṣaff-ı ḥarb manevrası tekmîl olur olmaz Mışırlu ṭarafından idilen bir yaylım âteşle ḳumandansızlıḳ belâsıyla ordu bozılaraḳ ve niẓâm ve başıbozuḳ altmış biñe ḳarîb ecnâd perîşân ve her biri bir ṭarafa târumâr u tâlân olmuş ve 'aḳîbinde cülûs-ı hümâyûn vuḳû'ıyla donanmanıñ cümlesi ve 'askeriñ ekşerîsi mefḳûd olup devlet-i 'aliyye ẓâhiren pek büyük bir mevḳi'-i tehlikede ḳalmış oldıġı cihetle bu bâdire-i nâdire vükelâ-yı fiḫâm-ı devlet-i 'aliyye-i 'Oṣmâniye'yi ḥayretde bıraḳmasına aṣıl sebeb Firârî bulunmuş ve elli sekiz târîḫinde Mışır'da füc'eten irtiḥâl itmişdir.

İşbu donanmâ-yı hümâyûnuñ celbi ve Mışır'ıñ tanẓîmi ḫuṣûṣlarında idâre-i efkâr-ı ṣâdıḳâneye muvaffaḳ olan ve 'ilâc-ı 'âfiyet-i bür'ü's-sâ'asını keşf ü iḫżâr ile ol 'ârıża-i müzmin ü mübrimiñ indifâ'-ı serî'a ve istiḥṣâl-i ṣıḥḥatine himmetle "küllü mü'minüñ eḫûhu" tebşîr-i şerîfiyle mübeşşir olan ve cünûd-ı ṭarafeyni bir büyük [215] muḫâlefet ü ġâ'ileden istiḫlâṣa miknet-i maḫṣûṣasını 'alâ-mâ-yeliḳ ṣarfa himmet buyurmaları cihetiyle 'aḳlı başında olan ve devlet-i 'aliyye-i 'Oṣmâniyye'niñ ni'am-dîde vü aṣdıḳâsından bulunan uli'n-nühâ müşârün-ileyh Reşîd Paşa'yı ilâ-ḳıyâmi's-sâ'a ḫüsn-i ẓikr ü şenâ ile yâd itmek vecîbesini îfâya devâm iderler. Raḥmetullâhi 'aleyhi raḥmeten vâsi'aten.

Firârî Üsküdâr'da Selîmiye ḳışla-i hümâyûnı civârında büyük ḳabristânıñ ṭaşlarından bir şehriyye ḫâne inşâ ve İzmîd'de bir câmi'-i şerîf ta'mîrine i'tinâ iderek ḳapudânlıġında tersânedeki dîvân-ḫâneniñ verâsındaki ẓirvecikde muḳaddemâ ḳapudân paşalarıñ ḥarem dâ'iresi maḥalline bir kâr-gîr mekteb-i baḥriyye ve Hegbeli Aṭa'da Çengel Oġlu Ṭâhir Paşa zamânında mutaṣavver olan baḥriye mektebini ḫalîfe kîsesinden inşâ itmişdir. Ancaḳ âlet oldıġı bu ḥasenâtı imḥâ iden seyyi'ât-ı mezkûresinden başḳa anı unutdıracaḳ pek büyük bir iḫâneti daḫi ma'lûm ise de ḫâme-i 'acz-intimâ bu bâbda üslûb-ı edebe mürâca'atla sükûtı evlâ görmüşdür. 1253.

41. مولق

On Üçüncisi Dâmâd-ı Şehriyârî Meḥmed ʻAlî Paşa

Bu cedveliñ on üçüncisi ve cümlesiniñ yüz ḳırḳ birincisi ʻaṣr-ı ʻâlî-i ʻAbdü'l-Mecîd Ḫânî'den Ṭrabzonî ʻÖmer Aġa-zâde dâmâd-ı ḥażret-i pâdişâhî Es-seyyid Meḥmed ʻAlî Paşa'nıñ terceme-i ḥâl-i istiḳâmet-me'âli ṣadr-ı aʻẓamlar ṣırasında mesṭûrdur. 1257.

Ṭop-ḫâne-i ʻÂmire Müşîri İken İrtiḥâl-i Dâr-ı Beḳâ İden Enderûnî Aḥmed Feṭḥî Paşa Merḥûmuñ Terceme-i Ḥâlidir:

Merḥûm-ı müşârün-ileyh cennet-mekân ġâzî Sulṭân Süleymân Ḫân ḥażretleriniñ ṭoḳuz yüz yirmi ṭoḳuz sene-i hicriyyesi ṣaferü'l-ḫayrınıñ altısında Rodos Aṭası'nını feṭḥine muvaffaḳ buyurulduḳları eṣnâda ḫıdemât-ı ṣâdıḳâneleri görilen ve ʻale'l-infirâd şehriyârân-ı ʻiẓâm nevvarallâhu merâḳıdehüm ilâ-yevmi'l-ḳıyâm ḥażerâtınıñ zamân-ı salṭanatlarında sarây-ı hümâyûn ḫıdemât-ı ʻâliyesinde istiḫdâm ve neyl-i maḳâṣıd u merâm ile yekke-süvâr-ı miżmâr-ı ʻizz ü şân olan bir ḫânedân-ı şâmiḫu'l-erkânıñ sülâle-i celîlesiniñ rükn-i rekîn-i maʻâlî-ittisâmı ve ʻadn-âşiyân Sulṭân ʻAbdü'l-Mecîd Ḫân ḥażretleriniñ ʻaṣr-ı hümâyûnlarında rikâb-dârlıḳ ḫıdmetiyle dâḫil-i silk-i muḳarrebîn ve cennet-mekân Sulṭân Selîm Ḫân-ı Ṣâliṣ ḥażretleriniñ cülûs-ı hümâyûnlarından ṣoñra bir müddet yine ol [216] ḫıdmetde mekîn ve ḥulûl-i sinn-i pîrî ve ḥâl-i heremî ile teḳâʻüden çerâġ olup künc-i inzivâda ʻibâdet-güzîn iken ḫaftân aġalıġı zerîʻasına baʻżı meʼmûriyet ʻilâvesiyle cânib-i Ḥicâz'a gidüp ʻavdetinde ʻAḳkâ cânibinde Cezzâr Aḥmed Paşa ġadriyle tekmîl-i ḥayât-ı müsteʻâr iden rikâb-dâr-ı esbaḳ El-ḥâc Ḥâfıẓ Aḥmed Aġa'nıñ necl-i necîl ve ferzend-i celîlidir. Pederleriniñ irtiḥâlinde henüz ʻâlem-i şuhûda müteheyyî-i ẓuhûr-ı ḳudûm olmalarıyla çend mâh mürûrında ve biñ iki yüz on altı târîḫinde Eyyûb İskelesi'ne civâr ve ol zamân ḥükmince ʻAbdullâh Paşa Sarâyı dimekle şöhret-şiʻâr olan sâḥil-ḫânede tezyîn-i ḳımâṭ-ı şuhûd eylemişdir. Yirmi dört târîḫinde enderûn-ı hümâyûna çerâġ ve terbiyet-kârî-i lâlâ-yı istiʻdâd u feṭânet ve iktisâb-ı kemâlât ile bidâyet-i niẓâm-ı şüreyyâ-intiẓâmda enderûn-ı hümâyûn aġavâtından mürek-

keb tertîb buyurılan bölüge nefer ve ḳırḳ üç senesinde evvelâ ḳolaġalıḳ ve mu'aḫḫaran biñbaşılıḳ rütbeleriyle 'asâkir-i manṣûre-i şâhâne ṭâburlarına żâbiṭ olmaḳ üzere bîrûna çerâġ olması rehîn-i mesâġ buyurulmuş idi. Ol târîḫde açılan Rusya seferine 'azîmetle Aydos muḥârebesinde ricl-i yesârından mecrûḥ olaraḳ bu muḥârebede ve gerek mu'aḫḫaran İslimye mükâfaḥasında sevḳü'l-ceyş fenninde istiḫdâm-ı 'askeriyyedeki ḥüsn-i dirâyet ü rü'yet ve meydân-ı muḥârebede gösterdigi şecâ'at, on ikinci alây ḳâ'im-maḳâmlıġına me'mûriyyetiyle mesrûriyyetini müstelzim oldıġından muṣâlaḥa vuḳû'ıyla der-sa'âdete gelerek cebe-ḫâne ḳışla-i hümâyûnındaki 'asâkir-i şâhâneye mîr-alâylıḳla bekâm olup, ma'iyyet-i şâhânede yâver maḳâmında ḫıdmet-i şâhânede ḥüsn-i istiḫdâm olunmuşdur.

Ḳırḳ altı senesinde ḳurenâlıḳ şerefini ilḥrâz ve dâmâd-ı ṣânî-i ḥażret-i Maḥmûd Ḫânî Burûsalı Meḥmed Sa'îd Paşa'nıñ iḫrâcında başçuḳadârlıḳ ve ḳurenâlıḳ 'uhde-i istîhâlinde oldıġı ḥâlde sene-i merḳûme şevvâliniñ üçünde 'asâkir-i ḫâṣṣa-i şâhâne begler-begiligi 'unvânı ve ferîḳlıḳ rütbe-i refî'ası ile kesb-i imtiyâz eylemişdir. Ba'żı taḥḳîḳât içün Ḳonya orduy-ı hümâyûnına 'azîmet ü 'avdet ve elli senesi evâ'ilinde büyük ilçilik 'unvânıyla muvaḳḳaten Viyana'ya 'azîmet ve altı ay mürûrında yine der-sa'âdete ric'at iderek elli senesi evâḫirinde mâ-beyn-i hümâyûna olan nisbet-i ḳaviyye ve irtibâṭ-ı ḳadîmesine ḫalel gelmemek üzere tekrâr Viyana sefâretine gidüp elli iki senesi evâḫırında infiṣâl ile der-sa'âdete gelecegi eṣnâda Rusya [217] devletiniñ Mosḳova şehrinde tertîb eyledigi büyük ta'lîmde bulunmaḳ üzere ṭaraf-ı devlet-i 'aliyyeden me'mûr ve rütbe-i celîle-i vezâret ü müşîrî ile mesrûren Mosḳova'ya 'azîmet ve îfâ-yı ḥüsn-i me'mûriyyetle der-sa'âdete 'avdet itdikden ṣoñra elli üç senesi evâ'ilinde 'uhde-i liyâḳatlarına Aydın eyâleti tevcîh ve Pâris sefâreti inżimâmıyla ḳadr ü şânı tenvîh buyurılaraḳ ibtidâ Aydın'a 'azîmet ve bir ay ḳadar tevaḳḳufla manṣıb-ı mezḳûruñ idâresine ṭaraflarından ḳâ'im-maḳâm naṣbıyla der-sa'âdete 'avdet idüp ol zamân İngiltere'de ḳırâl-ı cedîdiñ icrâ olunan tetevvüc resminiñ tebrîkine ṭaraf-ı devlet-i 'aliyyeden me'mûren evvelâ Londra'ya giderek ba'dehû aṣıl me'mûriyyeti olan Pâris sefâretine 'avdet eylemişdir.

Elli beş senesi evâsıṭında şeref-vuḳû' bulan cülûs-ı hümâyûn-ı şâhâne üzerine der-sa'âdete 'avdetinde ve sene-i merḳûme ṣa'bânında meclis-i vâ-

lâ a'żâlığına ta'yîn ve żi'l-ḳa'desi ibtidâlarında cennet-mekân ġâzî Sulṭân Maḥmûd Ḫân efendimiz ḥażretleriniñ kerîme-i mükerremelerinden olup derûn-ı türbe-i şerîfelerinde ġunûde-i pister-i raḥmet-i Raḥmân olan 'Aṭiyyetullâh Sulṭân ḥażretleriniñ ṣıhriyyet-i seniyyeleriyle ḳarîrü'l-'ayn u kâm-bîn ve bu ṣırada ticâret neẓâretiyle daḫi kâlâ-yı vâlâ-yı ḳadr ü i'tibârı tezyîn buyurılaraḳ bu me'mûriyetde iken ser-'askerligiñ sır kâtibi Muṣṭafâ Nûrî Paşa 'uhdelerine tevcîhinde Yanya'dan vürûdlarına ḳadar mesned-i celîl-i ser-'askerî ḳâ'im-maḳâmlığında daḫi bulunmuşlardır. Elli yedi senesi ṣaferi evâ'ilinde neẓâret-i müşârün-ileyhâdan bi'l-infiṣâl elli sekiz senesi ṣaferi evâḫırında def'a-i ṣâniye olaraḳ meclis-i vâlâya a'żâ ve elli ṭoḳuz senesi şevvâli evâsıṭında meclis-i meẓkûr riyâsetine ve altmış senesi żi'l-ḳa'desi evâ'ilinde infiṣâl ile altmış senesi rebî'u'l-evvelinde ḥarbiye neẓâretine ve yine altmış bir senesi ṣa'bânında ḥarbiye neẓâreti inżimâmıyla ṭop-ḫâne-i 'âmire müşîrligine şeref-pîrâ ve altmış sekiz senesi şevvâliniñ on ṭoḳuzunda infiṣâl ile altmış ṭoḳuz senesi cümâde'l-ûlâsında ikinci def'a ticâret neẓâretine ve sene-i mezbûre recebinde yine ṭop-ḫâne-i 'âmire müşîrligine zînet-baḫşâ olmuşdur.

Yetmiş dört senesi muḥarreminiñ on ṭoḳuzunda infiṣâl ve sene-i merḳûme rebî'u'l-evveli evâ'ilinde yine ṭop-ḫâne-i 'âmire müşîrligine ittiṣâl ile sene-i merḳûme cümâde'l-âḫiriniñ selḫinde tekmîl-i enfâs-ı ma'dûde ile pâzar gicesi dâr-ı beḳâya [218] irtiḥâl itmekle ḥudâvendigâr-ı esbaḳ Sulṭân Maḥmûd Ḫân-ı behişt-mekân efendimiz ḥażretleriniñ türbe-i şerîfeleri ravżasına defn ile vedî'a-i raḥmet-i raḥmân olmuşdur.

Müşârün-ileyh pederleriniñ inşâsına muvaffaḳ oldıġı ve kendüleriniñ mütevellîsi bulundıġı Rodos'da kâ'in kütüb-ḫânesi vaḳfına 'ilâveten orada bir mekteb-i rüşdiye ve bir muvaḳḳit-ḫâne ve bir sâ'at ḳullesi inşâ ve bunları îrâd u 'aḳâr u müstevfâ ile ma'mûr u iḥyâ idüp Üsküdâr'da Ḳaraca Aḥmed Sulṭân Türbesi ḳarşusında pederleriniñ vaḳfından olan aḫşâb câmi'-i şerîf ḫarâb olmaġla kâr-gîr olaraḳ inşâsına muvaffaḳ olmuşlardır.

Müşârün-ileyh Ḥacı Ḥâfıẓ Aḥmed Aġa'nıñ peder ü cedd ü birâder ü aḳribâlarınıñ Rodos'da Bâġlar pîş-gâhında olan maḳbere-i müfreze-i müslimînde ġunûde-i pest-i raḥmet-i Raḥmân olduḳları Cezâyir-i Baḥr-i Sefîd eyâleti mutaṣarrıflığında iken manẓûr-ı 'âcizî olmuş ve kütüb-ḫâne ve mu-

vaḳḳit-ḫâne ahâlîye mûcib-i menfa'at olmaḳda bulunmuşdur. Raḥmetullâhi Ta'âlâ 'aleyhim raḥmeten vâsi'aten.

Vükelâ-yı Devlet-i 'Aliyyeden Meḥmed Ṣâdıḳ Rif'at Paşa:

Müşârün-ileyh maṣârifât neẓâretinde irtiḥâl-i dâr-ı beḳâ iden Ḥacı 'Alî Begefendi'niñ ṣulb-i aṣâletinden biñ iki yüz yirmi iki senesi şa'bân-ı mu'aẓẓamınıñ yirmi beşinci güni ḳadem-nihâde-i 'âlem-i vücûd ve

فی المهد ینطق عن سعادت بخته

ma'nâsı sîmâsında rû-nümûd olan maḫdûm-ı edîbi olup az zamânda ṭarîḳ-i 'irfânda ya'nî ṣayrafiyân-i bâzâr-ı îḳân u imtiḥânda cevher-i mâhiyyeti bâhirü'l-işrâḳ ve mekteb-i edebden ṭoġrı sarây-ı hümâyûnda olan ḫazîne oṭası ricâline müsta'idd-i iltiḥâḳ olmasıyla berâber peder ü mâderiniñ bir dânesi ve her biri nev-çerâġ-ı żiyâ-dâr-ı ḫânumânıñ pervânesi oldıġından derd-i müfâraḳat, vâlidesini ḫaste ve merhem-i naẓar-ı merḥamete şâyeste itmekle ebrâr-ı güzeştegâna lâḥıḳ ḫudâvendigâr-ı sâbıḳ ḫuld-âşiyân Sulṭân Maḥmûd Ḫân-ı Ṣânî efendimiz ḥażretleri ḳıdem-i ḫıdmetine ḥürmeten talṭîf-i peder ve iṭfâ-yı âteş-i keder-i mâder, irâde-i şefâ'at-'âdesiyle sarây-ı hümâyûna alınmasından bir sene mürûrında mektûbî-i ṣadâret oṭasına çerâġ buyurduḳlarından

من ثبت نبت

ḳâ'ide-i fâ'ide-i 'â'idesini [219] iltizâm ve taḥṣîl-i ṣan'at-ı kitâbete iẓhâr-ı şevḳ u ġarâm itmesiyle żâbitân-ı ḳalem sa'y ü ġayretinden ḫoşnûd ve devâm u istiḫdâmından işe yarayacaġı meşhûd olaraḳ az vaḳit içinde aḳrânı beyninde kesb-i imtiyâz ve otuz ṭoḳuz târîḫinde rütbe-i ḫâcegânîyi iḥrâz eyleyerek ḳırḳ iki târîḫinde ġavâ'il-engîz-i sâḥa-i vuḳû' olan Rusya seferi eṣnâsında ḳalemce ḫayli umûr-ı mühimme taḥrîrinde müstaḫdem ve me'mûrîn-i bâb-ı 'âlî 'indinde rü'yet ü dirâyeti müsellem olmaġla ḳırḳ dört senesinde bi'l-istiḥḳâḳ âmedî oṭası ḫulefâsına ilḥâḳ olup ḫidâvendigâr-ı

maġfûruñ ibtidâki seyâḥatinde ma'iyyet-i hümâyûnda Edirne ve Gelibolı ṭaraflarına 'azîmet ve ol vaḳte ḳadar ḫulefâdan kimseye nişân virilmemiş iken râbi'a nişânı iḥsânıyla nâ'il-i dest-mâye-i rif'at olup ol zamân dâḫiliye ve ḫâriciye neẓâretlerinde bulunan Pertev ve 'Âkif Paşalarıñ teveccühât-ı ehl-pervânelerine nâ'iliyyetle Yunan'ıñ ta'yîn-i ḥudûdı ve mes'ele-i Mıṣriyye'niñ güft ü şünûdı hengâmlarında süferâ ile vuḳu' bulan mecâlis-i mükâlemâtda żabṭ-ı mevâdda ḥüsn-i ḫıdmet ve iṣbât-ı liyâḳat u ḥayṣiyet eyleyüp elli târîḫinde âmedci bulunan ṣadr-ı esbaḳ meşhûr Reşîd Paşa'nıñ Pâris sefâret-i seniyyesine me'mûriyyeti cihetiyle ṣâḥib-i terceme âmedî vekâletine ta'yîn olunup umûr-ı mühimmeye mütedâ'ir ba'żı şey'iñ şifâhen beyân u istîẓânı îcâb eyledikde dâḫiliye nâẓırı Pertev Paşa müşârün-ileyhiñ vesâṭet-i dirâyetiyle 'atebe-i 'ulyâya inhâ vü istiḫrâc ve bu vesîle ile mâ-beyn-i hümâyûnda kâtib-i şânî ve pertev-i iḳbâl ü 'unvânı maḥsûd-ı ricâl-i zamânî olan Vaṣṣâf Efendi ile dest-gâh-ı ülfet ü maḥabbetde nesc-i dîbâ-yı imtizâc itmesi medâr-ı tezâyüd-i iştihâr-ı sermedî ve elli iki senesinde Reşîd Paşa'nıñ Pâris sefâreti yine üzerinde olaraḳ ḫâriciye neẓâreti müsteşârlıġına me'mûriyyeti münâsebetiyle müşârün-ileyh aṣâleten âmedî olup ṭoḳuz ay miḳdârı kemâl-i iḳbâl ve müṭâla'a-i mâżî vü ḥâl ü istiḳbâl ile kilk-i râstı silk-i ḫıdmet-kârîye vaż'-ı enâmil-i ġayret ve edâ-yı ḫabâyâ-yı me'mûriyyet eyledigi zamânda Vaṣṣâf Efendi ve mu'aḫḫaran Pertev Paşa'nıñ 'azl ü nefyleri vuḳû'ıyla ḫilâf-gîrânı murâd atını oynatmaġa meydân alup, ez-ân-cümle 'Âkif Paşa mülkiye nâẓırı olduḳda merḥûmuñ Pertev Paşa'ya olan ḳuvvet-i intisâbı 'Âkif Paşa ṭaraf-dârânınıñ sebeb-i istirḳâbı olmaġla elli üç târîḫinde âmedcilik manṣıbından 'azl ü iz'âc ve ḫâriciye müsteşârlıġı pâyesi ve büyük ilçilik 'unvânı ile Viyana sefâretine me'mûren bâb-ı 'âlîden iḫrâc ḳılınup sefâretde [220] bulundıġı eṣnâda esbaḳ Avusturya imparaṭorı ḥaşmetlü Ferdinand ḥażretleriniñ İtalya ḳırâliyeti tetevvüci resm-i tebrîkine süferâ-yı sâ'ire ile berâber azîmet ve bu münâsebetle İtalya'da ḫayli seyâḥat ve Viyana'ya 'avdet ile devlet-i müşârün-ileyhâ başvekîli ve umûr-ı ecnebiyye nâẓırı bulunan meşhûr Prens Meterniḫ, ẓâtına ve ḳâbiliyyetine ri'âyet ü dikḳat ve devletçe mesâ'il-i vâḳı'anıñ ḥall ü teshîline müte'alliḳ kendüsiyle pek çoḳ ṣoḥbet eyledigi ṣırada ibrâz itdigi ḳâr-ı âgâhî vü istiḳâmeti, ḥaḳḳında bâ'is-i teraḳḳî-i teveccühât ve cennet-mekân Sulṭân 'Abdu'l-Mecîd Ḫân ḥażretleriniñ cülûs-ı ma'delet-me'nûs-ı mülû-

kâneleri şeref-vuḳû'ından bir iki ay ṣoñraca 'uhde-i liyâḳatine ḫâriciye müsteşârlıġı tevcîhinden nâ'il-i mübâhât olup ancaḳ mes'ele-i Mıṣriyye'niñ devâmı ve mes'ele-i şarḳiyye Avrupa devletleriniñ serd-i müṭâla'ât-ı 'amîḳaya ḳıyâm u ihtimâmı eyyâmı ve müşârün-ileyhiñ bu mâddeniñ künh ü ġavrına vuḳûf-ı tâmı olmaġla maṣlaḥatıñ ḳarâr-ı ḳaṭ'îsine degin yine Viyana'da iḳâmeti muḳteżâ-yı irâde ve müddet-i sefâretinden iki sene geçdikde der-sa'âdete 'avdeti cevâz-dâde olmaġla elli beş senesi ramażân-ı şerîfi âḫirinde İstanbul'a vürûd ve müşâhede-i dîdâr-ı evlâd u eḳâribden tenvîr-i bâṣıra-i şühûd idüp Mıṣır mes'elesi ḥaḳḳında ḳarâr-gîr olan tekâlîfi Mıṣır vâlîsi esbaḳ merḥûm Meḥmed 'Alî Paşa'ya bildirmek ve eyyâm-ı ma'dûde ẓarfında bir cevâb-ı ḳaṭ'î alup gelmek üzere elli altı senesi cümâde'l-âḫirinde muvaḳḳaten İskenderiye cânibine me'mûr u i'zâm ve orada iken "Cihânda bâ'iṣ-i rif'at efendi himmetidir" me'âli ve

وبهذا لكد تكتسب المعالى

miṣâlince ṣadâret-i 'uẓmâ müsteşârlıġı manṣıbıyla ḳadri 'âlî buyurulmasını müte'âḳib İstanbul'a gelüp tanẓîmât-ı ḫayriyye uṣûl-i meḥâsin-şümûliniñ ṭaşralarca vaż' u te'sîsi emrinde sa'y ü himmeti mevfûr ve elli yedi senesi ṣaferü'l-ḫayrı evâ'ilinde rütbe-i sâmiye-i vezâretle ḫâriciye neẓâret-i celîlesinde me'mûr olaraḳ bidâyet-i me'mûriyetiniñ dâḫilen ve ḫâricen ġâ'ileli vaḳitlere teṣâdüfi ḥâlinde bile mu'tedilâne îfâ-yı me'mûriyet itmekde ve ḳâ'ide-i iḥtiyâṭ-kârîye ri'âyeten her ṭarafı gözetmekde iken ilḳâ'ât-ı muḫâlifînden neş'etle ṭoḳuz ayda ma'zûl ve birḳaç ay gûşe-i ferâġda taḳlîb-i evrâḳ-ı kütüb-i aḫlâḳiyyeden ṣıbyân mekâtibinde ḳırâ'at ve eṭfâliñ terbiyetine elvirişli vâżıḥu'l-'ibâre Aḫlâḳ Risâlesi cem' u te'lîfine meşġûl olup mu'aḫḫaran Rûmili eyâletiniñ taḥḳîḳ-i aḥvâline teḳarrur iden me'mûriyyeti te'ḫîr ve elli sekiz senesi şa'bânında meclis-i vâlâ-yı aḥkâm-ı 'adliye [221] a'żâlıġına ta'yîniyle a'żâlıḳ ṣıfatı üzerinde ḳalmaḳ ve def'a-i ṣâniye olmaḳ üzere Viyana sefâret-i seniyyesine ta'yîn ü tesyîr ve orada iken ḫalefi Ṣârim Paşa'nıñ üzerine elli ṭoḳuz senesi rebî'u'l-evvelinde tekrâr neẓâret-i celîle-i ḫâriciyye ile tesrîr buyurulmuş ise de rüfeḳâsından kesb-i iḳbâl ve da'vâ-yı teferrüd ü istiḳlâl idenleriñ mizâclarına tevfîḳ-i ḫarekât ve ṣûret-i maṭlûbede tamâmiyle mümâşât idememesi ḥasebiyle yirmi birinci

ayında manṣıbından dûr ve bir hafta mürûrında ṣâniyen meclis-i vâlâ a'żâlığıyla ḫâṭır-ı meksûrı mecbûr ve altmış bir senesi ṣa'bânında meclis-i vâlâ-yı aḥkâm-ı riyâsetiyle dâric-i medâric-i evc-i ḥubûr ve iki buçuḳ seneden ziyâde muḳtedir-i ratḳ u fetḳ-i umûr olduḳdan ṣoñra altmış dört senesi rebî'u'l-evvelinde neẓâret-i mâliye ve iki ay geçerek neẓâret-i celîle-i ḫâriciyye manṣıblarında devrân ve üç buçuḳ ay mürûrında evâsıṭ-ı ramazân-ı şerîfde yine meclis-i vâlâ riyâseti tevcîhiyle tecdîd-i 'unvân u şân eylemesinden ṭoḳuz mâh güẓerânında vuḳû'-ı 'azl-i nâgehânîden müte'eṣṣirü'l-bâl ve sekiz ay miḳdârı ḫâne vü sâḥil-ḫânelerinde varaḳ-gerdân-ı taḳvîm-i aḥkâm-ı rûz u leyâl olması üzerine mecâlis-i 'âliyeye me'mûr ve infiṣâliniñ senesi tekmîlinde ya'nî altmış altı sâli cümâde'l-evvelîsinde yine meclis-i vâlâ riyâset-i celîlesine naṣb ile iki sene müddetde tesviye-i meṣâliḥ-i mühimme-i devletde himmeti manẓûr-ı evliyâ-yı umûr oldıġı ḥâlde daḫi maẓhar-ı 'azl-i nâ-be-hengâm ve bir sene ḳadar mütevessid-i visâde-i ârâm olmasıyla altmış ṭoḳuz senesi cümâde'l-evvelîsinde Rusya devleti ṭarafından sefâret-i fevḳa'l-'âde ve teklîfât-ı girân-ifâde ile Pirens Mancuḳof'uñ der-sa'âdete vürûdında neẓâret-i celîle-i ḫâriciyyeye icrâ-yı me'mûriyyeti tensîb ve eṣnâ-yı me'mûriyetinde mes'ele-i Ḳudsiyye'yi i'mâl-i ṣan'at-ı leṭâyifü'l-ḥiyel ile tekâlîf-i sâ'ireden bi't-tefrîḳ mübâyenet-i miyâne-i ṭarafeyni ṣûret-i ḫoşnûdîde faṣl u tevfîḳ iderek mevâdd-ı dîgere dâ'ir salṭanat-ı seniyyeniñ mülâḥaẓât-ı müstaḳîmânesini mübeyyin taḳrîr-i resmîyi ba'de'l-i'tâ miyâne-i bâb-ı 'âlî vü sefâretde teşrîḥ-i mevâdd-ı ṣavâb u ḫaṭâ olunur iken Reşîd Paşa merḥûmuñ ḫâriciye neẓâretine vuḳû'-ı me'mûriyetinde müşârün-ileyh altmış ṭoḳuz senesi ṣa'bân-ı şerîfiniñ altıncı güni râbi'an meclis-i vâlâ riyâsetiyle taṭyîb buyurılup bir seneden bir ay noḳṣân zamânda infiṣâl eylemiş ise de yetmiş senesi muḥarreminde teşkîl olunan meclis-i 'âlî-i tanẓîmâtıñ a'żâ-yı fiḫâmından ma'dûd ve ba'żı ḳavânîn ü niẓâmât müẓâkerât u te'sîsâtı ḫuṣûṣlarında [222] melḥûẓât u ma'lûmâtı mûcib-i inḥilâl-i 'uḳûd oldıġı gibi çünki mâdde-i vâḥide üzerine birḳaç vechile beyân-ı re'ye iḳtidârı ve redd ü ḳabûlî baḫşinde delâ'il-i 'adîdeye ibtidârı cihetiyle 'aḳd-i muṣâlaḥa-i ḫayriyye zamânında daḫi selb-i maẓarrat ve celb-i menfa'at ḥaḳḳında mecâlis-i 'âliyede îrâd eyledigi müṭâla'ât, mü'eddî-i ta'yîn-i ḥaḳâyıḳ-ı teklîfât ve mûcib-i tevessu'-ı dâ'ire-i mübâḥeṣât olmuş idi. Nihâyet-i ḳâl ve ġâyet-i ḥâl

كن فى الدنيا كانك غريب او عابر سبيل

şeh-râhına intiḳâl itmekle bu me'mûriyetiniñ ikinci senesinde dûçâr oldıġı 'illet-i ḳalbiyye te'sîrinden ayaġına 'ârıż olan şiddet-i iżṭırâbıñ indifâ'ı içün icrâ olunan 'ameliyyât-ı cerrâḥiyeden ḫasteligi ziyâde ve bâlîn-i bîmârîye ser-nihâde olmasınıñ dördünci ayında ya'nî biñ iki yüz yetmiş üç senesi cümâde'l-âḫiresiniñ on altıncı çehâr-şenbe güninde elli bir yaşında ve 'aḳlı başında ḥüsn-i ḫâtime ni'met-i dâ'imesine maẓhariyyetine delâlet idecek ṣûretde tekmîl-i enfâs-ı ma'dûde-i ḥayât ve terk-i în ü ân-ı kâ'inât eyledi.

Müşârün-ileyh müberrât u ḥasenâta mâ'il ve ba'żı tekâyâ vü zevâyâda nâmını raḥmetle yâd ve evṣâf-ı ḫayr-ḫânesini ẕikr ü ta'dâd itdirecek eşer-i ḫayr îfâsına nâ'il olup rü'yet ü tanẓîm-i umûr-ı devlet ü milletde ṣâdıḳâne ve müstaḳîmâne meşhûd olan iḳdâm u iḳtidârı ve ṭavr u mişvârı taḳrîre şâyân ve maḥdûm-ı 'âlîleriniñ tertîb ü ṭab'ına himmet buyurduḳları mücelledât-ı müte'addidede münderic ṣuver-i mekâtîb ve sâ'ir me'âṣir-i meḥâsin-esâlîbden rütbe-i rü'yet ü ma'rifeti 'ayân olmasıyla berâber mecâlis-i ülfeti tekellüfden âzâde vü nefîs ve resm-i ṣoḥbeti taṣallufdan sâde vü selîs, ẓarîf ü nükte-şinâs ve der-i da'vet ü ikrâmı güşâde ve süfre-i ri'âyet ü iḥtirâmı âmâde bir ḫânedân-ı mihmân-istînâs idi. Raḥmetullâhi 'aleyhi raḥmeten vâsi'aten. 1257.

Terceme-i Ḥâl-i Silaḥdâr Süleymân Paşa:

Müşârün-ileyh enderûn-ı hümâyûnda kîlâr-ı ḫâṣṣa oṭasına çerâġ olaraḳ taḥṣîl-i 'ilm ü ma'rifete verzişi devr-i Selîm Ḫânî'de yolı gelmeksizin ḫâne-i ḫâṣṣaya irtiḳâsını istilzâm iderek az vaḳitde kîlâr keṯudâlıġıyla mesrûr ve evâḫir-i salṭanatlarında silaḥdâr ve mü'temen ü müsteşâr olmuş idi. Cülûs-ı Sulṭân Muṣṭafâ Ḫânî vuḳû'ından beş mâh ṣoñra mükemmel bir vezîr ta'yînâtıyla çerâġ olaraḳ Ḳandilli İskelesi'niñ üst ṭarafından el-ḥâletü hâẕihî Fâżıl Muṣṭafâ Paşa ḥażretleri 'uhdesinde olan sâḥil-ḫânede [223] bir müddet ârâm ve cülûs-ı Sulṭân Maḥmûd Ḫân-ı Ṯânî'de rütbe-i vâlâ-yı vezâret ve Şâm vâlîligi ve mîrü'l-ḥâclıḳla bekâm olmuş idi. Yirmi altı se-

nesi ḥacc-ı şerife ‘azîmet ve ‘avdetinde Şâm-ı Şerîf'de müstaġraḳ-ı baḥr-ı feyż-i İlâhî olan bir ẕât-ı ‘âlîye ṣoḳaḳda bi't-teṣâdüf ‘uryân-ten gezmesine i‘tirâż eylediġini, ol ẕâtıñ muḳâbelesine mebnî ḥafaẓanallâh birḳaç tâziyâne ile vücûd-ı mübârekini müte’ezzî itmesiyle inkisâr-ı ḳalbine uġrayup der-ḥâl ‘aḳlına ḫıffet ve ḳuvve-i müfekkiresine ḫalel ü cinnet gelerek li-ecli't-tedâvî Burûsa'ya celb ile ‘ilâc olunmaḳda iken dâr-ı beḳâya rıḥlet itmişdir.

Müşârün-ileyh ‘âḳil ü faṭîn ve müdebbir ü zekî ve ‘ilm ü ‘irfânı bedîhî, aḥibbâsına vefâ-dâr, ḥilm ü seḫâ vü keremle şöhret-şi‘âr iken ḳażâ-yı nâgehânîye uġramasıyla ser-nüviştine maẓhar olmuşdur. Merâmını ifâde ider münşî vü kâtib ve istiḳâmet ü ṣadâḳat meslekine ẕâhib bir düstûr-ı vaḳûr-ı ma‘âlî-merâtib idi. Ḫattâ eṣnâ-yı ḫal‘-ı Selîm Ḫânî'de yeñiçerileriñ ṣaḥîfe-i ‘âlemden vücûdlarınıñ ḥakkiyle beḳây-ı salṭanat-ı Selîm Ḫânî'yi müstelzim olur ârâ-yı ṣâ’ibe ve tedâbîr-i maḳbûleye mübâderet itmiş ise de,

(Mef‘ûlü Mefâ‘îlü Mefâ‘îlü Fa‘ûlün)

Kim perde-i tedbîre yaḳar şem‘-i ḫayâli
Eşkâl-i ẓuhûrında ḳażâ ḫandeler eyler

me’âline mâ-ṣadaḳ olaraḳ silaḥdâr-ı müşârün-ileyhiñ tedbîriyle ḥareket olunmadıġından ḳażâ-i ma‘lûme ẓuhûra gelmişdir. Bu keyfiyete Sulṭân Maḥmûd Ḫân efendimiziñ vuḳûfları, müşârün-ileyhiñ vezâretine sebeb olaraḳ ‘uhûd-ı ‘ömrleri müsâ‘id olmuş olsa ṣadârete ḳadar irtiḳâ itdirilmek muṣammem oldıġı ba‘żı ḳurenâ lisânından işidilmişdir. Müşârün-ileyhiñ Râġıb Beg nâmında bir maḫdûmıyla bir kerîmesi ḳalaraḳ bunları ḳayd-ı iḥtiyâc u żarûretden berî idecek mertebe sehm ü muḳâṭa‘ât tedârükine himmet itmiş ve oġlı mûmâ-ileyh enderûna alınmış ise de pederi gibi çıḳmayup tengnâ-yı hevâ vü hevese sâlik ve her neye mâlik ise ṣatup ṣavaraḳ yaḳın vaḳitlere ḳadar devr-i buldân u memâlik ile nihâyetü'l-emr ṭarîḳ-i mużîḳ-i faḳr u fâḳaya mütesâlik oldıġından şurada burada güẕâriş-i rûzgâr itmekde iken irtiḥâl-i dâr-ı cennet itmiş ve kerîmesi ber-ḥayât bulunmuşdur. Raḥmetullâhi ‘aleyhimâ raḥmeten vâsi‘aten.

Terceme-i Ḥâl-i Meḥmed Ṭayyâr Paşa:

Müşârün-ileyh devr-i Selîm Ḫânî'de ḳapudân-ı deryâ olan meşhûr Küçük Ḥüseyin Paşa'nıñ [224] mülk-i müşterâlarından Gürciyyü'l-aṣl ve memdûḥu'n-nesl olup 'aṣr-ı mezḳûrda enderûnda ḫazîne-i hümâyûn oṭasına çerâġ ile taḥṣîl-i 'ulûm u hünere sa'y ü verziş iderek 'ilm-i 'Arabî'yi kâmilen taḥṣîl itmiş ve oḳudıġını ẕihn-i vaḳḳâdında iş'âl ve şu'le-i ma'lûmâtını fânûs-ı zekâ vü 'irfânında ḥıfẓ ile tenvîr-i ḳaṣabu's-sebḳ-i ma'ârif ü kemâlât ve ḥüsn-i ḫaṭṭ u inşâda aḳrânına müsâbaḳatla ḫazîne-i hümâyûn kâtibleri silkine bi'l-idḫâl yolıyla ikinci yazıcılıġı istiḥṣâl eylemiş oldıġı ḥâlde ḳırḳ iki târîḫinde enderûn aġaları niẓâm-ı hey'etine girdikde müşârün-ileyh niẓâm kitâbetinde istiḫdâm ile ordu-yı hümâyûnuñ Rûmili'ne ve ḫudâvendigâr-ı maġfûruñ Râmî Çiftligi'ne naḳl ü 'azîmetlerinde ẕikr olunan ikinci yazıcılıḳ münâsebetiyle mecbûren enderûnda ḳalarak müşârün-ileyhiñ yerine niẓâm kitâbetine dördünci kâtib bulunan Alyanaḳ Ḫalîl Ḥamîd Efendi istişḥâb buyurulmuş idi. Müşârün-ileyhiñ enderûnda tek ü tenhâ cânı ṣıḳılarak İbni Ḫaldûn nâm târîḫiñ muḳaddime-i mütercemesini istinsâḫ ile imrâr-ı vaḳt ü zamân eyledigi eṣnâda cebe-ḫâne ḳışlasında tertîb ü tanẓîm olunan piyâde alâyına alây emînligi istid'âsıyla enderûndan bi'l-iḫrâc iki sene ṣoñra naṣb olundıġı mîr-alâylıḳda yedi sene istiḫdâm olunmaḳ evânında rikâb-ı hümâyûn ḳâ'im-maḳâmı Rüşdî Paşa merḥûmuñ kerîmesini ve Mu'ammer Paşa'nıñ hemşîresini izdivâc ve üç sene ṣoñra mûmâ-ileyhânıñ irtiḥâli vuḳû'ıyla Boġaz muḥâfıẓı esbaḳ Muṣṭafâ Paşa'nıñ şemere-i fu'âdını mebyetine ḳabûl u idrâc itmiş idi.

Bâlâda beyân olundıġı üzere şeyḫu'l-ḥarem Dervîş Paşa'yı Mıṣr'a götürüp geldikden ṣoñra elli dörtde ibtidâ mîr-livâ naṣbıyla dâr-ı şûrâya re'îs ve altı mâh ṣoñra ferîḳlik ile aḳrânına hem-celîs olmasıyla elli beşde bu 'âciz ile ḳuru yemişçilikden müfîż piyâde ḳâ'im-maḳâmı Meḥmed Emîn Beg ve ḫâṣṣa süvârî alâyı kâtibi Muṣṭafâ Ẓarîf Efendi'yi refâḳatlerine alarak Nizib ordusına me'mûren müte'âzim ve eṣnâ-yı ṭarîḳde gözine ṭolu dânesi işâbetiyle müte'ellim oldıġı ḥâlde ḫıtâm-ı umûr-ı teftîşiyye ile der-sa'âdete 'aḳîb-i vuṣûlinde vuḳû' bulan cülûs-ı hümâyûnda Ḫalîl Rif'at Paşa'nıñ ser-'askerliginde mekteb-i ṭıbbiye nâẓırı sâbıḳ mîr-livâ Ḥacı Reşîd Paşa ferîḳlik ile dâr-ı şûrâya re'îs naṣb olundıġından müşârün-ileyh ferîḳlik 'uhde-

sinde oldığı ḥâlde Kütahya mutaṣarrıflığına me'mûr olmuş idi. Bir sene ṣoñra infiṣâl ve Ḳudüs-i Şerîf mutaṣarrıflığıyla ba'de'l-ibcâl me'mûriyyeti Ḳal'a-i Sulṭâniyye [225] muḥâfaẓasına tebdîl ve oradan Tırḥala manṣıbına taḥvîl ile muḳaddemâ kendü iḳdâm u himmetiyle livâ itdirdigi Rûmili ordusı müşîri Köle Reşîd Paşa'dan gördigi rencîde vü ḥaḳârete taḥammül idemeyerek isti'fâ ve altmış birde rütbe-i vâlâ-yı vezâretle Muṣul eyâletine i'tilâ ile bir sene ḳadar Muṣul'da meşġûl-i 'adl ü intiẓâm olaraḳ ḥasbe'l-lüzûm eyâlet dâḫilinde olan Mardîn'e 'azîmetle birḳaç gün ba'de'l-ârâm, bir gün zirve-i cebelde olan Mardîn Ḳal'ası'na mâşiyen çıḳup, ziyâdece derleyüp üşiyerek ḫaste oldığından o aḫşâm celb itdigi cerrâḥıñ ḳolından aldığı ḳan yerini lâyıḳıyla baġlamayup gevşek bıraḳmış olmasıyla ḫâba vardığı gibi ḳan cereyâna başlayup tekmîlen aḳmış ve ol ṣûretle şehîden irtiḥâl-i dâr-ı beḳâ eylemişdir.

Müşârün-ileyh 'âlim ü fâżıl ve münşî-i kâmil, rûḥ-ı laṭîfi ḫafîf, edîb ü ẓarîf, nükte-dân u 'âḳil ve i'tiḳâdı dürüst ü kâmil, 'ilmiyle 'âmil, Ḥâtem-ḫaṣâ'il, perhîz-kâr, ülfeti müteyemmin, 'iffet ü istiḳâmetle meşhûr, naẓar-ı şefḳatini aḥâlîye iḥâle ider, yetmiş yaşını mütecâviz bir vezîr-i bî-mu'âdil idi. İrtiḥâlinde terekesi deyniniñ ṣülüṣine bile vefâ itmedigi ve aḥibbâsından ve bîgâneden naḳden, ḳavlen ve fi'len ve himmeten 'arż-ı iḥtiyâc idenlerden müddet-i 'ömrinde bir ferdi me'yûsen 'avdet itdirmeyüp herkesi 'alâ-ḳadri'ṭ-ṭâḳa ve belki ṭâḳat-i beşeriyyeniñ fevḳinde çalışup çabalayaraḳ vuṣûl-i maḳâṣıd u murâd ile memnûnen ve mesrûren ve müreffehen muṭayyeb itdigi meşhûd ve dâr-ı ṣûrâya me'mûriyyetim fıḳrasıyla nefsimde daḫi mücerreb ü rû-nümûddur. Müşârün-ileyhiñ 'ilm ü faẓlı 'allâme-i 'aṣr dinmege şâyân iken mu'aḫḫaran dâr-ı ṣûrâ riyâsetinde bu faḳîr-i râcil gibi ma'iyyetinde bulunan ketebe-i ḳalîlü'l-biżâ'atıñ nice sehv ü ḳuṣûrlarını setr ile evrâḳı kemâl-i luṭf u nüvâzişle taṣḥîḥ u tenvîr iderek rumûz u nükte-i ẓarîfâne ile bile tenbîh ü îmâ eylediginiñ bir def'a olsun vuḳû'ı işidilmedigi ve ḅi'l-farż żarar u ḫaṭarı mûcib bir saḳaṭ naẓarına dûş olduḳda, "buraya şu lafẓı yazacaḳ iken unutmuşsuñuz" ta'bîr-i laṭîfiyle refâḳatiniñ cümlesini kendüsine esîr eyledigi âzâde-i ḳayd-ı tezbîrdir.

Müşârün-ileyh ile on iki seneye ḳarîb olan ülfetde ve ḫuṣûṣiyle bir buçuḳ sene refâḳatinde ve elli gün Nizîb ordusına [226] 'azîmet ü 'avdetde

birlikde bulunduġumuz ḥâl-i ġurbetde ẕerre ḳadar incitmemiş ve hiç ferd ḥaḳḳında faṣl u meẕemmete dâ'ir lisân-ı mübârekinden bir ḥarf işitmemiş oldığımdan mâ-'adâ ḥaṣm-ı cânı olsa 'aleyhinde bulunmaḳ elinden gelmedigi ve mu'âṣırı olanlardan müşârün-ileyhiñ sû'-i ḥâline dâ'ir bir ḥarf işidilmeyüp bây u gedâ, a'lâ vü ednâ, bilen bilmeyen lehinde olduḳları ve vech-i mübârek ü beşere-i mes'ûdesini görenleriñ def'aten kendüsine 'alâḳa vü maḥabbet peydâsıyla ülfetine dil-dâde olduḳları görülmüşdür. Ḥilm ü selâmet-i ḳalb ü nezâket ve ṣadâḳat-ı kâmile ve 'iffet-i maḳbûlede bunlara meṣîl mübârek bir ẕâta teṣâdüf idemedigimi beyânda meslûbu'l-iḫtiyârım. Raḥmetullâhi 'aleyhi raḥmeten vâsi'aten. 1261.

Terceme-i Ḥâl-i Servili Selîm Paşa:

Müşârün-ileyh Vidin eyâletinde kâ'in Servi ḳazâsından neş'etle 'aṣr-ı 'âlî-i ḥażret-i Maḥmûd Ḫânî'de der-sa'âdete bi'l-vürûd, yol ḫâṣṣekîligine ḳabûl olunaraḳ ḳırḳ iki târîḫinde 'asâkir-i ḫâṣṣa-i şâhâneye dâḫil ve elli üçde mîr-alây ve dörtde livâ ve altıda ferîḳlik rütbesine vâṣıl olup bir fırḳa-i 'askeriyye ile 'Akkâ cânibine isrâ olunmuş idi. Me'mûriyyetini ḥüsn-i îfâya muvaffaḳiyetle bulundıġı muḥârebâtda besâlet ü şecâ'ati rû-nümâ olaraḳ mükâfâten bâ-rütbe-i vâlâ-yı vezâret Ṣaydâ eyâletine vâlî ve elli sekizde Mar'aş eyâletiyle mübâhî olup Üsküb ve Şehr-i Zûr ve Ḳonya ve Sivas eyâletleri vâlîliklerini devr eyledikden ṣoñra altmış yedide Anaṭolı ordusı müşîri olup Sivâs'a ḳadara gitdigi ḥâlde ḫâṣṣa müşîrligiyle İstanbul'a da'vet ve altmış ṭoḳuzda 'azl ile çend mâh ḫânesinde iḳâmetle altmış ṭoḳuz evâḫirinde açılan Baṭum ordusına ḳumandân ve mu'aḫḫaran ḫâṣṣa müşîrligiyle şâdân olmuş idi. Baṭum'a vürûdında ḥüsn-i ḥarekete muvaffaḳiyeti rû-nümâ olmuş iken kendü ḥikâyesine göre ba'żı tecrübesiz me'mûrlarıñ ḥarekât-ı nâ-revâları ordu-yı hümâyûnuñ perîşâniyyetine sebeb virdiginden bi'l-infiṣâl bir müddetcik ṣoñra Anaṭolı ṭarafındaki ordu-yı hümâyûnuñ ḳumandası içün Erẕurûm'a isbâl olındıġını müte'âḳib muṣâlaḥa ẕuhûr itmesiyle der-sa'âdete 'avdet ve Üsküdâr Ayazması İskelesi'nde kâ'in sâḥil-ḫânesinde ve ṣayfen Küçük Çamlıca ṭarafında Nişân Ṭaşı'ndaki bâġında ârâm it-

mekde iken seksen ṭoḳuzda ‘illet-i ḳadîmesinden ḫaste ve tekmîl-i enfâs ile dem-beste olmuşdur. Müşârün-ileyh cesûr-ı bî-fütûr, i‘tiḳâdı dürüst ü ṣaḥîḥ ve müstaḳîm ü ‘afîf bir vezîr-i besâlet-nüşûr idi. Raḥmetullâhi ‘aleyhi raḥmeten vâsi‘aten. 1265.

[227] İşbu cild-i ṣânîniñ mündericâtı sarây-ı hümâyûnuñ her şu‘besinden tefeyyüż iden ṣadr-ı a‘ẓamlarla meşîḫat-ı islâmiyye ve ḳapudânân-ı deryâ ve sâ’ir vüzerâ-yı ma‘âlî-ârânıñ terceme-i ḥâllerinden ve zamânları ḥavâdiṣinden istifhâm olunan vuḳû‘ât-ı târîḫiyyeden ‘ibâret oldıġı gibi bundan ṣoñra yazılacaḳ cild-i ṣâliṣiñ ‘ibârâtı yine enderûndan müfîż ber-ḥayât olan ba‘żı vüzerâ-yı ‘iẓâm ile sarây-ı hümâyûndan tefeyyüżle güẓerân iden ḳużât-ı ‘asâkir ve defter-dâr ve re’îsü'l-küttâb ve sâ’ireniñ ve pederim ile bu ‘âciziñ terceme-i aḥvâllerinden ve ẕeylinde münderic bulunan şâyân-ı mütâla‘a ba‘żı evrâḳ-ı ‘atîḳadan ‘ibâret bulunmuş oldıġı ‘arż olunur. Vehüve'l-muvaffaḳ ve'l-mu‘în. Temme Tab‘u'l-cildü'ṣ-ṣânî min Târîḫi'l-‘Aṭâ.

II. CİLDİN İNDEKSİ

(Şahıs, Mekan, Eser, Kavim, Millet)[42]

- A -

Abaza Hasan Paşa (Celâlî): 52, 56, 62, 63, 65
Abaza: 61, 62, 83, 118
Abbâsî: 2, 54
Abdî Haseki: 152
Abdî Paşa (Çerkes, Abaza, şûrâ-yı devlet a'zâsı): 202
Abdî Paşa (Müverrih): 62
Abdî Paşa (Üçüncü ordu müşîri, Çerkes): 125
Abdî Paşa: 79
Abdi Paşa (Erzurum ordusu kumandanı, Çırpanlı): 179
Abdulkadir Bey (Kazasker): 110
Abdulkâdir Sabûrî (Bandırmalı müderris): 7
Abdullah Aga (Sol kol ağası): 120, 121
Abdullah Efendi (Hâmidzâde, kazasker): 184
Abdullah İbni Seffâh (Abbâsi meliki): 2
Abdullah Molla (Şeyhülislâm, Dürrîzâde): 200
Abdullâh Paşa (Akka vâlisi): 124
Abdullah Paşa (Köprülü soyundan): 71
Abdullah Paşa (Sadrâzam): 116
Abdullah Paşa (Sadrâzam, Bostancıbaşı): 173, 209
Abdullah Paşa (Serasker, Muhsinzâde): 103

42. Not: İndeksteki sayfa numaraları eski harfli metne aittir.

Abdullah Paşa (Silahdâr, Boşnak): 168
Abdullah Paşa Sarâyı: 216
Abdulvehhâb Efendi (Şeyhülislâm, Yâsincizâde, Es-Seyyid): 186
Abdurrahîm Efendi (Habeşîzâde, münşî, şâir, Rahîmî): 87, 89
Abdurrahîm Efendi (Şeyhülislâm): 64
Abdurrahman Nâfiz Paşa (Mâliye nâzırı): 204
Abdurrahmân Ağa (Dârüssa'âde ağası): 153
Abdurrahmân Efendi (İmâm-ı sultânî, Arabzâde): 158
Abdurrahmân Efendi (Kîlâr-ı Hâssa hocası): 187
Abdurrahmân Paşa (Mısır vâlisi): 64
Abdurraûf Efendi (Şeyhülislâm Mîrzâ Mustafa Efendi'nin babası): 182
Abdülkerîm-i Münşî (Müverrih): 40
Acem: 14, 37, 45, 47, 135, 136
Acı Musluk Mescidi (Hoca Paşa civarında): 159
Adana: 18, 134, 145
Aden: 20, 21, 30
Adile Sultân (Sultan II. Mahmud'un kızı, Sadrazam Dâmad Mehmed Ali Paşa'nın eşi): 178
Agrıboz: 6, 84, 103, 108, 119, 152
Ahdî (Şâir): 71
Ahısha: 105
Ahmed Ağa (Kapıcılar kethudâsı): 38, 54
Ahmed Ağa (Miralây, Rodoslu): 175
Ahmed Atâ Efendi (Müellif): 187
Ahmed Bey (Çukadâr): 206
Ahmed Beyefendi (Rodoslu rikâbdâr Ahmed Ağazâde, miralây): 200
Ahmed Efendi (Dâmâdzâde, kazasker): 184
Ahmed Efendi (İcrâ Cemiyeti reisi): 39
Ahmed Efendi (Sarıkçıbaşı): 188
Ahmed Fethî Paşa (Tophâne-i Âmire müşîrî, Dâmâd): 129, 179, 180, 203, 204, 215
Ahmed Fethi Paşa (Rodoslu Miralay Ahmed Ağazâde, mâbeynci): 175, 176
Ahmed Kapudân (Sadrâzam Silahdar Mehmed Paşa'nın babası, Riyâleci, Kavun): 107

Ahmed Paşa (Cezzâr): 216
Ahmed Paşa (Filibeli Hâfız): 52, 140
Ahmed Paşa (Gedik): 8, 9
Ahmed Paşa (Hâin): 15
Ahmed Paşa (Hersekzâde): 3, 11, 13, 14, 23
Ahmed Paşa (Hezârpâre): 64
Ahmed Paşa (Kapudân-ı deryâ): 200
Ahmed Paşa (Kapudân-ı Deryâ, Rizeli Papuççu): 175, 178
Ahmed Paşa (Kapudân-ı deryâ, Firârî): 209, 210, 212, 213, 214, 215
Ahmed Paşa (Kapudân-ı deryâ, Venik): 208
Ahmed Paşa (Kara): 23
Ahmed Paşa (Melek): 62, 63
Ahmed Paşa (Menlikli): 177
Ahmed Paşa (Mîrmîrân): 165
Ahmed Paşa (Rusçuklu, Gâzî): 113
Ahmed Paşa (Sadrâzam): 29, 31
Ahmed Paşa (Sadrâzam, Abaza, Silahdâr, Melek): 61
Ahmed Paşa (Sadrâzam, Kalaylıkoz): 145, 146, 151, 209
Ahmed Paşa (Sadrâzam, Kavanos): 73
Ahmed Paşa (Sadrâzam, Kethudâ, Tarhuncu): 64
Ahmed Paşa-yı Fenârî: 12
Ahmed Resmî Efendi (Sefînetü'r-Rü'esâ müellifi): 111
Ahmed Reşîd Efendi (Şeyhülislâm, Sıdkîzâde): 188
Ahmed Şemsüddîn Efendi (Kemal Paşazâde, şeyhülislâm): 10
Akabe: 50
Akça Dağ: 176
Akdeniz: 119, 189, 191, 194, 211
Akif Efendi (Hazînedâr, Hacı): 211
Akif Paşa (Hâriciye nâzırı): 219
Akil Bey (Ferîk Hüseyin Paşa'nın kethudâsı): 180
Akka: 124, 129, 226
Aköyük (Karamân Ereglisi'nde): 23
Aksaray (Konya): 16, 18
Akyapı (Üsküdâr'da Nûh Kapısı'nda): 103

Alaca Hisâr: 103
Alâüddîn Çelebi: 189
Alâüddin Paşa (Sultan Orhan'ın biraderi): 2
Alazka (Mahmud Paşa-yı Adnî'nin eseri): 8
Alem Dağı: 199
Alî Paşa (Semîn): 25, 27
Ali (Gelibolulu, müverrih): 33
Ali (Hz.): 58, 90, 92, 93, 98
Ali Ağa (Berberbaşı, Girîdî): 116
Ali Ağa (Ezdin voyvodası, Sadrâzam Nevşehirli Dâmâd İbrâhim Paşa'nın babası): 153
Ali Ağa (Girid'deki Sûde Karyeli, Silahdâr): 199
Ali Ağa (Hazînedâr): 14
Ali Ağa (Sadrâzam Silahdar Seyyid Mehmed Paşa'nın babası): 109
Ali Ağa (Silahdâr, berberbaşı): 104, 209
Ali Bey (Dülbend ağası): 114
Ali Beyefendi (Masârifât nâzırı, Mehmed Sâdık Rif'at Paşa'nın babası): 130, 218
Ali Dayı (Sadrazam Bostancıbaşı Abdullah Paşa'nın babası, Yalnız Kürek): 173
Ali Efendi (Bursalı, Alyanak, kapu kethudâsı): 198, 200
Ali Efendi (Zenbilli): 189
Ali Paşa (Bosnalı, Silahdâr, Yavuz, Malkoç): 45, 46
Ali Paşa (Çorlulu): 3, 71, 78, 82, 153, 157
Ali Paşa (Gâzî Ahmed Paşazâde, Silahdâr): 124
Ali Paşa (Hâdım): 11, 12
Ali Paşa (Kapudân): 49
Ali Paşa (Kılıç, kapudân-ı deryâ): 211
Ali Paşa (Köse): 69
Ali Paşa (Londra sefiri): 204
Ali Paşa (Sadrâzam): 104
Ali Paşa (Sadrâzam, Bostancıbaşı, Moldavânî): 166
Ali Paşa (Sadrâzam, dâmâd, Silahdâr, Şehîd): 3, 84, 86, 90, 91, 95, 98, 151, 153, 154, 165, 166

Ali Paşa (Sadrâzam, Hekimzâde): 104
Ali Paşa (Sadrâzam, Kemânkeş, Kara): 55, 56
Ali Paşa (Sadrâzam, Silahdar): 113, 115, 117
Ali Paşa (Silahdâr, Çorlulu): 76
Ali Paşa (Tepedelenli): 120
Ali Paşa Câmii: 56
Ali Paşa Çarşısı (Edirne'de): 25
Amasya: 68, 70, 204
Âmid: 43, 52, 136, 142
Anabolu: 88, 92, 189
Anadolu: 8, 11, 22, 33, 46, 47, 56, 61, 63, 65, 101, 107, 134, 135, 176, 183, 185, 188, 200, 226
Anavarin: 12
Anber Ağa (Dârüssa'âde ağası, Ebu'l-Misk): 167
Ankara: 72, 128, 201
Arab: 12, 51
Arabistân: 129
Arafât: 49
Arakiyyeci Hacı Mehmed Ca'fer Çelebi Mescidi (Üsküdâr'da): 103
Arabsun Karyesi (Nigde'de): 109
Ârif Abdulbâkî Efendi (Rumeli kazaskeri, şâir): 85
Ârif Ağa (Müellif Tayyârzâde Atâ'nın sütpederi, Hacı): 120, 123
Ârifî Ahmed Efendi (Mektûbî-i sadr-ı âlî): 99
Aristo: 39, 48, 84, 90, 91, 97, 205
Arîş Kal'ası: 50
Arnavud: 18, 19, 24, 29, 30, 37, 64, 68, 121, 123, 126, 141
Arnavudluk: 122, 132
Atâ Molla (Topal şeyhülislâm): 166, 171
Atik Ali Paşa Câmii: 13
Atiyyetullâh Sultan (II. Sultan Mahmud'un kızı): 217
Avarin: 89
Avrupa: 220
Avusturya: 154, 213, 220
Ayâs Paşa: 18, 19

Ayasofya Câmii (Selânik'te): 17
Ayasofya Câmii: 16, 104, 175, 186
Ayaş: 72
Ayaz Ağa Ciftligi: 199
Aydın: 106, 107, 135, 167, 169, 201, 217
Aydos: 216
Ayişe Sultân (İbşir Mustafâ Paşa'nın eşi): 66, 67
Ayişe Sultân (Sadrazam Baltacı Nasûh Paşa'nın eşi): 138
Ayişe Sultân (Sadrâzam Silahdâr İbrâhim Paşa'nın eşi): 41, 101, 107
Ayomora: 89
Ayvansarây Kapusu: 14
Ayvansarây: 98
Azak Kal'ası: 145, 148
Azak: 9, 60, 63, 103
Aziz Mahmud Hüdâyî Zâviyesi: 52, 53, 61

- B -

Baba Dağı: 73, 103, 108, 143
Bâbu'z-Zâvil (Mısır'da): 50
Bagdâd: 53, 55, 57, 58, 59, 61, 101, 103, 125, 138, 139, 145, 175
Bâglar Pîşgâhı (Rodos'da): 218
Bağlarbaşı (Üsküdâr'da): 175
Bahâriyye: 159, 199
Bahâyî Körfezi (Kanlıca Halici): 159
Bahr-i Sefîd Boğazı: 124, 200
Bahr-i Sefîd: 30, 211
Bakrâhî Derbendi: 134
Balat: 113
Balyabadra: 191
Bandırma: 7
Basra: 171
Batum: 179, 226
Bayburd: 141
Bâyezid Câmii: 189

Bayram Ağa (Ricâl-i devletten, Kara): 76
Beç: 16
Bedahşân: 93
Beglerbegi (Semt): 201
Beglik Köyü (Çarşamba Kazâsı'nda): 168
Behmen: 148
Bekir Efendi (Defterdâr, Soguk Çeşmeli): 117
Bekir Paşa (Kapudân-ı deryâ, silahdâr): 193
Belbâr (Fıransa kumandanı): 122
Belgırad: 31, 42, 44, 46, 47, 54, 73, 97, 103, 132, 134, 143, 151, 152, 169
Bender-i Dîv: 20
Bender-i Sûlî: 20
Bender: 103, 108, 167
Benefşe Adası: 89
Berâçe Kasabası (Hersek'te Çelebi Pazarı Kazâsı'nda): 25, 27
Berayaş: 148
Berkofça: 131
Bermekî: 17, 97, 156, 205
Besîm Beyefendi (Sefâret müsteşârı): 130
Beşiktaş: 43, 110, 139, 174, 178, 182
Beşir Ağa (Dârüssaâde ağası, Hacı): 104
Beykoz İskelesi: 181
Beyoğlu: 178
Beytü'l-Harâm: 145
Bîjen: 16
Biga Sancağı: 200
Birrî Çelebi (Şâir): 190
Bogaz Hisârı: 108, 152, 167
Bokrat: 176
Bolu: 119, 128, 168
Bolvadin: 138
Bosna: 5, 7, 26, 28, 41, 45, 46, 54, 57, 63, 81, 108, 119, 140, 142
Bostan İskelesi (Eyyûb'da): 181, 120
Boşnak: 53

Botkavya: 148
Bozca Ada: 69, 145, 181
Bozok: 73
Burc-ı Zafer (Vapur): 211
Bû Alî Sînâ: 91, 97, 115
Budin: 16, 42, 46, 65, 133, 142, 143
Bursa: 95, 145, 167, 171, 186, 206, 223
Burûc (Yemen'de): 20
Büyük Dere: 116

- C, Ç -
Ca'fer Çelebi (Tâcîzâde): 206
Ca'fer Paşa (Kapudân-ı deryâ, bostancıbaşı): 207, 208
Câbir bin Abdullâh El-Ensârî (Ashâbtan): 14
Câmi'-i Cedîd: 44
Câmi-i Kebîr-i Gavrî (Haleb'de): 77
Cânfezâ Tekkesi (Galata'da): 17
Cankurtaran Kal'ası: 46
Cebel-i Lübnân: 41, 204
Cem: 196
Cemâlüddîn-i Aksarâyî: 18
Cemşîd (Adana'da âsi): 134
Cerbe Adası: 189, 190
Cevdet Paşa Târihi: 120, 122
Ceyhûn: 58
Cezâyir-i Bahr-i Sefîd: 149, 218
Cezîretü'l-Arab: 21
Cıgala Oğlu Sarâyı: 44
Cidde: 103, 108, 145, 209
Cihângîr: 107
Cinci Hoca: 60
Cüvân Kapıcıbaşı (Sadrâzam Sultânzâde Mehmed Paşa'nın lakabı): 59
Çamlıca: 199
Çanak Kal'ası: 211

Çandarlı Hânedânı: 4
Çârsû Başı: 190
Çarşamba Kazâsı: 168
Çatalca: 181
Çelebi Pazarı Kazâsı (Hersek'te): 25, 26
Çenârlı Çeşme Mescidi (Ayvansarây'da): 98
Çengel Karyesi: 173, 209
Çerâgân Sâhilsarâyı: 188
Çerkes: 66, 184, 185
Çerkesistân: 9
Çerkesler: 14
Çeşme: 212
Çırpan: 179
Çırpıcı Çayırı: 165
Çıtak: 170
Çin: 92
Çorlu: 3, 76, 83
Çorlu: 170
Çubuklu: 159
Çuka Adası: 89

- D -
Dârâ: 7, 10, 22
Dârende: 178
Dâru'l-Hadîs Mescidi: 158
Dâvud Paşa (Bosnalı, Hâin, Kara): 190
Dâvud Paşa (Sadrazam): 9, 53
Dâvud Paşa (Sultan Osman (II.)'ın katili, Kara): 171
Dâvud Paşa Sarâyı: 98
Dâvud Paşa: 3, 11
Dâvûd-ı Kayserî: 18
Deli Petro (Rus Çarı): 147, 148
Delvine: 107
Demirbaş Târîhi: 149

Demirbaş Şarl (İsveç kıralı): 149, 150
Dergezîn: 58
Dervîş Paşa (Sadrâzam, Bostancıbaşı): 137
Dervîş Paşa: 47
Derviş Mehmed Paşa (Kapudân): 65
Derviş Mehmed Paşa (Sadrâzam): 207
Derviş Paşa (Sadrâzam): 134
Derviş Paşa (Şeyhu'l-harem): 224
Deslöz Karyesi (İznik Gölü kenarında): 84
Deyr-i Şeyh Karyesi (Mısır'da): 121
Dîvân-ı Hâfız-ı Şîrâzî: 86
Dikili Taş: 69
Dil Ma'beri: 12
Dilâver Paşa (Sadrâzam): 53, 54, 139
Dimetoka: 10, 102, 106, 207
Dirin Suyu: 28
Divan Yolu: 13, 69, 84
Diyarbekir: 57
Diyarbekir:
Diyârbekir: 21, 22, 51, 53, 55, 59, 61, 64, 74, 134, 138, 139, 145, 151, 176
Dogancılar Meydânı (Üsküdâr'da): 143, 201
Dürrî Efendi (Mektûbî): 99
Dürrî Efendi (Şâir): 82, 83, 94
Dürzî: 41, 65, 134
Dürzîler: 129, 130

- E -

Ebû Bekir (Hz.): 18, 98
Ebû Bekir Efendi (Baş çukadâr): 199
Ebû Havr Tersânesi (Mısır'da): 120
Ebû Zer-i Gıfârî (Hz.): 98
Ebu's-Su'ûd: 189
Edhem Paşa (Hâriciyye, ticâret ve nâfi'a nâzırı): 125
Edirne Kapusu: 13

Edirne: 5, 6, 9, 25, 33, 67, 73, 74, 75, 76, 95, 102, 130, 131, 132, 148, 152, 153, 154, 184, 201, 206, 219
Edremîd: 125
Eflâk: 31, 37, 38, 39, 142
Eflâtun: 18, 39, 46, 97, 156, 157, 160, 171, 193
Efrenc: 43
Egri: 41, 42, 44, 46
Elvân Fakîh (İlk şeyhülislam): 182
Emîn Ağa (Silahdâr): 113
Emîn Bey (Silahdâr, kazasker Abdulkadir Bey'in babası): 110
Emîn Efendi (Hazîne kethudâsı, Kıbrıslı): 199
Emîne Sultân (Kara Ahmed Paşa'nın eşi): 24
Emine Sultân (Sultan Mustafa II.nin kızı, Çorlulu Ali Paşa'nın eşi): 76
Engürüs: 16, 42, 45, 47, 134
Erdebîl: 52
Erdel: 69, 73
Eregli (Karaman): 23
Erjeng: 58
Ermenâk: 9
Erzurum: 22, 30, 48, 52, 56, 58, 61, 63, 67, 101, 108, 119, 141, 142, 147, 151, 166, 169, 179, 191, 226
Es'ad Efendi (Sahhaflar Şeyhizâde): 186
Eski Ali Paşa Câmii: 81, 82
Eski Ali Paşa Mahallesi: 13
Eski Sarây: 160, 161
Eski Yağ Kapanı: 17
Esmâ Sultan (Sultan Abdulhamid'in kızı, kapudân-ı deryâ Küçük Hüseyin Paşa'nın eşi): 193, 194, 197
Estergon: 46, 47
Eşrât-ı Sâ'at Risâlesi (Şeyhülislâm Mîrzâ Mustafa Efendi'nin eseri): 184
Evlâd-ı Mutahhar: 30
Evrenos Bey (Gâzi): 182
Eyyûb Câmii: 33, 90, 159, 186
Eyyûb İskelesi: 216

Eyyûb-ı Ensârî (Semt): 25, 27, 34, 38, 55, 120, 159, 169, 181, 182, 197
Ezdin: 153
Ezlem (Mekke ile Mısır arasında): 49

- F, G -

Fahrüddîn Acemî: 189
Fâş: 108
Fâtıma Sultân (Sadrâzam Şehid Ali Paşa'nın eşi): 85
Fâtıma Sultân (Siyâvuş Paşa'nın eşi): 35
Fâtıma Sultân (Şehid Ali Paşa ve sonra Nevşehirli Dâmad İbrâhim Paşa'nın eşi): 154
Fâtih Câmii: 188
Fâzıl Ahmed Paşa (Köprülüzâde): 67, 70, 71, 143
Fâzıl Bey (Enderunlu, şâir): 193, 194
Fâzıl Mustafa Paşa: 222
Fecr-i Sefîd (Vapur): 211
Felemenk: 129
Ferdinand (Avusturya imparatoru): 220
Ferhâd Paşa (Dîvâne): 137
Ferhâd Paşa (Mîrlivâ): 125
Ferhâd Paşa (Sadrâzam): 34, 37, 39
Ferhâd Paşa: 31
Fethiyye (Vapur): 211
Fevziyye (Vapur): 211
Feyz-i İlâh (Vapur): 211
Feyzullâh Efendi (Şeyhülislâm): 76, 95, 96
Filibe: 6, 33, 56, 167, 169, 190
Fireng: 197
Foyan Kazâsı (Arnavudluk'ta): 122
Fransa: 15, 120, 121, 123, 156, 180, 208, 214
Fransız: 119, 202
Galata Mevlevihânesi: 181
Galata Sarâyı: 99, 198
Galata: 17, 175, 178, 185, 190

Gâlib Paşa (Konya vâlisi): 174
Gâlib Paşa (Sadrâzam): 116, 117
Gâlib Paşa (Türk, Amasya mutasarrıfı): 204, 205
Gazanfer Ağa (Kapı Ağası): 44
Gazze: 30, 50
Gedik Ahmed Paşa Câmii: 186
Gelibolu: 5, 106, 108, 167, 169, 219
Gemlik: 181
Germe Hisârı: 5
Gîv: 16
Girîd: 60, 61, 67, 69, 108, 129, 191, 192, 199, 207, 208, 209, 211
Göksun Yaylası: 135
Gördüs Kal'ası: 86, 88, 90
Gördüs: 5, 92
Gügercinlik Şehri: 5
Gülhâne Kasrı: 119
Gümülcine: 137
Gürcî: 24, 176, 224
Gürcistân: 24
Güzelce Müezzin (Sadrâzam Teberdâr Mehmed Paşa'nın lakabı): 146

- H -

Haber-i Sahîh: 182
Habrîn Kal'ası (Halîlü'r-Rahmân ile Gazze arasında): 50
Hacı Ali Oğulları (Hemşin hânedânından): 175
Hacı Bektâş-ı Velî: 16
Hacı Paşa Türbesi: 144
Hadd-i Mestân (Hâletî'nin kasîdesi): 137
Hadîce Sultân (Sadrâzam Moralı Hüseyin Paşa'nın eşi): 75
Hadîce Şerîfe Hanım (Sadrâzam Silahdâr Seyyid Mehmed Paşa'nın kızı): 103
Hadîka Zeyli: 120
Hadîkatü'l-Cevâmi': 144
Hadîkatü'l-Vüzerâ: 6, 7, 9, 10, 13, 15, 21, 22, 68, 69, 73, 112, 127, 133, 144, 149, 157

Hâfız Ahmed Ağa (Hacı): 218
Hâfız Ahmed Ağa (Rikabdâr, El-hâc): 216
Hâfız Ahmed Paşa (Sadrâzam, Filibeli): 56, 190
Hâfız Paşa (Kapudân-ı Deryâ): 51
Hâfız Paşa (Pehlevân, Çerkes): 176, 177, 214
Hâfız-ı Şîrâzî: 86
Hakkı Paşa (Koca): 125
Haleb: 16, 23, 30, 48, 49, 57, 61, 62, 65, 68, 75, 76, 77, 78, 79, 84, 87, 101, 106, 129, 134, 135, 137, 141, 147, 158, 180
Hâlet Efendi (Atabeg-i Devlet): 174
Hâletî (Azmîzâde, şâir): 137
Halîc-i Bahr-i Sefîd: 171
Halîfetü'r-Rü'esâ: 113
Halîl Paşa (Sadrâzam): 49
Halîl Paşa (Sadrâzam, Kayseriyyeli, Kara Cehennem): 51
Halîl Paşa (Vezir): 57
Halîl Paşa: 5
Halîlü'r-Rahmân: 50
Hâlid bin Velid (Hz.): 136
Halil Bey (Ağazâde, yüzbaşı): 202
Halil Efendi (Şeyhülislâm, Çerkes, El-Hâc, Hâfız): 184, 188
Halil Hamîd Efendi (Nizam kâtibi, Alyanak): 224
Halil Hâmid Paşa (Sadrâzam): 108
Halil Paşa (Mar'aş beglerbegisi, Rişvânzâde): 151
Halil Paşa (Sadrâzam, Arnavud): 151
Halil Rif'at Paşa (Çerkes, Kapudân-ı Deryâ, Serasker, Dâmâd): 125, 119, 126, 178, 200, 203, 224
Hamdî Paşa (Başmâbeynci): 119
Hamdî Paşa (Ser-kurenâ): 204, 205
Hamdullah Hamdi (Şâir, Yûsuf u Zelîha nâzımı): 71
Hamdullâh (Hattat, Amasyalı): 10
Hamîd Vilâyeti: 55
Hamza Efendi (Reîsü'l-Küttâb): 36
Han Tepesi: 167

Hanya: 60, 74, 103, 109, 146, 152, 191, 208
Hanzal Haffâf (Sadrâzam Silahdâr Mehmed Paşa'nın babası): 101
Hasan Paşa (Abaza): 58
Hasan Paşa (Dâmad): 76
Hasan Paşa (Gâzî): 169
Hasan Paşa (Kapudân Büyük Piyâle): 82
Hasan Paşa (Sadrâzam): 139
Hasan Paşa (Sadrâzam, Bostancıbaşı Ohrili): 139
Hasan Paşa (Sadrâzam, Hâdım): 43, 44
Hasan Paşa (Sadrâzam, Yemişçi): 45, 132
Haseki Sultân: 23
Hasköy: 6, 8, 33, 182
Hassân: 87
Hâtem: 156
Hatîbî (Şâ'ir): 49
Hatvân: 46
Hayber: 92
Haydar (Kara Ahmed Paşa'nın kölesi): 24
Haydar Paşa (Ferîk): 125
Haydar Paşa Çayırı (Üsküdâr'da): 156
Hayrüddîn Paşa (Barbaros): 211
Hayrüddîn Paşa (Zabtiye müşîri, vâli): 125
Hegbeli Ada: 215
Hemedân: 58
Hemşin: 175
Herçend (Aden'de): 21
Hersek: 5, 25, 108
Hezargırad: 17
Hıfz-ı Rahmân (Vapur): 211
Hırka-i Sa'âdet: 13, 24, 81
Hırvat: 34, 53, 133, 139, 190
Hızır: 77, 164
Hibetullâh Sultân (Sultân III. Mustafa'nın kızı): 105, 106, 184,
Hicâz: 186, 216

Hind: 20
Hindistân: 92
Hoca Paşa (Semt): 159
Hoca Sa'düddîn (Müverrih): 43
Hollanda: 129
Hotin: 53, 54, 59, 106, 139, 167
Hulâsatu'l-Burhân Fî İtâ'ati's-Sultân (Şeyhülislam Yâsincizâde Abdulvehhâb Efendi'nin eseri): 189
Hulku'l-Vâd: 30
Husrev Mehmed Paşa (Sadrâzam, Abaza, Küçük Hüseyin Paşa hazînedârı): 118, 120, 121, 122, 124, 125, 126, 198
Husrev Mehmed Paşa (Serasker): 210
Husrev Paşa (Dîvâne): 20
Husrev Paşa (Sadrâzam): 57, 178, 200, 201, 205
Husrev Paşa (Sadrâzam, Bosnalı, Silahdâr): 57
Husrev Paşa (Serasker): 117, 200
Husrev Paşa: 68
Hüdâvendigâr Sancağı: 107
Hünkâr İskelesi: 159
Hüseyin Ağa (Kastamonulu, Sûfî Es-Seyyid, El-Hâc): 206
Hüseyin Ağa (Paşa kethudâsı): 85
Hüseyin Ağa (Silahdâr, Küçük): 118
Hüseyin Ağa (Yeniçeri ağası): 116
Hüseyin Ağa (Yeniçeri ağası, Maryol): 51
Hüseyin Baykara: 27
Hüseyin Bey (Sadrâzam Bolulu Mehmed İzzet Paşa'nın babası): 168
Hüseyin Efendi (Sadrâzam Mehmed Emin Paşa'nın babası, Kıbrısî): 127
Hüseyin Paşa (Amucazâde): 74, 75
Hüseyin Paşa (Ferik): 180
Hüseyin Paşa (Girid serdârı, Deli): 69
Hüseyin Paşa (Kapudân-ı deryâ, Dâyezâde, Gürcî, Başçukadâr, Dâmâd, Küçük): 120, 123, 193, 194, 196, 177, 197, 223
Hüseyin Paşa (Kapudân-ı deryâ, Kastamonulu Deli): 207, 208
Hüseyin Paşa (Mîrlivâ): 125

Hüseyin Paşa (Sadrâzam, Mere): 53, 54, 55
Hüseyin Paşa (Sadrâzam, Moralı, Dâmad): 75
Hüseyin Paşa (Serasker, Ağa): 124
Hüseyin Paşa: 73
Hüsnî Efendi (Edirneli): 33
Hüsnî Hüseyin Paşa: 109

- I, İ, J -
Irak: 16
Irgad Pazarı: 32, 66, 81
İbni Cânpulâd (Dürzî reisi): 134
İbni Haldun Mukaddimesi: 224
İbni Kalender (Dürzî, âsî): 135
İbni Kebîrî: 79
İbni Kemâl: 189
İbrâ'il: 119
İbrâhîm Paşa (Abdullâh Paşazâde, Haleb vâlisi, Silahdar, vezir): 87
İbrâhîm Paşa (Bosnalı, Silahdâr, Sadrâzam): 41
İbrâhîm Paşa (Memlûk, Dâmâd): 15, 17, 18
İbrâhîm Paşa (Nevşehirli Dâmâd): 101, 159, 160, 162, 163, 164
İbrâhîm Paşa (Sadrâzam, Teberdâr, Dâmâd, Nevşehirli): 152
İbrâhim Ağa (Kapıcılar kethudâsı): 209
İbrâhim Ağa (Vezir kethudâsı): 96
İbrâhim Bey (Mehmed Reşid Paşa'nın mahdumu): 127
İbrâhim Hoca Paşa (Sadrâzam): 86
İbrâhim Müteferrika: 156
İbrâhim Paşa (Ahıshaı, Silahdâr): 105
İbrâhim Paşa (Kâimmakâm): 38
İbrâhim Paşa (Mısır vâlisi Mehmed Ali Paşa'nın oğlu): 177
İbrâhim Paşa (Sadrâzam): 43, 44, 50, 132, 143
İbrâhim Paşa (Sadrâzam, Kabakulak): 101
İbrâhim Paşa Câmii: 163
İçil: 169
İhsâniye (Üsküdâr'da): 33

İhsâniye Mahallesi (Beşiktaş'ta): 182
İlbasan: 151
İlmî Efendi: 159
İlmî Molla Efendi (Şeyhülislam Yâsincizâde Abdulvehhâb Efendi'nin oğlu, Nakîbü'l-eşrâf): 189
İlyâs Ağa (Hazîne-i hümâyun kethudâsı): 116
İlyâs Ağa (Silahdâr)
İmâm Hanbel: 162
İmâm Mâlik: 162
İmâm-ı A'zam: 162
İmâm-ı Şâfiî: 162
İnebahtı: 11, 89, 103, 108, 146
İngiliz: 121
İngiltere: 120, 213
İpsala Adası: 119
İran: 12, 16, 31, 36, 37, 43, 49, 50, 51, 56, 57, 58, 102, 135, 136, 137, 138, 141, 142, 155, 166, 187
İrişkof (Moskov balyosu): 106
İsa (Hz.): 77, 79
İsfendiyâr: 34
İshak Paşa: 9
İskender Paşa (Ferîk): 125
İskender: 7, 16, 24, 36, 90, 93, 151, 160, 162, 195
İskenderiyye: 212
İslimye: 117, 216
İsmail Paşa (Sadrâzam): 102
İsmail Paşa (Sadrâzam, Hâfız): 209
İsmail Paşa (Sadrâzam, Nişânî, Ayaşlı): 72
İsmail Âsım (Çelebizâde): 190
İsmâil Afîf Bey (Beylikçi): 118
İsmâil Ağa (Kapu ağası): 66
İsmâil Ağa (Sadrâzam Mehmed İzzet Paşa'nın kaynı): 169
İsmâil Ağa: 33
İsmâil Efendi (Gelenbevî, ulemâdan): 187

İsmâil Paşa (Sadrâzam, Bostancıbaşı, Hâfız): 169, 170, 172
İsmet Paşa: 144
İsmihân Sultân: 27
İspanya: 189, 190, 191
İsperlonka Adası: 89
İstanbul: 6, 7, 9, 10, 12, 15, 17, 32, 37, 38, 42, 43, 45, 48, 60, 61, 62, 64, 66, 67, 69, 70, 95, 101, 104, 110, 135, 136, 143, 177, 183, 184, 185, 188, 191, 220, 226
İstandil Adası: 88
İstanköy: 84, 146
İstovni Belgırad: 132
İsveç: 149, 150
İşkodra: 176
İtalya: 220
İzmîd: 54, 75, 118, 121, 147, 174, 188, 200, 211, 215
İznik Gölü: 84
İzvornik: 5
İzzet Ali Paşa (Dâmad İbrâhim Paşazâde, şâir): 90, 91
İzzet Ali Paşa (Defterdâr): 166
İzzet Molla (Keçecizâde): 36
İzzet Molla (Keçecizâde): 205
İzzetî (Şâir): 159
Jan Hünyadi (Macar kıralı): 51

- K, L -

Ka'be: 49, 81, 103, 165
Kadı Köyü: 74
Kâdîzâde (Kazasker): 28
Kagıdhâne: 159
Kâhire: 35, 45, 48, 60, 197, 213
Kahramân: 91, 193
Kâ'id-i Zafer (Vapur): 211
Kal'a-i Sultâniye: 117, 124, 211, 224
Kalavari: 30

Kalender (Âsi): 16
Kalenderhâne: 184
Kalfa Karyesi (Çatalca Kazâsı'nda): 181
Kalves (Fransız askerî muallim): 202
Kamaniçe Kal'ası: 183
Kamanki: 148
Kâmî (Şâir, Mehmed): 82
Kandilli İskelesi: 222
Kandiye Kal'ası: 191, 207
Kandiye: 109, 145, 146, 152
Kangırı: 67, 201
Kanije: 42
Kanlıca Halici (Bahâyî Körfezi): 159
Kapucı Tekyesi (Üsküdâr'da): 53
Kara Boğdân: 18
Kara Deniz: 186, 208
Kara Gümrük: 13, 36, 48, 40
Kara Hisâr-ı Sâhib: 173, 185, 186, 209
Kara Hisâr-ı Şarkî: 134, 135
Kara Mustafa Paşa Türbesi (Irgad Pazarı'nda): 66
Karaca Ahmed Sultan Türbesi: 218
Karadağ: 108
Karadeniz: 140
Karahisâr Kazâsı (Niğde Sancağı'nda): 105
Karaman Oğulları: 9
Karamân: 7, 23, 12, 134, 153
Ka'riye Câmii: 13
Karlı İli:
Karlı İli: 5, 152
Kars: 119, 125
Kâsım Paşa Mevlevihânesi: 181
Kastamonu: 30, 39, 54, 128, 146, 166, 180, 207
Kastel Kal'ası: 89
Kâtip Çelebi: 9, 10, 11

Kavala: 17, 72, 109, 192
Kavs-i Zafer (Vapur): 211
Kaya Sultân (IV. Sultân Murâd'ın kızı, Melek Ahmed Paşa'nın eşi): 61
Kayıtbay: 11
Kayseriyye: 18, 51, 56, 145, 159, 209
Kazak: 148
Kedagra: 68
Kefe:
Kefe: 9, 77
Ken'ân Paşa (Kapudân-ı deryâ, Silahdâr, Çerkes): 192
Keretbây Vâli (Ridâniye savaşında fedâyi): 14
Keykubâd: 195
Kıbrıs: 51, 53, 84, 127, 134, 139, 145, 183, 184, 199, 211
Kıbtî: 122
Kırım: 103, 148
Kırk Çeşme Mektebi: 192
Kızılbaş: 178
Konya: 12, 16, 117, 174, 216, 226
Koron: 89, 191
Koska: 81
Kostantiniyye: 169
Köprülü: 131
Körfez Seferi: 18
Köstendil: 68
Kudüs: 68, 129, 221, 224
Kûh-ı Sürhâbî: 136
Kumkapu: 17, 39
Kuru Çeşme: 197
Küçük Çamlıca: 226
Kürd: 178
Kürdistân: 128, 176
Kütahya: 75, 107, 108, 109, 120, 173, 176, 224
Lahya (Yemen'de): 33
Lâs Memleketi: 5

Leh: 86, 148
Levend Çiftligi: 120
Licâ: 129
Limni: 69, 146, 148
Lofça: 42
Lokmân: 97
Londra: 128, 129, 204, 217
Lutfî Paşa: 19, 20

- M -
Macar: 5, 31, 51
Macaristân: 5, 15
Macarlu: 5
Maçka: 182
Mâhir Hamza Paşa (Sadrâzam, Silahdâr): 105
Mahmud Efendi Şefiknâme mütercimi): 74
Mahmûd Ağa (Silahdâr): 133
Mahmûd Bey (Ramazânzâde): 14
Mahmûd Efendi (Ramazân-ı Halvetî hulefâsından): 39
Mahmûd Paşa (Adnî, Mihaloğlu): 4, 5, 7, 8, 9, 33, 189
Mahmûd Paşa (Zâl): 23
Mahmûd Paşa: 3, 71
Mahmûdiyye (Vapur): 211
Makâm-ı Hanefî: 49
Malatya: 30, 66, 178
Malkara: 20 31, 62, 63
Malta: 51
Maltepe: 124
Manastır: 122, 131
Mancukof (Rus prensi): 179, 221
Mânî (Ressam): 58
Mar'aş: 107, 151, 226
Mardin: 58, 59, 225
Marmara Kasabası: 40

Mât Karyesi (Arnavudlukta): 64
Mehmed (Kürd, eşkıyâdan): 66
Mehmed Ağa (Enderûn-ı hümâyun ağalarından): 4
Mehmed Ağa (Etibbâ-yı Hâssadan): 22
Mehmed Ağa (Mâhir Hamza Paşa'nın babası): 105
Mehmed Ağa (Musâhib): 137
Mehmed Ağa (Mürîdzâde, Edremid a'yânı, Hacı): 125
Mehmed Ağa (Yeniçeri ağası, Durâkî): 51
Mehmed Ali Paşa (Kapudân-ı deryâ, dâmâd): 204
Mehmed Ali Paşa (Mısır vâlisi): 122, 123, 124, 177, 178, 212, 213, 220
Mehmed Ali Paşa (Sadrâzam, Dâmâd): 175
Mehmed Bey (Elfî): 122
Mehmed Çavuş (Tekeli): 39
Mehmed Efendi (Ayasofya-i Kebîr'de evkaf kâtibi): 104
Mehmed Efendi (Defterdâr El-Hâc): 99
Mehmed Efendi (Hâin, Adana kadısı): 18
Mehmed Emîn Ali Paşa (Sadrâzam): 130
Mehmed Emîn Bey (Piyâde kâim-makâmı): 224
Mehmed Emîn Efendi (Hazîne kethudâsı, Kıbrısî): 127
Mehmed Emîn Paşa (Sadrâzam, Kıbrıslı): 127, 207
Mehmed Emin Paşa (Sadrâzam, Yağlıkçı): 167
Mehmed Husrev Paşa (Serasker): 175, 176
Mehmed İzzet Paşa (Sadrâzam, Bolulu, Teberdâr): 168
Mehmed Kethudâ: 155
Mehmed Paşa (Bosnalı, Lala): 46
Mehmed Paşa (Cerrâh): 41, 44
Mehmed Paşa (Çerkes): 57
Mehmed Paşa (Dâmâd): 51
Mehmed Paşa (Defterdâr): 63
Mehmed Paşa (Haleb ve Musul vâlisi, İnce Bayrakdâr Oğlu): 180
Mehmed Paşa (Kâimmakâm): 165
Mehmed Paşa (Kapudân-ı deryâ, Bostancıbaşı, Hacı): 209
Mehmed Paşa (Karamânî, Pîr): 18
Mehmed Paşa (Kolkıran): 48

Mehmed Paşa (Köprülü): 3, 68, 71, 208
Mehmed Paşa (Manisalı, Lala): 32, 39
Mehmed Paşa (Melek): 168
Mehmed Paşa (Öküz): 3, 48, 71, 190
Mehmed Paşa (Pîr): 15
Mehmed Paşa (Ravendizli, Kec-bîn): 176
Mehmed Paşa (Rûm): 168
Mehmed Paşa (Sadrâzam, Baltacı): 76
Mehmed Paşa (Sadrâzam, Boynu Eğri): 68
Mehmed Paşa (Sadrâzam, Elmas): 74
Mehmed Paşa (Sadrâzam, Gürcî): 54, 64, 68
Mehmed Paşa (Sadrâzam, Lala): 137
Mehmed Paşa (Sadrâzam, Silahdâr): 101, 107
Mehmed Paşa (Sadrâzam, Silahdâr, Çerkes): 56, 102, 109, 111
Mehmed Paşa (Sadrâzam, Tabanı Yassı, Teberdâr): 141
Mehmed Paşa (Sadrâzam, Teberdâr, Baltacı): 146, 149, 150, 209
Mehmed Paşa (Silahdâr, Boşnak): 101
Mehmed Paşa (Silahdâr, Dâmâd, Öküz): 48
Mehmed Paşa (Sokullu):
Mehmed Paşa (Sokullu, Tavîl): 3, 27, 30, 39, 47, 71, 98, 189
Mehmed Paşa (Sultânzâde): 59
Mehmed Paşa (Teberdâr): 86
Mehmed Paşa (Vezir, Karakaş): 139
Mehmed Paşa (Vezir, Satırcı): 38
Mehmed Paşa (Yegen): 108
Mehmed Paşa-yı Rûmî: 6
Mehmed Reşîd Paşa (Bağdad vâlisi, Gözlüklü, Gürci): 125
Mehmed Reşîd Paşa (Sadrazam, Gürci): 125, 126, 127, 128, 176
Mehmed Rüşdî Paşa (Hâssa müşîri): 179, 180
Mehmed Sa'îd Paşa (Kapudân-ı deryâ, Bursalı, Dâmâd): 175, 198, 200, 216
Mehmed Sa'îd Paşa (Sadrâzam, Yirmi Sekiz Çelebizâde): 102
Mehmed Sâ'ib Efendi (Pîrîzâde, Mukaddime-i İbni Haldun mütercimi): 98
Mehmed Sâdık Rif'at Paşa: 218
Mehmed Şemsüddîn El-Fenârî (Şeyhülislâm): 182

Mehmed Tayyâr Paşa (Musul vâlisi): 177, 223
Mehmed Ârif Ağa (Müellif Tayyârzâde Atâ'nın süd pederi): 194
Mekke: 49, 143, 183, 188
Memdûhiyye (Vapur): 211
Menlik: 177
Mercân Caddesi (Çârsû Başı'nda): 190
Mes'ud Efendi (Kazasker, Hâcezâde): 64
Mes'ûdiyye (Vapur): 211
Mesîh Mehmed Paşa (Hâdım): 35
Mesîh Paşa (Sadrâzam): 34
Mesîr-i ferah (Vapur): 211
Meste Adası: 30
Meternih (Prens): 220
Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî: 50, 117
Meymûn (Âsi, Tavîl birâderi): 135
Mıgırdıç (Cezâyirli Oğlu): 180
Mısır: 14, 15, 18, 20, 21, 30, 35, 36, 41, 44, 45, 48, 49, 50, 54, 60, 64, 75, 106, 107, 120, 121, 122, 123, 133, 176, 177, 178, 194, 195, 196, 200, 201, 208, 212, 213, 214, 219, 220, 224
Mısr-ı Kâhire: 106, 108, 118, 141, 169, 183
Mîr Şeref (Ümerâ-yı Ekrâd'dan): 138
Mîrâbâd: 159
Mîrâhûr Köşkü: 159
Mîrgûn Câmii: 120
Mîrgûn: 120, 125, 184
Mîrzâ Haydar (Acem şâhının biraderi): 37
Mîrzâ Mehmed Efendi (Sarây-ı Hümâyun hocası): 183
Mîrzâ Mustafâ Efendi (Şeyhülislâm): 182
Mîzâb-ı Mübârek: 49
Midillü: 5, 77, 82, 148, 152, 211
Mihribân Şehri: 58
Mihrimâh Sultân (II. Sultan Mahmud'un kızı, kapudân-ı deryâ Mehmed Sa'îd Paşa'nın eşi): 200
Mihrimâh Sultân: 22, 23

Mir'ât-ı Zafer (Vapur): 211
Moldavânî: 167
Molla Gurânî: 189
Molla Hüsrev (Dürer sâhibi): 189
Mora: 5, 12, 75, 86, 87, 88, 89, 90, 95, 105, 153, 165, 189, 191
Moskov: 83, 86, 106
Moskov: 147, 148, 179
Moskova: 130, 217
Moton: 12, 191
Mölok (Prusyalı mareşal): 214
Mu'ammer Paşa: 224
Muhammed (Hz.): 72, 93
Muhsin Efendi (Mektûbî-i sadr-ı âlî): 212
Muhsinzâde (Serdâr-ı Ekrem): 168
Muhsinzâde (Yergögi muhâfızı): 108
Mukaddime-i İbni Haldun: 98
Murâd Bey (Kapıcıbaşı, Sokullu Mehmed Paşa'yı keşfeden kişi): 26
Murâd Paşa (Kapudân-ı deryâ): 66
Murâd Paşa (Sadrâzam): 67
Murâd Paşa (Sadrâzam, Suffeli, Kuyucu): 133, 138
Murâdiye Medresesi (Bursa'da): 95
Murtazâ Paşa: 59
Mûsâ Ağa (Silahdâr): 64
Mûsâ Paşa (Köse, Beşe): 166, 171
Mûsâ Safvetî Paşa: 117
Muslî Çavuş (İçel mutasarrıfı): 135
Muslî: 102, 156
Mustafa (Helvacı, Sadrazam Silahdar Seyyid Mehmed Paşa'nın biraderi): 110
Mustafa Ağa (Dârüssa'âde ağası, El-Hâc): 141
Mustafa Ağa (Hacı Mültezim): 33
Mustafa Ağa (Mâbeynci, Tırnakçı, şâir Zîver Efendi'nin babası): 110
Mustafa Bey (Kara Mehmed Paşazâde): 165
Mustafa Efendi (Ayasofya'da Yâsinhân, Seyyid): 186

Mustafa Efendi (Divan kâtibi, Hacı: 125
Mustafa Efendi (Reîsü'l-küttâb, El-Hâc): 99
Mustafa Efendi (Sarây-ı Atîk masrafı): 153
Mustafa Efendi (Tezkireci, Şeyhülislâm Minkârîzâde Yahya Efendi'nin dâmâdı): 183
Mustafa Nâ'ilî Paşa (Sadrâzam): 122
Mustafa Nuri Paşa (Sır kâtibi, Bağdad vâlisi): 128, 175, 178, 210, 217
Mustafa Paşa (Bogaz muhâfızı): 224
Mustafa Paşa (Haleb vâlisi, İbşir): 62
Mustafa Paşa (Kapudân, Dâmâd): 155, 208
Mustafa Paşa (Kapudân-ı deryâ, Cânpulâdzâde, silahdâr): 191
Mustafa Paşa (Kapudân-ı deryâ, musâhib): 192
Mustafa Paşa (Kapudân-ı deryâ, Silahdâr, Bıyıklı): 191, 192
Mustafa Paşa (Kapudân-ı deryâ, Silahdâr, Küçük Sipâhi): 192
Mustafa Paşa (Koca): 11, 13
Mustafa Paşa (Köprülü soyundan): 71, 72
Mustafa Paşa (Sadrâzam): 104
Mustafa Paşa (Sadrâzam, Bozoklu, Silahdâr, Bıyıklı): 73
Mustafa Paşa (Sadrâzam, Kara): 60, 68
Mustafa Paşa (Sadrâzam, Silahdâr, İbşir): 65, 67
Mustafa Paşa (Sadrâzam, Silahdâr, Lefkeli): 54, 55
Mustafa Paşa (Zurnazen): 63
Mustafa Reşîd Paşa (Sadrâzam): 125, 126, 127, 180, 214, 204, 215, 219
Mustafa Sabri Paşa (Yemen vâlisi, Bursalı): 202
Mustafa Sâmî Beyefendi: 100
Mustafa Zarîf Efendi (Hâssa süvâri alayı kâtibi): 224
Mustafa Ârif Efendi: 117
Mustazraf Tercümesi (Es'ad Efendi'nin): 186
Musul: 74, 177, 180, 205, 225
Muşkara: 153, 159
Mü'eyyedüddîn-i Alkamî (Abbâsî veziri): 54
Münîb Efendi (Ayıntâbî Hoca, şâir): 168
Müseyleme: 144

- N -
Nâbî (Şâir): 77
Nâilî Abdullah Paşa (Sadrâzam): 104
Nalburlar İçi: 23
Nâmık Paşa (Serasker): 128
Nasreddin Hoca: 111
Nasûh Paşa (Sadrâzam, Baltacı): 48, 137
Nebîl Paşa: 125
Nef'î (Şâir): 195
Nemçe: 75, 151, 152, 154
Nemrûd: 113, 172
Nergisî: 100
Nerîmân: 91, 120
Nesîm-i Zafer (Vapur): 211
Neşâtâbâd Sarâyı: 116
Nevşehir: 153, 159, 162, 164
Nîl: 195
Nîrem: 194
Nîş Kal'ası: 151
Nîş: 131, 152, 154
Nîve Kal'ası (Erdel'de): 69
Nigbolu: 106
Nigde: 105, 108, 109, 153
Nişân Taşı: 226
Niyâzî-i Mısrî: 149
Nizâmiyye (Vapur): 211
Nizâmü'l-Mülk: 141, 160, 164
Nizib: 214, 224, 225
Nu'mân Paşa (Bagdad muhâfızı): 103
Nu'mân Paşa (Köprülü soyundan): 71, 147
Nu'mân Paşa (Sadrâzam): 84
Nuh Kapısı (Üsküdâr'da)
Nuhbetü't-Tevârîh: 23
Nusretiyye (Vapur): 211

- O, Ö, P -

Odesa: 130
Ohri: 139
Ok Meydânı: 199
Orta Köy: 116
Osman Azmî Efendi (Arpaemînizâde): 159
Osman Paşa (Yegen): 72
Osmân (Hz.): 98
Osmân Ağa (Dirsenkli Oğlu): 197
Osmân Bey (Kâşif): 122
Osmân Efendi (Ulemâdan, Şeyhülislâm Abdulvehhâb Efendi'nin babası, Yâsincizâde): 187
Osmân Paşa (Bostancıbaşı, Kıvrık): 210
Osmân Paşa (Özdemiroğlu): 29, 34, 36, 37
Osmân Paşa (Sadrâzam, Kozbekçi, Pandul, Topal): 165
Osmancık: 146
Ömer (Hz.): 98
Ömer Ağa (Kolağası): 203
Ömer Ağa (Sadrazam Dâmad Mehmed Ali Paşa'nın babası, Hemşinli, Hacı): 175
Ömer Efendi (Zıhanalı, ulemâdan): 202, 203, 206
Ömer Hulûsî Efendi (Şeyhülislâm): 187
Ömer Paşa (Rumeli ordusu kumandanı, Mühtedî): 179
Ömer Vahîd Efendi (Tersâne emîni): 112
Özi Kal'ası: 208
Özi: 60, 103, 106, 107, 142
Palabıyık Hoca: 187
Palamut Kal'ası: 88
Paris: 205, 206, 128, 129, 130, 204, 217, 219
Patrona Halil: 102
Patrona: 156
Pâyçe Kasabası (Bosna'da): 46
Pazar Köyü: 84
Perlepe: 131

Pertev Paşa (Dâhiliye nâzırı): 219
Pertev Paşa Kabri (Edirne Caddesi'nde): 206
Pesperem: 31, 47
Peşte: 46
Petersburg: 130
Peyk-i Şevket (Vapur): 211
Pîr Mehmed (Karamanoğlu): 6
Pîr Mehmed Paşa: 71
Piriştine: 131
Piyâle Paşa (Kapudân-ı Deryâ): 211
Piyâle Paşa (Kapudân-ı Deryâ, Küçük, Gâzî): 190
Polya: 31, 47
Pomak: 170
Portekiz: 20
Pravadi: 168
Prusya: 203, 213, 214
Purut: 148

- R -

Râgıb Bey (Silahdar Süleymân Paşa'nın oğlu): 223
Râgıb Mehmed Paşa (Sadrâzam): 167
Râgıb Paşa (Koca, Şâir): 71, 212
Rahîmî Efendi (Şâ'ir, Habeşîzâde): 97, 99, 100
Rakka: 76, 151, 169
Ramazân-ı Halvetî (Şeyh): 39
Ramazânzâde (Müverrih): 4
Râmî Çiftligi: 117, 175, 202, 210, 224
Râmî Mehmed Paşa: 74
Râşid (Müverrih, müderris, şâir):68 , 94, 95, 158
Râşid Efendi Târîhi: 144
Râtib Efendi (Âmedî, şhair): 113
Ra'ûf Paşa (Sadrâzam): 119
Ravendiz: 176
Ravza-i Halîlü'r-Rahmân: 50

Ravzatü'l-Ebrâr: 12
Recâ'î Efendi (Defterdâr): 121, 122, 123
Receb Paşa (Arnavud): 57
Receb Paşa (Hâin): 55
Receb Paşa (Sadrâzam): 141
Receb Paşa (Sadrazam, Arnavud): 207
Receb Paşa (Sadrâzam, Bostancıbaşı Boşnak): 140
Receb Paşa (Sultan Osman (II.)'ın katili): 171
Remzî (Karamânî Pîr Mehmed Paşa): 18
Resmo: 118
Reşîd Boğazı: 120, 121
Reşîd Paşa (Hâriciye nâzırı): 204, 205, 206, 221
Reşîd Paşa (Hâssa müşîri, Darbhor): 176
Reşîd Paşa (Mîrlivâ, Mekteb-i Tıbbiye nâzırı, Hacı): 224
Reşîd Paşa (Rumili ordusu müşîri, Köle): 225
Reşîd Paşa: 71
Revân: 37, 139, 142, 208
Revândız: 128
Rızâ Paşa (Serasker): 175, 176, 180, 203
Ridâniye: 14
Rif'at Efendi (Verdü'l-Hadâ'ik müellifi): 127
Rize: 175
Rodos: 72, 84, 175, 200, 215, 218
Roma: 13
Ruhâ: 53, 140
Rûm: 122, 183, 185
Rumili: 4, 6, 8, 12, 13, 15, 18, 24, 25, 26, 29, 34, 37, 41, 46, 54, 63, 72, 85, 106, 107, 124, 131, 139, 142, 165, 167, 170, 179, 182, 183, 185, 189, 199, 220
Rus: 73
Rusçuk: 32, 113, 131
Rusya: 102, 103, 110, 117, 123, 124, 125, 130, 147, 148, 149, 175, 179, 210, 213, 216, 219, 221
Rüstem Paşa: 21, 24, 25, 29, 59

Rüstem: 24, 34, 69, 91, 121, 195
Rüşdî Molla (Sâlihzâde, ulemâdan): 186
Rüşdî Paşa (Rikâb-ı hümâyun kâ'im-makâmı): 224

- S -

Sâbit (Şâir): 81, 82
Sa'dâbâd: 199
Sâdık Rif'at Paşa: 130
Sa'dullâh Paşa (Çerkes): 125
Sa'düddîn Efendi (Şeyhülislâm, Hoca): 39
Sahratullâh: 50
Sa'îd Bey (Hızır Ağazâde, ulemâdan, şâir): 203, 206
Sa'îd Paşa (Yirmi Sekiz Çelebizâde): 105
Sakız: 74, 75, 108, 190, 211, 212
Salacak: 33
Salamon Yahûdi: 143
Sâlih Ağa (Yeniçeri ağası): 45
Sâlih Bey (Köse Mûsâ Paşa'nın oğlu): 166
Sâlih Paşa (Defterdâr): 61
Sâm: 118, 194
Samar: 148
Sâmî (Arpaemînizâde, Vak'anüvîs, şâir, Mustafa): 86, 89, 90, 98, 100, 159, 161, 163
Sarây Sancağı: 26
Sardunya: 180
Sârim Paşa (Hâriciyye nâzırı): 221
Saruhan: 39
Sayda: 74, 226
Sebak Ovası (Bayburd yakınında): 141
Seddü'l-Bahir: 72
Sefer Ağa (Teberdâr Hacı): 146
Sefer Dayı (Arab eşkıyâsı re'îsi): 51
Sefînetü'r-Rü'esâ (Ahmed Resmî Efendi'nin): 111, 113
Selânik: 17, 64, 106, 107, 108, 109, 119, 131, 152, 165, 187

Selîm Efendi (Tevki'î): 99
Selîm Efendi (Vefâ müderrisi): 95
Selîm Girây (Kırım hânı): 103
Selîm Paşa (Batum ordusu kumandanı, Servili Haseki): 179, 226
Selîm Paşa (Çerkes): 177
Selîm Paşa (Ferîk): 125
Selîm Paşa (Sadrâzam): 124
Selîmiye Kışlası (Üsküdâr'da): 215
Selîmiyye Tekkesi (Üsküdâr'da): 191
Selim Sâtı' Paşa: 203
Semendire: 5, 12, 103
Servi (Vidin eyâletinde): 179, 226
Seydî Paşa: 69
Seyyid Ahmed Deresi (Üsküdâr'da): 105
Seyyid Bilâl Hazretleri (Sinop'ta medfun, evliyadan): 186
Sıddîk Molla Efendi (Tevfîk Efendi hafîdi): 188
Sırça Sarây: 142
Sırp: 5
Sigetvâr: 27
Silifke: 9
Silistre: 62, 63, 67, 107
Sinân Ağa (Bostancıbaşı): 151
Sinân Paşa (Cıgalazâde): 41, 43, 45, 59, 190
Sinân Paşa (Sadrâzam): 30, 41
Sinân Paşa (Tavâşî, Hâdım): 3, 14
Sinân Paşa (Yemen vâlisi, sadrâzam): 21, 30, 37, 38, 40, 133
Sinop: 128, 183, 184, 186, 201
Sivas: 65, 67, 107, 145, 169, 176, 178, 226
Siyâvuş Paşa (Sadrâzam): 31, 34, 72, 95
Siyâvuş Paşa (Sadrâzam, Abaza, Silahdâr: 62, 191
Sofya: 8
Sokrat: 176
Sokuline Karyesi (Saray Sancağı'nda Yaşgırad Kazâsı'nda): 26
Sokulleviç Karyesi (Bosna'da Çelebi Pazarı Kazâsı'nda): 26, 28

Sorkun: 166
Sûde Karyesi (Girid'de): 89, 199, 209
Sûde Limanı: 208, 209
Sultan Abdulhamîd (I.): 108, 110, 111, 118, 168, 185, 187, 193
Sultan Abdülmecîd: 119, 124, 126, 128, 180, 198, 200, 202, 204, 213, 215, 220
Sultan Ahmed (I.): 45, 47, 49, 52, 136, 137, 138, 190, 207
Sultan Ahmed (II.): 75, 76, 77, 85, 145
Sultan Ahmed (III.): 84, 85, 87, 89, 93, 98, 99, 101, 146, 153, 156, 157, 160, 161, 163, 164, 184, 192, 209
Sultan Ahmed Câmii: 28, 88
Sultan Ahmed Hân (Şehid şehzâde): 13
Sultan Bâyezid (II.): 9, 11, 12, 13, 15
Sultan Bâyezid Câmii: 187
Sultan Cem: 9, 13, 14
Sultan Çiftligi: 199
Sultan İbrâhîm: 67, 182, 191
Sultan Mahmud (I.): 98, 101, 104, 113, 114, 156, 193
Sultan Mahmud (II.): 34, 103, 124, 128, 173, 178, 179, 186, 188, 198, 199, 202, 203, 209, 211, 213,216, 217, 218, 226
Sultan Mahmûd (II.) Türbesi: 70
Sultan Mehmed (II. Fâtih): 4, 5, 7, 9, 11, 189
Sultan Mehmed (III.): 31, 32, 35, 38, 39, 42, 44, 45, 53, 133
Sultan Mehmed (IV.): 75, 192, 207, 208, 209
Sultan Mehmed (Şehzâde): 44
Sultan Mehmed Câmii: 53
Sultan Murâd (I.): 182
Sultan Murâd (II.): 4, 182
Sultan Murâd (III.): 27, 28, 32, 34, 36, 37, 38, 39, 140, 142, 190
Sultan Murâd (IV.): 55, 56, 57, 59, 61, 67, 190, 191, 207
Sultan Mustafa (I.): 54, 55, 207
Sultan Mustafa (II.): 74, 75, 76, 85, 171, 102, 209, 222
Sultan Mustafa (III.): 105, 110, 167, 168, 184, 185, 187
Sultan Mustafâ (Şehzâde): 6, 7, 23

Sultan Orhân: 2
Sultan Osmân (II.): 49, 53, 55, 59, 139, 140, 171
Sultan Osmân (III.): 104, 105
Sultan Osmân (III.): 107
Sultan Selîm (I. Yavuz): 11, 213
Sultan Selîm (II.): 14, 15, 18, 22, 23, 24, 27, 29, 34, 35, 190
Sultan Selîm (III.): 118, 166, 170, 171, 172, 173, 185, 187, 193, 197, 209, 213, 215, 222, 223
Sultan Süleymân (I. Kânûnî): 15, 17, 18, 19, 20, 21, 24, 25, 27, 29, 30, 37, 43, 50, 189, 211, 214, 215
Sultan Süleymân (II.): 75
Sultan Süleymân Câmii: 97
Sultanî Medresesi: 95
Sultaniye: 159
Sûre-i Şerîfe-i Nebe' Hâşiyesi (Şeyhülislâm Mîrzâ Mustafa Efendi'nin eseri): 184
Sûriyye (Vapur): 211
Süleyman Necîb Efendi (Re'îsü'l-Küttâb): 174
Süleyman Re'fet Paşa (Kapudân-ı deryâ, Çukadâr Arnavud Seyyid Mustafa Ağazâde): 202, 205, 206
Süleymân (Hz.): 77
Süleymân Ağa (Aşçıbaşı): 110
Süleymân Ağa (Çavuşbaşı): 166
Süleymân Ağa (Dârüssa'âde ağası): 153
Süleymân Ağa (Dârüssaâde ağası, Uzun): 63
Süleymân Efendi (Sahhâf): 159
Süleymân Fâ'ik Efendi (Sefînetü'r-Rü'esâ'ya zeyl yazan): 111
Süleymân Paşa (Fransız): 177
Süleymân Paşa (Hâdım): 19, 21, 22, 30
Süleymân Paşa (Kapıcı): 168
Süleymân Paşa (Kapudân-ı deryâ, silahdâr, Köle): 192
Süleymân Paşa (Orhan Gâzi'nin oğlu): 2
Süleymân Paşa (Sadrâzam): 208
Süleymân Paşa (Sadrâzam, Abaza Silahdâr): 83

Süleymân Paşa (Sadrâzam, Boşnak): 142, 144
Süleymân Paşa (Sadrâzam, Malatyalı Silahdâr): 66
Süleymân Paşa (Silahdâr): 222
Süleymân Paşa (Sultan Orhan'ın oğlu): 189
Süleymân Paşa (Yemen fâtihi): 3, 33
Süleymân Paşa (Yüzbaşı): 202, 203, 204
Süleymân Re'fet Paşa (Arnavud Mustafa Ağazâde): 126
Süleymân Re'fet Paşa (Serasker): 119
Süleymâniye Medresesi: 95

- Ş, T -

Şâdiyye (Vapur): 211
Şâh Hüseyin Hikâyesi (Şeyhülislâm Mîrzâ Mustafa Efendi'nin eseri): 184
Şâh Tahmâs: 24
Şâkir Efendi (Haleb kadısı): 158
Şâkir Efendi (Mâbeynci): 199
Şâm: 20, 31, 41, 50, 56, 60, 61, 65, 68, 73, 124, 129, 130, 201, 223
Şeddâd: 180
Şefîk Efendi (Şefîknâme müellifi): 96
Şefîknâme: 74, 96
Şehîdî (Şâir): 159
Şehr-i Zûr: 58, 226
Şehzâde Câmii: 23, 42, 98, 158
Şekîb Paşa (Hâriciyye nâzırı): 204
Şemsüddîn Fenârî: 189
Şerîf Paşa (Mısır vâlisi): 50
Şerif Bey (Süvâri mîrlivâsı): 202
Şerif Halil Paşa (İnebahtı muhafızı): 103
Şeyh Bekir Zâviyesi (Haleb'de): 49
Şeyh Ebu'n-Nûr Merkadi (Mısır'da): 50
Şeyh Nasûhî Hankâhı: 201
Şeyh Nûruddînzâde: 37
Şeyh Vefâ: 40
Şeytân Kulı Muhârebesi: 12

Şibh-i Cezîre: 5
Şihâb-ı Bahrî (Vapur): 211
Şirvân: 44, 132
Şumnu: 131, 179
Şükrî Bey (Kapıcılar kethudâsı): 199
Tâbe (Mısır'da âsi): 48
Tâcü't-Tevârîh: 6, 8, 9, 12, 13
Tâgî Sinân Türbesi: 181
Tâhir Efendi (Kadızâde): 188
Tâhir Paşa (Kapudân-ı deryâ, Çengeloğlu): 179, 181, 211, 215
Tâhir Paşa (Mustafa Nâ'ilî Paşa'nın babası): 122, 123
Tâhir Paşa (Vâlide kethudâsı ve darbhâne-i âmire emîni): 205
Tâib Efendi (Osmânzâde, müverrih, müderris, şâir): 91, 94
Tameşvâr: 24, 26, 191
Tarabya Sarâyı: 202
Tarabya: 210
Târîh-i Atâ (Tayyârzâde Atâ'nın): 227
Târîh-i Na'îmâ: 137
Tarîr-i Bahrî (Vapur): 211
Tâtâr Hân: 41, 51
Tâtâr: 59
Tavîl Oğlu (Âsî): 138
Tavşân-ı Dilsiz (Musâhib): 142
Taygan: 148
Tayyâr Mehmed Paşa: 56, 205, 214
Tebrîz: 51, 166
Tekfur Sarâyı: 13
Tekfûr Dağı: 117, 119, 131, 167
Tepedelen Kal'ası: 47
Terhos Kazâsı: 182
Teşrîfât-ı Kadîme (Es'ad Efendi'nin): 186
Teşrîfiyye (Vapur): 211
Tevekkül Çeşmesi (İstanbul'da Irgad Pazarı'nda): 32
Tevfîk Efendi (Müderris): 82

Tırhala Sancağı: 210
Tırhala: 107, 129, 175, 225
Tırnovi: 129
Tîgî Bey (Enderûnî, şâ'ir): 25
Tiflis: 166
Tiriyeste: 130
Tokad: 52, 56, 59
Tophâne-i Âmire: 125
Tophâne: 174, 179
Topkapı: 24, 169
Trablus Eyâleti: 68, 73, 76, 68
Trablus-ı Şâm: 73, 5
Trablus: 30
Trabzon: 9, 108, 119, 145, 175, 184, 215
Tuna Nehri: 32
Tunus Bağı Caddesi (Üsküdâr'da): 200
Tursun Fakih Karyesi (Terhos Kazâsı'nda): 182
Türkmân: 178

- U, Ü -

Ulukışla: 49
Uyvar: 46
Uzun Hasan: 6, 7, 138
Uzuncaâbâd: 33
Ücrüd (Mısır ile Akabe arasında): 50
Üç Şerefeli Câmi (Edirne'de): 73
Ürgüb: 153, 163, 164
Üsküb: 226
Üsküdâr Ayazması İskelesi: 226
Üsküdâr: 23, 33, 34, 52, 53, 56, 58, 61, 65, 66, 67, 74, 103, 105, 119, 134, 135, 136, 141, 143, 156, 159, 175, 191, 200, 201, 215, 218
Üsküp: 131
Üss-i Zafer (Es'ad Efendi'nin): 186
Üveys Paşa (Defterdâr): 28

- V, Y- Z -

Vaç: 46
Vâlide Hamamı: 69
Van: 43, 48, 56, 62, 145
Varad Kal'ası: 69
Varadin: 96, 98, 151, 154
Varna: 124, 131
Vasfî Efendi (Dîvân-ı Ahkâm-ı Adliye a'zâsından): 26, 71
Vâsıf Bey (Enderunlu, şâir): 114, 194, 196, 197
Vâsıf Mehmed Paşa (Kars ordusu kumandanı): 125, 126
Vâsık İbrâhim Efendi (Yatagan Mahallesi imamı): 98
Vassâf Efendi (Mâbeyn kâtibi): 219
Vefâ: 95
Vefre: 10
Vehbî (Seyyid Hüseyin, şâir): 159, 164, 165
Venedik: 5, 191, 208
Verdü'l-Hadâ'ik (Hadîkatü'l-Vüzerâya zeyl, Rif'at Efendi'nin): 127
Veysî (Münşî): 55, 100
Vezirköprü: 68, 70, 71
Vidin: 106, 131, 197, 206, 226
Viyana: 130, 216, 219, 220, 221
Ya'kûb Ağa (Silahdâr, Edirne vâlisi): 102
Ya'kûb Ağa (Yeniçeri ağası): 24
Yabanova: 33
Yahûdî: 137, 113
Yahyâ Efendi (Silahdâr, Arnavud): 118
Yahyâ Efendi (Şeyhülislâm, Minkârîzâde): 183
Yalı Köşkü: 173
Yalı Köyü: 159
Yanık Kal'ası: 31
Yanko bin Mâdiyân: 15
Yanya: 217
Yaş: 167
Yaşgırad Kazâsı: 26, 28, 47
Yatagan Mahallesi: 98

Yedi Kulle: 6, 22, 38, 44, 54, 64, 106, 142
Yemen: 3, 20, 21, 30, 33, 34, 133, 134
Yeni Kal'a: 148
Yeni Kapı Mevlevihânesi: 181
Yeni Sarây: 202
Yenişehir Kazâsı: 183
Yergögi: 108
Yesârî (Şâir): 71
Yörük: 178
Yunanistân: 219
Yûnus Kal'ası: 50
Yusuf Paşa (Hanya fâtihi, Silahdâr, Şehîd): 3
Yûsuf Ağa (Dârüssa'âde ağası, Musâhib): 145
Yûsuf Ağa (Dârüssaâde ağası): 83
Yûsuf Paşa (Aydın muhassılı): 135
Yûsuf Paşa (Kapudân-ı deryâ, silahdâr, Gâzî): 191
Yûsuf Paşa (Sadrâzam): 84
Yûsuf Paşa: 86
Yûsuf u Zelîha (Hamdullah Hamdî'nin): 71
Za'ferân Bolu: 173
Zarîf Paşa (Haleb vâlisi): 129
Zekeriyyâ (Hz.): 77, 78, 81
Zelîha: 193
Zencirli Kapu Câmii: 13
Zernişânlı Haseki (Sadrâzam Hâfız İsmâil Paşa'nın babası): 169
Zeyla'î (Yemen'de): 33
Zeynel Hân (İran hükümdarı): 58
Zeynel Paşa: 72
Zeytûn (Kayseri'de): 51
Zıhana: 202, 203, 206
Zîver Efendi (Tırnakçızâde, şâir): 110
Zile: 137
Zindân Kapusu: 23
Ziyâ Yusuf Paşa (Sadrâzam): 121, 122
Zülfikâr Paşa: 135